
3 1761 07008307 6

Al. Guggenberger.

ANTHOLOGIE

ZE STARÉ

LITERATURY ČESKÉ.

ZA ČÍTANKU PRO VYŠŠÍ GYMNASIA

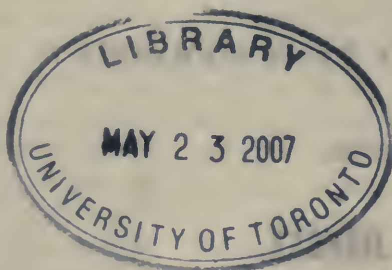
SESTAVIL

JOSEF JIREČEK.

V PRAZE.

NÁKLADEM FRIDRICHA TEMPSKÉHO.

1860.

TISK C. K. DVORNÍ KNIHTISKÁRNY SYNŮ BOHUMILA HAASE V PRAZE.

Úvod.

§. 1. Povaha staré doby literatury české.

Stará doba literatury české zavírá v sobě pravěk až do prvé třetiny XV století.

Písemné památky nejdávnější, rukopis zelenohorský a zlomky z evangelia svatojanského, naznačují dvojí směr, kterým se nejprvé jazyk náš slovesně vzdělával, totiž národní básnictví a překládání knih křesťanských z církevní latiny. V onom vyvíjel se samorostle podlé vzorův z pokolení na pokolení přecházejících, v tomto zápasil se všemi nesnázemi, které působila novosť názorův křesťanských a potřeba držeti se u vyjadřování jich jazyka cizího. Nesnáze tyto mizely ponenáhlu teprv hlubším a obecnějším zakořeněním křesťanstva.

Mezitím osvěta západní vždy více po vlastech našich se šířila, jednak že cizinci zvláště řádu duchovního u nás se osazovali, jednak že předkové naši sami jali se putovati nejen do sousedních Němec, ale až k obecným tehdá pramenům vzdělanosti do Vlach a do Francouz, což se jmenovitě ve XII a XIII století hojněji dálo. Latina vždy zůstávala jedinou prostřednicí.

V XIII století dospěl jazyk náš vyššího již literárného rozvoje. Duchovní čeští jali se básně latinské obsahu náboženského přeodívati, užívajíce přitom nejen formy, ale, pokud stačila, i výmluvy básnictví národního. Velice na vzdělání jazyka básnického působily překlady žaltáře a jiných spisů biblických. Poesie národní nepřestávala kvésti, ano nových okrasů čerpala z poesie církevní. Kromě duchovních počaly i osoby světské podlé vzorův latinských opěvovati předměty cizí (Alexandreis).

Počátek XIII století jest zároveň počátkem valnějšího se u nás zmáhání jazyka a mravu německého. Dvůr královský v Čechách od Václava I stal se téměř všecken německým. Osad německých přibývalo nejprvé při klášterech, pak i ve vesnicích a konečně zakládáním měst. Zpěvci němečtí na-

lezali hostinského přístřeší a štědrých odměn. Tím vnešeny byly k nám vzory nové, které ku konci XIII století vzbudily činných následovníkův mezi básníky českými.

Obliba v básních dle vzorův latinských a německých takovou vzala tehdá převahu, že básnictví národní zcela přišlo nazmar.

Karlem IV nastala doba nová, která urodila plody posud k obdivu ponoukající. Pohříchu bouře náboženské učením Husovým spůsobené zarazily krásný rozkvět literatury naší i uvedly ji na suchoparné pole theologických hádek a a strannických sporův.

§. 2. Jazyk.

Jazyk za patero století, ze kterých jej v písemných památkách doby staré známe, značné podstoupil proměny. Nejstarší jeho útvar zachoval se nám v rukopise zelenohorském, ve zlomcích svatojanských a poněkud i Pražských zlomcích hlaholských. Již tehdá jeví se v něm ty podstatné známky, kterýmiž se československenčina rozlišuje od ostatních řečí slovanských.

Starý spisovný jazyk pozdější vyvinul a ustálil se v XIII století právě tak, jako spisovný jazyk doby střední v století XVI pevných pravidel nabyl.

Hlavní povahy jazyka starého jsou:

Praejotované a již v nejstarších památkách střídá se s ie, které pak koncem XIII století zobecnělo, zároveň ale již, ač zřídka jen, v dlouhé i přecházeti počalo: děvčie ruka m. děvčia L. S. Večerní (ie) tma, tuří (ie) hlava R. K

Po c, l, s, z, ř, č, š, ž během XIV stol. zmizelo i a zbylo čisté e: pravicie, polie. sěkati, sě, zěť, řěka, dušie, róžie. Týž osud stihl i měkké souhlásky v dosloví slabik, že totiž ustoupily tvrdým: mładší m. młajší a młazší, miłost m. miłosť, viděl m. viděť a viděti.

Praejotované e v příponách potýká se v XIII století s praejotovaným, později čistým o, které konečně vrch obdrželo: králev — králóv, vojev.

Praejotované u až do první polovice XIV stol. bylo téměř obecné, ačkoli se i již předtím v jistých případech ustalovati počalo. Po době té však i takovou měrou se rozmohlo

ve spisech, že vypudilo u i z těch míst, kde se toto podnes udrželo (kralije m. kraluje).

Dlouhé ó dotrvalo druhé polovice XIV stol., kdež je v uo rozváděti počali; v též době vyskytuje se již také au místo ú, ačkoliv jen v několika příkladech.

Assimilací samohlásek (Polené (ié) — Polan, Polany, křestěné (ié), křestěnští — křesťan, svatý — světí, světě, hřada — hředě) k začátku XV století vždy více mizí; patrno, že vědomí pravidla toho vyhynulo. Tak čte se již v Živ. Kr. P. světě a svatě, u V. z Březové: Římenóm.

V nejstarších památkách a v listinách až do XIII stol. nalezá se g místo h, a r m. ř.

Staré prosté formy časoslov, nominálné skloňování přídavných a dualy od konce XIII stol. ustupovati počínají a udržují se ve spisech hlavně proto, že skladatelé jejich učili se ze spisův starších jazyku spisovnému, kdežto v obecné mluvě již formy novější nastupovaly. Svědčí o tom jmenovitě časté poklésky a nedůslednosti v rukopisech.

§. 3. Básnictví národní.

Mravy a práva, mluva a básnictví národův vespolek příbuzných velikou mají podobnosť, neřku-li shodu. Příbuznosť a shoda ta netrvá však déle, než pokud národové zůstávají v stavu prvotném, dokud se podlé vzorův cizích nezačnou vzdělávati. Jakmile vzájemný obchod se šířiti, obcování větší rozmanitosti nabývati začne, jakmile poměry společné z dávné své jednoduchosti se vytrhovati jmou i na místo posavadní prostoty nastoupí snaha po učenosti a obliba v duchovních výtvorech cizích: promění se mravy, minou staré obyčeje, vzniknou práva nová, zahyne i básnictví starodomácí. Proměny takové u jednoho národu téhož kmene udají se časněji, u druhého později; chceme-li je tedy spolu porovnávati, třeba, abychom k porovnání obrali takové doby, ve kterých okolnosti na obou stranách jsou podobné, byť by je století od sebe dělily.

Takovým během shledáme, že se práva a obyčeje starých Čechův před XIII stol. dosti podivně shodují s právy a obyčeji nynějších Srbův tureckých. Tak zajisté i básnictví národní staročeské značnou podobnosť ukazuje s odvěkým básnictvím národním Srbův a Rusínův v nynější době. Klíč

k úkazu tomu nalezá se v tom jedině, že Srbové a Rusíni žijí a bytují podnes asi takovým spůsobem, jako naši předkové do XIII století. Až k Srbům a Rusínům vnikne západní vzdělanosť, potká národní jich poesii týž osud, jaký potkal staročeskou a staropolskou před věky.

Až do XIII století žili u nás básníci, podobní slepcům rusinským a srbským, kteříž odchováni jsouce zpěvy od starodávna podáním ústným, později i písemným chráněnými, opěvovali slavné děje svého národu. Poesie latinská nezůstala bez účinku na výtvory jejich, ano působila tak zdárně, že básnictví národní právě tím dosáhlo květu nového, jakýž se v největší spanilosti jeví v Jaroslavu.

Za krále Václava II sebral milovník některý staré zpěvy národní ve sbírku, kteréž se nám nevelký, avšak drahocenný ostatek zachoval v rukopise kralodvorském.

Ve zpěvích staronárodních panuje několikerý rozměr. V epických jedněch jest čistě rytmický i sleduje děj tak věrně, že vážnosť i bodrosť, chabosť i živosť jeho proměnami svými takořka zobrazuje. V druhých jest pravidelný a sice dílem deseti-, dílem osmislabičný; v onom bývá přestávka pravidelně buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou, v tomto buď za čtvrtou, buď za druhou i šestou slabikou. Pěsnotvorci, epické zpěvy přednášejíce, provázeli hlas svůj hudbou na nástroji, kterýž, jakož se podobá, jiný byl při zpěvích rozměru čistě rytmického, jiný při těch, ježto pravidelné metrum mají. Při oněch snad užívali mnohostrunného varyta, při těchto housli o jedné struně.*)

V písních bez hudebného provodu zpívaných nalezáme, jakož u veškeré národní poesii slovanské, sloky, ovšem bez rýmu. Kromě lyrických písní K. R. náleží k tomuto druhu i zpěv o pobití Sasíkův (Beneš Hermanóv).

§. 4. Poesie dle vzorův latinských.

Po větším oboru než poesie národní šíří se ten spůsob básní staročeských, které povstaly nápodobením latinských vzorův. Plody tyto liší se od národních zpěvův kromě toho rýmem a předměty nedomácími. Na obrat zase shodují se s nimi v rozměru, kterýž v rozpravných, jedinou legendu o

*) Zpěvci dum rusinských užívají bandúry mnohostrunné, zpěvci srbští guslí jednostrunných.

sv. Dorotě vyjímajíc, veskrze jest osmislabičný, jakýž podnes v epických národních písních našich jest nejobvyklejší. Druhá shoda nalezá se v jazyku básnickém, v stálých epithetech a fráscch. Obě ty okolnosti jsou důkazem, že původcové básni těch, ačkoli látku i rým vzali odjinud, předce básniti se naučili ve škole starodomácí.

Nejstarší z epických básní obsahu duchovního jest legenda o sv. Kateřině, ku kteréž se pak legendy jiné, didaktické, satyrické a dramatické výtvory přidružnjí.

Všecky skoro ty zpěvy měly duchovní osoby za původce. Legendy jmenovitě patřily k hlavním zábavám nábožným, i vyskytují se obyčejně v modlitebných knihách, jichž rukopisy se nám z XIV a XV století uchránily.

Světského skladatele měla Alexandreis, utěšený to epos, o jehož veliké oblíbenosti svědčí několikeré recense, z kterých došlé nás zbytky pocházejí.

Ve spůsobu Alexandreidy opěvány později z části i dějiny domácí, jakož o tom svědčí zlomek o bitvě Kreščácké (Smrť krále Jana), jejž Lupáč v kronice své zachoval.

I lyrika duchovní následovala vzorův latinských. Jediná píseň církevní „Hospodine pomiluj ny“ jest zbytek obřadu řeckého.

§. 5. Poesie dle vzorův německých.

Dvorské básnictví německé v XIII stol., zvláště od časův Václava I, nalezalo obliby v Čechách u dvora královského a porůznu i na hradech šlechtických. Pokud nyní souditi lze, nezačalo však pusobiti na poesii domácí českou leč ku konci XIII stol., kdež samo již k úpadku se chýlilo.

Hlavní ráz všech plodův epických sem náležejících jest rozpoutanosť rozměru. Epika tehdejší není než prosa rýmovaná beze všeho vyššího vzletu. Pro rým zapomenuto i počítati slabiky ve verších. Básníci byli patrně již nejvíce osoby světské a jmenovitě toulaví zpěvci, nehrubě umělí. Obyčejně, vzavše originál německý, řídčeji latinský, dosti věrně jej překládali. Jazyk básnický, kromě praskrovných výjimek, nemá nic společného ani s poesií staronárodní ani s latinsko-českou. Sem patří: Tandariáš a Floribella, Tristram, Stilfried, legendy o sv. Prokopu, o sv. Dorotě (Lvovská), Ježíšovo mládí, Anselmus a t. d.

Původní dílo tohoto druhu jediné jest kronika Dalimilová.

Písně lyrické dle vzorův německých tvořené mají sloky rýmem uměle spojované.

Doba, kdy poesie tato dle vzorův německých květla, zajímá hlavně léta bouřek po vymření Přemyslovcův a neklidné časy krále Janovy.

§. 6. Věk Karla IV.

Nastoupením Karla IV na trůn český nastal nový život v zemi. Císařský dvůr v Praze sídlící přivaboval množství cizincův, čímž se obcování Čechův se západní a polední Evropou vždy více rozmáhalo. Spojení s Německem, s Vlachy a s Francouzy, již za Jana velmi živé, za Karla IV ještě se stalo živějším a výdatnějším. Založením university Pražské, první ve střední Evropě, dovršilo se toto zvelebení Čech. Učenci hojněji než kdy předtím do země se hrnuli. Z Němec, z Polska, z Moravy, z Uher scházelo se žáctvo do Prahy, aby obohaceno jsouc vědomostmi, vracelo se do otčiny a tam je šířiti pomáhalo mezi krajany. Rukopisův, hlavních to za tehdejší doby prostředkův vzdělávacích, přibývalo do Čech. Všecko to nemohlo zůstati bez velikého účinku na literaturu domácí, která již za Václava II se byla krásně zdvíhala, potom ale pohromami vselikými poněkud byla zastavena. Císař sám pečoval o vzdělání jazyka národního.

Z doby Karlovy pocházejí veliké sbírky legend, Passionál a životy i řeči otcův egyptských. Písmo svaté, ne-li časněji, za Karla IV do češtiny bylo přeloženo.

Život Krista Pána na rozkaz císařův vzdělán. Homilie na evangelia sv. Matouše z rozkazu pánův Rožmberských sepsány. Pulkavova kronika a autobiografie Karlova z vůle císařovy do češtiny přeloženy. I práv jazykem domácím pěstováno, jakož již za doby Janovy a snad ještě časnější sepsána kniha starého pána z Rožmberka; za Karla pak řád práva zemského a řád korunovačný. Z básní jmenovati sluší Tkadlečkovy rozmluvy žalobníka s neštěstím, báseň Alanovu o mravném obnovení člověka atd.

Největší však ozdobou věku Karlova jsou T o m á š Š t í t n ý z e Š t í t n é h o a S m i l F l a š k a z P a r d u b i c, jejichž činnost trvala i za Václava IV.

I.

Rukopis zelenohorský.

Nejstarší této památky jazyka českého zachovaly se jen čtyři listy, které léta 1817 na zámku Zelené Hoře blíže Nepomuk nalezeny a museu českému zaslány byly, kdež se nyní chovají. Text se dělí na dvé. Napřed stojí konec zpěvu, jehož, jak se zdá, předmětem byl spor nějaký o právo rodinné. Potom následuje zpěv o rozepři mezi dvěma bratry, syny Klenovými z rodu Tetvy Popelova. Klen vládl župami přiležícími k šumavskému hvozdu nad řekami Otavou a Radbuzou. Když zemřel, svadili se synové jeho o dědictví. Starší, Chrudoš, odvolávaje se na spůsob u některých kmenův německých obvyklý, tvrdil, že jemu jakožto prvorozenci přísluší všecka pozůstalosť, načemž bratr mladší, Šťahlav, popřestati nechtěl. Rozepře vznešena byla na kněžnu Libuši, která sídlila na Vyšehradě, držíc vrchní vládu nad veškerou zemí českou. Kněžna k rozsudku obeslala pány zemské (kmety, lechy a vládyky) a jmenovitě župany Libického, Dobroslavského, Krkonošského, Sedlického, Brdského, Sázavského a Mežského. Když se všickni na Vyšehrad sebrali a k soudu usedli, předložila jim Libuše spor synův Klenových i navrhla dvojí výpověď: buďto ať oba Klenovici dědictvím vládnou společně, anebo ať se rovným dílem o ně rozdělí. Sněmovníci, rozmyslivše výpovědi kněžniny a porokovavše o nich, zůstali natom, aby oba bratři společně vládli jměním otcovským. Chrudoš, vida, že domnělého práva svého jest odsouzen, tak se rozhorlil, že kněžnu především pohaněl. Libuše, tak příkře jsouc pohaněna, vstala i ohlásila, že jim nechce již souditi svády; ať si vyvolí muže, který by s přísností mužskou věci jejich řídil. Sněmovníci však nemínili odporu Chrudošovu místo dáti a ustoupiti od rozsudku založeného na starodávném právě národním. Vyřknutím práva toho končil se bezpochyby zpěv ten rovně předešlému, z něhož se nám, jak svrchu dotčeno, zachránil jen ostatek, též takový výrok práva v sobě zavírající.

Libušin soud.

Aj Vltavo, če mutiši vodu?
če mutiši vodu strěbropěnu?
za tě luta rozvlajáše buria,
sesypavši tučiu šira neba,

opłakavši głavy gor zelených,
vypłakavši złatopieskú glinu?
Kako bych jáz vody nemutiła,
kegdy sě vadita rodna bratry,
rodna bratry o dědiny otné?
Vadita sě kruto mezu sobú
lutý Chrudoš na Otavě krivě,
na Otavě krivě złatonosně,
Stiagłav chraber na Radbuzě chładně,
oba bratry, oba Klenovica,
roda stara Tetvy Popełova,
jen-že príde s plky s Čechovými
v sie-že žirné własti přes tri rěky.
Priletieše družná włastovica,
priletieše ot Otavy krivy,
sěde na okence rozłožito
v Lubušině otně złatě siedle,
siedle otně, světě Vyšegradě,
běduje i narícaje mutno.
Kdy sie słyše jejú rodná sestra,
rodná sestra v Lubušině dvorě:
sprosi kněžnu utr Vyšegradě
na popravu ustaviti pravdu,
i pognati bratry jejá oba,
i súditi ima po zákonu.

Káže kněžna vypraviti posły
po Svatosłav ot Lubicě biełé,
ide-že sú dúbraviny uné,
po Lutobor s Dobrosłavska chlmcia,
ide-že Orliciu Labe pije,
po Ratibor ot gor Krkonoší,
ide-že Trut pogubi saň lutu,
po Radovan ot Kamena Mosta,
po Jarožir ot brd vltorěčných,
po Strězibor ot Sázavy ładny,
po Samorod se Mžě strěbronosné,
po všie kmeti, lechy i włádyky,
i po Chrudoš i po Stiagłav bratry
rozvaděma o dědiny otné.

Kda sě sněchu leši i włádyky,
v Vyšegradě,
prokní stúpi rozenia-dle svégo:
stúpi kněžna v bělestvúci rizě,
stúpi na stoł oten v słavně sněmě;
(pristupistě) dvě věgłasně děvě
vyučeně věšěbám vítězovým:
u jednej sú desky pravdodatné,
u vtorej meč krivdy kárajúci,

protiv ima płamen pravdozvěsten,
i pod ima svatocudna voda.

Počě kněžna s otna zlata stoła:
Moji kmetie, leši i vłádyky!
se bratroma rozrěšite pravdu,
ja-že vadíta sě o dědiny,
o dědiny otné mezu sobú.
Po zákonu věkožizných bogóv
budeta im oba v jedno vłásti,
či sě rozdělita rovnú měrú.
Moji kmetie, leši i vłádyky!
rozrěšite moje výpovědi,
budetě-li u vás po rozumu;
nebudetě-l' u vás po rozumu,
ustavite ima nový nález,
ký by smierił rozvaděna bratry.

Kłaniechu sě leši i vłádyky,
i počěchu ticho govoriti,
govoriti ticho mezu sobú,
i chváliti výpovědi jeje.

Vsta Lutobor s Dobrosłavska chlmcia,
je sě tako słovo govoriti:
Słavná kněžno s otna złata stoła!
výpovědi tvoje rozmyslechom:
seber głasy po národu svému.

I sebrastě głasy děvě súdně,
sbierastě je u osudie svaté,
i dastě je lechóm provołati.

Vsta Radovan ot Kamena Mosta,
je sě głasy čisłem prěgledati,
i věčinu provołati v národ,
v národ k rozsúzeniu na sněm sboren:
Oba rodna bratry Klenovica,
roda stara Tetvy Popełova,
jen-že príde s plky s Čechovými
v sie-že žirné vłasti prěs tri rěky,
smierita sě tako o dědiny:
budeta im oba v jedno vłásti.

Vstanu Chrudoš ot Otavy krivy,
žlč sě jemu rozli po utrobě,
triasechu sě lutostiú vši údi,
máchnu rukú, zarve jarým túrem:
Gorě ptencem, k nim-že zmija vnori,
gorě mužem, im-že žena vłade!
mužiu vłásti mužem zapodobno:
prvenciu dědinu dáti pravda.

Vsta Lubušia s otna zlata stola,
veče: Kmetie, leši i vládyky!
slyšeste zdě poganěnie moje:
sudte sami po zákonu pravdu,
u nebudu vám súditi svády;
volte mužia mezu sobú rovna,
ký by vládl vám po železu:
děvčie ruka na vy k vládě slaba.

II.

Překlady písma svatého.

Předkové naši od sv. bratří Solunských spolu s učením křesťanským přijali též překlad slovanský kněh obřadních a těch aspoň částek písma svatého, kterých ke službám Božím nevyhnutedlně bylo potřebí. Když ale sv. Method zemřel (885) a učenníci jeho do Bulhar odešli, mizelo užívání jazyka slovanského ve službách Božích a tím zároveň hynula vážnosť kněh slovanských. Jediný zlomek, který nám po tisíci letech z doby oné vytonul, jsou dva listy písma hlaholského od prof. Konstantina Höflera v knihovně kapituly Pražské objevené a od P. J. Šafaříka objasněné. Obsah jejich jsou modlitby obřadní, psané sice slovansky, ale formami českými dosti značně protkané.

Zatím v době pradávné jali se sami kněží čeští překládati písma svatá. Překladu evangelií v X století psaného uchránily se jediné z evangelia sv. Jana zlomky kapitol 12. 13, 16, 17 a 18. Porovnáním rukopisův evangelií ze XIV a XV století vychází však na jevo, že všecky spočívají na jednom prvotním překladu, jehož nejstarší část právě jsou dotčené zlomky svatojanské. Brzo po evangeliích jistě přeloženy byly i epištoly a žaltář. Starých rukopisův epištol nemáme, ale v kodexu Olomoucké bibliotheky od l. 1421 patrně jsou přepsány z rukopisu do XIII století sahajícího. Nejstarší přepisy a spolu rozdílné překlady žaltáře jsou Klementinský a Wittenberský, onen z konce XIII, tento z počátku XIV století. Knihy prorokův jistě též časně, aspoň v XIII stol. přeloženy byly, ačkoli nás přepis jen z konce XIV stol. došel. Celá konečně biblí bezpochyby zčeštěna byla již za Karla IV; nejstarší rukopisy, Mikulovský a Leskovecký (v Dražďanech), pocházejí z konce XIV století.

Z kněh nového zákona.

Z evangelium sv. Jana.

(Z nejstaršího zlomku.)	(Z rukopisu Olomouckého od l. 1421).
Kap. XII.	
20. Biechu bo poganė něterí iz nich, iže vstupichu, abychu sě poklonili v den slaven.	— A biechu pohané někteří z těch, jenž přišli byli, aby sě modlili v dni slavném.

21. Siže pristupichu k Pilippu, jenže bě ot Bethsajdy Galilee, i prosichu jej rěkúce: Pane, chcemy Jesus viděti.
— A ti přistúpivše k Philippovi, který bieše ot Bethsajdy Galilejské, i prosichu jeho řkúce: Pane chcemy Ježíše viděti.

22. Ide Pilipp i rěče Andrěju, Andrěj paky i Pilipp rěkosta Jesusu.
— Přijide Philipp i vece Ondřějovi, Ondřěj opět a Philipp pověděchu Ježišovi.

23. Jesus otvecě ima rěka: Príde godina ať osłavi sě syn člověč.
— A Ježíš otpověděł jim řka: Přišła hodina, aby osłaven był syn člověčí.

24. Věru věru praviu vám, ač zrno žitno padše v zemiu umrło bude, sie samo ostaneť; ač-li umrło bude, vele płoda prinese.
— Věru věru pravím vám, ač zrno obilné padna v zemi umrło bude, ono samo ostane; pakli mrtvo bude, veliký płod přinese.

25. Kto lubi dušiu svoju, prěda ju; i kto nenávidí dušě svoje v siem světě, v život věčen strěže ju.
— Ktož miłuje duši svú, ztratí ji; a ktož nenávidí dušě svej na tomto světě, v život věčný střěže jéj.

26. Ač kto mně słúži, mene sleduj; i ideže jesum jáz, tuť i sługa mój bude; ač kto mně posłúži, počesti jej otec mój.
— Ač kto mně słúži, mne následuj; a kdežť jsem já, tuť i słuha mój bude; ač kto mně slúžiti bude, poctíť jeho otec mój.

27. Nynie dušia moja smucěna jesti; i če rěku: Otče spasi mě iz téj godiny? A proto pridech v tu godinu.
— Nynie dušie moje zamúcena jesť; a eso diem: Otče spas mě z tejto hodiny? Ale proto jsem přišeł v tuto hodinu.

28. Otče osłavi svoje imě. Pride že głas s nebě: I osłavich i opěty osłaviu.
— Otče osvěť jméno tvé. Přišeł tehdy hłas s nebe, řka: I osvětił jsem a opět osvětím.

Kap. XVII.

1. Sie mlví Jesus, i pozdvíženýma očima v nebě rěče: Otče pride godina; osłavi syn svój, ať syn tvój osłaví tě.
— Pozdvih Ježíš oči v nebe vecě: Otče přišła hodina, osłav syna tvého, aby syn tvój osłavił tě.

2. Jakože dał jesi jemu władu plti, aby všie, ježe dał jesi jemu, dasť jim život věčen.
— Jakož jsi dał jemu moc všeho tělesenstvie, ať by všemu, ježto dał jemu, dał život věčný.

3. Sieže jesť život věčen, abychu poznali tě samégo Boga věrna, i jegože posłał jesi Jesu Christa.
— A toť jest život věčný, aby poznali tě samého Boha pravého, a jehož jsi posłał Jesu Krista.

4. Jáz tě osłavich na zemi; dieło dokonach, ježe dał jesi mně k činěniu.
— Já jsem tě osłavił na zemi; dieło dokonał, jenž jsi mi dał abych učinił.

5. I nynie osłavi mě ty, otče, u sebe sama osłavú, južo iměјech, prvé nežе-li svět bieše, u tebe.
— A nynie osłaviž ty mě, otče, u tebe samého osłaveniem, kteréž jsem měł, prvé než svět był, u tebe.

Z kněh starého zákona.

Chvalozpěv Mojžíšův. (Exod. kap. 15.)

(Při žaltáři Klementinském.)

Zpievajme Hospodinu, nebo sławně zvelbił sě jesť: kóň i vsědajúcieho svrhł jesť u mořie.

Siła mú i chváła má Hospodin, učiněn jesť mně ve zdravie: tento Bóh mój, a velbiti budu jej: Bóh otcie mého a povýšiu jeho.

Hospodin jako muž bojujúci, všemohúcie jmě jeho.

Vozy krále Faraona a zápust jeho zavrhł u mořie: vzvolená kniežata jeho potopeni jsú u mořiu črveném.

Propasti přikryły jsú je; sešli jsú v hłubokosť jakožto kámen.

Pravicie tvá, Hospodine, vzvelbena jesť v silnosti: pravicie tvá, Hospodine, zabiła jesť nepřietele.

A ve množstviu chváły ssadił jsi protivníky mé: posadił jsi hněv tvój, jenž je jesť pozřěł jakžto pazdeřie.

A v duchu rozlucenie tvého sebrały jsú sě vody: stála vodně tekúcie, sebrały jsú sě propasti u prostřědcě mořie.

Řekł nepřietel: Stihati budu a popadnu a rozdělu łúpež, naplněna bude dušie má: vytrhnu meč mój a zabie je ruka má.

Dunuł duch tvój a přikryło je jesť mořie, potopeni jsú jako ołovo u vodách lutých.

Kto rovný tobě v silnostech, Hospodine? kto rovný tobě, velebný v svatosti, hrozný a chvalitedlný a činiúcí divy?

Prostřěł jsi ruku tvú i pozřěła je země.

Vódcie jsi był u miłosrdiu tvém ludu, jenž jsi vykúpił: i nesł jsi jej v silnosti tvej ku přiebytku svatému tvému.

Vzešli jsú ludie i rozhněvali jsú sě: bolesti obdržeły bydlúcí u własti Filistim.

Tehdy zamúcena jsú kniežata edomská, moci krále Moab obdržał třas: zkřanuli jsú všickni bydlúcí v zemi kanaanskej.

Baž sě na ně strach a baž u velikosti ramene tvého: buďte nehnutedlni jako kámen, donedž nemine lud tvój Hospodine, donedž nemine lud tvój tento, jímž jsi włádł.

Uvedeš je a saditi je budeš na hořě dědiestva tvého, přětvrdého bydła tvého, jež jsi děłał Hospodine, svatyňu tvú, jež (tvrdile) sta rucě tvoji.

Hospodin kralovał u věk a nadto!

I všeł jest Faraon s vozy a s konníky svými u mořie, i svedł na ně Hospodin vody morské: ale synové vidúcí Boha chodili jsú po sušě u prostřěd jeho.

Z žaltáře Klementinského.

Žalm XC.

Jenž bydlí u pomoci Nejvyššieho, v obraně Boha nebeského bydliti bude.

Die Hospodinu: Přijemcie mój jsi ty a útočišče mé; Bóh mój, ufati budu v něm.

Nebo on mne jesť vysłobodił z osidła łovčich a ot słova ostrého.
Plecima svýma zasłoni tobě u pod perutmi jeho ufati budu.
Štitem obklúči tě pravda jeho: nebudeš sě báti ot bázni nočnie.
Ot střěły letúcie ve dne, ot potřěby přichodiúcie ve tmách, ot běhu a běsa polednieho.
Padnú ot strany tvé tisiúc a desěť tisiúcóv ot pravicě tvé: ale k tobě sě nepřibliži.
Nebo jistě očima svýma uznamenáš a otpłatu hřiešných uzřieš.
Nebo ty jsi, Hospodine, naděje má, přěvysoko uložił jsi utočišče tvé.
Nepřistúpi k tobě złosť, a bičovánie nepřiblíži sě stanu tvému.
Nebo angełóm svým přikázał je o tobě, aby ostřiehali tebe ve všiech tvých cěstách.
Na rukú nositi budú tě, aby snad neuraził o kámen nohy tvé.
Nad hadem aspidem a basiliskem choditi budeš a podtłačiš lva a drak sana.
Nebo u mě ufał jesť, vysvoboziu jej, obraniu jej, nebo jesť poznał jmě mé.
Vołati bude ke mně a káz usłyšiu jej: s ním jsem v zámutcě, vyprostiu jej a osłaviu jej.
Prodlenie dnóv naplniu jej a ukážiu jemu zdravie mé.

Z žaltáře Wittenberského.

Žalm VI.

O Hospodine, ne v rydáni tvém třeskci mě, ani v hněvě tvém kaž mě.
Smiłuj sě nade mnú Hospodine, nebo nemocen jsem; uzdrav mě Hospodine, nebo smuceny jsúť všěcky kosti mé.
Dušie má zamucena jesť velmi; a ty Hospodine, i dokudže?
Obráti Hospodine, i zprosti dušiu mú; spasena mě učiň pro miłosrdie tvé.
Nebo nenie v smrti, kto by pomněł na tě; a u pekle pak kto sě bude zpoviedati tobě?
Usiłovał jsem v stonáni mém, zmyju na každú noc łože mé; slzami mým posteli mú uvłažu.
Smuceno jesť ot rydánie oko mé, obvetšeł jsem mezu všiemi nepřiateły mými.
Otejděte ote mne všicni, již hledáte nespravedlnosti; neb usłyšał Hospodin hłas płáče mého.
Usłyšał Hospodin prosbu mú. Hospodin modlitbu mú přijał.
Ustyďte sě i zamuťte sě náhle všicni nepřietelé moji; obraťte sě i zastyďte sě velmi brzo.

III.

Rukopis kralodvorský.

Z větší sbírky zpěvův staronárodních ku konci XIII století snešené zachovalo se dvanácte celých pergamenových listův v komoře pod kostelní věží v Kralové dvoře, kdež dne 16. září 1817 při návštěvě Václ. Hanky mimo některé rukopisy latinské mezi starou zbraní a jinou vetešinou na jevo vynešeny byly. Převzácný tento

ostatek obsahuje čtrnácte zpěvů, a sice šest epických, šest lyrických a dvě lyricko-epických. Zpěvy epické podlé věku, ve kterém byly prvotně složeny, asi takto seřaditi lze.

1. Záboj a Slavoj. L. 805 vtrhlo vojsko franské do Čech, opanovalo značnou část země i jalo se křesťanství mocně uvozovati. Pohanští Čechové sebravše se v lesích, když se dosti silnými býti pocítili, udeřili pod zprávou Záboje a Slavoje na Franky, a zabivše vůdce jejich Ludvika (Luděka), ze země je vypudili. Děj tento podlé vší podobnosti opěvá se v nadepsaném zpěvu. Jméno Karla Velikého jeví se tu ve formě král, ve kteréž přeneseno bylo u Čechův, Jihoslovanův, Uhrův a Polákův na panovníka vůbec, tak jako jméno Cæsarovo přešlo během věkův u Němcův a Slovanů v obecný název císaře (Kaiser).

2. Čestmír a Vlaslav. Vlastislav (zkráceně Vlaslav) kníže Lučanův, pod jehož vládu slušely župy v poříčí Ohře ležící, spojil se s Kruvojem, jenž knížeti Pražskému věrností byl zavázán, i hubili spolu mečem i ohněm krajiny Neklanovy. Čestmír vůdce Neklanův dobyl nejprvé hradu Kruvojova, Kruvoje utratil, a pak táhl na Vlastislava, jehož silnější vojsko zdařeným úskokem válečným přemohl. I Vlastislav v boji padl. Bitva tato mezi Lučany a Pražany stala se na poli Turském severozápadně od Prahy v první polovici IX století. Podle Kosmova vypravování zhynul v ní i Čestmír.[1])

Tyto dva zpěvy jakož i Jelen nemají rozměru jednostejného, rovněž jako dumy čili hrdinské poesie Rusínův. Nedostatek tento nahražen jest rytmem volným sice a na oko nepravidelným, který však velmi jest výrazný a, přiléhajíc takořka ke všem obratům děje, znamenitě živost celého vypravování zvyšuje.

3. Jaromír a Oldřich, zpěv necelý, jelikož se z něho jen asi poslední třetina zachovala. Boleslav Chrabrý kníže polské zmocnil se l. 1003 Čech, jav a oslepiv krutého Boleslava III. Nakrátce ale bylo panství polskému. Bratří jatého Boleslava, Jarmír a Oldřich, vtrhli do země s pomocí německou i spojili se tu s Čechy, kteří panovníkům domácím i za vlády polské zůstali věrni. Přední mezi nimi byl Výhoň Dub. Hrad Pražský, jejž Poláci drželi, opanovali lstí vojenskou a přinutili Poláky k rychlému útěku. Vítězstvím tímto navrácen byl stolec knížecí Jarmírovi.

4. Beneš Hermanóv. V létě r. 1203, když se Přemysl Otakar I. odebral k císaři Otě, aby za krále byl korunován, vtrhlo vojsko míšenského markrabí Dětřicha do severních Čech pálíc a plenic. Nesnází touto hnut postavil se Beneš syn Hermanův, jeden z předkův rodu Waldsteinského a župan krajiny tamní, v čelo lidu sedlského a Sasíky pod Hrubou Skalou porazil.

5. Jaroslav. Obsah zpěvu toho jest světoznámé tažení Tatarův do Evropy a pobití jich na Moravě l. 1241.

[1]) Kosmovo vypravování u vzdělání Hájkove viz v Čit. pro III. třídu niž. gymn. (str. 61—64.)

6. Ludiše a Lubor, nejmladší ze zpěvův epických kralodvorského rukopisu. Předmětem jeho jest sedání čili turnaj vůbec. Turnaje zavedeny byly v Čechách v prvnějších letech krále Václava I. (panov. 1230—53).

Zpěvy 3—6, jakož i Zbyhoň mají rozměr jednostejný, v čemž jedině shodují se s epickými písněmi Srbův. Jiné shody tu není. Jmenovitě scházejí zpěvům českým ony obrazné úvody, které v srbských tak velice jsou oblíbeny. I stálé poetické výrazy ve zpěvích českých skoro docela se liší od výrazův takových ve zpěvích srbských a rusinských.

Veliká naproti tomu jest shoda písní lyrických kr. R. s písněmi srbskými i rusinskými, což patrně svědčí nejen o velikém stáři jejich, ale i o tom, že vlastně jsou to písně národní, tak národní jako ty, kteréž posud mezi lidem našim kolují. Původem tím hlavně se dělí písně lyrické od epických, kteréž patrně skládány byly od zpěvcův cvičených, podobných slepcům rusinským a srbským. Jednoho zpěvce takového, „ký słovy i pěniem bieše pohýbał Vyšehrad a všie vłasti," Lumira (Lubomíra), výslovně připomíná zpěv o Záboji i Slavoji.

Čestmír a Vlaslav.

Nekłan káže vstáti k vojně,
káže kněžeciemi słovy proti Vłasłavu.
Vstachu voje, vstachu k vojně,
vstachu na kněžecie słova proti Vłasłavu.
Holedbáše sě Vłasłav kněz vicestviem
nad Nekłanem, nad słavným kněžem;
púštáše meč i oheň v krajiny Nekłaniny,
i hłásáše nad hrabivými meči svojich vojnóv
pohaněnie Nekłanu.
V boj, Ctmíře, vedi mé sbory!
Hadlivě ny pozývá nadutý Vłasłav.
I vsta Ctmír, i vzradova sě,
radostně sně svój ščít črn dvú zubú,
i sně se ščitem i młat, i nepronikavý helm;
pode všie drva vłožie oběti bohóm.
Bujno zvołáše Ctmír na voje,
v skořě voje v řady idú.
I tažechu před słuncem záhé,
i tažechu přěs veš den, i po słunci,
tamo k pachrbu.
Ajta sě valé dým po dědinách,
i po dědinách stenánie żałostivých hłasóv.
Kto sežže dědiny?
i kto rozpłaka vaše hłasy?
kto? Vłasłav?
poslednie budi jeho vrastvo!
Pomstu i pahubu voji moji nau nesu.

Otvecechu vojevodě Ctmíru:
Kruvoj, Kruvoj škaredý otehnáše stáda,
i sdieše hoře v dědinách ohněm i mečem;
všie, čo plzno' bieše, potře jeho złoba krutá,
i zaje vojevodu nám.
I zazli sě Ctmír na Kruvoj
z širokú prsú złoba sě mu rozevře
po všiech po údech.
Vojíni! — vece —
z jutra záhé rozpálimy krutosť všiu;
pohovte zemdleným údóm!
Stojá hory v pravo,
stojá hory v levo,
na jich vrcholi na vysokej
zírá jasné słunéčko.
Horami zdě otsud,
horami tam odtud tahú voje,
bitvu v sobě nesú.
Aj, tamo k hradu, k hradu na skále,
tamo, kdě Kruvoj vězí Vojmír i jeho lepú dceř,
jež zaje v hustě lesě, tamo pod šedú skałú,
i pohaně Nekłan kněz:
Kruvoj Nekłanu oběce vieru, i podáše věrnú ruku:
obak hłasem tiem i rukú tú uvádieše biedu na lud!
Aj, vz hóru k vyšňu hradu,
aj, k hradu voji tecte!
I zaměšichu sě voji,
i hrnuchu sě k hradu
po słovech udatna Ctmíra
jako ledoviti mraci.
Pokrychu sě přední, ščít na ščít,
zadni zapierachu sě na kopie
i v drva v přieč zasazená za drva;
i výš nad vršinu lesa drukachu meči jich v hrad,
běsnichu protiv mečem z hrada tesajúciem.
Řváše na hradě Kruvoj řvániem býka,
řváše chrabrosť v svoje ludi,
i meč jeho padáše v Pražany
vňuž drvo se skáły.
A jako po horách mnoho silných dubóv:
tako ke hradu sě shłuče Nekłanových vojnóv.
Vele Ctmír z zad udeřiti na hrad,
vele s přěda přěskočiti hradbu.
Ajta, drva vysokorostłá v hustotě pod skałú
přikłonichu k pevnej hradbě,
po drvech by sě váleły kłády nad hłavami vojem.
Aj, pod nimi z přěda postavi sě silných muž k mužu,
sie týkachu druh druha širokýma plecema;
drva vłožichu na ráme,

přieč i v délie spevnichu úžemi,
i podstavichu sebe-dle dřěvce,
i vzskočichu muži na sie drva,
rozłožichu kopie po ramenú,
spěchu úžemi.
Vzskoči řad třětiech na vteré,
čtvrtých na třětie,
i pátých až k vrchu ku hradovu,
s kad hořěchu meče,
s kad sypěchu střěły,
s kad sě řútichu búřiecie klády.
Aj, prúd Pražan urno přěse zdi teče,
zachváti všiu siłu v tvrdě hradě.

Vstup, Vojmiře! vstup s miłú svú dcerú,
pokroč z věže, ven vzrané błaho, tamo na skáłu;
na skále uzřieš krváceti Kruvoj pod sekerú mestnú.

Vznide Vojmír v błahodějné jutro,
vznide se svú dcerú lepotvornú,
i zřě krváceti vrah svój Kruvoj.

I posła Ctmír kořisť vratno ludem,
s kořisťú vracie sě lepá děva.

I chtieše Vojmír oběť vzdáti bohóm,
v siemže miestě, v siemže kroce słunce.
Vz hóru, Vojmiře! vece mu Ctimír,
naši kroci chvátajú vícezit
nad Vłasłavem; prodli v słužbě bohóm.
Bozi chtějú stepati Vłasłav.
Kehdy słunce dokročí poledne,
jesť nám dokročiti na sie miesto,
kdě vícestvie hłas vojsk našich vzhłásá.
Veť ti zbraně vraha tvého, pojdi!

Vzradova sě Vojmír velevele,
vzvoła s skáły hłasem v lesě hłučným,
z mocna hrdła voła k bohóm tako,
i vztřasú sě drva šira lesa:
Nezjařte sě, bozi, svému słúze,
ež nepálí oběť v dnešniem słunci!

Dłužna oběť bohóm, vece Čestmír,
a nynie nám na vrahy pospěti.
Nynie ty vsedni na ručie koně,
proletni lesy jeleniem skokem
tamo v dúbravu;
tam s cesty skáła bohóm zmilená,
na jeje vrchu obětuj bohóm,
bohóm svým spásám,
za vícestvie v zadech, za vícestvie v přědě.

Neže sě poznaje, že slunce pokroči na tvrdosti nebes,
stúpiš tamo na miesto;
a neže słunce postúpí vterým krokem
i krokem třětiem nad vršiny lesné,
dojdú i voje tamo, kdě oběť tvoje povèje v słúpech dýmu,
i pokoří sě všie vojska tudy jdúce.

I vsěde Vojmír na ručie koně,
proletě lesy jeleniem skokem
tamo v dúbravu na drahu k skále;
na vrše skáły zanieti oběť
bohóm svým spásám,
za vícestvie v zadech, za vícestvie v předě.
Jim obětova kravicu bujnú,
srsť črvená po nie sě łsknieše;
jałóvku siu kúpi ot pastuchy
v úvale tam u vysokej trávě,
dada za ňú kóň i s uzdú.

Płapołáše oběť;
i blížíše sě voj k úvału,
i z úvała vz hóru v dúbravu
voji, ozvučeni hłukem,
jdú po jednom, oružie nesúce.
Prokní jda koł oběti, bohóm słávu hłásáše.
i zacházeje, zezvuče nemeškáše.
I kehdy docházéše posleda vojev,
vzskoči Vojmír na svój ruči komoň,
tučné kýty i plece nałoži šesti jezdcem za voji.

I jdieše vojska všiemi kroky słunce
až pod polednie słunce;
tamo na rovni očekáváše je vojivný Vłasłav.
Ot lesa k lesu stáše jeho siła,
siła stáše pětkrát věčšie Pražan,
jako z mračen z niej vznikáše jeket,
łánie psóv přěmnoha mnostvie.

Trudno nám váleti s těmi vrahy,
kyj palicu máłokdy zadrží.
Tako Vojmír. Na čeže Ctmír vece:

Věhlasno to v súkromí młuviti,
věhłasno sè hotovati na všie.
Čemu čeło protiv skále vzpřieci?
liška obłudí túr jarohłavý.
Zdě ny viděti Vłasłavu s hóry:
ruče dołóv kołkoł vrcha sieho,
by vzad byli, kto u předě běchu:
opač chody tako dołem hory.

A sie sdieše Vojmír i sdieše Ctmír;
i hrnu sè vojska kołkoł hory,

i hrnu sě vojska devětikrát.
Tako vrahóm vzmnožichu svá čísła,
tako vrahóm vzmnožichu jich strachy.
Rozstúpichu sě po nižniem chvrasti,
by sě łsknuła braň jich v zrace vrahóm;
i by łeskem naplnema hora.

Nalit vyrazi Ctmír se zástupem,
zástup sien bě čtyřie hłukóv četný;
s niem ze stienóv lesniech vyrazi třas,
třas osěde četné voje vrahóm:
Vzad! vzad! — Strach i jim by ze všia lesa;
rozprnu sě řady sěmo tamo.

Vojmír vnoči na ně chrabrú rukú,
i zastúpi úvał na vzchod na pół,
v bok sě stavi protivo Vłasłavu.

Aj, řičie les řvániem iz úvała,
jak by hory s horami váleły
i všie drva v sebe rozłámały.

I vyskoči Vłasłav protiv Ctmíru,
i vyrazi Ctmír proti Vłasłavu
v lutú sěč; ranú, opět ranú
srazi Vłasłav dołóv.

Vłasłav strašno po zemi sě koti,
i v bok, i vzad, vstáti nemožéše:
Morena jej sypáše v noc črnu.
Kypieše krev ze silna Vłasłava,
po zelené trávě v syru zemin teče;
aj, a vyjde duša z řvúcej huby,
vyletě na drvo a po drvech
semo tamo, doniž mrtev nežžen.

Ulekú sě u Vłasłava jsúci,
upěchú vz hóru na stráň otsud,
skryto před Ctmírovým videm,
před Ctmírem Vłasłavobojcem.

Zevzni vícestvie k Nekłanu radostnu uchu,
i zrači sě kořist Nekłanovu radostnu oku.

Jaromír a Oldřich.

(Kněz Oldřich bra) sě v črn les
tamo, kamo sě vłádyky sněchu,
sedm sich vłádyk s udatnými sbory.
Výhoň Dub tamo s niem snahú chváta
se všiú chasú svojú temnem nočniem;
sie chasa mu bieše na sto chłapóv,

všiech sto jmieše v nožnách břietné meče,
k mečem všiech sto jmieše mocná paže,
k Výhoňu v útrobách statnú vieru.
Dostúpichu mýta středem lesa,
podachu si kołem pravè ruce,
tichými słovesy hovořichu.

Noc sě převalíše přès púlnoci,
pokročíše k jutru šedošeru.
Ajta vece Výhoň knězu Ołdře:
Hoj, posłyš ty velesłavný kněže!
Bóh ti bujarosť da u všie údy,
Bóh tí da vèhłasy v bujnú hłavu;
ty ny vedi proti złým Polanóm!
Po tvém słovè pójdem, v pravo, v levo,
buď v před, buď v zad, u všie pótky luté.
Vz hóru! vzmužte chrabrosť bujných srdec!

Ajta kněz vzě prapor v mocnú ruku:
Za mnú, za mnú, chrabro na Polany,
na Polany, vrahy našich zemí!
Hrnúše sě za niem osm vładyk,
s vładykami třie sta póɫ sta vojnóv,
vojnóv přěudatných, tamo kdě bě
mnostvie Polan rozvaleno ve sně.

Na vrše, kdè stáchu pokraj lesa:
aj, všia Praha mlčie v jutřniem spaní,
Vltava sě kúřie v raniej pářě,
za Prahú sě promodrnjú vrši,
za vrchy vzchod šedý projasňuje.
S hory dołóv. Ticho, všètichúnko
v tichej Praze. Chytro pokrychu sě,
oružie všie krzny zahalichu.

Jiďe pastucha po šerém jutřě,
hłása bránu otvořiti vz hóru.
Słyše stráže vołánie pastušino,
otvoři mu bránu přěs přiekopy.
Vznide pastýř na most, hłasno trúbi;
vzkoči kněz na most, sedm vładyk za niem;
prokní cváɫa se všiem se svým ludem.
Udeřichu rány bubny hromné,
vyrazichu zvuky truby hłučné;
chorúhvy tu sbory na most vrazia,
veš most otřásá sě pod jich davem:
strach udeři u všie u Polany.

Aj, Polené oružie chvátajú,
aj vładyky sèčné rány sěkú;
Polené tu skáčú sèmo tamo,
davem trčú ku bráně přiekopy,
dále, dále před udatnú sěčú.

Aj, vícestvie jestí Bohem dáno!
Vstane jedno słunce po všiem nebi,
vstane Jarmír nad všiú zemiú opět.
Roznosi sě radosť po všiej Praze,
roznosi sě radosť kołkoł Prahy,
rozletnu sě radosť po všiej zemi,
po všiej zemi ot radostnej Prahy.

Jaroslav.

I.

Zvěstuju vám pověsť velesłavnú
o velikých pótkách, lutých bojech;
nastojte i veš svój um sbierajte,
nastojte, i nadivno vám słuchu!
Ve vłasti, kdě Ołomúc vévodí,
jesti tamo hora nevysoká,
nevysoká, Hostajnov jej imě;
máti Božia divy tamo tvoří.
Dłúho vłasti naše v mířě biechu,
dłúho obih mezi ludem ktvéše;
né ot vzchoda v zemiech búřia vstáše,
vstáše dceřě-dle taterska cháma,
již křěstěnšti ludé pro kamenie,
pro perły i pro złato zabili.
Lepá Kubłajevna jako łuna
usłyše, že vłasti na záchodě,
v siech-že vłastech luda mnoho žive,
otpravi sě poznat nravóv cuziech.
Na nohy tu skoči junóv desěť
i dvě děvě ku próvodu jeje;
nahrnuchu, čeho třěba bieše,
i vsědachu vši na ručie koně,
i brachu sě, kamo słunce spěje.
Jako zořia po jutřě sě sěje,
kehdy nad mrkavy šumy vznide:
tako sě dci Kubłajeva cháma
rozenú i strojnú krású sieše.
Obvlečena bě všia v złatohłavě,
hrdło, ňadra rozhalena jmieše,
věnčena kamenicm i perłami.
Diviechu sě Němci krásě také,
záviděchu bohatstvo jej velim,
střěžechu jéj púti jeje drúhu,
vypadnuchu na ňu mezi dřěvy,
zabichu ju, i pobruchu sbožie.

II.

Když sie słyše Kubłaj cham taterský,
če sě sta se deerú jeho drahú:
sebra voje se všiech vłastí valných,
těže s voji, kamo słunce spěje.
Słyšechu to králi na záchodě,
ež chám spěje na ludné jich vłasti;
srotichu sè druhý ke druhému,
i sebrachu přěvelikú vojsku,
i tažechu polem protiv jemu.
Na rovni sě valnej położichu.
położichu, i chámа zdě ždachu.
Kubłaj káže všiem svým čarodějem,
hádačem, hvězdářem, kúzelníkóm,
aby zvěstovali, uhodnúce,
kteraký by konec boj jměł vzieti.
Sebrachu sě nalit čaroději,
hádači, hvězdáři, kúzelníci,
na dvě straně koło rozstúpichu,
i na dli trsť črnú położichu
i ju na dvě póle rozščepichu:
prvej póle Kubłaj imě vzděchu,
vteréj póle králi imě vzděchu,
vetchými słovesy nad sím vzpěchu.
Počechu trsti społu vojevati,
i trsť Kubłajeva svícezíše.
Vzradova sě mnostvie všieho luda,
prokní teče ruče koněm svojim,
i do řad sě voje postaviechu.
Křěstěné ni světi neiměchu,
a hnachu bez uma v řady pohan,
s takú pýchú, jakú siłu jměchu.
Tu sě prvý boj v hromadu srazi:
střěły dščichu jako přievał s mrakóv,
oščepóv łom jako rachot hroma,
błsket mečev jako oheň búřie.
Obě straně jarobujnú siłú
druha druzě postúpati bráni.
Pohany již mnostvie křěsťan hnúše,
i již by jim byli odoleli,
by nepřišli čaroději v nově,
přinesúce ty trsti rozščepené.
Tateré sě vele zapolechu,
na křěsťany luto vyrazichu;
tako krupo je po sobě hnachu,
že je jak zvěř płachý rozprnuchu.
Tu ščít leže, tu helmice drahá,
tu kóň vleče v střemnech vojevodu,

tu sieu ješutno v Tatary teče,
unde miłosrdie pro Bóh prosí.
Tako Tateré sě rozvojichu,
vz křesťany daň četnú pořožichu,
dvě královstvě sobě podmanichu:
starý Kyjev i Novýhrad prostran.

III.

V skořě roznosi sě hoře v zemiech,
po všiech vłastech lud sbierati stanú;
postavichu čtyřie valné voje,
obnovichu vrastvie s Tataříny.
Tateré sě hnuchu v pravú stranu.
Jak mrak črný, kehdy ledem hrozí
posúti úrody tučných polí:
tako by roj słyšán ot dalcka.
Naliť Uhřie v setniny sě shłukú,
naliť oruženi s nimi střětnú;
a v ješut by chrabrosť, udatenstvie,
v ješut všie jich drzostné vzpieránie:
srazúce Tateré středem v řady,
rozprnuchu všie jich voje četné,
poplenichu všie, če v zemi bieše.
Otstúpi naděja všie křěsťany,
i by hoře hořia všieho věčšie;
vzmodlichu sě Bohu žałostivo,
by je spasał sich Tatar złostivých:
Vstaň, o Hospodine! v hněvě svojem,
sprosť ny vrahóv, sprosť ny stihajúciech;
potłačiti chtějú dušu našu,
okľučúce ny vňuž vlci ovce!
Prvý boj nám ztracen, ztračen vterý;
Tateré sě v Polšče rozłožichu,
bliže bliž poplenichu všie vłasti,
dodrachu sě luto k Ołomúcu.
Bieda vstane tužšia po krajinách,
niče neby prosto před pohany.

IV.

Váleno den, váleno den vterý,
vícestvie sě nikamo nekłoni.
Ajta rozmnožie sě Tatar mnostvie,
jak sě množie večerní tma v jeseň,
i u povodňu sích Tatar lutých
kolebáše sě voj křesťan středem,
úsilno sě drúce k sienu chłumku,
na němž máti Božia divy tvoří.
Vz hóru, bratři! vz hóru! voła Vnesłav,
udeři svým mečem na ščít střiebrn,

i chorúhvu výš nad hłavú toči.
Všic sě vzmuži, všic v Tatary vnoči;
srazichu sě v jednu síłu silnu,
vyrazichu jako oheň z země
tamo k chłumku iz Tatar přěmnostvie.
Zpátečnými kroky chłumkem vz hóru;
na podchłumí v šíř sě rozstúpichu,
k spodu súžichu sě v ostru hranu,
v pravo v levo pokrychu sě ščíty,
vz ramena vłožichu bystrá kopie,
druzí prvým, tako druhým třětí.
Mraky střěł tu s hory na Tatary.
V tom temná noc posuła všiu zemiu,
rozvali sě k zemi i k obłakóm,
i zapřěti zraky zapolená
i křěsťan i Tatar protiv sobě.
V hustě tmě křěstěné náspy vrhú,
náspy zakopané kołkoł vrcha.

V.

Když na vzchodě jutro počínáše,
pozdviže sě veškeu tábor vrahóv.
Tábor sien bě strašný: kołkoł chłuma,
až do nedozírama daleka,
na ručiech tu koněch vňuž hemžechu,
nosúce na kopiech napíchané
hłavy křěsťan vzvýš k chámovu stanu.
Shłuče sě tu mnostvie v jednu siłu,
zaměřichu všici v jednu stranu,
i mknuchu sě prudko vz chłumek vz hóru,
i vzúpichu skřěkem všěstrašivo,
cž sě hory doły rozléhały.
Křěstěné na náspech všudy stáchu,
máti Božia dodáše jim chrabrosť,
napináchu ruče tuhy łuky
i máčháchu silno ostré meče:
i by Tatarovóm ustúpati.
I vzjetři sě národ Tatar lutých,
zaměši sě chám jich krutým hněvem;
v třie prúdy sě rozstúpi veš tábor,
i hnachu třmi prúdy luto vz chlumek.
Křěstěné skácechu dřěves dvadsět,
všiech dvadesět, čc jich tamo stáše,
přivalichu kłády pokraj násep.
Již již Tateré sě v náspy hnachu,
skřěkem řvúce až do obłak strašno,
již sě jechu náspy rozkotati:
i svalichu s násep kłády mocné,
sic smačkachu Tatary jak črvy,

sdrtichu je ješče vzdál na rovni.
I by bojeváno dłúho kruto,
až noc temná konec bojem zdieše.
Pro Bóh! aj nastojte! słavný Vnesłav,
słavný Vnesłav sražem s násep šípem!
Krutý žel tu teskné srdce rváše,
trapná žížň utrobu kruto smáhše,
sprahłým hrdłem lzali rosnú trávu.

VI.

Večer tich tu projde na noc chładnu,
noc sě proměniše v jutro šero;
i v táboře Tatar kludno bieše.
Den sě rozhořieva na poledne:
křěstěné padachu trapnú žížňú,
vypražená usta otvierachu,
pěvše chrapavě k mateři Božiej.
K niej svá umdłá zraky obracechu,
žałostivo rukama łomichu,
ot země do obłak teskno zřěchu.
Nevzmožno nám déle žížňú tráti,
nevzmožno pro žížň vojevati;
komu zdravie, komu drah živótek,
tomu v Taterech miłosti żdáti.
Tako řěchu jedni, tako druzí.
Trapněje zhynúti žížňú meča;
v porobě nám bude vody dosti.
Za mnú, kto tak smyslé! — vece Věstoň —
za mnú, za mnú, koho vy žížň trápí!
Tu Vratisłav jak túr jarý skoči,
Věstoňa za silně paži chvati,
die: Prorado! skvrno křěsťan věčná!
v záhubu chceš vrci dobré ludi?
Ot Boha na miłosť ždáti chvalno,
ne v porobě ot svěřěpých Tatar!
Nerodte, bratřie, spěti v pahubu:
přětrpěchom najlutějej vedro,
Bóh ny silił v rozhárałé póldne:
Bóh nám sešle pomoc ufajúcím.
Zastydte sě, mužie, takých řečí,
ač sě hrdinami zváti chcete.
Pohynem-li žížňú na siem chłumce,
smrť sie bude Bohem zaměřena;
vzdámy-li sě mečem našich vrahóv,
sami vražhu nad sobú spáchámy.
Mrzkosť jesť poroba Hospodinu,
hřiech v porobu samochtiec dáti šiju.
Za mnú podte, mužie, kto tak smyslé,
za mnú, přěd stolec mateřě Božiej!

Ide za niem mnostvie k kaple světej:
Vstaň, o Hospodine! v hněvě svojem,
i povyš ny v krajinách nad vrahy:
vysłyš hłasy k tobě vołajúcie!
Oklúčeni jsmy lutými vrahy,
vyprosť ny z osidł krutých Tatar,
i daj svłuženie utrobám našim;
hłasonosnú oběť tobě vzdámy.
Potři v zemiech našich nepřáteły,
shłaď je u věk a věky věkoma!
Ajhle na vznojeném nebi mráček!
Vzdujú větři, zahučie hrom strašný,
chmúráše sě tučia po všiem nebi,
błsky rázráz bijú v stany Tatar.
Hojný přievał pramen chłumský zživi.

VII.

Minu búřia. Voje v řady hrnú:
ze všiech vłastí, ze všiech krajin země
k Ołomúcu chorúhvy jich vějú;
těžcí meči po bocech jim visiá,
plni túli na plecech jim řehcú,
jasní helmi jim na bujných hłavách,
i pod nimi ručí koni skáčú.
Vzezvučały hłasy rohóv lesních,
udeřiły zvuky bubnóv břěskných.
Naliť srážajevě straně obě:
podvihaje sě mhła ote pracha,
i by pótka krutá posledněje:
vznide chřest i drnket ostrých mečev,
vznide syket kalených střeł strašný,
łom oščepóv, rachet kopí bystrých.
I by kłánie, i by porúbánie,
i by łkánie, i by radovánie;
krev sě valé jak bystřiny dščevy,
mrch tu ležéše jak v lesě dřievie:
siemu hłava na dvé rozčepena,
siemu srubeně stě ruce obě,
sien sě kotie s oře přěs druhého,
i sien zeřivý své vrahy młáti
jak po skałách lutá búřia dřěva,
i siemu Tatařín ucho střieže.
Uh! by ryk, stenánie żałostivo!
Křěstěné počechu utiekati,
Tateré je lutým davem hnáti.
Ajta! Jarosłav jak oreł letě:
tvrdú ocel na mohúcech prsech
pod ocelí chrabrosť, udatenstvie,
pod helmicú velebyster věhłas;

jarota mu z žhavú zrakú pľáše.
Rozkacen hna jako lev dražlivý,
když mu tepľú krev sè udá zřieti,
kehdy nastřèlen za ľovcem žene:
tako vzluti sè, vz Tatary trči;
Češie za niem, jako krupobitie.
Vrazi kruto na Kubľajevica,
i by pótka ovšem veleľutá:
srazista sè oba oščepoma,
zľomista je oba velím praskem.
Jarosľav, veš ve krvi s ořem sbrocen,
mečem Kubľajevica zachváti,
ot ramene šúrem kyčlu protče;
takož spade bezduch mezi mrchy,
zarachoce nad niem túľec s ľukem.
Uleče sè veš lud Tatar lutých,
otmetáše dřèvce sèhodľúhé,
paľováse tu, kto téci može,
tamo, otkad sľunce časno vstává:
i by prosta Hana Tatar vrahóv.

Ludiše a Lubor.

Znamenajte staři, mľadi
o pótkách i o sedání.
Bieše druhdy knèz záľabský,
knèz sľavný, bohatý, dobrý;
ten imieše dceř jedinu,
sobè i všiem miľú vele.
Ta dci na div sličná bieše:
tèľa urostľého krásnè:
lice jmieše ovšem bieľé,
na licech rumènci ktviechu;
oři jako nebe jasné,
i po jejej bieľej šiji
vľasy zľatoskvúcí vèjú
u prsténcech skadeřeny.
Aj, druhdy knèz káže posľu,
by sè páni všici snèli
na hrad na hody veliké.
I kdaž bè den ustavený,
snèchu sè sem všici páni
z dalných zemí, z dalných vľastí
na hrad knèzu na sie hody.
Vzezni hľahoľ trub i kotľóv.
Paní ku knèzu sè hrnú,
pokľonichu sè tu knèzu
i knieni i lepej dceři;
za přèdľúhé stoľy sedú,
prokní rozenie-dle svého.
Nosichu jedenie divá,
i nosichu pitie medná;
i by hodovánie hľučné,
i by hodovánie sľavné.
Rozstúpi sè síľa v údech,
rozstúpi sè bodrosť v myslech.
V ta doby knèz vece pánóm:
Mužie! nebudi vás tajno,
z kakých přičin jste sè snèli:
statni mužie! jáz chcu zviesti,
kací z vás mi najplznèjí.
Die knèz. Přètrže sè ticho;
ot stoľóv tu vstachu páni,
pokľonichu sè tu knèzu
i knieni i lepej dceři.
Kotľy, trúby sľyšeti znova.
Všie sè ku sedániu stroji
tu přèd hradem v širé ľúce.
Vz výši, na pavľači krásne,
sedie knèz se starostami,
sedie knieni s zemankami
i Ludiše s dèvicemi.
I kaže knèz zemanóm svým:

Kto chtie prví na sedánie,
ty jáz kněz sám ustanoviu.
I káže kněz na Střěbora,
Střěbor Ludisłava zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřěvce ostrú hrotú,
prudko protiv sobě hnasta,
dłúho społu zápasista,
ež dřěvce oba złámasta;
i tak uondána běsta,
oba z dráhy vystúpista.
Zevznie hłahoł trub i kotłóv.
I káže kněz zemanóm svým:
kto chtie vteří na sedánie,
aby knieni stanoviła.
Knieni na Srpoše káže,
Srpoš Spytibora zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřěvce ostrú hrotú.
I hna Srpoš v Spytibora,
vysadi jej z tvrda sědła,
sám sě s koně ruče vrže.
Oba dobysta tu mečí,
ráz po rázě v črná ščíty,
jiskry vzprchú z črnú ščítú;
Spytibor Srpoše seče,
Srpoš v chładnu zemiu pade.
I oba jsta unavena,
oba z dráhy vystúpista.
Zevznie hłahoł trub i kotłóv.
I káže kněz zemanóm svým:
kto chtie třětí na sedánie,
by Ludiše stanoviła.
Kněžna na Lubora káže,
Lubor Bolemíra zývá.
Vsedasta oba na koně,
vzesta dřěvce ostrú hrotú,
ruče v ohradu sě hnasta,
protiv sobě zaměřista,
srazista sě oščepoma:
Bolemír sě s koně koti,
ščít daleko mu zaletě;
otnesú jej chłapi z dráhy.
Zevznie hłahoł trub i kotłóv.
Lubor na Ruboše zývá:
Ruboš ruče na kóň vzskoči,
prudko na Lubora žene;
Lubor kopie mečem přetě,
křěpce v helm mu vrazi ránu;
Ruboš vazem s koně spade;
otnesú jej chłapi z dráhy.
Vzezni hłahoł trub i kotłóv.
Lubor na zemany zývá:
Kto sě chtějú se mnú biti,
těm v ohradu sěmo jeti!
I by hovor mezi pány;
Lubor na ohradě ždáše.
Vytče Zdesłav dłúhé dřěvce,
i na dřěvci tuří hłava;
vzskoči na oř jarobujný,
hrdivými słovy vece:
Praděd mój zbi diva túra,
otčík zahna Němcev sbory:
zkusí Lubor chrabrosť moju!
I tu protiv sobě hnasta,
hłavama v sebe vrazista,
aj oba s koňú spadesta;
ruče zdě meče dobysta,
opěšałá zápasista,
křěpce mečema máchasta,
koł sě rozlehachu rázy.
Lubor sě k němu přiboči,
mečem kruto v helm mu seče,
helm sě rozskoči v dva kusy;
mečem v meč udeři ránu,
i meč vzletě za ohradu:
Zdeslav sě na zemiu vrže.
Zevni hłahoł trub i kotłóv.
Oklúči Lubora panstvo,
i vede jej přede kněze,
před knieni i před Ludišu:
Ludiša mu věnec stavi,
věnec z dubového listie.
Zevznie hłahoł trub i kotłóv.

Písně lyrické.

Kytice.

Věje větříeček
s knčžeckých lesóv:
běže zmilitká
ku potoku,
nabiera vody
v kovaná vědra.
Po vodě k děvě
kytice plyje,
kytice vonná
z vioł a róží.
I je sě děva
kyticu łovit,
spade, ach spade
v chładnú vodicu!
Kdabych věděła,
kytice krásná!
kto tebe v kyprú
zemicu sáze:
tomu bych dała
prstének złatý.
Kdabych věděła,
kytice krásná!
kto tebe łýkem
hebúčkým sváza:
tomu bych dała
jehlicu z vłasóv.
Kdabych věděła,
kytice krásná!
kto tě po chładnej
vodici pusti:
tomu bych dała
vienek svój s hłavy.

Růže.

Ach ty róže, krásná róže!
čemu si raně rozkvetla?
rozkvetavši pomrzła?
pomrzavši usvědła?
usvědevši opadła?
Večer sěděch, dłúho sěděch,
do kuropěnie sěděch,
nic doždáti nemožech,
všie dřiezhy, łúčky sežžech.
Usnuch. Sniešc mi sě ve sně,
jakoby mně, nebožce,
na pravej ruce s prsta
svlekł sě złatý prstének,
smekł sě drahý kamének:
kamének nenadjidech —
zmilitka sě nedoždech!

Zarmoucená.

Ach vy lesi, tmaví lesi,
lesi Miletínšti!
čemu vy sě zelenáte
v zimě, v létě rovno?
Ráda bych jáz nepłakała,
nemutiła srdce:
a řekněte, dobři ludie,
ktoby nepłakał zdě?
kdě mój otčík, otčík miłý?
zahřeben v rovečce;
kdě moje máti, dobrá máti?
trávka na niej roste;
ni mi bratra, ni mi sestry,
junošu mi vzechu!

IV.

Alexandreis.

Epos tento zachoval se nám jen z části, tak že máme posud jen první tři zpěvy celé, zlomky zpěvu IV, VI, VII a IX a kromě toho několik částí ve dvou od sebe rozdílných recensích. Básník počíná omluvou, jestliby v čem pochybil, ukazuje na přísloví Šalomounovo XXX. 18, 19. V prvním zpěvu jedná o mladých létech Alexandrových, o výpravě do Řecka, o plavbě do Malé Asie, o zastavce u ssutin trojanských, kdež Alexander vypravuje sen svůj o

velikém kněžím židovském. V zpěvu druhém opěvují se poselstva Dariova k Alexandrovi a naopak, roztětí divných kol v Sardech, tažení Dariovo, počátek bitvy u Issu; v třetím konec bitvy této, milostivé nakládání Alexandrovo s rodinou Dariovou, vzetí Tyru, tažení do Egypta a Libye, nové přípravy Dariovy, úžas Řekův z zatmění měsíce, tažení k Arbele. Zlomek čtvrtého zpěvu obsahuje boj (tuším u Arbely), jehož konec sáhá do zlomku zpěvu pátého, zavírajícího se popisem kratochvílí a slavností v Babyloně. Ze zpěvu šestého zůstal nám jen počátek o výpravě z Babylona a konec o zrádě Bessově a Narbazonově. Ze zpěvu sedmého máme jen zlomky o smrti Dariově a z devátého jen zlomky velmi kusé o boji (nejisto kterém) v Indii.

Básník český měl před sebou latinský epos o Alexandrovi, složený v druhé polovici XII století od Waltera z Châtillonu rodem z francouzského města Lille (Insula), biskupa Magolenského. Nenásledoval však vzoru toho nikoliv věrně, nébrž přidával ze svého, kde se mu za dobré vidělo, zkracoval, rozváděl šíreji a vynechával, kde koli se mu něco zdálo nepodobného.

O osobnosti básníkově víme jen tolik, že náležel šlechtě české, což z názorův jeho nezastřeně vyniká. Žil za času Václava I. a báseň svou skládal za posledních let krále tohoto, asi mezi léty 1245 a 1253.

Rozměr v Alexandreidě týž jest jako ve zpěvu o sedání (Ludiše a Lubor), totiž verš osmislabičný s cesurou po čtvrté slabice, ačkoli příčinou rýmu již nedosti pravidelně šetřenou. Zajímavý jest spůsob, jak básník obecné pravdy vplétá. Podává je totiž obyčejně ve třech verších společným rýmem v jedno spojených, což v běhu básně tím příjemnější přestávky spůsobuje, čím stručněji a jadrněji každá z pravd těch jest vyřknuta.

Ze zpěvu I.

Úvod

Jenž ze jmene byl věhlasný,
jehož rozum byl tak jasný,
že jmu bylo všecko známo
v zemi, v moři, v hvězdách tamo;
ten pak čtveru věc vyčíta,
jež před jeho smysłem skryta:
„Kak mám," pravě, „srdce radné,
však mám tři věci nesnadné,
a pak ovšem čtvrté věci
smysłem nemohu dosieci:
Kdež sě člun u vodách płazí
a kdež had po skałách łazí,
kdež orel vstúpí v obłaky;
kto má tako světłá zraky,
by mohł ty cesty poznati,
onde sě každá potratí?
Jakž ta troji věc pomine,
tako jejich sled pohyne.
Ty tři cesty znáti pilno;
ale že ovšem úsilno
cestu člověka mładého
znáti v rozkoši chovałého,
z toho myslú vezdy błúzu,
ni je kdy cele posúzu."
A kehdyž ten v něčem błúdí,
jenž smysłem všeł na vše ludi,
ač sě kde v mých słověch potknu,
snad mne proň v tom nic nedotknú;
neb jsem před ním tako małý,
jakž přede lvem zvěř ustałý,
před słuncem voščěná sviečka,
neb před mořem mělká řiečka.
Však jsem to z mładosti słýchał,
jehož jsem sě vždy ustýchał:

tu mysl majú mnozi ludie,
že tak brzo zle posúdie.
Jedni proto nepochválé,
že majúc smysła u mále,
nerozumějúc skłádánie,
cuzie słova brzo vzhanie.
Druzi také, jež nepřejú,
ti sě snad světle nevsmějú,
vóbec mých słov snad pochválé;
a jakož otstúpie dále,
což najhoršieho vědie,
o mých słověch propovědie.
Ti přiezň majú na vezřeni
a srdce vždy złoby mieni;
oblčej majú pokojný
a myslee vždy žádá vojny.
To sě vše bez diva děje:
ktož kak umie, ten tak pěje:
krt v dobrých łukách rád ryje,
vlk na ovce rád vždy vyje:
závistivý z złoby tyje.
A však ač v čem moje słova
zbłúdie, přízň jesť vždy hotova,
cožby sprostného viděła,
by to svým płáštěm zastřeła.
Proto ktož chce, ten pochváli,
nepřietel ten sě otdálí.
Jáz na ty jistě nechcu tbáti,
chcu zjevně věděti dáti
těm všem, kteříž po čsti stojie,
nečestných sě nic neboje,
o králi, čsti sieho světa,
jenž v ty časy by osvěta.

Rod i mladosť Alexandra Vel.

Král Filip był v zemi hřecké
muž słovútný ve čsti světské;
po svém právu jmieše ženu,
v łoži ve čsti porozenú,
Ołympias tak słovieše,
ovšem divné krásy bieše.
Po vše časy toho krále,
jež pokojní ludé chválé,
hřecká země v míře stáše,
nepřátel sě nic nebáše.
Tehdy přide čstná hodina,
králová porodi syna.
Aleksander vzděchu jemu.
By syn roh královi čstnému;
nebo by již na tej době,
jakož mu třeba po sobě
bieše ostaviti hłavu
svej dědině na opravu.
Krátký čas toho vynide,
až král Filip světa snide.
Kněz Aleksander v tu dobu
spade u velikú sirobu;
otčika již nejměješe,
matky také nevidieše:
jedno jmieše mistra svého
najvěčšieho světa sieho,
jemuž jej był král poručił,
by jej čsti, múdrosti učił.
Měješe v sobě smysł mładý,
neumě sobě dáti rady.
Nepřietelé všudy vstachu,
svoji o něm nepotbachu:
tak sě země zhubi všecka,
jež prvé bieše plnečka.
Neby dosti od bližniech hoře,
až i s oné strany moře
král Darius ludi vysła,
že tuto zemu bez čísła
zbavichu každého dobra.
Ktož co može, ten to pobra,
a což cuzí nepojechu,
to vše po nich svoji vzechu.
Ktožto bude v złém poběda?
nenie již kto co pověda,
jedno každý: hoře, běda!
Již země v porobě stáše
a za moře daň dáváše:
neb ten bieše ještě dietě,
v jehož jie státi osvětě,
nevěda co zdieti sobě
v tej strasti a v tej porobě.
Tak vždy bývá v takú dobu:
kehda hłava vstóně mdłobú,
údi sotně vłádnú sobú.
Těch let země velmi zhynu,
až kněžice mładosť minu,
až smysłu viece přistúpi.
Kdež z dětinných let vystúpi,
urozumě dobře tomu,
zło v porobě býti komu.
Snad možéše tak již jmieti
druhé léto po desěti.
Uzře, že země porobena,

všeho dobrého zbavena,
poče k sobě sám mluviti,
řka: „Ach kdu jest tomu býti,
jakžbych já svój kóň okročil,
svého vraha krvi utočil
silnú ranú mého meče:
tepruv bylbych tu bez péče!“
To mluvieše hrozně lkaje,
na svú žalost spomínaje.
Jakžto lvový štěnec právě,
jenž ještě nenie na stavě,
a jenž ještě netvrd v nohy,
ni mu došel zúbek mnohý,
uzře někde stádo volóv,
však pochce k nim s hory dolóv,
nemoha té moci jmieti,
stana i počne tam chtieti;
což neskona, na něž mienil,
však to pokáže v svém chtění.

Rada Aristotelova.

Tehdy mistr, slyšav řeč takú,
vida v něm moc nejednakú:
„Vizu, vece, mój kněžiče,
že již dosti znáš čsti líce.
Dobrého jsi založenie,
nic ti tak silného nenie,
by toho nemohl dosieci,
ač budeš mé rady střieci.
Poslúchaj mne tuto sada,
toť jest moje prvnie rada:
Jměj dvór svój po kněžskej vnadě,
své šlechtice jměj v svej radě,
chovaj sě obojetníkóv,
hospodnie čsti proradníkóv.
Ti toho jsú obyčeje:
oko sě jich vešdy směje,
jazyk jmajú vňuž meč v sobě,
jenž seče straně na obě.
Z chlapského řáda nikoli
ijednoho v česť nevoli;
nebo chlap, když jest povýšen,
nesnadně bude utišen;
že kolo najviece skřipá,
malý had najviece sipá,
a chlapě najviece chlipá.
Kterýž potok voden bude,
ten sě vždy viece zabude,
než která hluboká řeka,
ježto široce vytéká:
takéž chlap když obohatie,
když sedí, daní neplatě,
dobře znav, však nepozná tě.
A však ktož má dobré nravy,
kto-liž jest tvé viery pravý:
nebo ač je pokolenie,
některý zbožného nenie:
však jsú dóstojni čestnosti,
kdyžto tbajú o múdrosti;
neb najvěčšie šlechta tu je,
kdež smysl nravy okrašluje.
Šlechetný ščep bývá z plani,
když sě starý peň oplaní:
tak z chuzšiech bývajú páni.
A pakli sě kdy to udá
osazovati tobě súda:
pro dar nepřevracuj práva,
jakž již pohřiechu sě stává;
kterúž stranu peniez súdí,
druhá sě na prázdno trudí,
nejeden sě tiem obludí.
Před zástupem první bývaj;
svých se ludí nepokrývaj;
a když toto uzřie tvoji,
tu rád každý tobě stojí.
Když pastýř před vlkem srší,
toho sě stádo rozprší,
ten jest nehodný své vrši.
Potom, mój kněžiče! věz to:
ač dobudeš které město,
dobytek, poklad vybera,
všecky svoje ludi sbera,
odplaciž každému mile
podlé skutkóv a úsilé.
Již ti všicku radu krácu,
v jedno slovo sě navrácu:
milosrden buď k nevinnému,
najviece k člověku svému.
Chovaj tvrdě moje slova,
buděť služba vždy hotova,
a ve čsti veždy obnova.”
On tu radu přije mile,
vstúpi srdce ke vší síle;
neb jakožto s mistrem stáše,
tako sě mu jistě zdáše,
že nenie v světě jedna strana,
by mu nebyla poddána;
neb obrové srdce jměješe,

kakžkoli dětátko bieše.
Trn sě z mładu ostře pučí,
sám sě vnadí štěnec ručí:
šlechta sě vždy ke čsti łučí.

Výprava do Řecka.

Jesť Korintus město dávné,
vši ve čsti velmi úpravné,
k hřeckej zemi jako hława,
že sě v něm děje poprava.
Jakož svědčí písmo svaté,
było to město proklaté;
ale svatý Paveł potom
pojměł mnoho truda o tom,
jakž tu kacéřstvo zatratił,
po Bozc ludi obrátił.
Tehdy Aleksander knieže,
s svým sě rytieřstvem potěže,
osypati sě tu káza,
ve vše královstvo sě uváza.
A když jeho osypachu,
všichni około něho stachu:
ale všako ti najblíže
požité rytieřstvo, jiže
všu zemskú věc opráviechu,
a již jeho radú biechu;
ti bydléchu u pokoju,
že sě již nehodiechu k boju.
Po těch stáchu máłem dále,
v stranu podlé svého krále,
junoše, rytieřstvo mładé,
jimiž ještě mładosť vłade;
ti, což neučinie múdrosťú,
to oblepšie svú rychłosťú.
A však před starými těmi
i také mładšími všemi
Aristoteles sedieše,
jenž tehdy králev mistr bieše,
svého mistrovstva užívaje,
břečtanový věnec maje.
Ten jměješe na znamenie,
že po něm věčšieho nenie;
jakž sě břečtan vždy zelená,
tak jeho múdrosť povýšená
nebude viec polepšena.
V ten čas tací dnové biechu,
v nichžto vše osenie ktviechu:
žito, vino, dřevo, tráva,
každé podlé svého práva.

Tehdy král mezu nimi stoje,
vzezřev na rytieřstvo svoje,
nesnad bych mohł vyličiti,
jakž tiem poče veseł býti;
a však také ludi jmieše,
pro něž drz býti musieše.
Jedné biechu vši té vóle;
jakž kdy vynidú na pole,
dobře by zato přisáhł,
že bratróv zástup vytáhł.
A jakž jej rada nauči,
zástupy lepším poruči;
tak, jenž zástup oprávieše,
z těch ze všech jeden nebieše,
by nebył stár let pětidcát,
nebo najviece šestidcát,
jakož jich starosty biechu,
kehdaž k boji pojediechu.
By kto tehdy patřił na ně,
zajisté přisáhłby za ně:
ne rytieřskú jsú postavú,
ale vši kněžskú úpravú.
K tomu chcu to pověditi:
jměješe tisúcóv třidcěti,
a to vše pěšieho luda,
ježto nehledáchu kluda;
každý těch oružie jmiechu,
hráły, meč, pukléř nesiechu,
a železný kłobúk k tomu,
hłavy střeha jako v domu;
kabát tvrdý nebo płáty,
mnohý proto došeł ztráty!

Vzetí Athen.

V ten den Aleksander když
na vojnu sě s mocú zdviže,
vše sě řecká země vzhrozi.
A však jedno sě chorozi
město, chtě sě mu přiečiti,
svú hrdosťú vz něho býti.
Aténe sě to vzývášc,
u velikej sě moci znášc,
v ludech, v pokładěch, v tvrdosti
a ve všej velikej čstnosti.
Aleksander když ty řeči
vzvědě, že mu sě město přiečí,
ni sě s kým o tom potáza:
inhed v tom miestě rozkáza,
aby sě hotovi jměli,

jakžby náhle k městu jeli.
Ne tak brzo král rozkáza,
až se voj před městem skáza;
snadno k tomu ponúceti,
ktože co sám bude chtieti,
ač i s škodú, však tam jeti.
Voj sě poče hotovati
a chtě města dobývati;
tu spade strach ludi na vše.
Stařejšie sě potázavše,
řechu: „Dostúpím všie škody,
nepřijmem-li své hospody;
úsilno se vz vodu bráti
a sě ostnovi spierati:
najviece vz hospodu státi."
Protož tuto radu vzemše,
krále s miłostí přijemše;
dobychu věčné tvrdosti,
by neopáčił jich hrdosti.

Dobytí a vyvrácení Théb.

Když sě s tiem městem umíři,
posła ottud posły čtyři
k městu, jemuž Téba diechu,
jež také u něho biechu,
aby jej mile přijeli,
nebo mu otpověděli.
Viz kak był to lud nesmierný
a svej hospodě nevěrný,
ježto posły svého krále,
nepomeškavše na mále,
kázachu živy zahřiesti,
nedavše poselstva znésti!
Krále řeč dojide taká.
těch posłóv rodina vzpłaka;
vece král: „Bóh sešli ránu
na mne, ač toho zapomanu!"
V tej řeči nic neumnoži,
před tiem městem sě połoži;
káza se všem hotovati
a chtě město dobývati.
To město by v takej mysli,
brániti sě jmu pomysli;
a když k šturmu potekú,
v městě sě všickni lekú;
a najviece pro ten skutek,
z něhož král jměješe smutek,
bychu všichni bez naděje,
že sě jim vše hoře zděje.
Tu sě v tu dobu šturm poče;
již ze všech stran tváři toče,
pod nimiž tu pěšcem státi,
jimž zeď było podebrati.
Nepřietele všudy ostúpi;
ktož sě kde na zdi vykupi,
ot toho pak střelci biechu,
jakž vyzřeti nedadiechu.
By křik u městě veliký,
poddał by sě rád všeliký:
ale toho časa nenie,
by o to měli pomłuvenie:
neb když v čem bude povadu,
ani potaz, ani rada,
nenie kto čáky přidada.
Za maléčko pomeškachu,
až zeď všudy podebrachu.
Tak biechu strachu poddáni,
přemohú je bez všie brani.
By prostranna všudy cesta,
ktož kady chtě, jde do města:
kdež koli kto koho potka,
tu nejmá před niem živótka.
Všem bě strachy srdce zhniło,
ráďoby sě dietě skryło:
a když kto kamo přiběhne,
tu nepřietele dostiehne.
Tehdy město zažhú všudy,
nepřietel sta zde onudy:
a ktož kde z ohně uteče,
ten obak upadne v meče;
a ktož sě mečóv ukradne,
ten všelik v oheň upadne.
Pověděti všecko zprosta:
jeden člověk živ neosta;
nebo jakož zděli běchu,
takovúž otpłatu vzěchu.
Złoba złým sě vždy obráti,
dobré sě dobrým vždy otpłatí,
ktož zle mieni, ten vždy ztratí

Příprava proti Peršanům a plavba.

Po zrušení toho města,
když vše bezpokojie přesta,
pomeškav rok velmi mały,
káza by sě hotovali.
A chtě sě za moře bráti,
netolik s tiem bojevati.

jenž jeho zemu ochudił;
ale tak sě bieše vzbudił.
všem králem vzdávaje přetu,
a což kniežat na všem světu.
Zatiem sebra vše své voje
i všeliké ludi svoje;
a kteříž kak nedospěli,
nebo k vojně neuměli,
těm poruči města, hrady
v svej zemi zde i onady.
V tu dobu bě již dospěło
o koráběch všecko dieło;
jakož cože třeba stravy
i všelikaké úpravy,
to vše při mořském by březe,
v koráběch na kotvách věze.
Král káza kotvy vynieti
a větrníky vše rozpieti;
vztrže sě vietr ovšem časný
a by ten den velmi jasný.
A když pojidú korábi,
nejeden svú mysl osłabi,
jenž pro kořisť rád jeł z domu;
by było lze opět tomu
doma býti u svých dietek,
přijał by to za sien světek.
A třeba jim bieše toho,
že kakž jich bě velmi mnoho:
ze sta jeden sě nevráti,
a to každý život ztrati.
Neb zajisté když ot břehu
v šířu korábi potěhú,
zprostřechu hłas až pod zoře,
snad na své budúcie hoře.
Člověk veždy na vše sěhne,
dobrého spieše poběhne,
a ve złém jsa, pak sě nehne.
Každý, jakož ti jsem pravił,
radby sě té cesty zbavił
pro své dietky i rodinu:
jediný král v tu hodinu
tam sě přieč obrátił bieše,
jakž o tom všem netbaješe,
kromě jedna žádosť jeho:
poznati nepřietele svého.

Přistání v Malé Asii.

Již bějechu pominuły
otlad, jakž na moře vzpłuli,
časy jednoho měsiece,
nebo k tomu máłem viece;
až ten, jenž koráb opravie,
zběže tu řeč králu pravě,
že již Achské země znáti,
tu kdež było jim přistáti.
By králova radosť vele,
spade u voj tu veselé,
až vypraviti nemohu,
kakú vzdachu chvału Bohu.
Tehdyž král v koráby vesła,
káza všem přijieti vesła;
což hnáti vietr nemožéše,
vesły dopomoci chtieše.
Ne tak brzo vesł dosěhú,
až biechu blíže při břehu.
By ot břeha płaně taká,
jakžby mohł dovrci z praka.
Král sě v svej radosti vzchopě
vzchyti podlé sebe kopie,
mocú takého vítěze
vrže, až ustrnú v březe.
V tu dobu stachu na měle
dvě stě korábóv dospěle,
jež vši naplněni hojně,
což která potřeba vojně.
Tu sě na břeh położichu,
stanoviště své rozbichu,
pokrmivše dosti sebe;
a jakž sě omrači nebe,
sotně mohú dočekati,
kdyžby było léci spáti.
Tak biechu trudem sbynuli,
že běchu dłúho v moře płúli;
nebo když člověk ustane
a postáti sě dostane,
děti ni domu zpomane.

Popis Asie.

Třetie sieho světa strana,
Azia jesť jmenována;
tu stranu ot słunce vzchoda
oceana moře voda,
i otnadže vzchodi v zoře,
obteče polednie moře.
Ot nás ju děli hłuboká
prostřednieho moře stoka,
toho moře, po němž płovú
pútnici k Božiemu rovu.

Ot púlnoci ju zatieká
ta najsłovútnějšie řeka,
i jenž Meotydes słove,
ta ju také i propłove.
To nám ludé vyznávajú,
jenže v tej straně bývajú,
že jsú v niej vłasti nejednaké,
v nichž jesti bohatstvo všaké.
Dvakrát léta ktvú osenie,
jehož v těchto zemiech nenie;
a nic sě v nich nedostává,
jímž živa člověčie hłava.
Což kamenie výborného,
nebo złata předrahého,
jež moře neb země płodí,
to všecko ottad přichodí:
ryzie złato z Arabie,
drahé kamenie z Indie.
Vše sám sobě člověk draží,
sám jsa nad vše złato dráží,
však pro ně čest, dušu váží!
To mi také z písma známo,
ež było v tej straně tamo
Babyłon město veliké,
v němž bě bohatstvo všeliké.
Tu sě kdas obři sebrali,
když jsú sě potopy báli,
věžu činiti počechu,
na niežto bydleti chtěchu,
ačby sě kdy Bóh rozhněvał,
posłał na svět dřievní přievał,
jakož to jest był učinił,
když proti jmu lud zavinił.
Těch obróv myšlenie divné
Bohu by velmi protivné;
o to sě snadno potáza:
všem sě jim rozjíti káza,
dav každému hłahoł jiný.
A to sě sta té hodiny:
jež prvé řeč jednu jměchu,
druh druhu nerozuměchu.
Dva a sedmdesát jich było,
tolikož řečí přibyło;
a protož Babyłon słove
proměna řeči obrové.
Jesti také v tej straně
všeho světa vňuž rozhranie,
Jeruzalem, město dávné,
pro Boží smrt ovšem słavné.
Tu pro ny náš Tvořec miłý,
poniživ své svaté siły,
ráčił za ny smrt podjieti,
nechtě ďábłu moci přieti.
Chtěł-li bych to vše zde kłásti,
co v tej straně měst i vłasti,
dotad ti bych řeč rozvláčił;
až by sě snad i rozpáčił.
Protož tu řeči ukrácu,
v své pravenie sě navrácu.

Aleksander u Troji.

Již čas bieše protiv zoři,
když bývá křik ptačie zboři,
kdažto sě noc se dnem dělí,
a když słunce na svět spieli.
Aleksander vzveda zraky
a vezře na zoře obłaky,
uzřev den, jako sě leče,
vstana, ruče sě obleče.
Šed, i sta na jednej hoře,
obezře tu vłast ot moře;
potom sě v zemu obráti,
poče města shledovati.
Kam sě koli obrátieše,
tu na vše strany vidieše,
kdežto vína, žita ktviechu,
kdež která łovišče biechu.
Zřev všady, dlí i na překy,
uzře ande silné řeky,
z nich teče široce voda,
a mocná v nich rybopłoda.
Vida to, velmi sě sžáda,
vzmłuvi tak k svým ludem sada:
„Zřete na vše strany v pole,
kaká v těchto zemiech vóle:
zde královstvo, zde chcu jmieti,
a vám chcu své země přieti!“
To sděv, káza vojem vstáti,
do Cilicie sě bráti;
posła k městóm i na hrady
a k tvrzem zde i onady.
A jakž ho náhle zvěděchu,
tak jej s miłostú přijechu.
Tehdy sě v tu vłast uvěže,
hłúbě tam předce potěže.
Udá sě jmu jeti tady,
kdežto jsú Trojské ohrady:

ještě jedinké znamenie,
tu kdežto leži kamenie.
Ach srdce člověčie bludné!
ach zamyšlenie neukludné!
ež pro jednu smrtnú ženu,
jměla krásu přemoženú,
veškeren sě svět byl zbudil,
desět let sě vojnú trudil:
až i v jedenácté léto,
kak mi zpomínati zle to!
čstné město Troje dobyto.
Tu bez čísla ludí zbito,
jakož řiedký kto ostaven,
star i mlad života zbaven;
naposled město sežženo.
To také písmo vykládá,
že toho města čstná ohrada
desět let plně hořela;
škoda jest takého diela!
tak sě jest stalo rušenie!
Již sě vracu v své pravenie.
Jakož napřed pravi,
Aleksander tu sě stavi.
V tu dobu, jenž s ním tu biechu,
takú záhubu uzřechu,
neby jeden tu nepyče,
a žalostú lomě ruce,
vidúc na vítězských rověch
o jich skutcěch, o jich slověch,
kdež na kameni vyryto,
kdež všemu světu neskryto.
Řekú: „Dojdem brzo strasti,
vešli jsmy v neznámé vlasti,
z nich sě viec nevypravímy,
až sě života zbavímy."
Král uslyšav řeč svých ludí,
vece: „Proč vás smysl v tom bludi?
nikdy nenie čsti dóstojen,
kto chce býti vždy pokojen.
Doňadž koně nepokušu,
péču vždy naň jmieti mušu;
ten sě takéž zkazí stániem,
jakož častým osedlániem:
takéž jest i každý člověk,
jmá-li pokojný tento věk.
Pokoje sě tak oblozi,
až snad v lenosti umoří;
protož mé srdce tam spěje,
kdež mi sě hodná čest zděje.
Jedno chcete-li pohověti,
chcu vám něco povědieti,
proněž jmám všecku naději,
že tam k nepřietelu spěju."
„Kdaž mi mój otčík pohynu,
zdě mi sě v nočnú hodinu,
myslech leže sám jediný,
nečuje sě nikte jiný,
coby mi bylo sobě zdieti;
nevěděch sě, co přijieti:
vrahóm-li sě otpierati,
čili tak v porobě státi.
Tak mi myslce v obém stáše;
ktož tu biechu, každý spáše.
Myslech, jakžto pták někerý,
jenž sobě nedojme viery,
kdyžto sobě ptá pokoje,
kdeby choval dietky svoje,
nesměje lap hniezda skláSti,
boje sě všeliké nápasti,
aby hniezda vietr neobořil,
neb sě had k dětem nevnořil;
letě dlúho v lese, v poli,
až snad někde miesto zvoli.
Tak mi sě uda uzřieti,
ande sě tako prosvieti,
jakžto když bude z hromu blesk;
proněž sobě tak velmi stesk,
až zapomanuch sám sebe.
I vezřech: Nalit i s nebe
jeden krásný člověk stúpi,
jenž ke mně blíže přistúpi;
všecka na něm čstnost běješe,
a tak divné rúcho jmieše,
jakž mi sě nezda nikaké,
by kdy člověk vidu také.
To jsem také vidal právě,
jež jmějěše na svej hlavě
korunu z zlata světlého
a z kamenie předrahého.
Nemoh jmu jmene zvěděti;
jedno to mohu spomněti,
což mu bě na čele psano,
jež mi viděti nedáno.
Když ho chtějech potázati,
on prvé svú řeč uchváti:
Vynid, vece, z kraje svého,
podámť všu čest světa sieho;
a kehdy mě uzřieš potom,

nemysl zlého ludu o tom.
Tehdy jak brzo to povědě,
kam sě podě, živ nevědě;
ale jakž sě přič obráti,
vše sě ta světlosť zutrati.
V tomž tvrda jest má naděje,
což jesť mluvil, že mi sě zděje.“
To sě v krátce všecko zliči
ta řeč, již jim král vylíči:
že, kehdy sě uda jemu
přijeti k Jerusalému,
tu jej ten potka tělesně,
jehož bieše viďal ve sně,
s takým znameniem velikým,
s židóv zástupem všelikým;
a jakož jej náhle potka,
pade před ním velmi z krotka.
Tomu sě diviti jechu
ti všickni, již s ním biechu.
A když mu tu česť prokáza,
vojem do stanóv rozkáza;
šed do města s málem ludí,
milostivě vše pokludi,
a jakž jej ten muž nauči,
tak sě tu Bohu poruči.
Dav prvé přiezni stvrzenie,
vzem s milostú otpuščenie,
káza vojem ottud vstáti,
chtě sě k nepřátelóm bráti.

Ze zpěvu II.

Dariovo tažení.

Jesť tu blíž Eufrates řeka,
jež, slyšu, z ráje vytieká,
u niež král Darius voje
sebra na své bezpokojie.
Vzvěděv, že ten bliž přitáhá,
jenž na jeho všu česť sahá,
hnu sě s vojnú s toho miesta,
kadyž mu upřiemá cesta
proti Aleksandru jíti.
Byť sě údálo tu býti,
coby tu uslyšal hrózy,
když sě hnuchu ottud vozy!
a co by také uslyšal
z šalmějí, z bubnóv hrozný šal!
Nejeden tu komoň hržal,
svú podkovú cest potvrzal,
když sě vznímal, lomě zuby;
nejedny zubrové trúby
v skalách své prostřely hlasy:
jakž sě zdáše, by v ty časy
všecky sě skály bořily,
taký biechu křik stvořily;
taky jdieše zvuk pod zoře,
vnužby sě třásl svět i moře.
Tak sě bě vypravil hrdě
všú věcú silně i tvrdě.
Před zástupem právě v čele,
v němž pohanská viera vele,
táhněchu vóz osmi koni,
a ti běchu všickni broni;
na tom voze zlatá skřině,
v níž ležěše jich svatyně;
s obú stranú toho voza,
kdež jich viera i vše hróza,
jedieše dvanadcět muží,
jich každý tej skříni slúži,
a každý umie řeč jin i,
rúcho rozličného činu.
Pohanstvo tak zato jmajú,
že ti lidé neumierajú,
řkúc, že jsú na věky živi:
a však jsú v tej vieře křivi;
neb řeky i moře vše splyne,
což na světě, všecko mine,
kromě slov Božiech jediné.
Za tiem vozem blížu, jediechu,
jež rodina králi biech
dvadcěti tisúcóv plně,
a všici v hedvábnej vlně
biechu u předrahém rúše,
jakž takým kniežatóm slušie.
Ti všickni biechu na předku:
sám král jedieše v prostředku,
jenž pro veliké bohatstvo,
pro rozkoš i pro ozračstvo,
na zlatém voze sedieše,
ten pro blesk veškeu hořěše.
Nad vozem pro letní zparu,
proti slunečnému varu
orlice bě pověšena,
jež bieše chytře vymyšlena,
aby pod ňú horkosť stydla;
ta jměješe zlatá křidla.
Podlé voza paky biechu,
jenž sě vždy krále držechu,

jeho bližnie přirozenie,
královského pokolenie,
dvě stě junoš výbornějšiech,
svú šlechtú přirozenějšiech.
Málo dále pak před těmi
královskými junošemi,
deseť tisúcev v zástupě
jezděchu vši v jednom stlúpě:
to vše výborni rytieři.
Těch komonstvo pod kropieři,
ratiště jich postřiebřena
a kopie vše pozlacena.
Ješče kromě toho všeho,
jměješe luda pěšieho
dvakrát tisúcev třidceti;
ti běchu nato pojeti,
aby pro těch ludi hrózu,
neprotřeľ sě nikte k vozu.
Bě obyčej časa toho,
jakože doma nikoho
své čeledi neostavěli,
ženy, děti, vše pojeli;
a bieše král vzaľ v tu dobu
matku, ženu, děti s sobú;
a coť mzhóv patset možechu,
to s nim pokľada nesechu.
Za tiem lehčejší lud přide,
jenž množstviem z čisľa vynide.

Řeč Dariova a planý poplach.

Již bliž sebe stáchu dvoje,
hřecké i pohanské voje,
čakajúce s obú stranú
druhého dne světlosť ranú;
neb jim bě věděti dáno,
že jakž jutře bude ráno,
jedaž' sě slunce prosvietí,
tu sě spolu vojem snieti
i dojíti bylo boje.
Tehdy král Darius stoje
k svým vojem při jednej hoře
vzmluvi u veli pokoře,
jakož ktož tu bieše taký,
leč bohat i chud i všaký,
jeho řeč pokornú slyše,
an k nim mluvi velmi tiše,
neby tak srdce tvrdého,
by nepolutovaľ jeho.
„Slyšte, vece, čstní otříci,
všie šlechty předci, dědici!
každý vás svu šlechtu vzvěda,
vzpomeň si na svého děda,
z kakéhos pošeľ poroda.
Nenie tak tvrda přihoda,
by té nemohľ podržeti.
chceš-li svú šlechtu pomnieti.
Kdežto jesť sluha vz hospodu,
vňuž mladý zvěř plove vz vodu,
neb i posléz vezme škodu.
Takéž to bláznivé robě,
jež mě vzbúzie proti sobě;
na němž nalehu tako,
jakž mne nezbude nikako.
Co je vzpáchaľ, sami vizte,
jež protivno jesť zajisté:
i vás každý div sě tomu,
kehdyž sě kto přieči komu,
jehož jsú sě mocní králi
i mocná kniežata báli.
Vzpomeňtež, že jste svobodni,
a tito hostie nehodní.
U vieře sobě vši stojte
i mému sě snu okojte,
nebo sě ten, ač Bóh ráčí,
po mej čsti na jevě zračí.
Viděch ve sně hřecké stany,
jež jsú nám bohdá poddáni,
ande po nich oheň taký,
ot země až pod oblaky;
a jich král stáše přede mnú,
chtě cosi mluviti se mnú,
a na něm zlaté okovy
a pláštť z aksamita nový,
i posta přěde mnú málo;
toť mi sě jesť ve sně zdálo.
Ještě viec lepšieho vědě,
ježto vám potom povědě.“
On tak ještě mluvě stoji,
aj přiteče z hřeckých voji
poseľ pravě ty noviny,
že již vši hřecké hrdiny
s svým králem i svú vší mocú
zasě běžie dnem i nocú
kromě cesty v hory, skály.
By křik u vojech nemalý,
ande sě všickni veselé
a koně přidati velé.

A jakž jim koně přidachu
a přes řeku sě přebrachu
kromě rozmyšlenie všeho,
nethajúc na krále svého,
což mohú vybosti s koni,
to bez cesty každý honi,
chtie po nich prvé uteci,
mniece, by běželi Hřeci.
Kam tvá, králu, moc pospiechá,
kdež ti nebude do smiecha?
kam tak nevěhłasně běžiš?
kamo takú zbrojú stěžiš?
zda mniš, by tamo utěžał?
zda mniš, žeby před tobú běžał,
jehož jesť jediná péče,
by ty nezbył jeho meče?

První setkání.

Již blíž Saraceni biechu
k městu, jemuž Issus diechu,
v němž král hřecký tehdy bieše,
když s svými vojny ležéše,
Tehdy hřecká stráže pozna,
že pohanstva zbroje hrozna:
a snadno bieše poznati,
komuž bylo nato tbáti;
neb jich bě mnoho bez čísła,
každý žena bez rozmysła;
a kadyž koli hnachu,
jakžto mhła bieše ot prachu.
Sehna jezdec stráže náhly
pravě, že pohané přitáhli.
Tu křik sprostřechu veliký,
oděnie chce rád všeliký,
a jakž který panoše słove,
tako ho pán jeho zove:
on Radvana, sěn Mładotu,
a sěn Jana, on Radotu.
On spalnieř již na sě vleče,
a sěn potřebuje meče.
Na 'nom již železa brnie,
sěn tepruv usypa brně;
některý již vzpíná płáty,
a sěn již drži štít złatý;
onen již sedí na koni,
sěn dospěv oř již prohoni.
Druh druhu koně přidává
podlé vojenského práva.
Za małý čas pohověchu,
až všichni zajedno dospěchu;
však najprvé král był dospěł,
a ktož mohł, ten po něm pospěł.
V tu dobu społu sě potkachu,
spořiedivše všechnu svú drahu:
král hřecký najprvé vzvaza
a všem svým téže rozkáza;
rytieřstvo sě o něm shrnu,
tu k nepřátelóm poprnu.
Jakžto kolí vlk zamrłý,
jenž pro hład otvěsi krli,
za nímž łační štěnci tekú,
hładem sotně nohy vlekú,
potekú za ním młaštiece,
přijiesti sě rádi chtiece,
a kdež uzřie stádo v poli,
vysunúc sě na ně z doli:
kakž vlku přibude siły
a štěnci mu budú čili.
A jakž sě k stádu připrne,
každé skotě strachy strne;
nesmieti sě bude hnúti,
ani kamo poběhnúti
Jakož vlcie činie stádu,
tak Hřeci v pohany spadú.
Král pohanský by tiem vzruzen,
uzřev to, že jesť obłuzen,
otstúpi ho vše náděje,
nevědieše, co živ zděje.
Tak sě bě hrozně ustrašił
a k tomu veškeren lud spłašił;
poče sě stavět ochotně,
že strachy młuvieše sotně.
Náhłosť sě ničemu nehodí;
ktož sě s krotkosťú obchodí,
nad nepřáteły vévodí.
Již na špici právě stáše
král hřecký, kdež boje čkáše,
zpořiediv každého k tomu,
v kterém křidle býti komu,
a sám před zástupem v čele,
k bojovi hotov dospěle.
Podlé něho s pravé strany
biechu vítězi stavani:
syn Permeniów Nykanor
a jeho bratr Polykanor,
za tiem Senos, Ptolomeus,
Perdikas, Klytus, Tydeus,
to všechno junoše mładé.

a každý zástupem vłade
Po těch pak na levej straně,
kdež počátek každej ráně,
Permenio bě postaven
požitý muž, však nezhaven:
za tiem jeho syn Pylota,
to pak bieše lepšie rota:
tu bieše Antygon, Kraterus
a po těch vítěz Severus;
jakož ti praviu, to ti běchu,
již zástupy vládnějechu.
Tehdy král kopie dosáhna,
maléčko oře povstáhna
své šlechtice upomanu,
zře na onu i siu stranu,
chtě poznati jich útrobu,
kto s ním mieni kak v tu dobu:
neb co které srdce mieni,
v kterej vóli, neb ve chtěni,
to vše znáti na vezření.
Pány prosbú ochoťuje
a chuzšim dary slubuje.
Za tiem maléčko postoje,
prvé než dojedú boje:
„Ktož jste, vece, sěm pozváni,
chuzšie panostvo i páni!
vaši dědové i předci
rozliční jsú na to svědci,
jsú nepokoj veždy střeli,
po něžto jsú i česť vzeli:
a jakž jsú byli dědové,
takéž buďte i vnukové,
každý na svůj rod spomana.
Dnes vám jesť česť v ruce dána,
ač jedno budete chtieti
svú šlechtu i rod pomnieti.
Dnes jesť již čas přišeł toho,
jehož jsem žádał přemnoho;
dnes nepokoj bude krácen
a vás každý pobohacen:
mně dobrého słova přejte
a sobě vše zbožie mějte!
Patři každý na 'ny voje,
kakť sě nzłativše stojie!
snad jsú sě na jhru vybrali,
a ne proto by boj brali?
Vizte, kak na nich złato hoří,
pro něžto dnes budú v hoři;
kdyžto pro kořisť je vzvláčie
a koňmi je nahy vstłačie!
Kakť stojie sebe široce!
vizu, že jsú na poskoce.
Což młuviu, dobře poznáte,
až skrze jich štíty złaté
železná kopie proskočie,
a jich srdce krve utočie.
Ještě bych k vám młuvił viece,
ale strach, že poliehnú k řece;
pospěšmyž již, ty srše
dřieve než sě pryč rozpršie.“
Řka tak, kopie navrže,
spade v nepřátely brže,
než kdy kámen vrhú z praka.
Taký křik i hróza taká
by u vojech stranú obú,
jakož sě zdáše v tu dobu,
by sě již veš svět obořił,
taký sě tu křik bě stvořił:
ande koni v těsknė řehcú,
meči ot oděnie skřehcú;
ande z łučišť n'jedna stieła
vynide i z samostřeła;
nikdy z přievała jednoho
nespadne kropi tak mnoho!

Ze zpěvu III.

Popsání boje.

Již bě trub nic neslyšeti,
pro prach nebe neviděti.
Tehdy na prvniem pohnání,
kdež lepší stachu pohani,
kdežto sě koruchvy stkvěchu,
kdež sě štíty złatem łskněchu,
tam sě král hřecký oboří,
vznímaje sě na svém oři,
patře by sě čstný nahodił,
jehož by sě kopiem hodił.
Sta sě mu čestná příhoda:
potka jej syrský vévoda,
Aretas bě jmenovaný,
najlepší mezi pohany;
ten jmieše na helmě kamen
pyrop, jenž svietí vnuž płamen.
Ten potka krále hřeckého,
prvú ranú kopie svého
prostřed štítu sieho hodi,
zetře kopie, však neuškodi.

Král sě mu brzo opłati,
rychle živótka ukráti;
neb jakož jej rychle potka,
neimě před ním živótka:
štít, płáty, brnie jmu protče,
on spade, kóň sě mu potče,
v samém srdci kopie překła;
ten prvý jide do pekla.
Tehdy sě zástup zaměši.
Běchu u vojště lutí češi,
ande Ptołomeus s Klitem
i sěn i on s złatým štítem.
Jakžto dva lvý hładovitá,
nebo dva vlky nesytá
prostřed stáda ovce sviezé:
takéž ona dva vítěze
na kohu sě obrátita,
tomu živótka ukrátita.
Neb když Klitus s Artostilem,
sěn i onen na oři čiłém
bodeta na sě kopíma,
vznidú dřizhy mezi nima;
zatiem sě potkasta sama
koňma, prsma i hłavama,
a jakž sě druh s druhem srazi,
spadesta koňma přes vazy.
Tak sě tvrdě sešła běsta,
jakž za umrłá ležesta,
nemohúce vłásti sobú
z otrapa velikú mdłobú.
Ihned Klitus v tu hodinu,
jakž máło ho mdłoba minu,
dřieve sě než on opravě,
přistúpie mu blíže k hlavě:
prvé nežli sě nadviže,
hłavu jemu mečem střiže.
By boj tvrdý s každé strany
mezu Hřeky i pohany,
až Mazeus pohan vytče
proti nepřátelóm křiče.
Ten na prvniem svém potkání
pěť Hřekóv do smrti rani:
o jednoho kopie překła,
v druhého nóž do pěsti vekła,
třetieho mečem ulłavi,
čtvrtého młatem unavi,
na pátého sě navráti,
toho i s koněm převráti.
Tu sěč když uzře Filota,
by jmu lúto svých životu;
na Mazea tam pomieni,
an sě stkvie v złatém oděni;
prvé nežli u něho by,
deseť pohan młatem pobi.
Ot těch sě tam přič obrátě,
vítězsky svój meč vychvátě,
tu sě mu jich šesť naměři,
ti všickni biechu rytieři;
ti jej ve zlý čas potkachu,
Filotasóv meč poznachu.
Nedłúho o nich ostúpa,
až po jilec meč v nich skúpa,
a v sedmém meče otehna:
tu jej pohanstvo obehna.
Jakžto koli vepř divoký,
jenžto má široké skoky,
když naň vyrvú rychłú láju
někde v łuze, nebo v háju;
bude-li neučena łáje,
stane vepř niče netbaje;
ač který pes k němu vnoči,
vezma ránu i otskoči:
pakli naň vyrvú psy vnadné,
łovec jej jako ukradne.
Takéž vitěze onoho
potka Saracenstva mnoho.
V ten čas budieše bez něho,
by nebyło otce jeho.
Ten s Kraterem a s Volkonem,
s Ceriosem, s Antigonem,
přispěchu brzo k Filotě.
Z druhé strany tu bliž stáše
bratr Filotóv, jenž kóň bráše,
seka ludi zde onady;
tu naň vytrže junoš mładý,
jemuž Endinius diechu.
Zlý mu čas přijde pohřiechu!
neb jakž potka Nikanora,
na krátce sobú obora,
kopiem jemu štít obrazi,
však ho niče nepokazi;
tak sě mdle otruti kopie.
Jakžto kehdaž z búře kropie
někde na tvrdý dóm spadne:
tak ono dietě neradné
Nikanoru sě otruti.
Hněvy sě Nikanor smuti.
Zlé sě stává proti zlému.

brzo sě opłati jemu;
beze všeho pomeškánie
pusti meč po levej straně,
počen ot oka levého
připusti až do druhého.
Stáše také bliž ot toho
zástup vévody jednoho,
jenž Neguzalos słovieše;
ten Hřeky světu divieše:
k vojně násilně rozumný,
každej sěči velmi umný;
jakž což každého oružie,
což k vojně i k boju słúžie;
k tomu všemu był dospěłý;
i na div ovšem uměłý,
kopiem boda na prostraně,
v těstkni młatem, nožem raně;
kam sě ten obráti sěka,
tu krev teče jako řeka.
A když to uzře Filota,
že proti jmu mdlie ta rota,
ande krvaví jdú potoci,
hna tam a chtie svým pomoci.
K Neguzaru sě přiboda,
stał se mu dobra přihoda;
udeři jej v helm po vrchu,
až jiskry vysoko zprchú.
Neudeřił bieše lehce,
pojide meč z helma skřehce;
tak ho bieše dosáhł krutě,
ruku mu po łoket utě.
Neguzar sě velmi smuti,
jakž možéše to však skuti:
zdvihna sě z přednieho łuku,
ještě s tú s posledňú rukú,
oboří sě po Filotě,
jež bě již u velikém potě,
hna naň s ostrú bradaticú,
chtě jej zatieti po líci:
a snad by ho tu był zabił,
by jmu rány neosłabił
Amyntas, jež ščit navrže;
vtě jmu v ščit, až nevytrže.
On tu vztrha bradaticu,
an mu stě druhú ručicu:
by Neguzar jakžto kláda,
pojide sobú nevłáda.
Často sě to velmi stává,
že bolest moci přidává:
tak sě Neguzaru dosta,
když již sám bezruký osta.
Vzdechna v svej žałosti k Bohu:
Zděju, vece, ježto mohu!
V nepřáteły kóň oboři,
v svém neštěstí i v svém hoři
hnav, połomi čtyři s sobú
a sám tu spade pro mdłobu:
tiem polepší svého smutka
z tako převážnieho skutka.
Když již nelze zbýti złého,
ni sě móž státi jiného,
nelutujž života svého.
Již bieše neznati trávy
z ludí tu pro potok krvavý,
již každý dół krviú natekł,
druhé sě prach krviú spekł:
a však viece s oné strany,
otňadžto sěkli pohany.
By zástup pohanský řiedek,
obráti sě tylem v předek.
Za mały čas příč poběhú
tam k Eufrateskému břehu;
kakž jich koli mnoho było,
však k sěči jich máło zbyło.
Macedonský král to vida,
tako sě jmu hoře přida.
Uzřěvše to také Hřeci,
vsěkú je i zbodú v pleci,
kdež meč i nejedna střeła,
kdež ležie ubita těła,
tudy hnachu bez rozpači.

Bojiště po bitvě.

Ach, co sě tu čstných těł słači!
kam sě kdo obráti koli,
były zbitcóv hory doły:
nejeden umřeł bez času,
on již leží nohú třasa,
druhý již leže umierá,
a sien ještě dušu zbierá;
některého koňmi tłačie,
a po siem sě drobí vláčie:
onen leží zbitú hłavú,
a sien mra vłať zuby v trávu;
on leží zabit ot młatu,
a siemu pak hłava sťata;
on sě ještě živ obracie,
a sien již mra krviú vrucie:

onomu krev z srdce teče,
sieho kóň po sobě vleče;
onomu ułata ruka,
sien sě sotně drží łuka;
za ostrohu visí mnohý,
a mnohému sťaty nohy;
mnohý ještě čtveřmo lazi,
a druzí již ležia nazi.
Nikdy ote dne prvého,
až snad i do dne súdného,
ani bude, ni jest była,
jakož tu by zbitých siła.

Konečný útěk Peršanů.

Ještě stáchu boj berúce,
o poběze nevědúce,
v jednom křídle pohan máło,
jenž bieše ještě ostało;
ti pro čest svých žen i děti
nechtiechu rádi běžeti.
Vietr protivný vše rozvěje,
łap sě který skutek děje,
když lepšie nenie náděje:
Tak sě sta tomu ostatku,
jemuž dě sě ku převratku;
neb již s koně král jich zboden,
jenž toho bieše nehoden,
by sě krył kda u pěšiej zbroji;
ni o něm již tbajú svoji;
až pak Anson rytieř jeho
ssěde jemu s koně svého;
ten ho přes řeku přenese,
do Babyłona ponese.
Udatstvo sě v strach proměni,
ktož kam vie, ten tam pomieni.
Všeliká sě nemoc vzbudi,
kdežto sě hława zatrudi,
tu zemdlejú všickni údi:
takéž jich čsti by na mále,
kehdyž pomdlie moc jich krále.
A když již přiběhú k řece,
tu k nim nalebú najviece,
najvěčšiu tu vzechu škodu:
jakž je v pleci vsěkú, vzbodú,
tako, ač kto zbude meče,
ten však v řeku na smrt teče;
některý by rád zbyl řeky,
a však tam jieti bezděky:
nebo ač sě lekne vody,
však veždy nezbyti škody.
Ach nelze věděti brodu,
nebo kde mělčejšiu vodu:
mnoho tisúc, by přepłúli,
jež hanebně tu stonuli!
druh druha sě tona łapa,
na tisúc stran každý tapa
a nejeden sobě stýštie,
pod nímžto kóň tona prýštie;
ande druh druha doseha,
chtě sě rád dobrati břeha.
Kaká škoda, sami vizte!
i zdá mi sě to zajisté:
co těch ludí nepoběže,
tu ztonú v hłubokém březe,
tak že jich nemáłem méně,
jelikož jich z boje nenie.
A však sě jich dosti obra,
v nichž čstné srdce i mysl dobra,
na dobrodružstvo pomniece,
hanebně sníti nechtiece,
boj na samém březe vzěchu,
ti čstněje obak umřechu;
nebo snad neby bez toho,
by Hřekóv nezbili mnoho.

Kořistění Řekuv.

Již bě lud i koni stali,
ježto běchu bojevali:
úsilím veškeň lud vznojen
i každý meč krviú napojen,
jenž jest krviú popłuł tako,
že nemóž v nožnice nikako:
Tehdy vše meče povrhú,
tam sě mezu kořist vrhú.
Ktoby mohł tolik počísti,
jelikož vzěchu kořisti!
Když již kořist tako składú
všechnu na jednu hromadu,
tu král sám daři každého,
podlé dóstojenstvie jeho.
Tu kořist vzkładú na koně,
každý kóň pojide stóně;
vztřeštěchu osi i koła,
nebo jim kořist odola;
každý měch, tłumok natłačen:
a však člověk veždy łačen;
vše těło hera ustało:
a však sě zda ještě máło!

Braniem ruka jakžto zbita,
však berúcie vždy nesyta;
a když neměchu več bráti,
počechu za ňádra klásti.
Div člověče, kak sě trudiš
i kak sobú sám v tom zlúdiš:
pro zbožie svój život váže,
i to, což jest velím dráže,
svú dušu den za dnem topiš!
pro zbožie sě na smrt vzchopiš,
běžiš v oheň i u vody,
nestřeha sě ijedné škody,
a vždy zbožie chtě nabyti,
jehož musíš obak zbýti,
neb jest tvój živótek krátek.
Viz kak jest tento svět vrátek:
dnes snad chodiš zdráv i jasen,
a v jutře budeš snad uhasen!
viz, že což na ludech dobudeš,
jakož umřeš, všeho zbudeš,
s horami sě nepřebudeš.

V.

Legendy v řeči vázané.

Nejstarší legendy české původem svým sahají do třináctého století. V čelo všech postaviti sluší legendu o sv. Kateřině o 3519 verších, kterou l. 1850 v Štokholmě Dr. J. Pečirka objevil. Překrásna tato báseň, ačkoli rukopis její z pozdnější doby XIV. stol pochází, jeví v jazyku svém ráz velmi starožitný. — Z druhé polovice XIII stol. uchránily se zlomky velikého cyklu legend, který zahrnoval životy sv. Anny, Panny Marie, skutky Krista Pána a děje sv. Apoštolův. Posud známe zlomek legendy o sv. Anně, nalezený od Konst. Höllera; popis slavného příchodu Páně do Jerusaléma před velikonocí, kterýž nám zachoval Štítný v homilii na květnou neděli [1]), popis toho, co se po seslání Ducha svatého v Jerusalemě událo; životy sv. apoštolů a evangelistů, a sice Jana, Matouše, Marka, Filipa, Petra (ve zlomku od P. J. Šafaříka), Pavla a Jakuba většího (v zlomku od F. Duricha objeveném). Z téhož věku pochází legenda o sv. Alexiovi, jejíž zachovaný zlomek V. Nebeský vydal. Z počátku XIV stol. máme zlomky legend o Jidáši a Pilátovi, dvě legendy o sv. Dorotě, kratší od Hanky a Šafaříka ve dvou rozdílných čteních nalezenou, větší v rukopise bibliotheky Lvovské a vydanou od J. J., legendu o desíti tisíci rytířích za dob rytířských velmi oblíbenou, legendu o sv. Prokopu a t. d.

Z legendy o sv. Kateřině.

V téj modlitvě i z te mdloby
sen tu vznide jéj na oči,
skrzeňž u viděnie vkroči,
v rozkošné a divné krásné.
Zdase sě jéj, tej věhlasné
a ctné panně, bez omyla,
by na krašší sieni byla,
než ji vidał kdy kto živý.
Na téj biechu divné divy
zdělany z bohatéj měny:

[1]) Zlomky této části, nalezené od Dom. Kinského, tištěny jsou pod nápisem Umučení Páně (Výb. I. str. 1147)

dno z biril, z demantóv stěny,
spojovány biechu v zlatě,
v nich mnoho okénec bohatě,
z smaragd i z safieróv biechu,
v nichžto miesto stkła sě stkviechu
drahých kamenóv činové,
jacinti i rubínové,
turkoť, sardin, paleis v słoni,
jaspisové, kalcedoni,
topas, granát, krysoliti,
amutisti, margariti
spósobení přieliš lepě.
Tudiež na téj sieni sklepě
słunce, měsic, při tom hvězdy
podobenstviem týmiž jezdy
stviechu, jakož Božiú mocú
jdú na nebi dnem i nocú,
časujúce všecky chvíle.
Viece drahých divóv v síle
vidě v krásc sě hojiece.
Uzře dvě stolici stojiece
na vzchod słunce podlé sebe:
na jednéj Bóh mocný z nebe
sedieše v svém v světłém tróně;
na druhéj v drahéj koroně
Maria jeho mať stołova,
archangelská ciesařová.
Oba jmiesta sceptry v ruce.
Ten błeskt i ta radosť jsúcie
Kateřinu tak utěši,
jakž sě veš smutek vyspěši
z jejie srdce, jenž bieše jměła;
i pomysli, řkúc: „Prospěła
jsem, ač Bóh dá, na svém diele,
když mi sě mój choť tak cele
dał viděti i s svú matkú;
již nebudu v nedostatku,
když hlezu na jeho lice."
Tehdy Maria spomocnice
pokynu jéj rukú k sobě,
ana v stydlivéj porobě
jide jako bliže k nima,
klekši i pokłoni sě jima.
To pak Maria vidúci,
vece: „Mój synu žádúcí!
ké svéj choti dáš vítánie?
však vieš, ež jesť dokonánie
svému stavu učiniła,
a to všecko naplniła,
což's jéj kolivěk rozkázał!"
Kristus vece: „Již ukázał
jsem sě o to, ež ju jasnú
Kateřinu, velmi krásnú,
chcu sobě za choť zvoliti;
i bude se mnú stoliti
u mém kralování věčně."
Kateřina klečiec pěčně
vece: „Mój najdražší králi!
dnes já mú čistotu v táli
tvéj miłosti poručeju,
a jakž najlépe uměju
snažným, věrným srdcem zdravě
tak chcu tvéj miłosti pravě
słúžiti do méj smrti mile."
Tehdá tu Kristus téj chvíle
učini sě jéj tak jasen
v oči i tak velmi krásen
mnohú okrasú v svéj tváři,
jakž ot jeho světléj záři
srdce jéj v těle hrajieše.
Bez omyła sě znajieše
v tak utěšenéj radosti,
o nížto jakž v svéj mładosti
ani čtła ani słýchała.
Po němžto bieše vzdýchała,
na toho zrakem hledieše.
A ten tak, jakž tu sedieše
s svú zmilitkú matkú věde,
vstav nahoru z kratochvíle,
o němž stviechu zářmi stěny,
seď sta jako prostřed sieni,
oblečen jsa mnohú draži.
Inhed Maria za paži
vzdviže Kateřinu vzhóru
a řkúc: „Již se neboj vzdoru,
ani žałosti ni núze,
neb tě mój syn k choti i k słuze
přijał. Již buď utěšena,
všie radosti nezlišena,
ale všeho smutka liše."
V tom řečený syn Boží tiše
zače jedno prvně časem
miłým, sładkým, drahým hłasem,
jímž jéj srdce v zdraví zvłaži,
jda k něj, svých słov v słavnéj draži
vece: „Vítaj, má přežádná!
vitaj, moje choti ładná!
poď sem, mé vzvolené líčko.

ke mně, milá holubiěko:
bydlot jsem věčné osnoval,
tobět jsem korunu schoval
u mém královstvi v čistotě."
Jakž tu piesň v svéj sladkéj notě
skona protiv téj děvici:
tak sněm prsten z svéj pravici,
i vloži jéj prostřed ruky;
o němž ona z ctnéj ponuky
zaklopi svú ruku hladce,
i zazpieva velmi sladce
notkú jednu pěsňci nový
a řkúc: „Již nevěstú slovu
chotě, jenžto mne nezměnil,
svým mě prstencem obvěnil,
po němžto jsem srdcem vadla:
mně viec jiného zrcadla
netřeba: neb mój chot dražší
všeho světa i najkrašší
jest, v němž já byt zřiedla mého
chcu mieti ustavičného,
srdcem k němu jsúc na věky
vždy všem zlým zlostem na překy."
Tú piesňú mu chválu vzdavši
prociuti, a vzhóru vstavši,
uzře na jevě, ne v zhluce,
v svéj bělúciej drahéj ruce
prsten nebeského zlata;
viec ta čistá dievka svatá
by vesela podlé slucha.
Plna jsúc svatého Ducha,
po světě poče netúžiti
a svému chotu slúžiti
postem, trudem, modlú sličnú,
jsúc křesťankú ustavičnú.

Ze života Krista Pána.

Viz člověče bohobojný
Božie milosti dóstojný,
velikého milosrdie,
kakť jesť syn Boží nehrdě
bral sě dnes k Jeruzalému,
vládna nebem, mořem, zemú;
kakť sě jesť velmi pokořil,
jenž, co kde jesť, všecko stvořil;
jmaje ve všem vší moc stálú,
nic netbal na světskú chválu;
jsa král nade všemi králi,
jehož vše stvořenie chváli,
jehož sě vše moc neskryla,
by v čem j'mu potřebna byla:
ludmi, koňmi, drahým rúchem,
cožby jedno chtěl, poslnchem
všeby bylo j'mu hotovo,
kdyby řekl jediné slovo!
Čili nemohl jmieti koně,
jenžby pošel, uzdú zvoně,
ana zlatými cetkami
zprotožena i gemmami?
Čilij' nemohl jmieti sedla,
za němžby sě drahosť svedla,
n niež bývá ludem znamenie,
zbožie z drahého kamenie,
kdež s pochvami, prsosiny,
podlé své drahe přičiny
dávajú jako posoku
lubosti ludskému oku?
Čili nemohl té moci jmieti,
by byl chtěl zástupně jeti,
maje mnoho luda s sebú,
se vší královskú ozdobú:
pod nachem, v zlatej koroně,
drže sceptrum, sedě na tróně,
podlé mocných králóv nrava,
jakž sě pro světskú česť stavá?
Ež ni střiebro, ani zlato
bývá draho vložiti nato.
Ale ty náš Tvorče milý,
maje všemohúcie sily,
netbals na draze ostroze
na tvé Boži svatě noze,
jimažby koně pobádal!
Sbožný, kto séj' tomu nadal,
žes vše moha, nechtěl moci:
chtě nám sprostenstviem pomoci,
jezdils na osleti lichém
v obyčeju prostě tichém.
O Božie milosti tvrdná,
a tvrdnosti milosrdna!

rozprostřełas svú moc divně:
i mušu to řéci pilně:
súm-lis miłosť, čis miłostiv,
ežs sě miłosti nezhostiv?
I řku brž, ežs miłosť sama,
pošłá z najvyššieho chráma
k nám, z sieni svaté Trojice,
porodem čisté děvice;
a jsa tak ctný, tak veliký,
chtěł jsi máł býti všeliký,
přijał jsi tvář tvého stvora.
Kakáj' Bože tvá pokora!
který-li tobě s námi zvyčej,
ežs vzał słúhy svého obličej,
hledaje svých ovec zbyłých,
z dávných časóv zabłúdiłých!

Z legendy o sv. Prokopu.

Prokop ot dětinstvie svého
by chovánie velmi čstného:
po Boze tvorci túžieše,
světskú słávu potupieše;
poče sě čsnostmi třpytěti,
veliké přednosti jmieti
mezi społuvěky svými.
Obcováše mravy čsnými:
veždy sě Boha bojieše,
svoje roditele ctieše;
rozkoši miesta nedáše,
veždy v pokoře stáše;
a jak zřieť na jeho těle,
tak běš' sbožný v mysli cele.
Vidúce to roditeli,
jakého synáčka jměli
vzachu mezi sobú radu,
chtiec jej słáti k Vyšehradu,
k mistru na słovo vzatému,
by jej učił čtení všemu,
kdež słavné učenie bieše,
v Słovenském jazyku ktvéše.
Tu Prokop v učení łóně
čítał vždy s snahú v zákoně;
a kehdy tu v krátkém časě
tomu písmu nauči sě,
mistři sě tomu diviechu,
mezi sobú tak młuviechu:
Prokop dobře v písmě dospěł,
a ve čsti i v kázni prospěł.
Neb nikdy prázden nebieše,
nebo na modlitvě, nebo v knihách čtieše;
tak sě učił velmi mile,
netbał ijedné kratochvíle.
Divné ovšem pokory bieše,
že již každý to młuvieše:
tento Prokop tako jesť tich,
již jakoby był ovšem mnich.
Nikdy neviděli, by smáł,
ani kdy s dietkami več jhrál;
jedno pěł hodiny nebo páteře,
někde súkromě, nebo v kóře.
Počechu sě kanovníci diviti,
a řkúc: Co chcemy učiniti?
vidímy člověka dobrého
a ke všej čsti podobného.
Južť jesť dobře na tej době;
přitovařišmy ho k sobě
pro jeho pokorné poníženie.
Snidú sě Vyšehrazská kněžie,
byvše všichni v tej radě
v kapitole na Vyšehradě,
vzvolichu jej słužebníkem,
u svatého Petra kanovníkem.
Nerád tomu svatý Prokop bieše,
neb tohoto světa nenávidieše.

VI.

Duchovní písně.

Nejstarší duchovní píseň česká, která zbožným podáním až po naši dobu se zachovala, jest „Hospodine pomiluj ny," nepochybný to zbytek z doby, kdy sv. Cyrill a Methoděj ve vlastech našich rozsívali símě učení křesťanského. K ní přidružuje se píseň k sv. Václavu, nedlouho po smrti svatého knížete českého povstalá. Obě zachovaly se ale v přepisech teprvé z druhé polovice XIV stol. spolu s jinými písněmi duchovními pozdějšího již původu, a větším dílem dle latinských hymnův vzdělanými, z nichž několik ve Výboru z lit. české otištěno.

Hospodine pomiluj ny.

Hospodine pomiłuj ny!
Jesu Kriste, pomiłuj ny!
Ty spase všeho míra!
spasiž ny, i usłyšiž,
Hospodine, hłasy naše!
Daj nám všem, Hospodine,
žizň a mír v zemi.
Krleš, Krleš, Krleš.

K sv. Václavu.

Svatý Václave!
vévodo České země,
knieže náš!
pros za ny Boha.
svatého Ducha. Kyrieleison!

Nebeskéť jesť dvorstvo krásné:
błazě tomu, ktož tam pójde
v život věčný,
oheň jasný
svatého Ducha. Kyrieleison!

Pomoci tvé žádámy:
smiłuj sě nad námi;
utěš smutné,
otveď vše złé,
svatý Václave! Kyrieleison!

Z písně k Panně Marii: „O přeslavná Matko Boží."

Vznikłas na útěchu, rózie
všemu světu matko Božie
z Jesse svatého kořene
Maria słavná ze jmene,
Naše naděje přemiłá!
Tys nebeská všecka siła,
tys rozkoš bydła rajského,
tys chrám krále nebeského,
tys svatého Ducha schrána,
tys s počátka přečišťána
sieň svaté Trojice słavná.
Tys kralová svých słuh spravná.
tys květ čistoty panenské,
tys veselé vše nebeské,
tys radosť andělských kóróv,
tys svatosť nebeských sboróv,
tys útěcha všeho stvořenie,
tys všech smutných utěšenie,
tys pracných z núze výpravcie,
tys všech chudých ščedrá dárcie,
tys nematná cesta błudných,
tys zdravie všech ludí trudných,
tys ustałých moc i siła,
tys zufałých miłosť miłá,

tys svých sluh milostná matka,
ty zplozuješ nebožátka,
tys hřiešných naděje prava,
tys sklep čistý ctného nrava
ty jsi všie cti první kořen,
Tobú nám všem ráj otvořen,
tobú nám věčná smrt sňata,
tobú ďáblu moc otjata,
tys veškcn svět obživila,
jenž bieše Eva umořila,
tys hřiešných orudovnice
a nelénie spomocnice
těm všem, jižto slúžie tobě.
K těm voláš, zovúc je k sobě
ve svú rozkoš i v své bydlo,
pod svú pažu, pod své křidlo;
Nebo's ty milosti plna.
Ó Maria milosrdna.
Ó Božieho Syna matko,
vzpoměň na mě nebožátko.
Má naděje přežádúcie,
vzezři na mé slzy horúcie,
viz smutného srdce lkánie,
uslyš prosbu, daj žádánie
pro tvých svatých sedm radostí
a pro slavných pět žalostí,
jenž si obé na siem světě
jměla pro své svaté dietě.
Uslyš mě přieliš hřiešného,
pomoz zbýti hřiechu mého,
vzdvihnúc ruce k svému synu
popros ať mi spustí vinu,
a utěši dobrotivě.
Pro svú milost milostivě
daj mi sě hřiechóv chovati,
dopuščených sě kajati,
přidadúc srdcu skrušenie,
bych tak želeje shřešenie,
vyslúžil na tvé milosti,
bych tě v nebeskéj radosti
u skončenie viďal svého
v kráse obličeje tvého,
v němžto kocháš svého syna.
V tvuť jesť rukú má vše vina;
toběť v nivčemž tvé dětatko
neotpovie, ščastná matko,
pro tvú žalosť, již jsi jměla,
když jej na křiži viděla
an krviú brocen a jmá rány
v rukú, v nohú. bok proklaný,
an nelíčen a veš siný,
an bičován a bez viny,
an roztiežen trudně rózno.
Avech! až mně zato hrózno,
ež tě tak napominaju,
snad tvú milost rozhněvaju,
obnovuje takú žalosť;
ale pro tvú svatú radosť,
jenž na svém skončení jměla,
kdyžs svého syna viděla
při sobě v nebeskéj moci,
rač mi z mých hřiechóv pomoci,
ze všie núze i z žalostí.
Pro tvých svatých sedm radostí
při mých potřebách rač býti
a k méj smrti rač přijíti
milostivá matko Božie,
má útěcho, mé vše sbožie,
mé veselé, má radosti,
mého srdce věč žádosti.

VII.

Život Krista Pána.

Jedna z nejkrásnějších ozdob literatury české XIV století jest Život Krista Pána, jenž se celý zachoval v rukopise cís. bibl. Pražske. Spisovatel jeho, řeholník řádu kazatelského, užil k dílu svému starších českých sepsání o jednotlivých dobách života Spasitelova, legendy o sv. Jachymu a Anně, jakož i o Panně Marii, pak sám překlad evangelií. Vše to spojil v jeden pěkný celek tím úmyslem, aby osobám slavu

rytířského zjednal zajímavé a užitečné čtení. Podobá se velice, že k dílu tomu přistoupil z rozkazu císaře Karla IV, z jehož doby i rukopis pochází.

Předmluva.

Podlé starých mudrcóv pověděnie, což jesť lidu na světě bylo kdy neb bude, všickni v svém člověčství svú žádosť mají podlé trojieho dobrého zřiezenu. Neb jesť některé dobré užitečné, některé ctné, některé rozkošné. A nevždy sě sjednávají. Neb jsú někteří, jižto vždy po cti stojiec na užitek a na rozkoš nic netbají. A jsú někteří, jižto vší myslí pro tělesný úžitek i ve dne i v noci pracují a na česť a na rozkoš málo tbají. A také jsú někteří, jižto v rozkoši bydléc ani úžitka ani cti hledají. Z těch ze všech ti lidé jsú najlépe Bohem podarováni, jižto své tělesenstvie smysłem ohražujíc, toho trojieho dobrého tak sě skrovně přídržie, jakžto vždy Jesu Krista i jeho milú Matku Mariji na paměti majíc na věky s Bohem přebývati žádají. Neb jako praví sv. Bernhardus, to vždy słušie na paměti jmieti, jehožto svět vždy velí zapomenúti. A to sě najviece na ty chýli, jižto v rytieřském stavu bydléc, rytieřské cti hesło nesúc, svým sě tělesným protivnikóm mocně brániece, ot Boha múdrosť majíc, však toho na sobě znáti nechtie, ež pro toho světa neprázdeň často Boha i svého spasenie zapomínají. A nadto, ktož by jim o Boze a o svatých četł nebo pravił, toho mrzkosť mají, a netolik ot toho sami běžie, ale i jiným překažejí, toho nevěduc, což jest Ježíš ve čtení řekł, mlúvě k Bohu Otci: Skrył jsi, tociž zatajił, sv. písma dóstojenstvie před mudrci světa tohoto a zjevił jsi malichným, tociž těm, jižto pokorným srdcem o Boze a o sv. písmě rádi słyšiec na pamět berú. Neb nic ctnějšieho, nic rozkošnějšieho, nic úžitečnějšieho duši nenie než Boha na paměti jmieti a skrze to k tomu sě vždy připraviti, kde má člověk po tomto krátkém světě na věky přebývati.

Ale jež jesť paměť člověčie u prodlení časa k zapomnění hotova, protož já predikatorového zákona nedóstojný duchovní jał jsem sě po to dieło, počen psáti o počátku našeho spasenie. Najprvé o narození Marie matky Božie i o všech jejie přiebězěch, v kterých časěch co jesť činiła, kde-li jesť bydliła, které by obyčeje jměła ot jejie dětinstvie až do syna Božieho porozenie. Ale jež jesť prorok Isaiáš o jejéj svaté miłosti prorokovał a řka: Vynde prut z kořene Jesse a květ z kořene jeho vzende: proto inhed o tom nebeském květu podlé toho píši, kak jesť ot toho přesłavného prutu pošeł Bóh a člověk pravý, kak-li sě je na tomto světě podlé dávného proroctvie s lidmi obcházał, i o jeho svaté krvi prolití a na nebesa vstúpení a Ducha svatého apoštołóm sesłání. A to jsem umysłil s pomocí Ducha svatého pořád psáti, aby u budúciech časěch bohabojní křestěné na těchto knihách čtúc, v Jesu Kristu sě kochajíc, Boha chválili, jeho miłej matce česť i chváłu vzdávajíc, za toho, jenž jesť to kázał česky psáti, Boha prosili a s ním sě všickni Bohu dostali věky věkóm

Obětování Ježíše v chramě Jerusalemském.

Když podlé starého zákona ustavenie, jakžto píše sv. Łukáš evangelista, přišeł čtyřidcátý den, tehda Matka Božie a svatý Ozěp vzemše dětátko, i šli do Jerusalemu, aby to svaté dětátko do Božieho chrámu vnesúce Bohu Otci ofěrovali. Protož podlé starého zákona ustavenie kúpivše dvě hrdlici nebo dvé hołubenec podlé chudých lidí ofěry; neb bohatí za své prvorozené děti beránek ofěrováchu a chudí hrdličky nebo hołubence, a protož snad evangelista o beránku ve čtení nepíše, ale o hrdliciech a o hołubencéch, neb to chudých ofěra bieše.

Tehda sv. Simeon, kmet pravedlný a Boha bojící, jenž bieše od svatého Ducha odpověděnie jměł, ež před svú smrtí svýma očima syna Božieho jměł viděti, po tom slibu túže, jakž to sv. Augustin píše, bez přestúnie vzdychał a takto v svém srdci řka: „E budu-li já tak ščastný i Bohu zasłúžiłý, ež bysta mojí staře žádostivě oči obezřele mého Spasitele v tělesenství! E přijde-li kdy ten čas, ež by mě nalezł mój Spasítel ješče živa na světě jsúce, aby mě nalezło svaté narozenie v tom túžebném vzdychání!“

V túž hodinu, v nížto Matka Božie a svatý Ozěp s nebeským dietětem k chrámu se Božiemu přibližovasta, vtanuł Duch svatý v srdce sv. Simeonovi, aby na pospěch vstana i šeł do Božieho chráma. A jakž tam brzo přišeł, tak inhed proroeským duchem to nebeské dětátko poznał a inhed na svú kolenú pad na zemi a jemu se pomodlił. Tehda inhed, jakž to jednomu sv. otci zjeveno jesť, dětátko čtyřidceti dní v stář osmyslným vzezřenim dospěłého věku postavy sv. Simeonoví mile ulíz sě v oči vzezřeł a inhed na svú sě miłú matku ozřev, jéj sě tiše pokłoniv, ruky sv. Simeonoví podał, jakžto by řieci chtěł: „Aj toť, kmeti svatý, jehožtos dávno na Boze žádał, po němžto's túžebně vzdychał, ježtoť jesť mým duchem slibeno, vezma mě na svoji ruce, ohlédajž.“ Tehda sv. Simeon, to nebeské dietě na svoji ruce vzem, Bohu s požehnáním chvału vzdav ihned prořekł a řka: „Aj již teď púščieš słuhu svého Hospodine podlé słova tvého u pokoj; neb sta již viděle oči moji spasenie tvé, jež jsi učinil před obliecejem všeho lida, světłosť k zjevení národóm i k słávě osady tvé Israhel.“ A v túž hodinu jesť prorokował sv. Simeon o tého miłého dietěte umučení a o velikéj žałostí Matky Božie, ež jéj było nato hleděti, ano jejie miłý syn na svatém kříži trudně rozpat pro všeho světa hřiešné svú svatú krev prelévaje. A protož jest inhed tu sv. Simeon k Matce Božiej proroesky řekł: „Tvú vłastní duši, tociž tvé přežałostivé srdce, prokroji meč ostrý.“

Zatiem přišedši svatá Anna prorokyni, tomu sě svatému dietěti nábožně pokłonivši, jała sě o něm proroesky młuviti a řkúci: „Toť jesť spasitedlné dietě, ježto jesť již na utěšenie všemu světu přišło. A již sě jesť naplniło, co jesť był nebeský stvořitel skrze své svaté proroky světu slibił. A blaze mýma očima, to přesvaté dietě viděvše.“

Ty tak přeznamenité řeči Matka Božie słyšieci na mysl bráše, v svém srdci přemyšlející, a přesłavný diek Bohu vzdáváše. A inhed Matka Božie přistúpivši k sv. Simeonovi dětátko z jeho rukú vzała. A tož divně, když je chtieše vzieti, ruky jéj podało to svaté dětátko, jakoby sě k nie vrátiti žádało.

Zatiem sě zřiedivše pojidú k oltáři. Ta dva svatá kmeti napřed, svatý Ozěp a svatý Simeon, držiece sě za ruce, s jasným nábožeustvím v srdci sě radujíci k ołtaři pojidesta, Boha chváléci a řkúci svatého Davida proroctvie: „věrný Hospodin ve všech svých słověch a svatý ve všech skutcěch! Vykúpenie posłał Hospodin lidu svému! Aj toť jesť náš Hospodin, na věky věkóm. Přijeli jsmy Hospodine miłosrdie tvé prostřed chrámu tvého.“ Zatiem pójde Marie Matka Božie, nesúci na svú svatú rukú všeho světa krále, andělského pána, nebeského královstvie věčného Otce. A jdieše podlé nie svatá Anna prorokyni velikými radoščemi od srdce sładkosti prohublijíc, Ducha svatého Boha chváléc i děkujíc.

O kak to jesť było u málosti lidí krásné zřiezenie a słovútné přihlédánie! Čtvero jich ku ołtáři s dětátkem jdieše, avšak jsú były mezi nimi všech věkóv národy. Były děti, były dievky, były ženy, byli staří, byli mładí, aby sě proroctvie naplniło, ježto jesť było dávno řečeno: „Mładí i děvice, staří s młajšími chvalte Hospodina.“

A když tak ku ołtáři přijidú, tehda Matka Božie s velikým nábožen- stvím poklekši obětovala svého miłého syna Bohu Otci a takto řkúc: „Přijmi, všemohúci Hospodine Bože Otče, tuto mú oběť mého prvorozeného syna, jehožtos ráčil pro svú bezčisłú miłosť na tento svět sesłati a mě, kakžkoli nedóstojnu, jeho matkú učiniti.“ To řekši Matka Božie na ołtáři toho svatého dietěte ponechavši, stojieci s jinými před oltářem v jeho svatú tvář mile hledáše, vidúci, an na ołtáři sedí a na svú matkú a na ty, ježto před oltařem stáchu, osmyslnú tváří hledí.

Zatiem kněžie přizváni, a tu podlé obyčeje zákona starého jako chudého člověka dietě skrze ofěru pěti peněz vypłaceno. A v túž hodinu Matka Božie přistúpivši s jasnú mysli, dětátko sněmši, dva ptáky hrdlici neb hołuby od sv. Ozěpa vzemši, nábožně poklekši, oči svoji světě k nebesóm vzvedši, vece: „Přijmi miłordný Hospodine tuto ofěru, jižto tobě toto małé dětátko naše, tvój miłý syn, dnes najprvé ofěruje.“ A když ona tu klečéc nábožným srdcem mluvieše, tehda to svaté dětátko Ježiš svoji ručiccě k svýma ušima přichýliv, oči k nebesóm vzvedł, a kakžkoli ješce nemłuvił, — neb jen čtyřidcěti dní v stář był, — matcě pomohł na ołtář ofěrovati. Potom tu ofěru dospěvše, Matka Božie a sv. Ozěp s dětátkem z Jerusalema vyšli, i šli k světě Ałžbětě, jakž jesť była Matka Božie zamysliła, prvé než by z toho kraje vyšła, aby svaté Ałžběty navščieviła a sv. Jana Krstitele syna jejie ohlédała. A když tam k světě Ałžbětě Matka Božie přišła, velmi sě mile uzřele, utěšený sobě hod učinile a v tú svatú dětátku veliké utěšenie jměle. Tu se také tě dvě svaté dětatcě, Ježíš a sv. Jan, mile uzřesta, a divným činem sv. Jan, kakžkoli mładé dietě jsa, počestně sě k Ježíšovi jako k svému hospodě jmějiese.

Vzkříšení Lazara.

Když Ježiš za řekú Jordanem był, roznemohl sě v svém domu sv. Lazař, bratr sv. Marty a sv. Mařie Magdaleny. A to jesť była ta Maria, ježto mazała Hospodinu drahú masti nohy, a svými vłasy otierała. Ať sv. Marta a sv. Maria Magdalena běsta ochotně posła Spasitelovi posłale a řkúc: Lazař, bratr náš, jehožto miłuješ, nemocen jesť: ale nic viece jemu nevzkázale. A to proto, jakžto někteří chtie, k sobě jeho nepozvale, ež

jsta tě dvě sestře dobře věděle, cž Ježíš veliků nepřiezň jmá ot Židóv, i bále jsta sě, aby sě jemu nic nepřihodiło. To poselstvie Ježís usłyšav, k tomu posłovi řekł: Nemoc ta neuie na smrť, ale pro chváłu Boží, aby sě osłavił syn Boží skrze něho. Ač miłováše Ježiš Martu a sestru jejie Mariji Magdalenu a sv. Łazaře, jakž brzo usłyšał, cž jesť nemocen, poostał tu ješče dva dny na tom miestě. A potom řekł učenníkóm svým: Poďte opět do židovksé własti. K němužto apostoli řechu: Rabi, tociž mistře, ve čas tebe hledachu Židé, chtiec tě kamenovati, a ty opět tam chceš jíti? K tomu Ježiš odpověděł a řka: Však dvanadcet hodin jesť za den. Bude-li kto ve dne choditi, nepotkne sě, pakli bude v noci choditi, potkne sě, nebo světlosť v něm nenie. To řek pověděł k nim a řka: Łazař, přietel náš spí, a já tam jdu, abych jeho ze snu probudił. K tomu světí apostoli řechu: Hospodine, spí-li, zdráv bude. Ale Ježiš jesť o jeho smrti mienił, ale oni mněli, by on o spaní snu řekł. Tehda jim Ježiš zjevně pověděł a řka: Łazař umřeł jesť, a jesť mi to libo pro vy, abyste věřili, cž jsem já tam v tu dobu nebył. Ale pojďmy k němu. V tu dobu sv. Tomáš k svým druhým učenníkóm vece: Pojďmy i my, umřemyž s nim. A tak přišed Ježiš, nalezł jeho, an již čtyři dni v rově. A bieše Bethania vzdál ot Jeruzalema pólpátanadsté běhových honóv, to jesť pól čtvrty vlaské mile.

A mnozí z Židóv běchu přišli k světě Magdaleně a jich bratru Łazarovi. A když svatá Marta usłyšała, ano sě Ježiš bliží, vyšła proti němu; ale Maria Magdalena v domu sedieše. A to było u pátek dvě neděle před Božím umučením. V tu dobu sv. Marta Ježišovi řekła: Hospodine, by ty był zde, bratr by mój nebył umřeł: ale to jistě vědě, což požádáš na Boze, dá tobě Bóh. K niežto Ježiš vece: Vstane bratr tvój z mrtvých. Marta k němu vece: Vědě, cž vstane tehdy, ježto všichni z mrtvých vstanú v den súdný. K niežto Ježiš vece: Já jsem z mrtvých vstánie a živúcí život, ktož u mě uvěří, ač by umřeł, bude živ, a všeliký, jenž jesť živ, a věří u mě, neumře na věky. Věříš-li v to? K němužto ona vece: Ovšem Hospodine, já jsem věřiła, cž jsi ty Kristus syn Boží, jenžto jsi na tento svět přišeł.

A to řekši sv. Marta, odšedši zavołała sestry své, sv. Maříe Magdaleny jako pod tajemstvím a řkúc: Mistr přišeł a zove tě k sobě. A jakž to ona usłyšała, brzo vstavši k němu vyšła. A ješče Ježiš nebieše přišeł na hrádek, ale był na tom miestě, ješto jeho sv. Marta utkała. A Židé, jižto běchu s svatú Maří Magdalenú v domu ostali těšiece ji, jakž uzřeli, ona spěšně vstavši vyšła, vyběhli za ni a řkúce: Najspieše ona k rovu jde płakat.

A když Maria na to miesto přišła, ješto bieše Ježiš, uzřevši jeho, padła k jeho svatým noham a řkúc: Hospodine, by ty był zde, nebył by umřeł bratřec mój. Tehdy Ježiš, jakž ji uzřeł płačíc a také Židy, jižto s ní běchu přišli, plačíce, chronuł duchem a zarmútił sě sám i řekł: Kde jste jeho położili? K tomu oni řechu: Hospodine pojď viz, a v tu dobu zaslził Ježiš. Tehda Židé, jižto tu biechu, řechu sami mezi sebú: Aj, kak jeho jesť miłował. A někteří řechu: I nemohł jesť tento, jenžto jesť slepému oči otevřeł, učiniti, aby tento neumierał.

Tehdy Ježiš opět chronuv sám v sobě, přišeł k rovu. A bieše podlé obyčeje židovského rov jeskyně kamenem přivalená. Tehdy Ježiš vece: Otvalte kamen. K tomu Marta sestra toho, jenž był umřeł, vece: Hospo-

dine, již smrdí, neb jsú čtyři dni, jakožto v rovu leží. Znamenaj, kak jsta jej tě sestře velmi milovale, ež jsta nechtiec, by jeho smrad zašel, kamene otvaliti bránile. Ale však Ježiš kamen otvaliti kázav, k Martě vece: Však jsem tobě řekl, budeš-li věřiti, uzříš chvalu Boží. V tu dobu otvalichu kamen a Ježiš pozdvih oči svú k nebesóm, vece: Otče, chvalu tobě vzdávaji, ežs mě slyšal. A já jsem to dobře věděl, cž mě vždy slyšiš. Ale pro lid, jenž tuto okolo stojí, řekl jsem, aby uvěřili, ež jsi ty mě poslal. To když řekl Ježiš, zavolal velikým hlasem a řka: Lazaři, poď ven! A inhed z mrtvých vstal, jenž bieše umřel, a jmějieše noze a ruce podlé starého obyčeje svázáně, a tvář jeho rúchú obvázána. Tehdy k nim Ježiš vece: Rozvěžte jeho, ať pryč jde. A zatiem mnoho Židóv, ježto běchu přišli k světě Maři Magdaleně, když viděli, co byl učinil Ježiš, uvěřili v něho.

Ale někteří z nich, přišedše k licoměrníkóm, pověděli jim vše pořád, co byl Ježiš učinil. Tehdy sě židovské starosty spolu sebravše, s nimižto bieše Kaifáš biskup třiedy toho léta, radu o Ježíšově smrti vzeli a řkúce: Vidimy, ano ten člověk všecky lidi vede po sobě i táhne. Neslušie nám toho déle trpěti. Tu sě Kaifáš přimluvil a řka: Lepí jesť jeden člověk senda, než by vešker lid zahynul. Jichžto lestnú radu Ježiš věda, postúpil před nimi nedaleko odtad do jednoho města, ježto slove Efrem, a tu přebyv vrátil sě do Bethanie v sobotu před květnú nedělí méně než pól míle od města Jeruzalema. O tom píše sv. Jan evangelista a řka: Před šesti dny před hodem velikú nocú přišel Ježiš do Bethanie, tu ješto bieše sv. Lazara vzkřiesil, a tu jemu jesť večeře učiněna opět v domu Šimona malomocného. Jakžto chtie někteří mistři, na téj večeři Maria Magdalena vlila na jeho svatú hlavu libru drahé masti. Jakžto jesť dřéve učinila pro svých hřiechóv skrušenie; takéž tuto učinila jesť pro milosrdné, ježto jesť jměla k Jesu Kristu, náboženstvie.

A na téj večeři byl Lazař a mnozí z daleka hostie, jižto běchu přišli, mnozí, aby Ježíše ohlédali, druzí chtiec Lazaře o divěch onoho světa tázati. Zatiem počechu kněžie židovská mysliti, kak by Lazaře zabili, neb mnozí proň ot židovské viery otstúpajic na křesťanskú sě vieru obracováchu, i věřili v Ježíše. Pro nežto licoměrníci řekli sami k sobě: Vidite, ež nic neprospievámy. Aj toť vešken svět po něm jde.

Zjevení-se dvěma učenníkům v Emaus.

Čtvrté sě zjevil Hospodin dvěma učenníkoma, ana jdeta do jednoho hrádku, jenž slovieše Emaus. A když tak po cestě jdúce mezi sobú mluviesta o těch Ježišových přiebězěch, ježto sě byly těch dní přihodily, tehda Ježiš přiblíživ sě k nima, pojide po cestě s nima a oči její tak sě Boží mocí držiesta, jakžto jeho poznati nemožesta. K nimažto Ježiš vece: Které jsú to pověsti, o nichžto spolu jdúc mluvíta a tak truchla jsta? Jemužto jeden z ní jménem Kleofaš odpověde a řka: A zda jsi ty sám pútník v Jeruzalemě, ež nevieš, co sě jesť tam nynie v těchto dnech přihodilo? K nimažto on vece: Co sě jesť stalo? K tomu oni řečesta o Ježiši z Nazarena, jenžto jesť byl prorok mocný v řeči i v skutcěch před Bohem i před lidmi, kak jsú jeho židovské starosty, kněžie a kniežata naše dali na smrť a ukřižovali jeho. A my sě nadějechom, by on měl vykúpiti

národ israhelský. A nad to nade vše dnes jesť tomu třetí den, jakž jsú sě ty věci staly, a tak jsú nás některé ženy z našich přežesily, ježto byly před svítáním u hrobu, ježto nenalezše jeho těla v hrobě, přišly k nám a řkúce, ež jsú andělské viděnie viděly a ty pravie, by byl živ. To někteří z našich uslyševše, vstavše k hrobu šli, a tak nalezli, jakžto jsú ženy byly pověděly, ale v hrobě jeho nenalezli. A když to odmluvista, tehda k nima Ježíš vece: O hlupého smysla lidé a pozdní srdcem k věření ve všech věcech, ježto jsú proroci mluvili! Však jesť tak musil trpěti Kristus a tak vníti v svú chvalu. A počen ot Mojžiešc a otc všech prorokóv, vypravováše jima písmo o sobě psané. A tak mluviece přiblížili sě k tomu hrádku, jenžto slove Emaus, a tu sě Ježíš pořekl, jako by chtěl dále jíti. Tehda ona počesta nutiti jeho a řkúci: Ostaň s náma, neb jesť již nad večer. Tehda Ježíš šel na hospodu s nima, ana jeho ješče nic neznáta. A když tak spolu sediechu, jakž brzo Ježiš vzem chléb požehnal a ulomiv i podal jima: a inhed jsta prozřela a na tom miestě jeho poznala. A on inhed před nima zmisal. Tehda ona spolu mezi sebú vecesta: A zdali naše srdce v nají nehořalo jesť v tu hodinu, kdyžto s náma jda po cestě mluvieše a písmo náma vypravováše? A v túž hodinu vstavši do Jeruzalema šla a tu nalezla jedennadcet apoštolóm, ani sě spolu sešli, a ti, jižto s nimi biechu, ani mezi sebú pomlúvají a řkúc: Zajisté vstal z mrtvých Hospodin a zjevil sě sv. Petru apoštolu. Tehda ta dva učenníky počesta také praviti, kak sě jima na cěstě přihodilo a kak jsta jeho poznala, když jima chléb ulomiv podal.

VIII.

Překlady z literatury učitelův církevních.

Ušlechtilosť a vysoká vzdělanosť jazyka Štítného, jakož i ta okolnosť, že velmi hojně a plynným překladem cituje místa ze spisův sv. otcův a jiných učitelův církevních, vede bezděky k tomu, že výborný náš Tóma, když se spisovati jal, mimo zčeštění písma sv. nalezl i překlady spisův oněch a že na nich hlavně vzdělal nejen ducha ale i řeč svou. A v skutku zachovalo se nám několik děl toho spůsobu, která z veliké části původem svým sahají v prvnější léta Karla IV. Nemineme se daleko pravdy, přijmouce za pravé, že překlady spisův oněch jsou jedny z prvních ovocí duchovního hnutí, založením university Pražské ve vlasti naší spůsobeného. Jsouť tyto:

Soliloquia (samomluvenie) sv. Augustina, nepravě Štítnému připisovaná.

Homilie sv. otcův na evangelium sv. Matouše. Větší počet homilií těch jest od sv. Jana Zlatoústého a Tomáše z Aquina; mimo to jsou tu některé od Origena, Bedy, sv. Řehoře a j., ano jedna od samého Karla IV.

Prologové a některé menší spisy sv. Jeronyma.

Knihy tak řečené sv. Jeronyma, totiž listové sv. Eusebia, Augustina a Cyrilla o životě, divech a skonání sv. Jeronyma.

Soustavná sbírka průpovědí ze sv. otců v spolu s texty latinskými (v rukopise klaštera kartuského v Dolanech, nyní v univ. bibliothece Olomoucké).

Sem připočísti sluší i knihy mravní Alberta Velikého, přeložené v polovici XIV století.

I. Ze Samomluv sv. Augustina.

Kap. VI.

Všemohúcie tvá ruka vždy jednostajná stvořiła v nebesiech anděły a črvky v zemi. Nenie v oněch proto vyšší ani v těchto nižší. Neb jakož ižádná ruka anděła, takéž ižádná nemohła by stvořiti črvka. Jakož žádná nebě takéž ižádná najmenšieho listku na dřevě. Jakož ižádná těła, takéž ižádná nemóž učiniti jediného vłasa běła neb črna. Ale všemohúcie ruka tvá, jež vše jednostajně móž! Nenie jéj snáze stvořiti črvka než anděła, ani snáze móž rozprostřieti listka než nebe, ani lehčeje jéj, by vłas spósobiła než těło, ani jéj tieže ustaviti zemi na vodách než vody na zemi. Ale vše, cožkolivěk chtěł, učinił to jakž chtěł, v nebi i v zemi i ve všech propastech, a mě mezi vším jakož jest uměł a chtěł. Mohła, Hospodine, ruka tvá mě kamenem aneb ptákem aneb hadem neb kterúžkoli ochechulí stvořiti. a věděła i chtěła, proč já ne kamenem, ne ptákem neb některú ochechulí jsem; neb tak spósobiła dobrota tvá a k tomu, aby to spósobiła, ijedno mé zaslúženie nepředešło.

Kap. XXI.

Aj jižť sem sě vyznał tobě, chvało života mého. Mějech naději někdy v mej síle, ješto obak nebieše siła. A když tak chtiech běžeti, tu stach, a když najviec mniech, bych stáł, tu najviec padech. A tak viece bych zasě než předsě. A to, ježto mniech, bych dosáhł jeho, dále sě ote mne vzdali. A tak v častéj přiebodě moc tvú znamenaje poznávám již, žes mě osvietił, že což jsem mněl najviec, bych sám sebú mohł, tu jsem vždy najméň mohł. Často sem řekł: Ono učini, toto dokonám, a potom nebudieše ani seho ani onoho. Ač chtěnie było, ale moci nebyło. Pakli jsem mohł, ale nechtěł jsem tehdy; neb jsem ufał v svú moc. Ale již vyznávám sě Hospodine, Bože Otče nebě i země, že ne v síle bude mocen muž, aby sě nehonosiła před tobú bláznivá směłosť všelikého stvoru.

Z kap. XXIX.

Poznał jsem tě pravého jediného Boha a jehož jsi posłał Jesu Krista. Bieše čas, ješto neznajech tebe. Ě hoře toho času, ješto neznajech tebe, hoře slepoty té, ješto neviděch tebe, hoře hłuchoty té, ješto nesłyšech tebe. Slepý a hłuchý po krásných věcech, ježtos učinił já zšeřezený jda chápach sě jich a se mnú ty bieše, a já neběch s tebú: a ty věci držechu mě daleko od tebe, ješto by nebyły, kdyby v tobě nebyły. Osvietił jsi mě světłostí a uzřeł jsem tě a miłovał jsem tě. Neb žádný tebe nemiłuje, jen ktož tě vidí, a žádný tebe nevidí, jen ktož tě miłuje. Pozdě jsem

tě mił̇oval, tak dávná kráso: hoře času toho, ješto sem tebe nemiłoval. Děkuji tobě, má světłosti, žes osvietił mě a poznał jsem tě. Poznał jsem tě, samého Boha jediného a pravého stvořitele mého. Poznał jsem tě stvořitelem nebě i země, vidomých věcí všech i nevidomých, pána jediného, pravého, všemohúcieho, nesmrtedlného, jehož nelze viděti, nelze vypsati, jenž sě neskoná, věčného, k němuž nelze přistúpiti, jehož nelze obchopiti ani zjadati, neproměnného, nekonečného, jenž jsi počátek všech stvořených věcí, skrzeňž všecky věci jsú učiněny, skrzeňž jsú všichni elementi, jehož velesłavenstvie, jakož počátka neměło, nikdy takéž nehyne i na věky.

Z kap. XXX.

Tak jsem tě poznał, mój poznavači, tak jsem poznał tě. Poznał jsem tě věrú, již jsi mi vdechł. Světłosti má, světło mú očí, Hospodine Bože mój, naděje všech krajin země, radosti, jenž obveseluješ mładosť mú a to dobré, jenž podpieraš mú starosť. V tobě, v tobě Hospodine veselé sě všecky mé kosti. Hospodine, kto jest rovně tobě? kto jesť mezi bohy roven tobě, Hospodine? ne jehož jsta ruce člověčí učinile: ne tak, jenž jesť člověka učinił. Všichni bohové pohanščí — běsové, ale Hospodin jesť nebesa učinił: Hospodin on jesť. Ti bohové jsú nebě i země neučinili: nechť zhynú z nebě i z země. Buoh, jenž stvořił nebě i zemi, chvalte jej nebě i země.

Pozdě jsem tě poznał, pravé světło, pozdě jsem tě poznał; neb veliký bieše obłak a temný před očima mé statečnosti, tak že słunce nemožech viděti spravedlnosti a světła pravdy. Obalen běch ve tmy; syn temnosti miłovach tmy, nebo neznajech tvého světła. Běch slep a miłovach slepotu a po tmách do jiných temností jděch. I kto mě odtud vyvedł, jen ty?

Z kap. XXXII.

Ó tak jesť słavné královstvie, v němž Hospodine kraluji s tebú všichni svatí, jsúc světłem oblečeni jako rúchem, jmajíc koruny z drahého kamenie na svých hłavách. Ó královstvie błahosłavenstvie věčného, kdež ty Hospodine, naděje svatých a koruna jich chváły, před jich očima jsi obličejem k obličejí, všudy obveselije v tvém pokoji, jenž vycházie nad každý smysł. Tu radosť neskonaná, veselé bez smutka, zdravie bez bolesti, život bez práce, světło bez tmy, život bez smrti, všechno dobré beze všeho złého. Tam mładosť nikdy sě nesstará, tam krása nikdy sě nezmění, tam miłosť nikdy sě nepotuchne, tam zdravie nikdy nezhyne, tam radosti nikdy neubude. Tam bolesti ijedné nečíti, tam stonánie ijednoho nesłyšeti, tam nesličného nikděž neviděti. Tam veselé vždy mají, tam nebojie sě ničeho złého, nebo tam mají najvětšie dobré, ješto jesť vždy viděti tvář pána všech šlechetností.

II. Z kněh sv. Jeronyma.

Z epištoly sv. Augustina k Cyrillovi o divech sv. Jeronyma.

Aby přesvatého Jeronyma zaslúženie a dóstojenstvie sě netajiło, co sě jesť se mnú Božím chtěním v čas jeho uměenie stało, vypravím. Zavěrně toho dne a té hodiny, v nežto přesvatý Jeronymus vyvlečen jsa z rúcha tělesného v rúcho věčné nesmrtedlnosti oblekł sě był, když já, v Typonenském městě v mém pokojíku odpočívaje, snažně a pilně mysléch, kteraká velikosť a množnosť słávy Božie dušiem błahosłaveným była by těm, ježto sě s Kristem radují, žádaje o té radosti někakú krátkú řeč učiniti, naveden jsa prosbami našeho Severa, poctivého Martina Turonského biskupa učedlnika. Vzech v moji ruce přístroj písařský, chtě krátké poselstvie nebo epištołu přesvatému Jeronymovi psáti, aby on, což by kolivěk o té věci rozoměł, mně odepsał; neb viděł jsem, že v tak nesnadné pohádce od nižádného živého tak právě nemohł bych naučen býti.

Když již tak počátek psach, pozdravenie předepsav, Jeronyma napřed, inhed rychle světło nevýmłuvné, za našich časóv nevídané ani také našimi jazyky mohúcie vylíčeno býti, s nevýmłuvnú a nesłýchanú vóní všech vóní drahých v pokojíček ten, v němžto biech, vnide a vstúpi, ano hodina kumpletnie již bieše. Kterúžto světłosť když já uzřech, užasením a díváním lek sě, smysła i všech údóv moci potratił biech; neb tehdy jsem zajisté nevěděł, že Božie pravice divná povýšiła była słuhy svého, známu činieci v lidu moc jeho. Nevěděł jsem také, že Bóh miłosrdný a miłostivý słuhy svého věrného od tělesných nečistot rozvázał był a tak vysokú stolici na nebi jemu připravił. Nevěděł jsem pokładóv bezčíslné múdrosti Božie a tajnosti uměnie jeho, i tajných súdóv Božích nepoznał jsem; nebo kterýmž chce, těm ukazuje, aby k poznání jeho nevýmłuvné múdrosti mohli přijiti; nebo však, kterýchž on povołúvá, ty předvěduje, ospravedlňuje i błahosłavuje, jakžto je spósobił hodnu a sličnu býti. Proto zajisté, že takého světła oči moji nikda jsta nebyle spatřile ani mé voněnie nikdy jesť nebyło číło: tak novými a nesłýchanými divy žásał jsem sě.

Mezitím, když má myšlenie radostně třepetáchu, co by to było, světle myslécе, inhed túto řečí hłas sě ke mně zjevi a řka takto: Ó Augustine, Augustine, co hledáš? I zdali mnieš, by v małý súděek všecko mohło ustúpiti moře? I zdali mnieš, by mohł okršłek zemský v hrsti zakłopiti? I zdali mnieš, by mohł nebe zkrotiti, aby obyčejných běhóv neděłało? I zdali jehožto nižádného člověka oko nemohło viděti, tvé uzří? Jehožto nižádné ucho skrze zvuk neslyšało, tvé usłyši? Jehožto nižádné srdce lidské nikakž jesť rozoměło ani také pomysliło, mnieš sě ty moha rozoměti? Ba bezčíslné věci, které bude dokonánie, totiž nižádné v té mieře, kterak sě móž měřiti, budeš také i ty měřiti! Mnohem by spieše moře v přeúzkém súdečku zakłopił, veškeren okršłek zemi všech malitkú hrstí by držał, spieše by také nebe od svých běhóv přestało nežli té radosti a té słávy, ješto duše błažených bez dokonánie požívají, najmenší částku srozuměł, jedno ač by očitú jistostí jako já naučen był. Přeběhneš ještě na tomto světě krátkého času chvíli, a nemohujících věci nebuď pilen dokonati;

donidž přiebytek tvého běhu dokonánie nevezme zde na světě, neroď hledati těch věcí, ježto jinde nemohú nalezány býti než tu, kamž já nynie šťastně se beru. Tuto zde v světě snaž sě takým skutkóm činiti, aby pak potom, což zde rozuměti žádáš, ovšem jmieti na věky mohł; neb tam ktož koli vendú, zasě nikakž nevyjdú ven.

III. Z kněh mravních Alberta Velikého.

Uvod.

Svatý Jan Złatoustý vykłádaje čtenie svatého Matúše, i die takto: Jsú někteří lidé otvrácení, podobní k licoměrníkóm pokrytým. Nebo ti cožkolivěk vidie, vše ve złé obrátie, a zle súdie. Nebo čimli kto co pokory-dle, dějí, pokrytec jest. Ač kto pro mdłobu sebe posiliti chce, dějí, łakotný jest. Pakli jest trpělivý a dobrotivý v ztravě, dějí, ztravný jest. Činíli spravedlnosti-dle, dějí, hněvivý jest; pakli bude pokorný, dějí, błázen jest: jestli múdrý, dějí, pyšný jest, a jestli kázaně veseł, dějí, zaviłý jest; a jestli pak nábožný, dějí, nepřietelivý nebo nepřívětivý jest, chodí jako odjutý. Jestli přívětivý, dějí, jest světský a ješitný. Chceli pak kto býti zořivý, dějí, truchłý jest; jestli tichý, dějí, nevesełý jest. Majíli lidé miłost k němu, dějí, pochlebný jest. Hledáli spasenie lidského a spasenie svého, co-dle činí, dějí, chłubný jest; nebo chłúby hledá a pro své velíčenie činí. Jestli nábožný a Bohu rád słúží, dějí, neudatný jest, a jako odjatý chodí, nebo nálicha jest, dějí. Słušie nám znamenati, že některé vášně jsú zlí obyčejové, že budú tak velmi podobny k dobrým, a júce zły, jakož již nynie tohoto času úpornú mysl počítají za spravedlnosť, nesličné tovařistvo, ješitenstvie za duchovnie veselé. Léniemu dějí, chytrý jest, neztráví se přielišnú ztravú. Za šlechetnosť a čistotu přielišné okrášlenie sebe mají. Ktož přieliš mnoho čeledi má a té hrdě chová, dějí, ctně sě má. Ktož dává co svého marně nebo ješitně, toho mají za štědrého; łakomému na zboží dějí, chovatedlný jest, a nazývají jej všickni strýcem; ktož stojí upra svú mysl, tomu dějí, ustavičný jest. Pokniřenstvie za svatosť, a licoměrnosť za náboženstvie mají, aby totiž Boha miłující zdáli sě; ktožkolivěk netbá na to, což złého činí přieliš, ten słove trpělivý a dobrotivý. Ten ježto jest přetvrdý na súdě, ten słove pravý popravce; ten ježto nesmie tresktati žádného neb złého staviti, ten pokorný; a ktož jest ješitný, tomu dějí, ctný jest; netbanlivý, ten słove dobrotivý. Znamenajž, že těmito činy nezasłúží žádný věčné mzdy. Také jsú někteří mravi na některém člověku, že jest jako od přirozenie pokorný nebo dobrotivý, nebo skrovný, štědrý, litostivý, pokojný a také tichý; těmito také věcmi žádný nezasłúží věčné mzdy ani odpłaty, donidž miłosti božie člověk nemá. Ale když člověk má boží miłost v sobě, tehdy vším od Boha odpłatu vysłúží. Také jsú některé vášně dobré i dobří mravové, ale pak mají je za złé vášně, jakožto někteří błázni spravedlnosť nazývají hroznosť a litnosť; nebo bude-li kto maličko spravedlný, dějí, msti sě, činili kto pro náboženstvie, dějí, chváły hledá ješitné, nebo ještě nějak jinak to obrátie. A chce-li kto zořivý býti, dějí, hořké mysli jest a trpkého srdce. Učiní-li kto co pro pravú miłost,

dějí pro závisť nebo pro nenáviděnie, ano pro miłosť a pro lásku to sě stało; ježto jest jistě pro Buoh a dobrým úmysłem, to oni jinak obrátie ve złé, a jiného ještě mnoho k tomu přičinie.

IX.

Legendy prosaické.

Četnější legend veršovaných jsou životy svatých, psané prosou. Tu především jmenovati sluší velké dvě sbírky, totiž *Passional* a *Životy i řeči Otcův ægyptských*, přeložené anebo vzdělané z latiny. Nejstarší rukopis Passionalu (Legenda aurea Jacobi de Voragine) zasahuje do polovice XIV století; rukopisové Životův a řeči Otcuv ægyptských jsou mladší, dílo samo však jistě v XIV století, ne-li ještě dávněji, prvotně bylo sepsáno.

Životy svatých jednotlivých hojně se vyskytují porůznu v rukopisech starých, zvláště při sbírkách modliteb. Zde stačí připomenouti jen ty, které samostatné spisy tvoří, jako *Život Adamův*, jenž později v překladu novějším přijat byl do duchovního románu pode jmenem Solferna známého, *život Jakuba*, *Josefa ægyptského a manželky jeho Asserach*, *poručenství dvanácti patriarch* synův Jakubových, životy sv. *Alžběty*, *Panny Marie*, sv. *Františka z Assisi* a j.

I. Z Passionalu.

Život svatého Václava.

Když tomu všemohúcie miłosť chtěła Božie, aby sě viera křesťanská spoře rozmnožiła, Svatopłuk, Moravský král, od svatého Cyrilla, Moravského arcibiskupa, svatý křest jest přijał; a potom když bratr svatého Cyrilla, jménem Metudius, po jeho skonèení miesto něho Moravským biskupem był učiněn, tehda České słovútné knieže, jménem Bořivoj, a jeho bohobojná kněžna, svatá Ludmiła, v tom městě, ježto Velehrad słove, tu ježto tehdy Moravského arcibiskupstvie stolec a słáva bieše, v kostele svatého Víta od błaženého arcibiskupa Metudia, oba svatý křest jsta přijała. V těch časěch to České knieže Bořivoj měł jest dva syny, jeden słuł Spitigneus, a druhý Vratisłav. Tehda Spitigneus nemnoho na světě přebyv umřeł, a Vratisłav po něm v Čechách kniežetem ostał. Potom to słovútné knieže Vratisłav s svú kněžnú, jiejžto jmě było Dragomiř, měł dva syny, svatého Václava a nemiłostivého Bolesłava; a když Vratisłav knieže s pravým srdcem křesťanskú vieru miłováše, na to jeho kněžna Drahomiř nic nethała, ale pohanských modł vždy sě přidržieše.

Potom po těch časěch to šlechetné knieže Vratisłav svého syna, svatého Václava, tiem úmysłem, aby potom Českým kniežetem był, svatej Ludmile jeho chovati poručiv, skončał, a jeho kněžna Dragomiř v druhého syna Bolesłava sě uvázavši, ku pohanským modłám jeho všemi činy vedieše.

Ale ten předrahý květ, první v Českej zemi v svatej vieře vzkvetlý, svatá Ludmiła vnuka svatého Václava, svatému čteni podlé křesťauské viery jeho učieci, chováše. Tehda miłostivý utěšitel duch svatý tak toho dietěte srdce vnitřním vdešením byl rozpáliř, ež jeho svatá učenie jako světlé jiskry od něho jdúc sě stviechu, a jeho osviecené promłuvenie jako płovúcie stredy sladce od jeho svatých úst pochúzieše. Proněžto skrze jeho svatého słova snažné kázanie všecka Česká země słavně jest osviecena, netolik słovem, ale i rozličným příkładem; neb sě tak o jeho svaté miłosti píše, ež jest był přečistého života, tělesenstvie své bez poskvrny chovał, a vždy žádaje, kakby pro Jesu Krista svú krev prolił. Proněžto spravedlnosť svaté viery ne tajně, ale zjevně kázáše, vždy sě Bohu nábožně modlił, bedlivě ve dne i v noci Boha následuje ve všech svatých skutcěch, v almužnách, u miłosrdí i u pokoře nad jiné své rovně znamenitě prospieval. Těch časuov ta závistivá Drahomiř, nemiłostivá pohanka, žádajíc nad svú tsti svatú Ludmiłú kněžstvo České země obdržeti, dva šeředná násilníky, jimažto jména byla Tuman a Guman, do Tetína na hrad posła, aby tam jevše, věrnú Boží služebnici, svatú Ludmiłu, zahubiła. A tak sě i stało, od tú dvú jest udávena, a ta svatá duse do nebes vzata.

Potom ta nemiłostivá pohanka Drahomiř jała sě křesťanóv nenáviděti a jim mnoho złého činiti; ale syn jejie, svatý Václav, vieru křesťanskú, jakž jeho była svatá Ludmiła, babka jeho, naučiła, tvrdě držieše, navracije zasě jí rozehnałé křesťany, a jim miłostivě v jich potřebách pomáhaje. Tú také zvłaščí pokorú činieše, ež opłatky tajně peka, a z hroznuov víno svýma rukama vydavuje, k Božiej službě po kostelěch dáváše. Často také drva a jinú potřebu chudým vdovám, pracným rozličným sirým lidem tajně v noci nosieše.

Těch časóv Kúřimské knieže vida Božieho słúhy velikú pokoru, a jeho na svej mysli potupeně nesa, jał sě knězstvi České země rozličně překážeti i veliké násilé činiti, tak ež musił svatý Václav s velikú vojskú proti němu táhnúti, nedada své země viece hubiti. Jehožto zástup knieže Kúřimské potupiv, s svým zástupem proti němu také na pole vyjeł, a s ním sě k boji zamłuvił. Jemužto svatý Václav po posłu vzkázał a řka: Když žádáš nad mým kněžstvím vévoditi, co tě toho potřeba, aby ti u boji zbiti byli, nad nimižto chceš panovati? Jáť tvých lidi krve prolitie nežádaji; jestliť se mnú boj lib, nade mnú nad samiem svítěze, panujž nade všemi mými; paklit já tě přemohu, ale ať tvoji pod mú moc słušeji. Tomu poselství knieže Kúřimské vesele povolił, by ta smłúva była s uobú straní otvrzena, tak jakžby nikte jima pomáhati nesměł. Jakžto sě jest i stało. A když tě kniežetě proti sobě na sedánie jděsta, a obě vojště na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli s nebes stúpivše, nad svatým sě Václavem vznášiechu, a kříž stkvúci před jeho svatú tváří sě blstieše. To Kúřimské knieže uzřev, před svatým Václavem na zemi padł, prose, aby mu ráčił svuoj hněv odpustiti. Jemužto svatý Václav vece: Vrať sě domóv s pokojem a měj na svém dosti; jáť tvého nežádaji.

Potom po małých časěch svatý Václav, aby k ciesařovu dvoru jel, byl pozván. A když tam přijeł, od ciesaře i ode všech kniežat ctně přijat, a tu u pilných ciesařových radách nade vše jiné u múdrosti poznán. A když jednoho jitra v ciesařovu radu pozván, a pro velikú práci, jížto zvłášče Bohu sě modle nesł, rozličně sě trudił, v radu přijieti zapozdil:

tehda ciesař s kniežaty mně, by sě pro svú hrdosť přijieti oblenil, to byl tak zpósobil: kdyžby svatý Václav v radu přišel, aby ho nikte povstáním nepoctil. A však jakž brzo svatý Václav v radu přišel, uzřev ciesař, ano jeho světí anděli vedú, a kříž zlatý jemu sě na čele stkví: inhed před ním se všemi kniežety padna, jemu sě pokořil, slibuje jemu, což by na něm poprosil neb kázal, na tom by byl uslyšán. Tehda svatý Václav ruky svatého Víta na ciesařovi poprosil, a inhed jemu ciesař mile dal. Potom sv. Václav s tiem drahým darem do Pražského města přijev, kostel ve jmě svatého Víta učinil, a za tiem po toho svatého otce, Řezenského biskupa, jenž těch časuov nad Českú zemí biskupového dóstojenstvie moc mějieše, poslal, prose, aby sě přijieti neoblenil, ale přijeda kostel svatého Víta posvětil. Jemužto Řezenský biskup odvzkázal a řka: Azda mne, synu milý, potřebuješ? věz to ež ten kostel, jehož posvěcenie žádáš, tenť kostel, jehož sem Buožím zjevením viděl, povýšen bude v dóstojenstvie arcibiskupstvie, stolec i hlava duchovnie tvé země. A však, aby sě tvá prosba i vuole naplnila a tvuoj kostel byl posvěcen, rád to chci zpósobiti.

Coj potom svatý Václav pro Jesu Krista pokorných a milosrdných skutkuov činil, o tom jest mnoho psáno; zvláště, když jednoho času sv. Václav v noci, ano snieh a led veliký, s svým starým sluhú, jenž slúl svatý Podivoj, jemužto vše tajenstvie i náboženstvie svatého Václava známo bylo, k kostelu bos jdieše, tehda ten svatý Podivoj, kakžkoli v uobovi jda, však veliké zimy trpěti nemožéše. Jemužto svatý Václav vece: Podivoji, vizi to, žeť jest zima, stúpaj u mé stopěje. A jakž poče v jeho svaté stopěje stúpati, tak sě jemu nohy shřiely, tak jež nepoče nic zimy číti; a ty jisté svatého Václava stopěje, ež po zmrzlém blátě chodě, své svaté nohy obraňováše, všeckny krvavy běchu. To také svatý Václav z zvláščieho milosrdie činil, ež pohanské a porobné děti kupuje, k svatému krstu připravuje, Bohu je dědil; boje sě také, aby ižádného člověka krev nevinně nebyla odsúzena, vše šibenice a žaláře obořiti kázal. Ten také dar vlasči od Boha jměl, ež prorocsky u budúcích časěch mnohé věci převěděl, a znamenitě zjeveno mu bylo, aby tělo své babky, svaté Ludmily, na jiné miesto přenesenie učinil. A tak sě jest stalo, ež potom vidění svatý Václav celé tělo svaté Ludmily v Tětíně nalez, do Prahy přinesl, a v klášteře svatého Jiřie, tu ježto i dnes hřbí, poctivě položil.

Potom svatý Václav žádaje věci nebeských, všech tělesných věcí sobě za nic nenesa, poslal své posly k svatému papežovi, proše, aby mohl svému bratru Boleslavovi kněžstvie vzdada, v zákon svatého Benedikta vniti. Ale proti tomu bratr Boleslav jeho svatým činóm závidě, tělesných věcí žádaje, nebeských netbaje, chtieše rád, by kterým činem mohl kněžstvie České země dojiti; proněžto svatého Václava, bratra svého, na jedny hody lstivým zámyslem do Boleslavě pozval. Tehda svatý Václav smrť svú převěděv, nevinný jako ovčička, dobrovolně sě vésti přepustil, a to s velikú radostí učinil; neb toho bieše dávno žádal, aby pro svatú vieru svú krev prolil. A když na těch hodech svatý Václav s svými rytieři na večeři sedieše, propověda k nim a řka: Zajtra u vigilii rajského probostu svatého Michala kalich utrpenie pro mého milého hospodina píti budu, aby svatý Michal duši mú hospodinu obětoval. A vy také tuto se mnú jasně pite a hodujte; neb již od toho času vína s vámi viec píti nebudu této úrody. To řek svatý Václav, od večeře vstal, Bohu poděkovav skrušeným

srdcem sě nábožně zpoviedal, a tu žalostivě za své i za svých bližních hřiechy zapłakav, na modlitby sě přes prvospí oddal; a potom nábožně na jitřní vstav, pravé světlúcie slunce, ježto duši osvěcije, tělo krále nebeského přijal.

A když tak svatý Václav nebeské světlosti oděním sě ohradiv, po tmě jdieše, nemilostivý bratr jeho Boleslav s vražedlným úmyslem ze tmy naň vystúpil, a tu hřiešná temnosť proti světej světlosti, bratra svatého Václava nemilostivě ranil. Pro něžto raněnie ten sám zlý Boleslav letěl, nejmaje moci nad sluhú Božím: ale svatý Václav chtě dobrovolně oběť svú vzdáti Bohu, a duši svú, točiž tělesenstvie své dáti pro milého Jesu Krista, vezma bratra svého meč, jenu vrátil, a řka: Vóle tvú buď v tvú rukú. Proto sě zlý Boleslav nic neobměkčil; ale s svými nemilostivými lidmi opět sě nan obořiv, svého bratra, svatého Václava zabil a ta svatá duše slavně do nebes s svatými anděly vnešena. Potom ta svatá krev, ježto byla na stěnu střelila, jako volajíc na vražedlného bratra, dlúhé časy ižádným řemeslem setřieti nemožena.

Potom skrze svatého Václava Buoh zřiemě divy v Čechách i v jiných vlastech činil; a zvlášče v tu hodinu, v nížto svatý Václav svú krev prolil, zjevil sě Spasitel na kříži pnč králi Dácskému, a takto k němu mluvě: Chcešli svých hřiechóv odpuščenie u mne obdržeti, učiň kostel ve jmě mého milého mučenníka svatého Václava. Z toho viděnie král se probrav, kostel krásný ve jmě svatého Václava učiniv, slovútně nadal; a tu jeho svaté jmě, jako i v Čechách, u velice chvále jmají až do dnešnieho dne. V těch také časěch ta přezlá svaté viery nenávistnice Drahomiř pohanka, svatého Václava mátě, všech nevěrných máteř zlostný příklad, jež svej krvi sě protiviec, svatého Václava, svého syna, smrť byla zjednala, proto Božím přepuščením před Pražským hradem, jako ona prokletá měsla Datan a Abiron, sě jest propadla. A ta propasť jest zřiemě známa všem až do dnešnieho dne; a ti také ohavní vražedlného Boleslava pomocníci rozličnú Boží ranú všickni jsú hanebně sešli.

II. Ze života Adamova.

Smrť Adamova.

Když jesť byl učiněn Adam v devieti stech a ve třidceti létech, věda, že dnové života jeho skonávají sě, řekl jesť k Evě; Kaž, ať se shromáždie ke mně všickni synové moji, abych mluvil s nimi a požehnal jim, prvé než umru. I shromážděni jsú na tři strany před obezřenie jeho, před modlitebnicí, kdežto modléváše sě, a bieše jich v počtu sto tisicóv a pět tisicóv kromě žen a dětí. A když se běchu sebrali všichni, jedniem hlasem řekli jsú: Co jesť tobě, otče náš, že jsi kázal nám se sjíti? a proč ležíš na lnoži? Odpověděl jesť Adam a řekl jesť: Synové moji, mněť zle jesť bolestmi. I řekli jsú všichni synové jeho: Co jesť to, milý otče, zle sě mieti bolestmi? Tehdy syn jeho Seth řekl jesť: Pane, zdaliť se co zachtělo ovoce rajského, z kteréhož jedieše, a zamútiv se, ležiš snad proto? Pověz mi, a jáť pnojdu k branám rajským a buduť plakati v tesknosti veliké prose Pána Boha. A snad uslyší mě, a pošleť angela svého, aby mi přinesl z dřeva toho ovoce, kteréhož ty žádáš. I řekl jesť Adam k Evě: Vstaň a jdi s synem mým Sethem k branám rajským a naspěte sobě prachu na

hľavy své, a padnúc prostřete sě na zemi a kvělte v obezření Páně. Snadť sě smiľuje nad námi, i pošleť angeľa svého k dřevu života, z kteréhož teče olej miľosrdenstvie, a dáť nám z něho maličko, abyšte pomazali mě jím, a odčinuť od těchto bolestí, kterýmiž nynie hynu.

I šli jsú Seth a mátě jeho k branám rajským, jakož jim byľ přikázaľ Adam. A když jsú přišli Eva u Seth k rajským branám, vzeli jsú prachu z země a nasypali jsú na hľavy své a padli jsú na zemi i počeli jsú pľakati ľkaním velikým, prosiece Hospodina, aby jim daľ oleje miľosrdenstvie z dřeva života. A když jsú sě již oni tak modlili a prosili Hospodina mnoho hodin, aj, angeľ Boží Michaľ zjeviľ se jesť jim a řka: Jáť k vám posľán jsem od Boha. Sethe, člověče Boží, neroď slzeti pro olej dřeva miľosrdenstvie, aby jím pomazaľ otce svého Adama pro bolesti těľa jeho. Pravímť zajisté tobě, že nižádným obyčejem nebudeš mieti jeho jedné v poslední den, když sě dokoná let pět tisícóv a dvě stě bez jednoho od prvnieho dne stvořenie světa. Nebť tehdy přijde na zemi najvyšší Kristus syn Boží, vzkřiesit těľa Adamova otce tvého, a tehdy křiesití bude těľa mrtvých. A on Kristus syn Boží, přijda křstěn bude v Jordaně, a když vyjde z vody, tehdyť pomaže olejem miľosrdenstvie od pokolenie do pokolenie těch, kteříž obživeni jsú z vody a z Ducha svatého u věčný život. A tehdy, kdy sstúpí syn Boží, najvyšší Kristus, a uvedeť zasě otce tvého Adama do ráje k dřevu oleje miľosrdenstvie.

Inhed odšeľ jesť angeľ od něho. A vrátiv se opět k němu, i přinesľ ratoléstku se třmi lístky uľomenú z dřeva věděnie zľého a dobrého, pro kteréž Adam bieše vyhnán z ráje, i daľ jesť Michaľ archangeľ ji Sethovi, řka: To přineseš otci svému k obvľažení a k utěšení těľa jeho. Pospěš a nemeškaj a jdi k otci svému, nebť sě jesť napľniľ čas života jeho. Po šesti dnech vyjdeť duše jeho z těľa jeho, a uzříš divné věci veliké na nebi i na zemi i na světlech nebeských. To řek Michaľ i odšeľ jesť.

I navrátili jsú sě Eva a Seth, vzemše s sebú ratoléstku a voané věci, totiž nardus a safran a skořici. I staľo sě jesť, když jsú šli, Seth jdieše přes vodu Jordanskú, a aj, ratolesť, kterúž jemu byľ daľ angeľ, upadľa jemu prostřed řeky, a bieše řeka převelmi prudka. A když jsú přišli Seth a mátě jeho k Adamovi, pověděli jsú jemu všecky věci, kteréž se jim byľy přihodiľy na cestě, a kterakú odpověď daľ jesť jim angeľ. I řekľ jesť Adam synu svému Sethovi: Zdali mi jest angeľ nic neposľaľ? I zamútiv se Seth a lekľ sě, že nebřešc nalezľ toho, což mu byľ angeľ posľaľ. I řekľ jesť otci svému: Otče miľý, toliko jediné ratoléstky se třmi lístky posľalť jesť tobě, kterážto upadľa mi jesť prostřed Jordanské řeky. Jemužto otpověděv vece: Jdi synu mój a na témž miestě, kdež jesť upadľa, nalezneš ji, prvé než umru, a požehnáť tobě duše má. A navrátiv se Seth k řece Jordanské, nalezľ jesť ratolesť v prostřed řeky, jenž se nikdež s miesta byľa nehnuľa. A zradovaľ sě jesť Seth a vzav ji přinesľ otci svému. Kterýžto když jesť přijaľ a uzřeľ, vzradovaľ sě jesť radostí velikú a rekľ jesť: Aj, smrť a obživenie mé!*) I prosiľ jesť všech synóv svých, aby vsadili tu ratolesť v hľavy jeho hrobu.

A tak potom po šesti dnech přišľa jesť smrť, jakož byľ předpověděľ Michaľ archangeľ. A aj, zatměľo sě slunce a měsiec a hvězdy za sedm

*) Narází se tu na pověsť, že ze stromu, v nějž ratolesť ta vzrostla, udělán byľ svatý kříž.

dní. Seth objal jest tělo otce svého a plakáše pláčem velikým srdečným nad ním a všichni synové jeho pláči přehořkými slziechu. A aj, Michal archangel zjevil se jest, stoje v hlavách Adamových a řekl jest Sethovi: Vstaň z těla otce svého. Tehdy Seth viděl jest ruku Boží vztaženu a držieci Adama. A dal jest jeho Hospodin Michalovi a řka: Buď v stráži tvé až do dne obrany do let posledních, v kterýchžto obrátím jú lkánie jeho v radosť, a tehdyť sede na trnoně toho, kterýžto svedl jest jeho. A řekl jest opět pán Buoh k Michalovi a Urielovi: Přineste mi rúchy kmentové a rozestřete na Adama, a jiné rúchy na Abele syna jeho, a pochovajtež Adama i syna jeho. I šli jsú všickni moci angelské napřed a posvěceno jest usnutie smrti jeho. A pochovali jsú Adama a Abele Michal a Uriel, angelé Boží u bran ráje, na tom miestě, jenž slove příchodné. A to jsú viděli jediné Seth a mátě jeho a nižádný jiný. I řekli jsú k nim Michal a Uriel, angelé Boží: Jakož jste viděli, tak pochovávejtež mrtvé své. A dokonavše, odešli jsú ot nich. A Seth vsadil jest ratolesť dřeva toho u hlavy hrobu Adamova, jakož zato prosil bieše.

X.

Básně mravoučné.

Mravoučných básní zachovalo se dosti mnoho ze XIV století. Jsou dílem původní, dílem z latiny vzdělány. I cena jejich velmi jest rozličná. Zde jmenovati sluší veršovaný výklad desatera Božích přikázaní, Spor duše s tělem, Pravda, O postavách a mravích lidských, Řeči jinocha mladého i kmetě starého, o Bohatci, o smrtedlnosti. Allegorická báseň o mravném obnovení člověka, prvotně sepsaná od Alana z Rysselu († 1203) ze všech jest největší. Sem náležejí ovšem i didaktické básně Smila Flašky.

Z básně o mravném obnovení člověka.

Vůz Věhlasnosti.

Věhlasnosť poče myslití,
kakby mohla tam přijíti
před stvořitele mocného,
krále nad králi svatého.
Kehdyž v tom myšlení bieše,
sedm dievek panen jmějieše;
těm vzkáza své milovánie,
po ně posla bez meškánie.
Jakž dievky brzo přijidú,
všecky v hromadu sě snidú.
káza jim vóz udělati,
jenžby přes skalé i vody,
i přes moře bez všie škody,
přes oheň, oblaky také,
i přes nebe všelikaké
ve mžení oka hotově,
v svej okrase, v svej obnově,
vezl ji bez pomeškánie.
To by jejie přikázánie.
Uslyševše panny toto,
smluvivše sě rovně o to,
pořád spolu sě zjednachu
a ten vóz připravovachu.
Na těch pannách rúcho krásné,
z teleciech kožek věhlasné,
na němž čistota jesť psána,
vše pořádně vykládána.
Grammatika aj pojide
v krásném rúše i vynide,
majic prut ve pravej ruce,

Donat držiec v levej ruce.
Učiť łatině młuviti,
všeckoť písmo vyłožiti.
Toť jesť také vylíčenie,
všech dietek prvé učenie.
Jeť sě prvé mistrovati
a o věčšie dospievati.
Dialektika pak druhá,
jenž jesť jiných panen słuha,
churavá a k tomu bledá,
a však velmi ostře hlédá.
Roztrativši svoje własy,
nad jiné majíc věhlasy,
tak pojide velmi hrdě,
postavujíc svú řeč tvrdě.
V pravej ruce hołub jmieše,
v levej ruce had držieše.
To jesť było na znamenie
pravdy z křivdú uličenie.
Počeť sě k tomu ostřiti,
chtiec kłanici učiniti.
Retorika třetie vstavši,
a sě právě ohledavši,
počeť krásně młuviti,
chtiec vše řečí osłaviti.
Tať svým rozumem ojnici,
okrásni také kłanici,
že bysta tak krásně v sobě,
měhoděk Retorika tobě.
Čtvrtá pak Aritmetika,
jakož u vodě je ščika,
že vše břehy ruče zběhá;
takéž ona z svého běha
vše hvězdy i piesek mořský,
bliž i v dálnosť veš list horský
ruče přečte, bez meškánie,
toť jesť jejie ukázánie:
prvéť koło připraviła,
z mramora je učiniła.
Geometria jesť pátá,
té sě všecka miera chvátá;
ta zemi, nebesa všaké,
širokosť, dalekosť také
umie ruče přeměřiti,
v které mieře co má býti.
Tať druhé koło stvořiła,
z oceli je upraviła.
Šestá Musika pojide,
s hrdú mysli tam přijide,
v pravej ruce struny majíc,
v levej ruce křídłem hrajíc;
umieť všech hłasóv proměny,
nízké, rovné, vyššie měny;
po všech hłasěch umie jíti,
všecky piesně utvořiti:
tať jesť třetie koło sliła,
z ołova je ustaviła.
Astronomia pak bieše
sedmá panna ta słovieše,
złaté koło v rukú majíc
a v tom všecky hvězdy znajíc;
měsiec, słunce i płanety,
v kterém čase neb podletí
svój běh mají skonávati,
toť vše umie ukázati:
čtvrté koło osnovała
z ryzieho złata skovała.
Když již vše hotovo bieše,
což k tomu vozu słušieše,
Jednota přijide časně,
i spoji ten vóz věhłasně,
jakž mu býti jej učiní.
Rozum sě k tomu přičiní,
přivede pět ručiech koní,
jenž ni vraní ani broni,
běchu v svém stvoru nenovi,
k tomu vozu přihotovi.
Prvý kóň Viděnie słove,
ten prudkostí jako płove,
přės moře i také skalé,
třeba-li tisíc mil vzdálé;
nikděž nohy neomočí,
aniť trávy kde potłačí;
běžiť jako pták létaje,
neustaneť cestú hraje.
K tomu sě ten vóz uhodí,
pracevániеť mu neškodí.
Druhý kóň to jesť Słyšenie,
toho voza osłavenie,
tenť má také ručesť mnohú,
neomočíť nikděž nohu,
leč přes moře, leč přes vody;
k tomuť vozu sě přihodí.
Třetí kóň toť jesť Voněnie,
čtvrtý słove Pokušenie,
pátý kóň toť jesť Dotčenie,
toho voza oblíbenie.
Toť vše ruči koni biechu,

k tomu vozu sě hodiechu.
Když tu vše hotovo bieše,
Rozum jsa podkonie, chtiešc
koně u vóz zapřáhati;
počechuť je aj žehnati,
všecky ctnosti, jenž tu biechu,
Věhłasnosti pověděchu
a řkúc: Hospodin tě žehnaj!
tvú cestu sèm tam požehnaj,
by sě po tvej vóli zdáło,
což žádámy, byť sě stało.
Druha druhu sě vzlibuchu,
a všecky ji požehnachu.
Věhłasnosť sě na vóz mršči,
Rozum pak koní pomršči;
ručeť ot jich očí zpłanú,
majíc cestu aj prostrannú.

Ze sporu duše s tělem.

Tělo.

Miłá duše, zda jsi łačna,
že mě činíš tak rozpačna?
Jáz mám hrady,
múdré rady,
dosti bohaté ohrady.
Jmám dědin i płatóv mnoho:
miłá duše posłyš toho!
Jáz mocný pán,
co chci to jmám,
nikoménmuž sě nepoddám.
Věz to, žeť jsem vítěz pravý;
rci črtu, ať sě se mnú dáví,
nebo seče,
zříš, anť vleče
po sobě sečené plece!
Toť já razi, duše, tobě,
buď rozpačna sama v sobě:
otkud jedeš,
złú řeč vedeš;
zdas liłek piła, co bledeš?
Tvá řeč, tať mě velmi směší!
tomuť sě mé srdce těší:
očko jasné,
líce krásné,
mé vše mysli převěhłasné.

Duše.

Słyšech Samsona silného,
Achille převítězného,
Sauł, Jonatan,
David, Nathan,
každý od smrti pomatán.
Pyrha co udatnějšicho?
Absołona nic kraššieho:
kto svú krású
ve všem času
vrovná sě k jednomu własu?
Ester, Bersabé, Elena,
Judyt, Rachel krásná žena,
Pošła Dida
i Dalida;
vše smrť na hromadu zkyda.
Kam sě děł nuzie chudého?
včera był, dnes nenie jeho!
Zle sě mele,
smrť sě pele,
pojdeť v nás smrdutá pele.
Vrať sě k smysłu, těło, ručí,
nežť sě ot tebe otłúči;
vzděj klekánie
i vzdychánie,
za své hřiechy čiň pokúnie!

Tělo.

Co sě lekáš, duše moje?
zda sě bojíš nepokoje?
však vieš cele,
že v mém těle
všeckna jesť múdrosť dospěle.
Nadarmo sě, duše, błázníš,
že mé nemúdrosti kázníš:
vše zpievánie,
múdré psánie
mej sě múdrej hłavě klánie.

Duše.

Słýchałlis Aristotele
a Horáce i Virgile?
Jich ctná słova
i dnes nova?
kéž sě jich kto smrti schova!
Augustin, Jan, Beda, Řehoř,

Jeronym, Bernart i Ambrož
sami psali,
písmo znali:
kéž jsú se smrti chovali!

Tělo.

Chceš-liť, nad vrch já povědě,
což k tobě najlépe vědě:
řéciť směji,
ž' mám naději,
když v svej krásc pobleději.
Známť lékařóv chytrých dosti,
jichť mě múdrosť dobře sprostí;
z jich léčenie
ctného řěenie
bude mých dnóv provlečenie.

Duše.

Petr Mohucký kam sě děl,
mistr, jenž lékařstvie věděl?
Jiní mnozí
jako bozi
slóviechu, však smrť vše zmoří.
V čemž ty tedě máš naději?
to já povědieti směji:
hlíno hřiešná,
jsi všetečna,
však k spasení nepospěšna.

XI.

Aesopické básně.

Ze staré doby došla nás jediná veršovaná bajka æsopická, původně česky sepsaná, v rukopise z počátku XIV století; nelze však pochybovati, že tento spůsob básní předkům našim velmi byl oblíbený. Rady zvířat, vyvinuvše se u nás bez cizích vzoruv, nejsou nic jiného než volnější a širší užití základní myšlenky bájek v poesii didaktické. I v Tkadlečku jsou bájky některé. Zdá se ostatně, že i sbírka bájek Aesopových, nyní jen z prvotiskuv známá, jakož i prvotní překlad bájek Cyrilla Quidenonského, tak řečený Čtverohranáč, [1]) z doby staré pocházejí.

Bájka o lišce a čbánu.

Liška jednú běhajíci,
jiesti sobě hledajíci,
uběže do jedniech pústek,
ano v nich jediný chrústek.
Vece: Pověz mi to, chrúste,
čie jsú toto chyše pusté?
On jéj tako otpovědě,
řka: Jázť sám nevědě;
teprv sem jedno přišel sěm,
nejmám niče činiti s tiem.
Liška poče sě točiti,
by mohla co uhoniti;
točivši sě sěmo i tam,
i uběže k pustým kamnám;
a když sě v niejstěji vtoči,
inhed v kamnách čbána zoči.
Vece: Dobrý večer, čbáne!
kak sě jmáš, mój milý pane?
Čbán lišce niče nevece;
a ona vzemši jej na plece,
potěšči sě s ním ven z pústek.
Tu ji potka onen chrústek,
vece: Liška, co to neseš,
že nohami jedva pleteš?
Ona vece: Nesu čbána,
mého milostného pána.
Zdáše sě jéj nésti težek,
vznesši jej na jeden břežek,

[1]) Čtverohranáč byl v XVI stol. od Konáče znova přeložen.

i pusti jej doľov opak,
řkúc: Jázť tobě učini tak,
vece, pojdiž doľov čbáne,
těžeks mi nésti, mój pane!
Čbán sě doľóv s hory pokoti,
liška sě po něm běžiec upoti,
vece: Čbáne, proč běžíš prudce?
přesadíš mi skoro srdce!
A když čbán na rovni bieše,
viec sě kotiti nemožéše.
Vece liška: Kde jdeš, čbáne?
zdalis ustaľ, miľý pane?
pakli nechceš semnú jíti,
jáz chci tobě učiniti,
že pojdeš se mnú bezděky,
kdež sě nevrátíš na věky.
Přivázavši čbán k uocasu,
vece: Jáz tě tam donesu,
budeš úpiti na své hoře,
pľavaje jako prostřed moře.
A když přiběže k studnici,
běda lišce hubenici!
mnieše okľamajíc čbána,
naliť sě obľúdi sama.
Vece: Čbáne, ké se modľiš!
Zľéhos úmysle, že tiem dliš.
Ona nic nepomeškavši,
čbán k ocasu přivázavši,
vzleze vzhóru na ohľubnici,
i pusti čbána v studnici,
vece: když se nechceš modliti,
jáz tě musím utopiti.
Čbán poče svrchu pľavati,
poče liška naň voľati,
řkúc čbánu: Brzo viz o sobě,
již́ť jesť velmi zle o tobě:
razuť, pokoř mi sě jedinú
a otpustímť vši tvú vinu.
Čbánu lze mľuviti nebieše,
nebo z hlíny slepen bieše.
Tehdy sě liška rozhněvavši,
čbána u vodu vrazivši,
vece: Jižť sem dosti hověľa tobě,
cos uhoniľ, jměj to sobě!
Čbán sě poče zalévati,
vody sě veň nalévati,
lišky k sobě potáhati.
Liška se poče ottáhati.
vece liška: Ne tak, čbáne,
jázť spíleji, milý pane!
Tehdy čbán poče bobtati,
vody sě veň nalévati,
hľúbe sě pohřižievati;
liška poče vždy voľati:
Běda, co mi sě chce státi!
miľý čbáne! otpusť mi to,
a jáz tobě slibuji to,
žeť nechci tobě škoditi,
rač mě nebožku živiti.
Ona toho řéci netaže,
až ji čbán k sobě přitaže;
ona sě v studnici vrže,
inhed ji čbán na dno vtrže;
tu jéj nedá viec vzniknúti,
musí bezděky utonúti
Tak se liška přemúdřiľa,
svój život marně ztratiľa;
ot čbána z hliny slepeného
zbyľa liška žitie svého.

XII.

Přibík Pulkava z Hradenina.

Jako všickni v dějinách velicí mužové byl i Karel IV zvláštním milovníkem dějepisu. O tom mimo vzdělanou od něho legendu o sv. Václavu svědčí i vlastní životopis, jejž asi l. 1363 latinským jazykem sepsal ku poučení potomkům svým na obou trůnech, českém i římském. Počna od narození svého psal děje své až do l. 1341, když král Jan, poručiv jemu Čechy, sám jel do Francie. Neznámý spisovatel dovedl pak dílo to až po l. 1346, totiž po vyvolení Karla IV za krále Římského. Druhý veledůležitý spis, jenž ne sice

od Karla IV samého, ale z rozkazu a s účinnou pomocí jeho latině byl sepsán, jest kronika Pulkavova. Karel IV všecky kroniky, kterých se koli v klášteřích a na hradech panských dohledati mohl, snésti kázal, sám pilně je pročítal, srovnával a z nich pak kroniku rozsáhlou a spolehlivou sepsati dal. Muž, na něhož práci tu vzložil, byl Přibik Pulkava z Hradenína, syn prý Dlúhovojův, o jehož životě pohříchu nic není známo.

Obě díla, životopis i kroniku, kázal císař přeložiti na jazyk český. Překlad kroniky sám Pulkava vykonal, a o životopisu domýšleti se lze ne bezdůvodně, že též od něho byl zčeštěn.

I. Z kroniky Pulkavovy.

Královna Eliška, poslední Přemyslovna.

Jindřich Korutanský, když králem byl volen Českým, pěť let svého spravovánie zemi Českú vládl. Ale za svého vládanie málo neb nic dobrého učinil. Ano však Hora ani dřiev před tiem, ani budúcích časóv nikdy lepších užitkóv nedávala na střiebře; proněžto, kakž kolivěk bezčíslné zbožie odtavad měl, ani sobě ani zemi nic dobrého neučinil, ani pokoje zjednal lidu svému. Ten jistý Jindřich návodem některých měšťan Pražských i Horských u Praze veliký dvór volal; k němužto když sě páni sjeli, ten Jindřich přenešlechetný, radú a návodem naveden jsa těch měšťan, pány jesť zjimal, mezi nimižto někteří byli jsú zbiti. A tak sě jesť dvór jeho hanebně dokonal. A když ti páni u vězení byli, po některém času bez věděnie svého kniežete s měšťany jsú sě smluvili, a některú přiezní svatebnú sě zavázali. Nebo pan z Lichtenburka dceru Jakubovu od věže pojal jesť byl, a dcera Jindřichova staršieho z Lipého synu Ruthartovu oddána měla býti; a tak těmi věcemi i jinými zavázavše sě v přiezeň ti měštěné, jakž před tiem k vězení jim dopomohli, takéž k zprověštění jich snažni byli. Proněžto stalo sě jesť tak, že páni potom tomu jistému Jindřichovi nikakž nechtěli dvořiti a dověřiti, ani k jeho dvoróm jezditi viece; né ani za krále chtěli mieti jeho, a s tiem tak srdečně mysliec jeho ven vypuditi, proti němu těžké války búřiechu. A když sě to tak po tři léta dálo v zemi, tento jistý Jindřich markrabie Míšeňského prosil jesť, aby jemu na pomoc přijel, slibuje jemu dobrý žold dáti. Jenž jesť s pěti sty helmóv přijel do Prahy, a tak mezi tiem Jindřichem a mezi pány byly veliké války.

Mezi těmi přiběhy bál sě jesť Korutanský, aby sě jemu skrze Elšku, krále Václavovu dceru, něco nepřihodilo nechutného, chtěl předjíti; a tak i zjednal to, chtě tu dievku za jednoho pána jménem Bergov dáti, jenž tehdy s jeho strany bieše a jemu slúžieše, slibuje jemu dobré věno dáti. A když to ta dievka zvěděla, smutna jsúci nasilně velmi před tiem Jindřichem, jenž zemí vládnieše, tehdy mluvila a řkuci takto: „Chceš-li mě spravedlivě vdáti podlé práva, nečiň mne pohoršenějšie v mém pokolení, a neponižuj mého rodu; ale tak se mnú učiň, jakož na mój rod slušie. A nebo nechajť v zákon vejdu a Bohu mému slúžím, jenž to ráda chci učiniti. Nadto pak učiníš-li co jiného na potupenie mému rodu, věz to jistě, žeť tvój nepřietel zjevný jsem.“ On ta slovu od nie uslyšav, nastojieše o to silně, aby ona jeho chtění povolila. Tehdy dievka to uslyševši a na

něm tomu porozuměvši, že on nato tiskne, takto mu jesť odpověděla: „Poněvadž tak špatnú mě chceš učiniti, a mé pokolenie vždy potupiti myslíš: věz to také zajisté, žeť vždy chci na to mysliti velmi snažně, abych tě ven z země vyklidila a preč vypudila.“ A když ona tu řeč vymluvi, káza ji jieti a v Praze poctivě držeti. Toto jisté té dievky jetie bez rozmysla byla jesť jistá přičina jeho ven z země vyhnánie.

Proněžto léto Božie 1308 tato dievka, když jest za chvili v tom vězeni byla smutna, a však, ač byla léty mlada, však o to múdře myslila a snažně, kterak by mohla toho vězenie prázdna a svobodna býti. Takž pak zatiem čas i miesto uhlédavši sobě, s jedniem knězem starým, kaplanem otce svého, Berengariem, poradivši sě, tento čin vymyslila a nalezla k sproštění svému: aby v noci k jedné bráně, jenžto, jakž ona byla zpósobila, měla otevřiena býti, přišla, tu kdež probošt Vyšehradský jie samé druhé s koňmi velmi pilně čekal. A tak s tiem v ten určený čas tato panna Elška s jednú dievkú a s tiemto starým knězem šlechetným, stráži svým, v noci z vězenie zdvihli sě k bráně, a přišedši, nalezla ji otevřenu a koně skrze probošta přichystány. Proněžto inhed vsedši na ty koně, úprkem sě vzdvihla do Nimburka. A když u městě byla, svolala k sobě všecky měšťany, i mluvila s nimi těmito slovy múdře velmi a řkúc: „Viete-li vy to, že otec mój, když ještě živ byl, z tohoto městečka město jest hrazené učinil, a tak jeho i vás povýšil? Aj, toť sestře mé poctivě a dóstojně jsta vdaně, a ještě já jediná sirotek ostavši, nechtěla jsem Jindřichovi tomuto vévodě povoliti, jenž jako chtě pohyzditi rodu mého, vdáti mě jest chtěl za pána jednoho; a já jsem nechtěla k tomu svoliti, a potom jsem až do tohoto času proto u vězeni nemilostivě držána. A tak jsem z toho vězenie k vám utekla, vašie vieře a vašie pomoci doufajíc.“ A tak jim všecku přihodu svú rozpravila.

To když jsú měštěné uslyšeli, kakž koli lekli sě a smutni byli pro ten jich svár: však i pro sirobu této dievky i pro jejieho otce, mnoho dobrého jenž jim učinil bieše, v svú obranu mile ji přijeli a slibili jie ode všie núze brániti a vši silú pro ni státi. To když dievka uslyšala, z toho jim snažně poděkovala.

A když páni zemští zvěděli, že jesť dievka z vězenie utekla, k nie jsú sě sjeli a o tom, kterak by toho Jindřicha vyhnali, radu o to vzeli. S tiem tak proti němu věčšie války nežli dřieve pozdvihli, a tak se všech stran vší mocí překážeti sě jemu jeli. A v tom veliké vojsko lidu shromáždivše ku Praze přitrhli a na toho Jindřicha, jenž u Praze bieše, tehdy mocně trhli. Proněžto stalo sě jesť takto, že na Hradčanech tu před hradem mezi pány a mezi lidmi toho Jindřicha boj byl veliký; né taká tieskeň bieše mezi vojskem, že mnozí i s koňmi i s oděním do přiekopóv padachu u předměstie. Najposledy jsú pak páni boj obdrželi, a těchto mnoho zbili a druhé zjímali, a třetí na hrad utekli k svému pánu, jenž na věži sedieše a na tuto na zlú přihodu hlédáše. Proněžto tato jistá dievka s pomocí panskú těžké války proti tomuto Jindřichovi pozdvihla jesť, a o jeho vypuzenie z země mnoho nocí a mnohým myšlenim myslila jesť na každý den.

Proněžto toho léta páni s túto dievkú Ežbětú snažili sě velmi snažně, aby toho Jindřicha ven vypudili. A s tiem tak jednostajně uradivše sě, syna Jindřichova ciesařova řísského, sedmého tiem jménem, jmenovaného z Liemburka, Jana, jenž jediný syn jemu bieše, této dievce umyslili za muže

vzieti a za něho ji vdáti. Po té jisté radě a po tom výmyslu, znameniti páni čeští s túto dievkú Elškú byli do Řiše posláni k ciesaři, královstvie české jemu vzdávajíce a synu jeho Janovi s túto jistú dievkú Elškú. Jichžto prosbám i jich vzdání Jindřich, slavný řišský král, povolil jim té smlúvy, aby sě tak stalo, dav jim syna svého, jakož jsú žádali. Proněžto páni poslali k Alžbětě, tyto ji noviny věděti dávajíce; jenžto pojemši s sebú pány věčšie, do Spýry města, v němžto tehdy kral bieše, vesele jest přijela. Jižto král Jindřich řišský velmi poctivě jest přijal, a tak syna svého jediného Jana, jenž ve čtrnádsti létech v stáří bieše, za ni jest oddal, a Elška v šestinádsti létech jest byla. Tu pak po tom oddání svatbu velmi velikú a bohatú jměli.

To když sě tak stalo, král řišský syna svého Jana mocí svú slavně v zemi Českú uvedl jest; a tak oba, i syna svého i Elšku, se pány Českými a s Petrem arcibiskupem Mohučským, s Bertoldem hrabí z Hennemberka, s purkrabí Normberským i s mnohými jinými pány německými poslal, aby toho Jindřicha Korutanského z země ven vypudili. A s tiem když vtrhli do Čech, inhed udatně Prahu oblehli; a když několiko dnóv leželi, Elška pro svú velikú múdrost mnohé měšťany jmějieše u městě, jenž ji velmi přejiechu, a tento Jindřich pro své bláznovstvie a ukrutnost mnohé nepřátely; takž jest ona i hledala o tom tajně, aby brány jie mohly odevřieny býti. Takž pak zatiem i zjednala to, že jednoho dne na úsvitě brána jim byla odevřiena, tak že jsú všickni do města vjeli beze všie překazy.

Proněžto léto Božie 1310 lidé Jindřichovi i měštěné, jenž jsú sě jeho nadrželi, osadivše špitál na malé straně u svaté Mařie, tam byli utekli; ale inhed toho dne krále Janovi lidé jeho dobyli. Takž pak toho měsiece Prosince poradiv sě tento Jindřich, o pól noci vzdvihl sě jest do Korutan s svú ženú, tociž jako bezpečenstvie maje od krále i od králové. To když sě stalo, že Prahu, ježto hlava jest, měli, všecka jiná města i hradové jim jsú sě poddali beze všie odpory.

II. Ze života císaře Karla IV.

Z dějů ve Vlaších.

Spiknutí vlaských knižat.

Času toho, jehožto běch ostal s pánem Ludvíkem z Sabaudie v Italii, učinichu svázanie a smlúvu tajemně proti mně a proti otci mému Robert král apulský, Florenští, náměstek hrabě Ac vládař Medioľanský a vládař Berúnský, jenž v ty časy držieše Padev, Tervis, Vincencii, Feltrenské a Beluaské města; vládař Mantuanský, jenž dřieve bieše nám slíbil věren býti, a vládař Ferarský. I rozdělichu mezi sebú tajemně města ta, ježto já je držech. A tak všickni vnáhle, majíce zrady tajemně v městech, dřieve než nám odpověděchu, řítiechu sě na nás, a my na ně v ty časy žádného strachu nejmějechom, neb jsú nám byli slíbili a přisáhli nám i listy svými potvrdili, že chtie věrně mně a otci mému pomáhati. A tak vjede Berúnský do Brixie, Medioľanský obleže Pergam, a doby jeho velmi brzo; Papienští zpěčili se proti nám, a přijechu panstvie sobě, to věz ti z Bakkarie, jimžto jsme viece ufali nežli žádným jiným v tom městě. A všickni ti svázavše

sě aneb smłuvivše sě, učinichu sílnú válku se všech stran proti nám. Než pan Ludvík z Sabaudie, poručník náš a obránce, dobře mohł převěděti některa nebezpečenstvie: ale nepřičinił svého snaženstvie. I vyjede z vłasti, nás ostaviv v tesknosti. Než pak tu měštěné z Parmy, řečení z Črvených, a ti z Fuliana, a ti Manfredští, a ti z Regie, a ti z Dobrotivých, z Mutiny a měšťané z Kremony řečení z Punconóv starých, a páni Šimon a Filip z Pistoře, a ten ježto bieše vłádař v Luce, přijechu věrně a přičinichu všecku svú radu a pomoc jakž mohli, jakžto také dále světleje vypravuje sě.

Vítězství u San Felice.

Tehdy dřéveřečení přísežnici učinichu silné vojsko před městem naším Mutinú i ležechu tu šesť neděl, a po šesti nedělech, když poplenichu biskupstvie a hrabstvie Mutinského a Regii měst, tažechu odtavad a połožichu moc svú a vojsko před hradem svatého Sčastného, Mutinského biskupstvie. A když tu vojsko dłúho leže, umłuvili ti s hradu s nimi, když by v měsieci, to věz až do dne svaté Kateřiny, neb měsiec měł toho dne minúti, nebyło by jim pomoženo skrze nás, že by jim hrad chtěli vzdáti. Tehdy Parmenští, Kremonští, Mutinští a z Regie to usłyševše, sebrali moc svú i přitažechu k nám řkúce: „Pane! braňme sě zkažení našemu, dřieve než nás ovšem zahładie.“ Tehda vzemše radu, vyjidechom na pole a stany rozbichom, a z města Parmenského den svaté Kateřiny přijidechme tam, jehožto dne hrad měli vzdáti v ruce nepřátelště; a tak o poledni s tisíce a dvěma stoma helmy a šesti tisíci pěších proti našim nepřátelóm, jichžto dobře tak mnoho nebo viece bieše, boj zdvižechme. A trvał ten boj od poledne až do západu słunce; a s obú stranú běchu zbiti jakžto všickni oři a někteří koni, a běchme již téměř přemoženi, a oř, na němžto seděchme, také był pod námi zabit. A zdviženi našimi, tak stojiece a hlediece, že jsme již byli téměř sě rozpačili, vzezřechme, an túž hodinu nepřietelé naši jechu sě utiekati s svými korúhvemi, a najprvé Mantuanští, potom mnozí po nich jsú táhli. A tak skrze miłosť Boží vítězstvie jsme obdrželi nad našimi nepřáteły; osm set helmóv na běhu zjímachme, a pěť tisícóv pěších zahubichme; a tak skrze to vítězstvie vysvobozen był hrad svatého Sčastného. V tom boji přijeli jsme se dvěma stoma mužóv hrdinných rytieřské duostojenstvie.

Druhého dne vrátichme sě s velikým veselím do Mutiny s kořistí a s vězni, a rozpustivše lid náš, vrátichme sě do Parmy, neb tu náš dvuor tehdy držechom. Potom tažechme do Luky, ježto jesť v Tuškaněch, a zjednachme válku proti Florenským, i vzděłachme hrad krásný s městem zdmi ohraženým na vrchu hory, jenž jesť vzdálí deseť mil od Luky, proti údoli Mhła tak řečenému, a převzděchme jemu jméno Hora Karłova. A potom vrátichme sě do Parmy, poručivše vłádařstvie panu Šimonovi z Pistoře jenž dřieve od nás tu dobře vłádł, a městce Barče na našich nepřáteléch był dobył, a mnoho jiného dobrého v svém vłádařství był učinił. Když pak do Parmy přijedechme, biechme obtieženi od našich i nepřátel se všech stran přesilně: ale zimy ukrutnosť nám była prospěšna, neb tak sě była velmi rozmohła, že žádný na poli ostáti nemohł.

Obležení Kremony a ztráta hradu Pavie.

Opět téhož léta, v letniciech, sebra otec náš veliké vojsko i posła nás napřed do města Kremonského z Parmy přes Pád s pěti sty helmy, kteréžto já posłach před hrad Picignitóv, jenž bieše sě zdvihł proti nám a proti městu svého biskupstvie Kremonskému, přisłuhuje Papienským a Mediołanským; a my zuostachme v Kremoně jedva se dvacěti helmy. Tehdy v náhle rozsilichu sě nepřietelé, a přibýváše jich čisła na každý den, tak že ti, ježto biechu před hradem, ohradichu sě příkopy, pomoci naší čekajíce. Toho času v náhle Mantuanští a Feraršti pustili łodie své po Pádu před Kremonu, a potopichu všecky łodie v Pádu krajiny Kremonské, tak že otec náš se vším svým lidem nemože nám přijeti na pomoc ani posłati kterého posla, nebo všeckny łodie a młýny biechu potopili. A my sami v Kremonském městě jsúce tak s małým lidem, biechme v strachu ztracenie města a lidu na každý den pro širokosť města, nebo těch časuov město pro války bieše jakžto pusto.

A když biechme u velikém smutku, nebo ani otec nám, ani my otci, ani který z nás těm, ježto ležiechu před hradem, možechme pomoci: sta sě pak sváda mezi nepřáteły našimi, ježto město dřéveřečené běchu oblehli na té řece Pádu, tak že bivše sě mezi sebú, vrátił sě každý z nich k svému vłastniemu. To zvěděv otec náš, přitaže z Parmy s svým vojskem po té řece Pádu, i přikáza vytáhnúti łodie ze dna řeky a tak přepłavił sě v mále do města Kremonského. A druhý den shromáždivše vojsko, tažechme na pomoc těm, ježto biechu před hradem Picignitovým. A tak jsme byli skrze miłosť Boží rozsileni, že jsme silnějši byli všech našich nepřátel; nebo nás było v čísle tři tisíce helmovníkuov.

A když potom urozuměchme, že před tiem hradem nic neprospievachme, chtěchme táhnúti na pomoc hradu Papienskému. To převěděvše nepřietelé naši, posłachu rádce své a lstivě s otcem naším jednali, a s ním přiměřé uložili tiem činem, aby s pole táhł a hrad Papienský za tiem přiměřím spižovał, ubezpečujíce, že jim skrze nepřáteły nebude překáženo, lstivě krásnými słovy a pochlebnými mnoho jemu slibujíce. A tak tažechme s pole, lid náš po městech a po přiebytcěch jich rozdělichom. Potom nepřietelé přiměřé nebo slibuov nezdržechu, a tak ztracen by hrad Papienský; neb jsú nedopustili nepřietelé jeho spižovati, jakž jsú byli slíbili. A tak otec náš s svým lidem pro jich pochlebná słova a lstivé sliby v penězich a v stravě hynuli; a když zima přijide, nemožechu ležeti na poli. A tak zračí ono přisłovie: I škodiło jesť prodlenie hotovým.

Příjezd Karlův do Čech.

Přijidechme do Čech, v nichžto jsme nebyli jedenácte let. A již několik let před námi matka naše, řečená Elška, była umřeła. A za jejieho života sestra naše druhorozená, dcera jejie, jménem Dobrotivá, posłána była do Francie a vdána za Jana, syna prvorozeného Filipova krále franského, jehožto sestru, jménem Blanku, jmějechme za ženu. Ale třetie sestra naše a poslednie, jménem Anna, bieše u té dřevnie sestry v Francii

v ty časy. A tak když přijidechme do Čech, nenajidechme ani otce, ani mateře, ani bratra, ani sestry, ani žádného známého. Řeči také české ovšem jsme byli zapomenuli, jížto potom zasě jsme sě naučili, tak že jsme mluvili a rozuměli jakžto jiný Čech. Z Božie pak milosti netoliko česky, ale vlasky*), lombardsky, německy a latině tak mluviti, psáti a čísti jsme uměli, že jeden jazyk z těch jakožto druhý ku psaní, mluvení, ke čtení a k rozumění nám byl hotov. Toho času otec náš táže do brabstvie Lucemburského pro jednu válku, jižto držieše s kniežetem Brabanským, on a jeho tovařistvo, to věz Leodienský biskup, Juliacenský markrabě a hrabě Gerlenský, a mnozí jiní. I poruči nám moc svú bez sebe v Čechách.

Kteréžto královstvie byli jsme nalezli tak opuštěno, že ani jednoho hradu nenalezli jsme svobodného, ježto by nebyl zastaven se vším zbožím královským; tak že jsme neměli kde bydliti, jedno v doměch městských jakžto jiný měštěnín. A hrad Pražský tak byl opuštěn a zkažen i zrušen; nebo od času krále Přemysla všechen položen byl až na zemi. Na kterémžto miestě sieň velikú a krásnú s velikými náklady vzdělati jsme kázali, jakžto dnešni den zjevno jest ohledujícím. Toho času poslachme po naši ženu, neb ještě bieše v Lucemburce.

Těch pak také časóv dal nám byl otec náš markrabstvie moravské, a toho hesla požívachme. Uzřevši pak obec česká šlechetných mužóv, že jsme byli z starého pokolenie králóv českých, milujíc nás, dachu nám pomoc, abychme nabyli hraduov a zbožie královstvie. Tehdy s velikými náklady a s úsilími nabychme najprvé Hrádku, Týřova, Lichtemburka, Lutic, Hradce, Pieska, Nečtin, Zbiroha, Tachova a Trutnova v Čechách; v Moravě pak Lukova, Telče, Veveřic, Olomúckého, Brněnského a Znojemského hraduov, a mnohá jiná zbožie, ježto byla zastavena a odlúčena od královstvie. A mějechme mnoho sluh hotových a urozených, a prospieváše královstvie den ode dne; i milováše nás obec dobrých, a zlí bojiece sě, varováchu sě zlého, a spravedlnosti dosti bieše v království. Nebo šlechticí téměř všichni běchu sě zčinili násilníci, ani jsú sě báli krále, jakžto slušalo; nebo královstvie byli mezi sebú rozdělili. A tak jsme drželi vládařstvie, královstvie polepšujíce den ode dne za dvě létě.

Válka polská.

Ludvík Bavořic, jenž sě ciesařem nazýváše, s králem uherským, s králem Krakovským, s vévodú rakúským a s kniežetem Svidnickým silné svázanie na krále Jana Českého a na Karla markrabi Moravského učinichu; a ti všickni dřéveřečenému králi Janovi a Karlovi markrabi Moravskému v jednom témdni svými listy odpověděchu, chtiece je podstúpiti a jakžto nad svými úhlavními nepřátely sě mstiti. Jichžto novin král Jan užasl sě, slovútné své posly, totiž pana Mikuláše z Licemburka, svého zvláštnieho rádci a pána Jindřicha z Nyemburka, svého najvyššieho písaře, posla k Ludvíkovi, aby s ním sě sjel k některému roku na smířenie aneb na uloženie příměřie mezi nimi. Jenž sprostně odpověděl, že nechce s ním žádného mieti příměřie, ani kterého míru s ním jednati. A král Jan, to uslyšav, vece: „Ve jmě Božie! čímž viece budem nepřátel mieti, tiem

*) Vlasky (gallice) znamená zde jazyk francouský.

věčší plen a viece kořisti budem mieti; a my přisaháme skrze Pána Jesu Krista, že kterýž kolivěk nás z nich prvý podstúpí, na toho tak sě obořím, že sě všickni jiní leknú."

Potom po malém času Kazimír král Krakovský město Mikulášovo kniežete Opavského, jménem Ždár, postúpi a nepřátelsky obleže. Jenž ihned k králi Janovi posla, a přesnažně prose, aby něco lidí oděných jemu poslal, jichž pomocí město své skrze krále Kazimíra obležené mohl by zachovati a vysvoboditi. Král pak Jan to uslyšav, veselú mysli odpovědě, že jemu nechce žádného lidu poslati, než ve čtyřech dnech chce na pomoc jemu přijeti sám svým životem a s množstvím převelikým lidu oděného. Inhed král Jan všecky šlechtice královstvie českého sezvav v hromadu, vece přede všemi: „Aj urození, hrdinní, věrní a milí naši! Musime královstvie našeho a vlasti našie mečem a oděním brániti proti těm, ježto nám a vám bezprávně škodie. A proto že ten Kazimír král Krakovský podstúpil nám na potupu královstvie našeho a koruny našie mana, kněze Mikuláše kněze Opavského, nepřietelsky, jimžto velebnosť naši velmi těžce rozhněval, ani lehce máme nésti, že ti těžký úraz trpie, ježto sě pro mír a pokoj našemu panstvi poddali: protož aby nám lenosť nebyla připsána ani také nedbánie a prázdného odpočívánie spanlivosť byla nám přidána: chcem a zkazujem z vás všem a každému zvláště, aby ihned oděnie vaše vezmúce, k boji připravně bez meškánie po nás táhli, abychme zapudili onoho nemúdrú ošemetnosť, jenž knieže a mana našeho směl jesť podstúpiti, kterýžto našie obrany požívaje, měl by s právem pokoji sě radovati." Tehdy šlechtici k královým slovóm odpověděchu: „Pane králi! z práva našeho jesť, a od starých časuov bez porušenie držáno, že z královstvie nemáme s oděním jeti, než v meziech královstvie proti těm, ježto královstvie podstupují nepřietelsky, vši silú máme brániti a opravovati." Jimžto král odpovědě: „Kněžstvie Opavské, jakžto jiná kněžstvie polská, k králi českému a k koruně české útočiště mají; protož my již jedem v oděni připraveni na cestu, a uzříme, kdo z vás bude obvázán plachým udatenstvím a smělosti nemúdrú, aby po nás ostati směl."

A tak král Jan té noci s pěti set helmy z Hory Kutny taže, tu kdež ta slova s šlechtici a se pány královstvie českého bieše mluvil, a ku kniežeti Mikulášovi Opavskému dnem i nocí chvátaje jedieše; a ihned tažechu po něm šlechtici královstvie českého a vládyky všickni. A prvé než k dřéveřečenému kniežeti přijede, měl dva tisíce helmuov, kromě střelcuov a jiných dobře oděných; jichžto pan Čeněk Lipský se třmi sty oděnci spieše chvátaje předjel, a s Uhry a s jinými, ježto královým přikázaním kněze Mikulášovo město běchu oblehli, boj litý napravi. Kteréžto, když se běžeti jechu, až do města Krakovského stihal jesť. A na tom běhu tři sta Uhróv bylo zahubeno a šedesát mužóv urozených jato. A jiné tak stihal litě, že on a veliký diel lidu jeho, rozlitivše sě, do města po nich vjeli a oni mřieži s brány spustivše, v městě je vzdržechu. Ale král Jan to přehořce nosieše na mysli, že on v takém pobití nebyl; neho města beze všie obrany byl by dobyl. Však ihned toho dne Krakov s velikým vojskem obleže; a tu leže, veliký diel země pupleni a předměstie zkazi.

Tehdy Kazimír král Krakovský vzkáza králi Janovi, aby množstvie lidu nebezpečenstvie ušlo, by s ním sě sám a sám v jizbě zavřel; a kdo by tu druhého přemohl, aby nad ním svój úmysl měl. Ale proto že

král Jan tehdy ovšem bieše oslnuł, vzkázał jemu, aby sě oslepiti kázał, tehdy v rovném oděnł velmi rád chtěł by s ním sedati. Potom ihned ku prosbě Kazimírově krále Krakovského mezi nimi było příměřie ułożeno za tři neděle; za kterýmžto příměřím všecky nepřiezně były zjednány, a tak aby Kareł markrabie Moravský deseti tisícnov hřiven stříebra čistého, ježto jemu kdys král Kazimír był puojčił, prázden propuštěn był a ovšem svoboden těch peněz. A tak zhašena byla mezi nimi příčina té vší války, a mír a pokoj uložen a potvrzen. V kterémžto míru potvrzenie všecka ta kniežata, ježto dřieve králi Janovi a Karłovi markrabi Moravskému byli odpověděli, v tom smiření byli jsú jednostajně přimieněni.

XIII.

Ludvík Tkadleček.

„Jáť jsem tkadlec učeným řádem: bez dřevce, bez rámu a bez železa tkáti uměji. Člunek mój, jímžto osnuji, jest z ptačie vlny; přieze má z rozličných zvieřat oděvu jest; rosa, jež roli mú skropuje, nenie obecná voda, ani sama v sobě, ale jesť s obecnú vodú smiešena, jížto v svú potřebu jednak nahoru jednak dołóv i sem i tam kropěji, podávám. A jsem z české země hłavú a nohama odevšad. Jméno mé pravé jest zbito a otkáno z osmi słov abecedniech, k němuž jsem vydán a vysazen.“ Tolik skladatel Rozmluvy mezi žalobníkem a neštěstím o sobě pověděl. Žil v Hradci nad Labem, při dvoře ovdovělé královny Alžběty, v polovici XIV století, za „dobrého, věru dobrého Karła ciesaře, v ty časy krále Českého.“ Tkadleček viní Neštěstí, že ho rozloučilo od „choti“ navždy. Neštěstí se proti nářkům těmto brání. Skladatel ukazuje velikou zečtelosť sv. písma i sv. otcův; zhusta se dokládá Aristotela, Platona, Cicerona, Boecia a j. Jazyk jeho jest plynný a jadrný.

Neštěstí žalobníku přimlúvá.

Vlk byv jednú nemocen, a velmi stonał; než chtě zdráv býti, slíbił v nemoci masa nejiesti do smrti. A zhojiv sě a byv zasě zdráv, nemoha jednú sobě nic uhoniti u veliké vodě k snědku, pojide ku potoku, hledaje ryb, a oseł sě mu nahodi, bředa skrz potok od młýna pytel múky na sobě nesa. Vlk mu vece: Pomáhajž Bóh, miłá vyzinko! ó co jsem tebe dnes cełý den hledał, až jsem sě s tebú i potkał. Oseł jemu vece: Miłý vlče! jáť jsem oseł, zvieře hłúpé a robotné, a nejsemť vyzinka. Vlk mu vece: A zdalis nesłýchał, že liška v lesěch, myš v dúpěti a ryba u vodě ráda bývá; jáť masa veď nejiem, jedno to což jesť u vodě. Tys vždy vyzina aneb sumovina. Oseł jemu vece: Mýlieš sě a zles sě zeptał. Vlk vece: Prav tu řeč tomu, kdožť ryb nezná. Ty jsi vždy rybové maso, jáť tě vždy sniem; młuv sobě sem i tam, cožť já znám, toť já znám.

Tkadlečku, słyš reč a znamenaj úmysł, kam sě chýlí. Ty nás ta-

kúžto řečí právě potýkáš, leda ty nás proti sobě zbudil a popudil k protivné řeči, a z té aby s námi v svár všel a s námi sě svadil a s námi zašel. Tkadlečku, vlkuť jesť to divno nebyło, nebť jesť był hładovit a był jesť zvěř nerozumná; ale tě nic k tomu nenutie, že na ny vołáš a na ny kakúsi řečí protivnú vyjiezdieš a kakýms písmem chtě nás potupiti. A k tomu máš pěť smysłóv dobrých, že podlé těch nejsi tak hłúp, aby nevěděł, co máš młuviti a lépe sebú kam zatočiti, než vlk svú přirozenú hłúposti. A však, ačť jesť vlk dobře věděł, že jesť to oseł, než ať by měł podobnú priečinu, jako by to z nevědomie učinił, přezděł osłu vyzina, aby jej vždy snědł. Též ty dobře a úplně po našie řeči słyšieš a sám to vieš bez nás, dřieve nás, žeť jsme právi a ty křiv. Avšak nás vždy ješče proti sobě jako vlk osła popúzieš a chceš nás dřieve času otsúditi na zatracenie a ny Boha otłúčiti, jakožto súdce neboli ten, jemuž právo jesť poručeno. Ba by ty to učinił z té miery jakož jesť, a ne z žádného utrhánie, přijali bychom to od tebe. Ale vieš-li co jesť, praviet mudřec, to což na kom vidieš neb o kom co nepočestného uzřieš neb usłyšieš, nebuď kvapen toho v hněvu a v nechuti ohłásiti. Častokrát čłověk z hněvu vypovie na druhého, ješto jemu samému potom žel bývá.

Dále słyš, Tkadlečku, neuvazuj sě v rychtářstvie ani o to stój velmi, by súdci był, lečť poručeno bude a k tomu leč zavołán budeš. Ale ješče netoliko pro zavołánie, ale pro nic o to nestój, leč sě čiješ, že svú ctnosti a svú dobrotú svého svědomie a podlé spravedlivosti přemoci můžeš złosti své přirozené vnitř, a řečí pochlebných odolati budeš moci, a daróv za práva nebrati ani jich tbáti, a tak učiniti, aby sě najvěčšieho súdce v tom nelekał, když přijde hněvivě súdit veškeren svět a tě zlajšieho súdce.

Słyš ješče, Tkadlečku, nebývaj súdcí, nenměje rozeznati pravdu a křivdu. Nebuď vlkem a nebuď sobě sám, nebuď proti sobě sám, prv neodsuzuj žádného bez ortele pro svój zisk; nečiň sě mněje ale věda, a to, což činieš, učiň právě a daj sě v tom znáti, nechoď ku potoku v kút; to což činieš, to sám věz že dobře činieš, nebuď chvati ke komu pro jeho złosť, jakožs čłověk jako jiný a ty ješče nevieš sám, kam sě děješ.

Chceš nás zatratiti a my bez tvé pomoci stvořeni. Słyš pilně, Tkadlečku, buď to pak, že my i pro tvé řeči zahynúti máme, jakož o nás pravieš, asať se v nic obratiemy, jakož jsme z ničehož pošli, nic také trpěti nebudem, súdu na sě a proti sobě nečekámy; neb to zde zjednámy, k čemu jsme vydáni. Počtu nám nebude potřebie učiniti; neb což kde zjednámy, to jesť zjeveno a ohłasito. Než ty sě varuj spravedlivého počtu a chovaj sě a pilně sě měj na paměti, aby dosti učinił a lépe nežli vlk slibu svému, aby nebył potkán spravedlivosti, nebude-li při tobě a při tvém počtu miłosti; neb pěti hrubými kusy potkán budeš a pěti těmi břemeny. Jesť-li že z nich počtu prostranného neučinieš, tobě bude viece než-li nám hoře.

První kus, jenž tě obtiežie, tenť bude těžkosť všech tvých marných činóv, což's jich zde na světě vedł, z nichžto počet kus od kusu učiniti musieš. Druhýť bude hróza a strach od żałobníkóv, jenž na tě pro tvé złé skutky żałovati budú, a netoliko zli andělé, totižto ztraceni duchové, ale i dobří na tě vołati budú. Třetí kus těžký tobě bude złosť, nenávisť a hněv od těch, jenž proti tobě svědčiti budú. Čtvrtý kus a těžké

břiemě ortel a vyrčenie nemiłostivé bez miłosrdenstvie od súdce najvyššieho. Páté břiemě, jenž ho pak snad i bez snadu prázden na věky nebudeš, toť jesť a bude věčné zatracenie, jenž bude tobě pro złé vyčtenie a pro nepořádný počet a pro złé vyčitánie.

Nuž, chytrý Tkadlečku, suď sám, klň nás, zavrz nás; hleď co tě tak potkati má. Než coť jesť nám pak do toho, buď tobě jakž buď, zde neb tam, vołaj nebo mlč, klni jak chceš, buď práv neb křiv: my pro tvé vołánie ni pro tvé zámutky, ni pro tvé přimłúvánie toho nechámy, bychom tobě nepravili pravdu.

Nářek ztrápeného.

Sirotka některý dobrý člověk jen asa někdy pro Bóh odchová, vychová, až k letóm jej přivede: mne žádný za sirotka přijieti nechce. Ztracence a vypověděného někdy král, kníže neb pán zasě na miłosť vezme anebo jinému pánu přikáže, jenžto jesť jisť sebú bez bázni: ale já nebožčík z těch všech kusóv žádné cesty nemám, jižto bych došeł k mé radosti, k mé útěše, k mému odtušení, k mému vnitřniemu utišení a k mému srdečnému veselí. Všickni lidé v mých létech i v starších z jednoho veselé jdú v druhé, z jedné kratochviele k druhé, ve vší svobodnosti vesele přebývají, ve všem veselí sě nade všecken smutek zapálie: ale já již stojím jako oseł podrobený a hłúpý pod břemenem v błatném a hłubokém údolí, nahoru sobě pomoci nemohu. Ach mé přesmutné zpomienánie mé útěchy! ach a vždy ach, kolikrát sobě pomyslím słovo ono! Kto mi dá péřie jako hołubu, bych vzletěł a odpočinuł? Ale všudyť sebú sem i tam točím, pokoje hledaje, toho dojiti nemohu. Tož jsem již na sobě shledał ono słovo prorokovo: Ve všech věcech jsem pokoje hledał, ale ve všech věcech jsem došeł práce a bolesti. Jižť jsem pohřiechu pohostinu všady, kudyť sě obráci. Tesknosť, práce a żałosť, tať mne sobě má jakž chce. Svobodenstvie žádného nemám, dušno mi všudy, oddechnúti volně nesmiem. Častokrát vzdychati muši, i zdechna i płáči, vzpłáče přestati nemohu. Mám posmievánie od lehkých a utrhavých złých lidí. Siroba ta mne již pravú mocí v kút tiskne; siroba ta mne od známosti odvozuje; siroba tať mnú již zřetedlně vłádne; siroba tať sě již po domácku u mne shniezdiła; siroba tať mně nedá na ničem vzpranie; siroba ta ze mne své posměchy činí; siroba tať mne všemi zamúcenými časy dařiła; siroba tať mi jako svému vłastniemu mocně na vše strany rozkazuje z práva; siroba tať mne již z země vyžene, z mé přirozené vłasti hanebně vypudí, z mého dědictvie, jímž bych sobě k starosti był pomohł, vyvede, odvede, vzdálí i otstrčí: všeho opustě, všeho dobrého ostana, všeho nechaje, muši sirobě folkovati jejím rozkázaniem, vždy sě pohostinu tłúci. Den ode dne sě túłám, žádný mne nepřivine, dřieve času starček ze mne bude. Hory vysoké pro sirobu ohledati muši, doły hłuboké opłaziti budu musiti pro nelitostivú sirobu, vody prudké přehřiesti, mosty nepevné přejíti, lesy temné pustłé, neobyčejné vłasti, neznámé lidi nejisté, a vše pro sirobu a v sirobě pro tě, Nešćestie, shledati a opatřiti musím. A přátel svých tak přirozených jakožto prací a rozumem dobytých, jež sobě viece než přirozené přáteły jsem vážił, vždycky těch opustiti musím, těch poběhnúti musím, těch sě

jako pro pravú sirobu pokrýti musím, a vše tebú, Neščestie! A ty ničím dobrým obdařeno nejsi jedno protivnosti, nechuti, smutkem a bědu, pláčem a tiem, aby lidi smucovało.

XIV.

Spisové o věcech řeckých a římských.

Studium klassické literatury není u nás starší druhé polovice XV století. Za dob dávnějších znáno sice některé spisy Ciceronovy, Senekovy a j., ale překladati je nikdo se neodvážil. Nicméně nescházelo ani tehdá spisů, z nichž i laik latině neuměj.ci jakých takých vědomostí, ovšem i bájek, o věcech řeckých a římských nabyti mohl. Sem náleží spis o životu a řečích starých básníkův a mudrcův. z latiny přeložený,[1]) pak historie obecná Vavřince z Březové, historie scholastická Petra Commestora, historie císařská Beneše z Hořovic (Martimiani). Ku konci doby staré překládáno spisy mravoučné, kterých pro hojné příklady z historie řecké a římské též do třídy této počítati lze, jako spis o čtyřech stěžejných ctnostech (de quatuor virtutibus cardinalibus: prudentia, temperantia, fortitudine, justitia), čtyry knihy Albertanovy o rozličných ctnostech a j.

I. Ze života a řečí starých básníkův a mudrcův.

Thales.

Thales, mudřec asianský, jakož praví Laertius, z cizích rodičóv pošeł jest. Ten v Athenách přebýváše a prvni mudřec nazván jest, pro něhožto sedmi jiným „mudrci" řiekáchu. O přirození a běhu hvězdném on prvni učieše, proněžto velikosť słunce a měsiece vypsał jest. Ten první všech mudrcóv poznał jest a řekł, že duše jsú nesmrtedlné. On cełého roku časy rozdělił jest ve čtyři sta, v šedesát a v pěť dnóv. Ten jednoho času kupił jest vłačej ot rybářóv, a vytažena jest złatá kra. O to stał sě jest svár mezi nimi; neb rybáři praviechu, že vłačej ryb prodali jsú, on jistieše, že vłačej štěstí kúpił jest. Protož pro takovú nesłýchanú novinu a pro množstvie złata přišeł jest súd ten před veškeu lid města toho a podáno jest na Apollona mudrce, aby sě podle jeho vyřčenie stało o tom złatu. I řekł Apollo: Tomu buď zlato dáno, ktož jest najmúdřejší a najctnostnějši. To usłyševše, dali jsú dsku złatú Thaletovi mudrci. Ten nechtě vzieti, kázał ji dáti Manubiášovi; ten pak kázał ji dáti Pittakusovi, a inhed ten posłał ji jinému. A tak všickni mudrci střiedali sě jí, až naposłedy dostała sě Solonovi.

Tento Thales był jest chudý: s múdrostí toliko a s učením sě obieraje, ižádné péče neměł o penězích. Protož řekł jest: Dobývati peněz a uměnie múdrosti społu nižádný nemóž.

[1]) Týž spis v XVI. století nově vzdělal Lomnický.

Tyto jsú jeho řeči:

Najlepšie stvořenie jest svět, neb jest účinek Boží; najvětšie stvořenie jest město, neb všecky věci schrání; najrychlejšie stvořenie rozum, nebo všudy zbiehá; najmúdřejšie věc jest čas, neb všecky věci nalézá.

Otázán jsa, co jest člověku nesnadného, řekł: Samému sě poznati.

Otázán, kterak kto mohł by neštěstie snésti, řekł: Bude-li moci strpěti nepřáteły.

Otázán jsa, kto by był šťastný, řekł: Ktož zdráv jest na těle, čist na duši.

Otázán, kterak by kto mohł spravedlivě živ býti, řekl: Čini-li to sám, což jiným veli činiti.

A umřeł jest Thales, když był v sedmdesáti létech a v osmi, a był za časóv Achaz krále židovského.

Demostenes.

Demostenes mudřec v Athenách přebýval. Ten jsa velmi učený, však jest prvně litery pojmenovati nemohł, ale častým obłamováním jazyku svého potom mimo všecky najjasnčje všecky litery vyřiekał jest. Také měł jest řeč zajiekavú, kterúžto velikým obvykáním proměnił v prostú řeč, tak že mimo všecky jiné měł výmłuvnosť najprostrannější.

Když za těch časóv dva člověky hostinská dała jsta penieze schovati ženě jedné pod úmłuvú takovú, aby jednomu bez druhého pokładu nevydávała, po małém času přišed jeden vykłamał všecky penieze, řka, že tovaryš jeho umřeł jest, a pobrav penieze od ženy, brał sě jest preč. Potom přišed druhý, požádał peněz svých a nemoha mieti, povołał ženy té před súdci. Ale ona vidúci, že jest zkłamána, zúfavši sobě, chtěła sě oběsiti. Tehdy Demostenes, vida ženu truchlivu a lsti podtrženu, přijał na sě jejie při a jejiemu protivníku otpověděł: Tato žena hotova jest vedlé úmłuvy učiniti a tak ničímž nenie tobě vinna. Nebo jakož sám vyznáváš, že těch peněz nemá dáti jednomu bez druhého, protož když oba přijdeta, tehda budeta moci ji z svého pokładu upomienati. A tak múdrosti jeho zproštěna jest těžké příhody.

Když jednoho času Filip král macedonský oblehł měsťo Atheny, a vzkázał jim po svém posłu do města, řka: že ot města chci otlehnúti, jestliže deset najmúdřejších vydadie jemu z města svého. Tehda Demostenes, jsa v jich radě, báseň takovúto vymyslił sobě, řka: Vlcie vzkázali pastýřóm, aby s nimi vstúpili u přiezeň. A když jsú rokovali, tehdy vlcie požádali ot pastuch, aby najprvé vydali jim psy své. Tehdy vlcie, otjemše moc pastýřóm a pilné obránce stáda jich, teprv brali jsú dobytek volně, kterýž sě jim libił, ze všeho stáda. Též Filip král učinił by lidu vašemu, když by mudrce a starce měł v moci své. To usłyševše Athenští, svolili jsú radě jeho, a tak jest město zproštěno z moci Filippovy.

Když posłové těch lidí, ježto słovú Molossi, přišli jsú do Athen před súdci, aby při rozsúdił mezi nimi a mezi Filippem králem macedonským, a když řečníci strany jich młuvili jsú a Demostenes s druhé strany líčił při Filippovu: tehdy posłové Molosští nazajtřie prosili Demostena, aby proti nim nemłuvił, zapłativše jemu, jakž jest požádał. A když před súdci s obú stranú měli konec vzieti a všichni Athenští starší vzkázali Demostenovi,

prosiec, aby dovedl při Filippovu: ale on pořekl sě nemocen býti. Leže na posteli své rekl jest poslóm: Takova nemoc napadla mě, že mluviti nemohu proti Molosským. K němuž jeden z poslóv vece: Neškodit ta nemoc, jakož praviš, ale pro lakomstvie nedužiš. A to potom sám na sě k své chvále zjevil jest. Nebo když pře dokonána jest, Demostenes otázal Aristidona, mnoho-li vzal jest ot řečňovánie? Otpověděl, jako chlubě sě, že vzal jednu hřivnu za práci svú. Demostenes řekl: Ale já vzal jsem viece, abych mlčel. Tiem obyčejem Demostenes potupil jest úřad řečníkóv, jenž lovie penieze řečí i mlčením.

Demostenes, chtě múdrost svú a výmluvnost oznámiti lidem, dobyl na sě rúcha drahého, věda, že zlatohlav a oděv stkvostný činí lidi vzácné. A když ohlásil sě u výmluvnosti múdré, opustil jest zlatohlav a sprostnú kytli vzvlékl na sě ku potřebě své, řka: Já oděv podstatě mé chci přirovnati viece, než bych skrze okrasu rúcha vymyšleného chtěl sě okázati to, což nejsem.

Když jeden mládec nádobný řekl Demostenovi: „Já oběsil bych sě, by mne tak jako tebe nenáviděli,“ otpověděl: A když by všichni mne jako tě milovali, též učinil bych.

Tato jest jeho múdrost:

Přietel u protivenství nemóž býti poznán, leč prvé v štěstí byl jest účasten přiezni.

Xenokrates.

Xenokrates mudřec byl jest učedlník Plátóv. Ten, jakož svědčí A. Gellius, skrze múdrost takú moc zvedl sobě, že súdcé jeho řečem věřili jsú beze všech přísah.

Ten jednomu blekotnému řekl jest: Slyš mnoho, mluv málo, neb ot přirozenie jedna ústa, ale uši dvě vzali jsme. Když jeden zlořečil jemu, šed ot něho, řekl jest: Jakož ty jazykem tvým, též já ušima svýma vládnu.

Alexander Xenokratovi poslal padesát hřiven. Tehdy mudřec poslom prostý a chudý oběd učinil jest. A nazajtřie otieží poslové ho, komu káže penieze přijieti. Otpověděl jim: I zdali z včerajšieho jiedla nesrozuměli jste, žeť nepotřebuji peněz? A vida, že z jeho řeči poslové zamútili sě, kázal ot nich penieze vzieti, nechtě pohrdati jich poselstvím a darem Alexandrovým. Kteréžto penieze rozdělil mezi ty, ježto múdrostem sě učiechu.

II. Ze spisu o čtyřech stěžejných ctnostech.

O spravedlnosti.

Předkové staří tak velikú péči měli jsú při obecném dobrém, že užitky cizie vážiechu viece, nežli své vlastnie. Jakož svědčí sv. Augustin o jednom králiku, jenž slúl Markus Atillius, kterýžto bojoval na moři s Karthaginenskými, a přemožen jsa vzat jest do jich vlasti. Potom přijemše slib ot něho, poslali do Říma, aby Římené propustili vězně Karthaginenských, žeby oni chtěli propustiti všecky, kteréž by měli z Říma. Markus vrátiv sě do Říma, žádost Karthaginenských zvěstoval měšťanóm, a oni vecechu Mar–

kovi, aby jim k tomu sám poradil. Markus odpověděl: Nezdá mi sě užitečné býti, byšte učinili tož, což žádaji Karthaginenšti, proto že Říměné, kteříž jsú zjímáni, jsú nestatečni k boji: jedni mládci a jiní přestarali, z niehžto já jsem jeden. Ale kteréž vy máte Karthaginenských u vězení, jsú silní, múdři u najurozenější. A když známí a přietelé držiechu ho k tomu, aby Karthaginenským nestavěl sě, k nim vece: Nejsem Římènin od toho času, jakž jsem v moci Karthaginenských. A proto i manželku svú, jenž ho objieti chtěla, odstrčil, chtě raději postaviti sě do vězenie, nežli slibem oklamati nepřátely a přísahu přerušiti, věda, že do vymyšlených a přeukrutných muk má jieti. A když sě postavil Karthaginenským, na jednom úzkém dřevě postaven jest, v němžto na vše strany hřebíków ostrých bylo nabito, pro kteréžto nemohl sě na nižádnú stranu bez těžkého zbodenie pohnúti, a tak v těch mukách umřel jest.

Píše sě též o jednom králi Athenienském, jenž slúl Kodrus, kterýžto vida, ano silní nepřietelé osadili jeho královstvie, a nemoha jim odolati, utekl sě k modle Apollonově a otázal jie, která strana u boji svítězí? I vzal jest odpověď takovúto: že ti vítězstvie obdržie, jichžto král bude zabit. A když ta odpověď přišla ku králi, jenž byl nepřítel Kodrovi, přikázal vojsku svému, aby nezabíjeli u boji krále Athenienského. Tehdy věda Kodrus, že země jeho nemóž u pokoji býti, jediné leč by on zabit byl od nepřátel, složil s sebe oděv královský, a vzal na sě rúcho sprostné. A šed k nepřátelóm, jež byl na vojnu zbudil, od nich zabit jest. Po jehožto smrti lid jeho nad nepřátely svítězil jest. Tak chtěl jest raději sám umřieti, aby lidé jeho živí zóstali, než by živ byl ostal a jeho přemožení byli. Pěkné zajisté a chutné jest spravedlivým a ctným kniežatóm pro svú vlasť a za svój lid umřieti; nebo nižádný nevydává se na smrť bez naděje úžitku velikého.

K témuž čte se v jedněch knihách římských, že jednoho času Římèné velmi mřiechu a druhého léta znamenie hrozné hořícieho ohně ukázalo sě prostřed města. Tehdy zlí lidé praviechu, že peklo žádá jednoho člověka. Tehdy Markus Kurcius pro milosť své vlasti, jsúc oděním on i kuoň ozdobný, skočil jest i s koněm do té jeskyně, a tu zavřela sě ihned země. Tak chtěl jest sám umřieti, aby všecko město od nebezpečenstvie bylo zproštěno.

Dále slušie znamenati, že Plato dvoje přikázanie byl vydal těm, jenž vládnú nad jinými: jedno, aby tak městský úžitek spravovali, že což by kolivěk činili, aby vše to obrátili k obecnému dobrému, zapomenúce úžitków svých; druhé, aby nižádné částky obecného dobrého neopúštěli. Nebo když by jedné strany ostřiehali, druhú opustiec, tak by obecné dobré pomalu ucházelo a hynulo. Jakož o tom praví Kato mudřec: Nedomnievajte sě, byť starši a předkové naši obecné dobré mocí a oděním zvelebili. Nebo by tak bylo, mnohem sličnějšie my měli bychom, poněvadž měšťanóv, lidí urozených, oděnie a koní viece máme než oni. Ale jinéť jest, skrze něžto oni jsú byli mocní a velicí: doma opatrnosť, jinde spravedlivosť, mysl v radách upřiemá, ne hřiechu poddána kterému. Miesto toho my máme lakomstvo, obecní chudobu, zvláštní hojnosť, chválíme bohatstvie, lenosti následujem, mezi dobrými a zlými nemámc nižádného rozdielu, všemi ctnostmi vládne nešlechetnosť. A když obecnice bohata bieše, zvláštní chudí biechu. Ale zasě jakož zvláštní počechu bohatstvie jmieti, tak obecní biechu chudi.

Předkové stař spravedlivost zachovávali netoliko k sobě ale také k svým nepřátelóm. Jakož svědčí Valerius o jednom vévodě římském, jemuž Kamillus diechu. Ten když byl oblehl město Falerských, byl tu jeden mistr, jenž mieše a pěstováše děti Falerských, a ten děti před město, jako na hru vylúdiv, lahodnú řeči až do stanóv římských je přivedl. Tu postaviv je před Kamilla, vece: Aj v moc tvú podávám Falerské, nebo otcové těchto držie město, u něhož ty ležiš. To uslyšev Kamillus vece: Ty nešlechetniče! novú zlosti chtěl by zraditi Falerské? Myť boj i mir vedem spravedlivě, oděnie nenosíme proti dětem; nebo také těch netepem města vybojujíc; ale mámeť oděnie a braň proti mužóm a oděncóm, ježto moci a bojem přemohu beze všech úkladóv. — A tak netolik pohrzel jest úkladem toho pěstúna, ale přikázal, aby jemu ruce svázali s zadu a děti aby mrskaly metlami proradci svého až do města. Tu spravedlivosť znamenavše Falerští, viece skutkem té dobrotivosti přemoženi jsú než moci. Tak ježto před tiem proti Římanóm mysli biechu pozdviženi a nenavisti i hněvem zapáleni, potom žádali pokoje a dobrovolně brány městské Římanóm otevřeli jsú.

Dále slušie znamenati, že trojím obyčejem Říměné panovali jsú nepřátelóm svým: uměním, častým vítězstvím bojóv a věrú. Jakož se přihodilo jednoho času, že Hannibal král byl jal jednoho z Říman, a když jest držán u vojště za některý čas, tehdy ten jistý zastaviv česť a vieru, vrátil sě do Říma, aby jmenovaný den určené penieze šacunkové poslal Hannibalovi; pakli by peněz neměl ale, aby sám sě postavil. To učiniv, chlubil sě, že jest oklamal Hannibale křivým slibem a že by tiem měl prázden býti. A když ten účinek přišel před staršie, přikázáchu jeho jieti, a když byl jat, poslán jest k Hannibalovi, aby nepřerušil viery a slibu k hanbě Říman.

O témž praví Valerius, že jeden římský konsul, řečený Fabius, byl vyručil z vězenie některy Římany od Hannibale pod úmluvú určených peněz. A když přišel čas plněnie, vida, že jsú ho jistci nevyvadili, prodal jest své dědicstvie a Hannibalovi penieze dal, chtě raději všeho statku pozbyti, než by on a jeho vlasť v které nevěře a necti narčeni byli, pamatuje ono přieslovie: Ktož ztratí vieru, ten viece ztratiti nemóž; a nemá miesta řeč jeho, ktož jest shledán v některé křivdě.

Ještě k témuž praví týž Valerius, že Demokrates lékař toho krále, jenž slul Pyrrhus, přišed v noci k Fabriciovi, slíbil otráviti krále svého Pyrrha jedem, jest-li že by mu vděk bylo, a chtěl-li by jemu to poslúženie zaplatiti. To uslyšav Fabricius kázal ho svázaného dovésti ku pánu jeho. A to vše kázal povědieti Pyrrhovi, což jest mluvil lékař o jeho umrtvení Tehdy Pyrrhus podiviv sě nad dobrotú Fabricia vece: Snáze slunce móž běh svój změniti, než Fabricius od své dobrotivosti převrácen býti. Tak Říměné nechtěli jsú jedem bojovati, ale oděním; a tak jsú milovali spravedlivosť, že svých nepřátel nižádnú lstí nechtěli jsú hubiti, a těch, již jsú nebyli hodni smrti, nechtěli zahladili. Protož poněvadž pohané neznajíce Boží přikázání byli jsú slovútní a velici v skutciech spravedlivých, tohk pro zvelebenie vlasti své a pro marnú chválu činiece: čím věčši a lepší mají býti křestěné v skutciech spravedlivosti Božie? Ale že všickni hledie svého, netbajíce o Bohu, protož jsú chudi a obecné dobré hyne.

XV.

Kronika Trojanská.

Čtení předkům našim velmi oblíbené byl román známý pode jménem Kroniky Trojanské. Prvotně byl sepsán řecky. Latinsky jej vzdělal l. 1287 Messáňan Guido z Columny. Z Guidonova spisu učiněn byl dvojí překlad český, jeden volnější, druhý doslovný. Onen jest starší, pocházeje ze XIV století, i vyniká plynnou řečí, květným slohem a obraty, které připomínají na básně staronárodní a Alexandreidu. Mladší překlad stal se l. 1411 k rozkázání mincmistra krále Václavova, Petra Zmrzlíka; překladatel držel se, jak sám dí, slovo od slova textu Guidonova. Starší překlad zachoval se v dosti četných přepisech z XV století, ano byl již l. 1469 a 1488 vytištěn. Z překladu mladšího nezbyl než zlomek, jejž bibl. Mučkovský v Krakově na deskách polské knihy nalezl.

Boj Trojanských s Řeky a obořeni Troje.

Když słunce své jasnosti paprslky po zemi rozprostře a tmy nočnie zapudí, hłučná pověsť krále Trojanského dojide o přijezdě valném Řekóv; pro něž všem rytieřóm i panošem k boji hodným i měšťanóm káza býti rychle hotovu. A zřiediv vojska v roty s velikú opatrností, a na koně vsědavše, táhnú z města s mysli zmužiłú, a nevědúc tajných záłoh od města blízkých, kvapie ku břehóm. Tehdy Řekové, jimižto biechu břehové statečně osazeni, vidúce vojska mnohých oděncóv naručesť sě k boji strojie, a však s nemałú úžestí. A tak vévoda Nestor prvý s svými potka sě udatně. A když nasta boj náramně litý, łomoz ratiští a łoskot mečóv by hrozný; padají terče, rušie sě přielbice; mnoho s obú stranú zbitých, mnoho by i raněných; krev barví červeně zemi: než k ostatku množstvie Trojanské přemáha, neb sám vévoda Nestor s svými bojováše. Tehdy král Kastor, muž přeudatný, hned s velikým množstvím svých rytieřóv a panoší vehna do boje proti Trojanským. Křik by hrozný v krutém s obú stranú bojování. Než Trojanští padají, nemohúce snésti úprku silného čerstvých mužóv. Tehdy král Laumedon, obyčejem lva v hněviech řevúcieho, ten svým udatenstvím onyť kole, onyť sěče, ony s koní srážie a na úrazu i záhubu Řekóv tišče, bráně svých. A to vidúce Trojanští od svého krále rekovstvie, silně na Řeky tisknú, raniece i tepúce bez miłosti; a když tak kvapie Trojanští, tiem hłučněje klesají, duše púštějíce. A tak Řekové když počnú v bojování mdleti, a mnohé z sebe tratiti, tehdy král Pollux, vida z daleka Řekóv trud silný, s svým rytieřstvem čiłým přihna k boji a na Trojanské ukrutně sě obořì, mnohé zbi a mnohé smrtedlně raněné s koňóv srazi. Tu král Laumedon máło vyhnuv z boje, vida, an jeho lidé trudně bojují, boje se škodnějšie přihody, a protož hrózami a prosbami pokřiče na své, aby máło zasě postúpili, a v jednu rotu káza sě jim sběhnúti.

A v ta doba vévoda Nestor, uhlédav Laumedonta krále, a zvěděv, že on jest, povrhł kopie, úprkem otda sě k němu, všeho nechav. A král to vida, udatně s kopím hna proti němu; a tak oba konské boky krutě

svierajice, náramným během sě stečesta. Ale Nestorovi rytieři krále Laumedonta kopie měli svedú, že Nestora neuhodi; ale Nestor kopím svým na štít králóv silně uhodi a jej na dvé rozrazi, kterúžto ranú král Laumedon hrubě jsa zakľán, spade s koně. Ale aniž sě pádu ani rány užas, hned sě vzhóru z země vzchopi, a dobyv meče, přiteče pěškami na Nestora s zmužilú směľostí. Ale jeden mľádenec, rytieř Trojanský, jménem Cedar, kterýž to léto byľ k rytieřství pasován, jakž uzře krále svého opěšaľého v takém nebezpečenství statečně bojujíce, jakožto pánu svému poddaný a věrný, zastyděv sě, velice sě rozhorli, a sevřev kóň ostrohama a kopie uchytnuv, prudce na vévodu Nestora přihna, a kopím raniv jej na prsech, s koně ho svrže před nohy krále svého. A král vida Nestora před sebú ležiece na zemi, mečem svým silně naň a často tepa, srazi nánosek s jeho přielbice a jej v tvář velmi rani. A v tu chvíli byľ by Nestor zabit od krále, neb truden byľ a krev jeho bieše ušľa náramně; ale Řekóv jeho množstvie na pomoc jemu přihnavše, na krále Laumedonta sě obořichu. A kakžkoli tu mnozí z Řekóv zahynuchu, a však Nestora vévodu svého od noh králových odtrhše, na kóň jemu pomožechu. Pak král Kastor vida, že Cedar, rytieř Trojanský, Nestora sbodľ s koně, žádaje toho pomstiti, u veliké horlivosti hna na Cedara; ale dřieve, nežli k němu dokľopota, jeden Trojanský, Sekuridam řečený, téhož Cedara přietel přirozený, vsunuv sě mezi ně a úprkem pravým hnav na krále Kastora, zľáma oň kopie, však neraniv jeho. Ale Kastor svým kopím Sekuridama v bok silně uhodi a smrtedlně pobode. A to vida Cedar, že jeho přietel tak raněn, v hrozné horlivosti žádaje mstiti jeho, s mečem vytrženým udatně žene na krále Kastora, a zmužile sěka, najprvé štít srazi, a u přielbice nánosek odtasiv, smrtedlně jej v tvář rani a s koně srazi, a kóň násilím uchvatna, jednomu svému da chovati, hanebnými sľovy Kastora haněje pro raněnie přietele svého Sekuridama. A když Kastor král opěše a Trojanšti usilováchu jej mezi sebú uchvátiti, proti nim sě udatnú siľú bránieše; ale sám mezi tolik nemohľ odolati. A tak byľ by v tu chvíli jat, by byľ král Pollux na pomoc jemu nepospiešiľ, maje s sebú sedm set rytieřóv udatných. A tak hnav na hľuk, kterýž sě brojieše okoľo krále Kastora, veliků moci bojuje, hľuk rozrazi, raně, tepa i porážeje; a tak bratra svého vysvobodi z jich rukú.

A pak král Pollux v náramné horlivosti na jednoho Trojanského hna, Gliach jménem, sebrav všecky své siľy, a jej smrtedlně rani, že s koně spade. A ten Gliach bieše syn krále Kartaginského a sestřenec krále Laumedonta, z jeho sestry vľastnie narozený. A to vida Laumedon, velice zpľaka, sestřence svého přehanebné smrti želeje. A u velikých tesknostech své všecky svoľav, napomína žaľostně, aby na pomoc jeho sestřence zmužiľú siľú povstali. A když zatrúbi v svú trúbu, na sedm tisiecóv rytieřóv sta před ním, a jeho rozkázaním hnavše proti Řekóm, nelitostivě je tepiechu, raniechu a mordováchu rukama udatnýma, tak že musichu Řekové utiekati; kterézto stíhali jsú Trojanšti, ústavně tepúce, až na břehov končiny.

A v ta doby byľ by král Laumedon konečně svítěziľ; ale že zatiem král Telamon, král Pelleus, Jason a Herkules do města Troje úkľadně byli vtekli a vskočili, a muže silnějšie v něm zbili, a Telamonem králem osadivše, vystrojili sě svým Řekóm na pomoc k boji. Mezitiem jeden

z Troje, jsa raněn náramně, přihna k králi, jemužto v słoviech płačtivých a łkání tesklivém vypravił dobytie i zkaženie města jeho Troje od Řekóv nepřátel jeho. Protož král Laumedon to usłyšav, tesklivě poče vzdychánie častá opakovati, a trúbením své trúby svołav své všecky, nechav Řekóv na březe již přemožených, taže k městu. A když nedaleko bieše odjeł s svým vojskem, uzři zdaleka veliký dieł nepřátel svých jedúc z města, a že kvapí proti němu bojovně v rotách lidu rytieřského; a ohled sě za sě, a aj nalit vojska řecká od něho přemožená po něm pospiechají; užas sě velmi, nevěděl, co by měł učiniti, jsa mezi silnými nepřáteły s obú stranú. Co dále? počne se boj přehrozně litý, ale ovšem nerovný; neb Řekové daleko byli Trojanské přesilili lidu množstvím. Padají Trojanšti raněni i zbiti, a bez meškánie přitěže Herkuleš, muž udatný a přesilný, s rytieři svými, sedě na oři silném kropieřem ostřeném, smrtedlnými ranami lidi poráží a pluky rytieřské rozráží nepřátelské. A když jeho moci nemožiechu snésti Trojanšti, z cesty jemu sě vyhýbajíc a padajíce před ním, zahubeni jsú. Potom proti Laumedontovi králi, zazřev jeho, hněvivě sě zdviže úprkem na něho; jehož dohnav, silně jej uchopi i zabi, a stav hłavu s těła jeho, mezi své s hrdostí uvrže. A to vidúce Trojanští, płáčí, jsúce svého krále zbaveni takú smrtí, jimžto ižádná naděje nenie zóstavena, aby k svým ženám i statkóm do svého města byli navráceni, aniž čijí, by kam měli útočiště neb pomoc kterú nalézti; a tak padají sem i tam nebožátka, a druzí pole opustiece, běžie, kamž kto vida, utíkajíce, tak však, že ti, kteříž jsú z toho boje utekli, musili jsú daleký cíl jmieti od Troje, zachování svému útočiště. A tak té vojně i tomu boji smrtedlnému by skonánie.

A tu obořivše Řekové město Trojanské ze dna, se vším sbožím tu pobraným vstúpie na své łodie, a opustivše břehy Trojanské a plátna rozpenše, v libém povětří a u velikém veselí dny i nocmi šťastně płovúce, vrátichu sě do řecké země. A tak raduje sě všechna země řecká náramným veselím z jich słavného vítězstvie i přielišného obohacenie, a bohóm svým hojné oběti a pocty časté činie, jakožto svým pomocníkóm v té válce a vojně.

Popis nové Troje.

Když bieše král Priamus s ženú i s dětmi i s lidmi svými v obležení jednoho hradu velmi tvrdého, přijide jemu ta žałostná i hrozná novina o zabití otce jeho Laumedonta, krále Trojanského, i rytieřstva i lidu jeho, o zbořenì Troje města krásného, a o sestře jeho, Exiona řečené, že jest vzata od krále Telamona za ženimu. Užase sě Priamus toho rozpravenie, a přielišnú žałostí jsa teskliv, ústavnými slzami žałostivé hłasy s svými věrnými vydáva; a hned káže všem býti hotovu, a opustě toho hradu obleženie, rychle táhne se vším vojskem k Troji. A když k nie přijide, a uzře ji z kořen vyvrácenú, a váže škody své i svých, velmi jest płakał, a za tři dni v té trvał jest žałosti. Ale po třech dnech sám sě k rozumu navrátiv, věda, že ižádnú žałostí škody nebývají navráceny, ale přispářeny, mnoho s myslí svú i s věrnými svými přejměv vážných potazóv, ustanovi, aby to město zasě vzděłał, a tak rozšiřił i zveličił i utvrdił,

aby sě ižádné moci nepřátelské nebáło, a že by mohło všem nepřátelóm statečně silno býti.

A tak svołav i shledav mistrných a vtipných kamenníkóv, zedníkóv, tesařóv i jiných rozličných dělníkóv převeliké množstvie z mnohých zemí i vłasti, a káza rum veškeren vyčistiti, a na témž miestě město daleko většie, širšie i delšie založiti ve jmě boha Neptunus řečeného, a týmž jménem, jakožto i dřieve, Troja káza jmenovati. A bieše to město vzdéli pěť dni púti, a tolikéž vzšieři, tak že ani před ustavenim, ani po ustavení toho města nečte sě, by které město tak veliké kde było ustaveno, a tak výborným a pevným i opatrnú zřiezenosti ustavením. Neb najprvé ohrazeno jest zdí přetłustú, łoket čtyřidceti a dvú stú zvýši, z kamene tesaného, jichžto svrchek veškeren ozdoben bieše rozličných barev mramorem, že miło jest było na ně se všech stran pohleděti. A v té zdi věži přemnoho, vždy věže nedaleko bieše jedna od druhé, jichžto výsosť patdesáte łoket nad zdi bieše vyzdvižena. A však jměješe toliko šesť bran ve všie ohradě, jichžto jedna słuła Dardanides, druhá Tymbrea, třetie Helias, čtvrtá Cechas, pátá Trojana a šestá Antenorides. A každá z těch bran bieše brannýma dvěma věžema osazena a rytými obrazy mramorovými okrášlena, jichžto každá svú krású přátelóm libé dáváše vcházenie, a nepřátelóm hrozné přistúpenie okazováše. Pak około všech zdí bieše roveň všady přeutěšená a prostranná, trávniky rozkošnými a kvietím výborným i rozličným ozdobená, około niežto všady biechu přiekopové hłuboci, široci a vyzděni. Pak v těch zdech, totiž v té převeliké a tvrdé ohradě, bez čísła było vzděłáno krásných a rozličných domóv měšťanóm ku přibytku, jichžto město było ozdobeno množstvím ulicemi prostrannými a dłúhými, tak že s obú stranú každé ulice biechu zděłány łúbie sklenuté u předdomí, aby v čas dště neb nechvíle mohł každý jíti, kamž by chtěł po městě, such a po suše. A v tom městě było tak vysoké stavenie, že nebył dóm v něm šedesáti łoktóv nižši, a všichni domové ozdobeni s předu rytinami obrazóv rozličných, lidských i zvieřecích. A po těch ulicech zděłána biechu bydła a stavadła všelikterakým řemeslnikóm.

A pak skrze město řeka veliká, bystrá, čistá a rybná tečieše, jmající přiekop mramorem vyzděný, jiežto jméno bieše Xantus, a po březiech s obú stranú młýnóv přemnoho vtipně ustavených. A z té řeky po trubách mosazných bieše vedena voda do všech ulic, v nichžto biechu studnice mramorem vyděłané, do nichž voda ústavně tečieše ku potřebě všem bydlitelóm a přebývajícím města Trojanského. Pak do toho města král Priamus všeho svého královstvie lid uvede k osazení města tak velikého, jimžto rozda domy hodné vedlé dóstojnosti, povahy i stavu každého. I by město velmi lidné, urozenými lidmi ozdobené i také vtipnými.

A protož v tom městě vymyšleny jsú divné a rozličné hry k kratochvilnosti lidské. Tuť jest zajisté vymyšlena ta hra šachová divné opatrnosti; tu hra vrhcábnie, dvú neb tří kostek náhodným metáním vedená; tu i jiné všeliké kostečné; tu chvalná i haněcie skłádanie zamyšlena jsú vtipných řečí, kakžkoli druzí pravie, že chvalná skłádanie zamyšlená jsú dřieve v ostrově Sicilském; tuť jest také mnoho her osobných zamyšleno, jimižto těła lidská rozličným hýbáním, běháním i skákáním rychłosti navykají ke všem skutkóm i pracem rytieřským, s velikú těm, ježto je páchají, libosti a kratochvílí, i všem přihlédajícím.

Pak král Priamus ustavi sobě dóm na vysoké skále, se všech stran přieliš přikré, v miestě vyłučiłém, překrásný, všie ozdoby plný, pěti set łoktóv zvýši, kromě okolních hustě ustavených věží, jichžto výsost k obłakóm saháše, z nichžto všechny súsědné vókoł krajiny mohły býti opatřeny. A toho všeho hradu zdi biechu mramory rozličných barev divně zděłány a rytinami obraznými ryčně ozdobeny, že každému divadło z sebe přeutěšené vydávały. A toho domu okna křišťáłem vyděłána v złatě osazeném; sieň pak na tom hradu dłúhá a prostranná čistým mramorem vyzděna; ale sklenutie jejie bieše z dřievie a z prken uhłazených cedrových a vazových, złatými škudłami opažených. A všickni vnitř bokové stkviechu sě drahým malováním divných obrazóv. A v hłavách té sieni bieše stolice královská, předivným mistrovským řemesłem z słonových kostí, z złata a cedrového dřievie ustavená, k niežto bieše sedm stupňóv z ałabastru a z drahého kamenie uděłáno, po nichž bieše vzchod na tu stolici k sedění; před nížto stáše stół drahý, týmž diełem stvořený, a pak na každém boce velmi dłúzí stołové a łavice ałabastrové k sedění čeledi královské. A u protičelí bieše ustaven ołtář safierový, k němužto bieše stupňóv dvadceti z ałabastru a z ametystu a jiného kamenie drahého. Na kterémžto ołtáři stáše obraz vešken złatý, z złata čistého slitý, patnácti łoket zvýši, a mnohým i rozličným drahým kamením okrášlený boha řečeného Jupiter, v kterémžto král Priamus jměješe veliké doufanie, žeby jím měł býti zachován v dłúhém zdraví i štěstí se všemi svými i to město před každým nepřátel násilím.

XVI.

Román o Alexandru Velikém.

Pseudokallistenův román o Alexandru Velikém přeložen byl ve XIV století, zachoval se však rovně jako kronika Trojanská v přepisech z XV teprv století. Jakkoli dílo to přeplněno jest bájkami předivnými, nicméně pro pěknou řeč a živé vypravování přičísti je sluší k lepším plodům staré doby.

Výprava proti Porovi králi indickému.

Alexander, shromáždiv všeckna vojska macedonská a perská, přikázał jest, aby proti Porovi králi indickému brani pozdvihli a mužsky s ním bojovali. A vytrhł jest s nimi do Indie, i táhli jsú po zemi pusté a prostranné a přes řeky hłuboké a cesty vodnaté. I poče truden býti Alexander i rytieři jeho, tak že již jich umové vikłáchu pro velikú tesknosť. A protož všeckna vojska reptáchu, řkúce: Měli jsme natom dosti mieti, že jsme země perské dobyli a Dariáše přemohli, jenž od nás dani brał. Co viece pracujem, hledajíce Indie dobývati, v niežto hovada litá bydlé, a zapomanámy své země, v niežto všeho dobrého nazbyt? Ale tento Alexander nic jiného nežádá, než aby vešken svět sobě podrobił; nebo bo-

jové a války jsú krmě srdce jeho, tak že, by malý čas u pokoji pobył, jakožto člověk bez pokrmu by hned zahynuł. A protož nechajme jeho zde a my sě do Macedonie vratme. A on s Perskými ať jede, kam chce.

Usłyšav to Alexander, káza všemu vojsku odpočinúti a on vnide na najvyššie miesto i vece k nim: Vy Peršči na jednu stranu stupte a vy Macedonščí a Řekové na druhú stranu, aby sě rozdělili. I napomína Alexander Macedonské a Řeky, aby s ním ostali, młuvě takto: Rytieřstvo najsilnějšie, Macedonščí, słyšte słova má! Že Peršči, dosavad protivnici byvše, podstúpili jsú jho na sich pracích, již mě samého chcete tuto nechati, a zasě do vašie własti chcete se bráti. Neviete-li, když biechu zamuceny duše vaše pro słova Dariášova, že jsem vás posilovał svú radú, a byli jste posilněni? A opěť, když biechom trhli na pole, majíce bojovati s našimi nepřáteły, já jsem sám stáł první a počał jsem pobitie? A zdali jsem pro vaše zdravie nejeł jakožto poseł k Dariášovi a vydał jsem sě sám za vás ve mnohých příhodách a tryznech? Vězte zajisté, že jakož jsem dosavad svítězovał, též u potomně s bohóv spomoci svítězím. Pak-li chcete sami Macedonšči vrátiti sě, jáť sě nikoli nevrátiem.

A když to vypověděě Alexander, všecka kniežata macedonská i Řekové stydiechu sě a miłosti žádali jsú a řkúce: Najvětší ciesaři, život náš v tvú rukú jest położen: kamžkolvěk sě obrátieš, budemť tebe následovati. Bychomť pak měli zemřieti, tebe nikoli neopustieme.

Hnuv vojskem svým Alexander, vtrhł jest dále do Indie na skonánie měsiece Crvna. A tu jeho potkali posłové Pora krále indického, dávajíce jemu list takově vznieci:

Porus král indický Alexandrovi, kterýžto łotruje, všech měst dobývaje, rozkazujíce přikazujem. I poněvadž jsi smrtedlný, proěs proti bohu nesmrtedlnému směłs učiniti? Błáznovstvie łapiło jest tě a smysł tvój. Poněvadž máš v oce kłádě a nevidieš nás, snad nás mnieš podobny ku Perským, kteréžto jsi svému panství podrobił? S měkkými jsi zajisté bojovał! A že jsi je přemohł, mnieš, by naši výsosť své miłosti podrobił. A to sě ovšem stane, když by sě bohové lidem poddali a země výsosti nebeské była předłožena. Neb jsme my nesmrtedlní. že netoliko lidé ale i bohové našemu jménu posłuhují. Zdali nevieš, když Dionysius Bacchus, jenž jest svobodný otec řečen, bieše vtrhł do Indie vojensky, ale obrátiv plece před Indickými utekł jest, nemoha jich síle odolati? Dřéve zajisté nežli Xerxes kralovał v Persidii, Macedonšči Indickým jsú úroky vydávali. Ale že bieše neužitečna jich země a králi nebyła miła, zhrzeli jsú ji Indičci; neb každý múdrý viec žádá širokých zboží nežli úzkých. A protož přikazujemť, aby sě do své země vrátił. A kdež nemóžeš panovati, žádosť a pilnosť odtud otłož.

Když ten list přijide před Alexandra, káza jej přede všemi čiesti. Ale rytieři, usłyševše list, steskli jsú sobě velice. Jimžto vece Alexander: Mužie udatní, rytieři moji milí! umové vaši nezamucujte sě pro słova listu Porova. I zdali nepamatujete, kterak Dariáš zpupně pýchu młuvieše? Pravduť vám pravím, že všickni Indiené*) mají obyčej s hovady s litými a s saněmi a s levharty a s jinými hovady jedovatými bojovati, a poňovadž řiedko od lidí bývají mordováni, v svú divokú siłu ufají.

*) Rps. má Litvíné.

Nato káza odepsati list takto: Král nad králi a pán panujících Alexander, syn boha Amonu, Olympiady královny, královi Porovi vzkazujeme. Obostřil jsi smysly naše a dals nám udatenstvie, abychom bojovali proti tobě. Neb jsi řekl, že Macedonie jest pusta a jalova a plna nedostatkóv, ale indická země všie sladkosti jest přeplna a užitečna, a tiems nás posilnil, abychom vši snažností s tebú váleli, abychom tvé země dobyli, kterú jsi řekl všeho dobrého naplněnú hojně. A jenž trpieme my chudobu, vašeho bohactvie velice dosieci žádáme. Ale že jsi řekl, že netoliko lidem i bohóm panuješ najvyššiem, ale s tebú ne jako s bohem ale jakožto s člověkem barbarským mieníme bojovati, jenž jsi plu chlúby a marné chvály. Neb jediného boha právě veškeren svět nemohl by snésti.

Přečet list Porus Alexandróv, rozhněval sě jest velmi, a sebrav množstvie rytieřstva a slonóv, jimižto Indičci mají obyčej s nimi bojovati, vytáhl jest proti Alexandrovi polem. A bieše vojsko Porovo velmi veliké, neb jměješe čtrnádcte tisícóv vozóv kosatých, a jizdných tři sta tisícóv, a pěších dvě stě tisícóv, a slonóv jměješe čtyři sta, na jichžto chřbetiech biechu věže dřevěné vysoké, a v každé věži třideceti oděncóv stáše hotovi k boji.

Uzřevše to Macedonščí a Perščí množstvie vojska Porova, ztrnuvše zamutichu sě velmi, ne tak pro množstvie lidu, jakožto slonóv. Avšak s obú stranú sjednavše sě, veliká vojska stachu.

Tehdy Alexander, vsed na svój kuoň Bucifal, přede všemi svými rytieři v uodění stáše a řka Medským a Perským, aby najprvé počeli boj s slony, a on s Macedonskými a s Řeky stáše hotov, pilně ku potkání jsa připraven. Ale Perščí a Medščí tak velice ot slonóv biechu biti a poražováni, že nikoli nesmiechu sě před slony ukázati. Než Alexander bieše dřéve múdře o nepřátelech vymyslil, jenž bieše kázal učiniti mnoho obrazuov a soch dutých měděných i kázal je na vozy železné vsaditi a do nich uhlie žeřavého nasúti a dobře dýmati, aby sě rozpálily. I přikáza je vésti proti slonóm. A když ty obrazy uzřechu slonové, mniece, by lidé byli, lapáchu je pysky svými, aby je zahubili. A hned velikú horkostí jsú své pysky zžehli, a obrátivše sě, nikoli jsú sě nevrátili k bojování. A když vidiechu lidi oděné, utiekáchu, bojiece sě, aby svých pyskóv o ně nezžehli. Uzřev to Porus, zamutil sě velmi. Perščí mnoho jsú Indických sstřieleli. A tak sě velmi tepiechu, že s obú stranú množstvie lidu bylo poraženo, tak že za dvadceti hodin*) ustavně jest boj trval. V kterémžto boji Perščí a Medščí velikú mdlobú padachu a mřechu. A uzřev to Alexander, rozhněval sě velmi. A sedě na koni svém Bucifalovi, i vjede v boj s Macedonskými a s Řeky. A hned s Alexandrem všickni úprkem vjedechu v boj a udatně počechu bojovati. A hned Indičci počechu hynúti. Kteréžto uzřev Porus, že jeho hynú, obrátiv plece poče utiekati, a oni je stiháchu a tepiechu. Sešlo jest zajisté v tom pobití lidu Porova tři sta tisícóv, ale Alexandrova lidu sešlo jest devadesáte tisícóv a šest tisícóv.

Alexander rozbiv tu své stany, obětoval jest oběti bohóm vítězné a přikáza Perské a Indické pochovati, raněné zléčiti. Ale jiný den doby města Porova a uváza se v ně a všed do domu Porova, nalezl jest tu

*) Rps. má dní.

tak veliké pokłady, ježto nejsú k vieře podobny. Tři sta słúpóv złatých připravených s makovičkami złatými, a na nich vinici złatú, na niežto listie złaté bieše. A na té vinici biechu hroznové křišťáłoví, druzí perłoví, třetí smaragdoví, čtvrtí ohňáčoví, jako by od přirozenie byli vsazeni. Ale stěny domu toho královského biechu złatými plechy připraveny, kteréžto sekajice Macedonšči a Řekové, na prst jsú tłuscí byli. A biechu ty stěny okrášleny perłami, karbunkły a ametysty. Ale dvéře domu toho biechu słoňové, trámové ebanšči, a komory dřevěné z dřievie cypresového biechu ustaveny. A na sieni domu toho biechu ščepové mezi słúpy złatě ustaveni, na jichžto větvi rozličná plemena ptačie biechu a každý pták bieše zmalován podlé barvy přirozené, ale pyskové jich a nehtové z ryzieho złata biechu uděłány. A ti ptákové, kterakkoli chtieše Porus král aby zpievali, skrze pěsnotvorce zpievánie zpieváchu, vedlé svého přirozenie. A naleze také v tom domu orudie złatého přemnoho a drahého kamenie ze všeho plemene. Ale máło střiebra tu naleze: to vše złato ryzie bieše.

Zahynutí Porovo.

Alexander přitrže k městu, kdežto Porus s vojskem sebraným ležieše. A jměješe Porus lidu oděného čtyři sta tisícóv. Tehdy Alexander zjednav roty, stáše na koni svém Bucifáłovi a vytek přede všemi, káza u vojenské trúby trúbiti. I sjedesta sě obě vojsce v hromadu a počesta mužsky bojovati. I padachu velice Indiěcí v boji. A když uzře Porus, ano jeho hynú, stał jest přede všemi a vołał jest hłasem velikým a řka: Alexandře, nesłušieť ciesaři tak nadarmo zahubiti lidu svého, ale sám sebú má boj početi a dokonati. Stój ty a lid tvój s jedné strany a mój s druhé strany, a my sama bojujva. Jestliže mě přemóžeš, lid mój buď tobě poddán; pakli ty v mú rukú zahyneš, lid tvój buď k mému lidu přivinut. A to jest proto řekł, tupě Alexandrovu postavu; neb Alexandrova postava bieše tři łoktóv, ale Porus ufaje u výsosť těła svého, jenž bieše pěti łoket dłúhý. A hned k tomu svoli Alexander, že hned přestasta bojovati obě straně a vojsce, a oba krále mezi sebú bojovasta. Ale rytieři Porovi velikými hłasy počechu vołati, aby sě pomněł král Porus. A on usłyšev křik ot svých rytieřóv, obrátił sě jest k nim, co by to było. A hned Alexander přiskočiv oběma rukama mečem udeři v hłavu jeho a hned jeho zabi. Ale uzřevše to Indiěcí, počechu s Macedonskými ukrutně bojovati. Jimžto vece Alexander: Biedníci, jenž po smrti krále svého usilujete bojovati! I zdali neviete, že kdež správce nenie, že veškeren lid bude roztržen? Otpověděchu jemu Indiěci a řkúce: Lépe jest nám mužsky bojovati a na poli zemřieti, nežli viděti záhubu lidu našeho, abychom i zbožie i vłasti byli obłúpeni. Jimžto vece Alexander: Boj váš přestaň a v svobodu do svých bydeł se vraťte veseli; neb zajisté žádného bezpravie nebudete trpěti, neb jste mužsky bojovali. Tehdy Indiěcí povrhše braň svú, počechu Alexandra jako boha chváliti. Ale Alexander rozbiv tu stany, učini oběti vítězné bohóm i přikáza, aby těła všech zabitých była pochována. Ale krále Pora poctivě sám pochovał.

Alexander na hoře diamantové.

Alexander, hnuv vojskem, přibra sě na kraj té cesty, tak že nemože dále jeti, neb biechu na přiky hory vysoké a skalé přikré jakožto zdi. A uzřevše cestu jinú, přijedechu na roveň, i jedechu cestú na puolnoci patnácte dni. A opustiv cestu počatú, poče sě napravo chýliti a jezdě dni devadesáte, přijidechu k jedné hoře diamantové, v jejiemžto březe uzřechu, ano hroznové visiechu z divných pereł. A jměješe ta hora dva tisíce a pěť set stupňóv safírových, jimižto bieše vchod na tu horu. A tu kázał rozbiti stany.

Ale jiný den učiniv Alexander oběti vítězné a vzem s sebú dvanácte kniežat svých, jide po stupních na tu horu. A když jest był na vrchu, nalezł jest tu sieň překrásnú, jenž jměješe dvanácte dveří a sedmdesáte oken. A dvéře všie i okna z ryzieho złata uděłány biechu. A biesta tu dva chrámy złatá z ryzieho złata.

A všed Alexander a jeho kniežata do té sieni, nalezechu člověka ležícieho na złatém łóži a v złatohłavovém rúše. A bieše ten člověk veliký a krásný, jehožto własy na hłavě i na bradě jako najčistší snieh biełé. Jehožto když uzře Alexander a jeho kniežata, klekše počechu se jemu kłaněti. A vece ten stařec: Alexandře, ty opatřieš ty věci, ježtoť jest tělesný člověk ižádný neopatřił, a usłyšieš to, ježtoť jest nikdy toho člověk nesłýchał. Jemužto otpovědě Alexander a řka: Ó přebłahosłavený muži, i kterak ty mě znáš? A on vece jemu: Prvé nežli bieše přikryła povodeň tvář zemskú, znał jsem tě a tvé činy. I zdali chceš zvěděti posvátných stromuov słunce a mesiece, jenž budúcie věci zvěstuji a pravie? Usłyšav to Alexander, naplněn jsa radostí velikú, vece: Ovšem pane, žádám je viděti. A hned ten stařec vece jim: Słožte obuv s noh svých a prsteny s rukú a poďte po mně. Ale Alexander káza svým kniežatóm povstati, a słoživ obuv a prsteny s rukú, i vece jim: Poďte po mně, Ptolomee a Perdikkase a Antioche, moji najmilejši, a vy druzí tu ostaňte a mne čekajte.

I počechu choditi po tom lese, jenž bieše u veliké ohradě. A biechu tu stromové vysocí sto noh zvýší, a biechu podobni k bobkovému dřievi, a z nich teče kadidło a balsám přeščedře. Potom chodiece po tom lese, uzřechu strom jeden převysoký, jenž nejměješe ani listie ani ovoce, a sedieše na něm veliký pták, maje na hłavě korunu złatú pávovú, a łałočky ozdobená ryziem złatem, a około hrdła obrúček złatý, a na chřbětě modrý bieše a ocas z ruoženého péřie. A když jeho uzře Alexander, diviešе se spósobě jeho. I vece stařec Alexandrovi: Tento pták, jehož vidieš, jestiť Fénix, jenž jest jediný na světě.

A tak jidúce po tom lese, přijidechu k těm stromóm słunce a měsiece. Vece jemu stařec: Vzhlédni vzhuoru a o čemžkoli chceš zvěděti na své mysli, zvieš. Ale zjevně neroď młuviti. A ti stromové vysoci biechu velmi. Strom słunečný jměješe listie jako ryzie złato zarděłé a stkvúcie, a strom měsiečný jměješe listie střiebrné, jasné. I vece Alexander starcovi: Kterým jazykem dadie mi odpověď? Vece jemu stařec: Strom słunečný indickú řečí počíná a řeckú skonává, ale strom měsiečný řeckú počíná a indickú skonává. Tehdy Alexander, polibiv strom, v svém srdci poče myslti, vráti-li sě s vítězstviem do Macedonie. Tehdy strom słunečný

indickú řeči otpovědě: Tys skrotitel světa a pán všech národuov, ale otcového královstvie po všie časy neuzřieš. Celý rok živ budeš a osm měsiecóv, a jemuž najviec ufáš, dáť napitie smrtedlné. Ale Alexander na své mysli vece: Pověz mi, přeblahoslavený strome, kto mě má otráviti a zahubiti? Otpovědě strom: Bude-liť zjeven muž ten, ježtoť tvé skutky zruši, ty jeho zabieš a setřeš, a tak by mé řeči potuchly. V ta doby vece stařec Alexandrovi: Neroď se viece truditi, ani otázek o budúcie věci činiti, ale vraťme sě zasě. Tehdy jide zasě Alexander a kniežata jeho, a plakal jest hořce pro tak krátký čas života svého a kniežata s ním plakáchu.

A když jsú přišli k tomu paláci, kdežto jiná kniežata jeho čekáchu, obuli jsú sě zasě. I řekl jest stařec Alexandrovi: Vrať sě zasě, neb již nenie ižádnému pójčeno tak daleko jiti. Dále již nejezď, ale drž se na puolnoci, neb ješče nemóžeš přes mnoho měst a zemi jeti. A to řka šel jest do sieni, ale Alexander s kniežaty svými sešli jsú doluov a přišli jsú ku vojsku.

XVII.

Tomáš ze Štítného.

Nejznamenitější prosaik staré doby, jehož spisové vždy zůstanou přední ozdobou literatury české, jest Tomáš ze Štítného. Narodil se asi l. 1325 na otcovské tvrzi, Štítné jménem, která leží severně od Jindřichova Hradce. Vychován byv od rodičů nábožných, ztrávil mladá léta svá v Praze, vzdělávaje se na nově založeném učeni Pražském a s horlivostí poslouchaje kázaní velikých tehdá řečníkův duchovních. Známosť osobní s muži výtečnými, kteří za let Karlových a prvních Václavových usilovně pracovali o zvelebení mravů a kázně, zachovával a pěstoval i do mužských a kmetských let svých. Sám to připomíná o M. Matěji z Krakova, o M. Vojtěchovi, o M. Albrechtovi, o M. Matěji z Janova, o Konrádu Waldhauserovi, jmenovitě ale o Janu Miličovi z Kroměžíře. Čeho získal z úst učitelův a kazatelův, z obcování s přátely svými, z bedlivého čtení jmenovitě učitelův církevních, to, odebrav se na tvrz svou, po svém způsobu vzdělával k poučení dětí svých. Později teprvé jal se díla svá spisovati tak, aby se hodila většímu obecenstvu. Činnosť jeho nalezala však dosti nepřízně mezi muži, kterým nebylo po chuti, aby učení, posud latinou zahalované, mělo učiněno býti přístupné lidu obecnému. Všelijak hleděli Štítného osočovati, vytýkajíce mu i to, že mistrem nejsa smí psáti o věcech mistrům prý jen příslušných. On však, jsa sobě povědom, že dobře jedná, dbal utrhačných jazykův tím méně, ješto mužové, na něž o tom úsudek přede všemi příslušel, spisování jeho schvalovali. „I já to znám, ež mistr nejsem,“ dí v homiliích, „ale mistróv jsem sě v tom nepokrývaľ. Věděl mistr Vojtěch, ež já píši, arcibiskupovi jsem ukazoval, korrektor věděl od dávna, M. František, zvlášti jeden papežových. Chválili to, ježto píši; ižádný mi z nich

nebránil. A ať řku, ač nemúdře, jako bych sě, nejsa hoden, chtěl vrovnati velikému: zdalij' mistr byl sv. Bernart? Ó by mnozí znamenali, co sè praví, a netbali, kto to praví, ano i po mrzutém žlebu často teče čistá voda."

Pěkně a pravdivě charakterisuje Štítného spisovatel Počátkův církevního rozdvojení v Čechách, řka takto: „Štítný byl křesťanský filosof v plném toho slova smyslu. Četní a rozsáhlí spisové jeho pohybují se veskrze na poli náboženském; označeni jsou znakem oné filosofie, která ve smyslu sv. Augustina ne od Boha svádí ale k Bohu vodí, poněvadž se snaží chápati pravd Božích rozumem potud, pokud právě rozum lidský stačí; dýše v nich duch té skromné moudrosti, kteráž naplňuje mysl ne hloubavou nevrlostí, nýbrž bodrou smířenlivostí."

Zemřel okolo r. 1400.

Spisové Štítného dílem jsou původní, dílem přeložení z latiny. K prvním náležejí: Knihy šestery o obecných věcech křesťanských (Vyd. od Erbena 1852), Řeči besední, složené ze dvou dílův: z rozmlouvání duše s svědomím a z rozmluv nábožných, Homilie na neděle a svátky. Překlady Štítného jsou: O sedmi vstupních stavu duchovního (Bosáka Davida), o boji hříchův proti ctnostem (sv. Augustina), Zjevení sv. Brigidy (dominikána Regniarda), o přípravě srdce (Hugona), o sedmi chodbách (sv. Bonaventury), výklad na knihy moudrosti (Roberta Holkota), o stavu člověka vnitřního a o čtveru zlem (Richarda a Seto. Victore), výklad Páteře a na Zdrávas Maria. K těm se druží některé menší spisky, o nichž nelze říci bezpečně, zda-li jsou překlady či samostatné práce, jako: o hříších, o šlechetnostech, o čtyřech šlechetnostech, o sedmi šlechetnostech proti sedmi úhlavním hříchóm, o sedmi dařích Ducha svatého, o sedmeru blahoslavenství, o desateru Božím přikázaní, o dvanácti radách, o dřevu múdrosti, o korabu Noemově atd.

I. Z knihy sv. Augustina „o bojování hříechóv s šlechetnostmi."

O milování tohoto a onoho světa.

Miłovánie světa die takto: I co kraššieho, co ctnějšieho, co-li móž býti rozkošnějšieho, co libějšieho, než což zde před sebú v tomto světě vidíme? Ó kak jest divně nebe obchrániło veš svět, kak divně jest okrášlen svět povětřiem a pochotným světłem słunečným! A také že měsiec sě tak divně mění, ano jeho ve čas přibývá, ve čas ubývá. Kak jest divná rozličnosť hvězd a divný jich běh, a kterak je země utěšená v rozličném kvietí a v chuti ovoce rozličného, v rozkošné kráse łuk, potokóv, dubrav krásných a v hájovém chładu, v květu sadovém, v procházení v čirých polích, ano tráva jako hemže rostúc, ano sě obilé valmo z zemí valí, ano vinné kořenie tak rozkošně około sebe své jabřadky rozpustiło. Mała-liž útěcha v rozličných ptákóv zpievání a v divném zpořiezení pěřie krásného pávového i jiných rozličných ptákóv, a v jich prudkém a hbitém létání i sěm tam poskakování? Mała-liž kratochvił v łoviech s sokoły, s ja-

střaby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křepkosti i v skociech zvieřat rozličných, ande ono lbitá, ono prudká, ono křepká? A malá-li jest útěcha v krásném stavení, v sieniech veselých a zepsaných malováním přerozkošným? A tak i o jiném utěšení tohoto světa.

Ale milovanie bydla nebeského odpovieda řka: Kdyžť sě tak líbí krása a sličnosť zdejšieho světa, jéjž jest nikakež nelze tráti, ó kakť by sě jměla lbiti krása a sličnosť onoho světa, jež věč tráti bude! Ktož jie dojde, věč s ní ostane. A žej' přerozkošná tam krása, dobře tomu móžem porozuměti tiem: Když jsú mnohé útěchy a tak krásné věci v tomto bezbydlí: což pak tam jsú krásné a utěšené, kdež jest bydlo věčné? Když má žalář tento tolik libých věcí v tomto bezbydlí: co jich pak má sieň nebeská. Když jsú také rozkošné věci, jimiž daruje přátely i nepřátely své Hospodin zajedno: čím pak jsú rozkošnějšie, jimiž jen své zvolené přátely daruje. Když tolik útěchy jest v tomto času, kdež jest čas pracovánie: coj' pak tam v onej věčnosti, kdež jest čas hodovánie. A protož spusť s mysli milosť tohoto světa, kdež ižádný nenie tak ščastný, by neztratil toho, což najviec miluje, a počni milovati radosť onoho světa, v němž každý jest tak ščasten, že věč to bude jmieti, což by najraději.

Pakli by rad vzvěděl, coj' tam, pověděl jest prorok i svatý Pavel, žej' tam ta rozkoš a ta radosť, jakéž jest ani oko vídalo ani ucho slychalo ani kdy člověku v srdce takáž přicházela, jakúž jest Buoh připravil těm, ježto jej milují. K tomu štěstí vzdycháše, a maje mnoho sbožie světa tohoto, David, a řka: I co jest, bych nejměl na nebesiech, a čemu mi jest to bez tebe býti na zemi? A pravieše také, kakžkoli mnoho jměješe králových krmí: Nasytím sě, když sě zjevně tvá chvála ukáže. A opět: Żedí sě duše má k Bohu živému, jako ten, jenž by rád pil. I kdy přijdu a ukáži sě před obličejem Božím? A opět: E hoře, kak sě jest prodlilo mé bezbydlé! Protož sv. Pavel i žádáše, by rozlúče sě s tělem, i byl s Kristem.

II. Z knihy bratra Davida bosáka o sedmi vstupních.

O pokoře.

Pokora jest dobrovolné mysli ponížénie z opatřenie své křehkosti i jiných svých nedostatkóv. Praví sv. Bernart: Pokora jest ta šlechetnosť, již člověk, pravě sě poznaje, oblacinie sám sobě. Dvoje věc nás napomíná, abychom pokorni byli: jedna, když znamenáme, co jsmy; druhá, když znamenáme, co nejsmy.

Když znamenáme, co jsmy, musímy pokorni býti; neb jsme v sobě nestateč, ale od Boha jsme to, což jsme. A protož nemóžem tiem hrdi býti; neb cizí mocí, múdrostí i dobrotú to jest, což jsme, a on sám má z toho chválu, jímž jsme to, cožkoli jsme. A ta pokora jest svatých a pokorných i dóstojných lidí, ježto čím jsú větší, tiem sě viece pokořie a z toho, což jmají dobrého, ne sobě ale Bohu chválu vzdávají. Zlodějstvem jest vinen ten, ktož sobě co zóstaví toho, čímž vládne, bez vuole pána svého, a praví Hospodin skrze proroka jednoho: Chvály své jinému

nedám. Rád nám dá prospěch v dobrém, ale z toho chváłu ostavił jest sobě.

To, což sě kto čím honosí, jímžto nenie, činí jako błázen, když sě mni múdrým a žebrák králem. Tresktał Buoh skrze sv. Jana muže jednoho takto, řka: Pravíš „jsem bohat a nenie mi ničehož potřebie;“ a zda-l' nevieš, že jsi huben a psoten, chud, slep a nah? Tak nás Hospodin osvěcije, když jsme slepi sě zrodili, nevidúc pravdy: błátem oči pomazuje, z něhož jsme učiněni. A tak najprv sami sě počnem poznávati a potom toho, jenž nás jest osvietił, a věřiec veň, jemu sě modliti. Ten z błáta zrnk přijme, ktož znamenaje svú nestatečnosť, pokoren bude.

Trojí pokoru máme mieti, točiž v sobě, k bližniemu a k Bohu mámy býti pokorni.

V s o b ě, znamenajíc svú křehkosť a nestatečnosť v nedostatciech přirozených tělesných i duchovních i v těch, že svú vinú vždy sě tiehneme ke złému. Protož to pomniec, budem pokorni, řeč, odpověď, i všecky obyčeje pokorné majíc, táhnúc sě k tomu, abychom i v sprostných věcech pohodlé učinili těm, s nimiž jsmy, posłuhujíc jim, pomniec nato, že Syn Boží nepřišeł, aby jemu słúžili, ale aby on słúžił. A tak i nohy ráčił svým młazším umývati, abychom my též činili, na rovném rúše a pokrmu dosti majíc.

K b l i ž n í m máme býti pokorni, nesúdiec jich drze, ale ctiec je z viery a majíc je nad sě. Neb což dobrého jest v kom, toho druhý nevšeho vidí, ale své złé každý vidí v sobě, chce-li. Protož bez fałše móž jeden druhého lepším mnieti, než jest sám, aneb že by snad lepší był, by jemu tiž darové byli dáni. Tak praví sv. Paveł: V pokoře majíc výše jeden druhého, mezi sobú počesť činiec jeden druhému, a pokorně, ač co potká od někoho protivného, přetrpiec.

I jsú z bližních jedni nám rovni, druzi vyšší, třetí poddáni. Protož coj' řečeno nynie, toj' mezi rovnými rozuměti. A kak słušie pokornu býti k vyšším, sv. Paveł k dřevniemu dvé rozkazuje a řka: Posłušni buďte svých starost a jim poddáni. Posłúchati jest naplniti přikázanie, ale býti poddánu jest pokornú mysli býti pod nimi jako pod Božími posły v tom, což nenie proti Bohu. Kak by pak k nižším był pokoren, znamenaj, coť praví sv. Paveł: Učiněni jsmy małými mezi vámi právě jako ty ženy, ježto svými prsmi chovají svých dietek. A tak Kristus také praví: Já jsem mezi vámi jako ten, jenž słúží. A také jest psáno: Vódcí's jich učiněn, budiž mezi nimi jako z nich jeden. A podlé toho trojieho pověděnie každý, ktož vładne druhými, má najprv býti jako z nich jeden v pokrmu, v rúše, v práci, leč by zvłáščie potřeba jiné kázała aneb nemúdrá poddaných hrdosť. A také býti má jako malitký mezi nimi na své mysli, nemně, by oni proň byli, ale že on jest pro ně, a že pro sě i pro ně má vydati počet Bohu. Má také býti jako ten, jenž słúží mezi nimi, dobrotivě je veda a jich trpě nedómysły a přiekład jim dobrý dávaje.

K B o h u mámy pokorni býti, najprv abychom pomniec, žej' on náš Buoh a náš pán i súdcie náš, vždy poddáni byli a posłušni, a pak-li kde pohýříme, abychom sě inhed káli. A druhé pokorni máme býti proti Bohu, trpiec pokorně, což na ny přepustí, nevrtříc ale rozumějíc, že jsme dóstojni trpěti. A třetie abychom hrdi nebyli z jeho dobrodinie, ale znali to, že ne pro naše zasłúženie ale z své dobroty sprostně činí nám dobře, a miłovał nás dřéve nežli my jej, i zvolił i poznał nás a spravedlny a svaty nás

činí. Protož máme jemu dieku snažně a pokorně vzdáti a nemnieti, bychom co jměli z sebe; neb jakož David praví, on jest učinil ny, ale ne my sě sami.

Kakžkoli z toho dómyslný mohl by znamenati vstupně pokory; avšak aby zřiedlnější byly, znamenaj tři vstupně jejie. První jest, aby rozuměl člověk své křehkosti a jiným svým nedóstatkóm a neklamal sám sebú, hledaje daremnic chlúby. Pak-li bude liba počest, sám na sě oskřiekni sě, věda, že tebe zmek ponúká k tomu a ty pak chceš jemu již uvěřiti, a věda, že nic nemáš svého, jen což od Boha a doniž Bóh chce a nic dále. Praví David: Synové lidšči, i proč milujete ješitnost a hledáte lži?

Mohlt jest nás dobře Buoh učiniti andělóm rovny, ale chtěl jest, abychom pokorú došli chvály věčné. A protož také Bóh milý, když všecky zeskrz hřiechy nám odpusti na křstu, pokuty za hřiech přirozený zde na světě nám nesejme, abychom vždy majíc na paměti své hubenstvo, pokorni byli a nevzpýchali. Jako náš otec první, netbav Božieho přikázanie, i upadl v hřiech a v pokutu hřiecha i se vším svým panárodem, pro nějžto i dnes všichni jsme v práci.

Druhý vstupeň pokory móž slúti, když netolik sám sobě člověk jest lacin v svých činiech, ale i od jiných trpí pokorně, když ho pokorně vážie. A proto že pravdu miluje a sám sebe tú oblaštní milostí nemiluje, chtěl by, kdy by to jiným nebylo škodno, aby všichni viděli jeho položenie, aby nemněli jej lepším, než jest. Neb praví sv. Řehoř: Jakož pyšní hledají cti, takéž často pokorní, když na ně netbají, radují sě. Ten vstupeň vysoký jest a velmi málo jest jich na něm. A protož nenie to div, že nemáme jiných šlechetností, když té, ježto jest máti a pěstún jich, v sobě nevidímy. Proč by to bylo, že by ten, jenž jest bohat v milosrdenstvie a jenž jest svého syna pro ny poslal k smrti, otec nebeský, ostavil nás tak chudy v šlechetnostech, kdy bychom jich hledali snažně a v pokoře? Ale vidí Hospodin, že nejmámy pokory, i nedá nám jiných šlechetností, abychom nepadli tieže. Neb vyššiemu stavení hlubšieho krumfestu jest třeba, a tepělé dřevo, nebude-li jmieti hlubokého kořenu, spiešc vietr vyvrátí Protož ktož chce rád dosieci šlechetností velikých, ten sě najprv hluboce upokoře, ulož; neb jakéžt sě Bóh protiví pyšným, takéžt své dary dává pokorným.

Třetí vstupeň pokory jest, když kto i u velikých Božích dařiech pokoru sdržie v velikém dóstojenstvi a to vše, což mají, ne k své obracijí ale k toho chvále, od něhož pocházie všecko dobré. Tu jest pokoru jměla Matka svatá, ež vidúc, žej' ze všeho světa vybrána jedina, aby byla Boží matkú, však pokorně jeho služebnicí sě jmenuje, řkúc: Vezřel na ponížienie služebnice své. Tu pokoru jměl jest Kristus, že jsa roven Otci Bohu, jako by v tom ponížil sebe, žej' ráčil člověkem býti a smrt přijieti ukrutnú. Tej pokoře učil jest své apoštoly, řka jim: Učte sě ote mne, neboť jsem sklidný a pokorného srdce. Tu pokoru jmají andělé i všichni svatí v králevství nebeském, že jsúc plni všeho dobrého a všie cti najvyššie, však ijednoho hnutie pýchy nemají z toho, a tiem jsú pokornější v sobě, čím jsú vyšší v Boze. Ta pokora jest lidí svrchovaných, ježto čím jsú větší, tiem pokornější ve všem, v rozumiech, v řeči, v žádostech i i ve všech činiech svých. Neb ač ten sě pokoří, ježto nejmá čím hrd býti, ale to má, zač by sě styděl, kakž koli dobra jest pokora: však nenie k divu podobna. A když by syn sedláka některého nechtěl slúti

syn krúlóv, dobrá jest sprostnosť, aneb chudý, když nechce sťáti bohatým: avšak nenie to div. Ale když ten, jenž má chváťu od jiných a jehož v česť mají, jemuž pochlebují, jest při sobě, nezajda v chťúbu, a zná sě, že je to vše dar Boží: toť jest zde na tomto světě divná a řiedko vídaná pokora. Ano mistr pohanský Seneka praví, že nic nesnadnějšieho tomu, ktož chce v skrovnosti býti, tociž ve všech činiech svých vhod sdržeti sě, neupřielišě ani mnoha ani máťa, než pochlebenstvie sě vystřieci.

III. Z homilií.

Řeč v úterý po velice noci.

Hod tento zpievají na nešpoře u křstitedlnice, vyjdúc z kóru, „cž když lid izrahelský vyšeť z Egypta, rod Jakubóv z lidu chatrného, ukázuťaj' sè židovská svátosť a moc lidu izrahelského. Moře uzřeťo a utekťo a Jordan obrátiť sě jest zasě.“ A když kosteť připomíná hod velikonoční starého zákona, v němž jest lid Boží vyšeť z Egypta v prolití krve beránka bez poškvrny, ježtoj' nám znamenaťo, cž v prolití nevinné krve Pána našeho Krista budem vyvedeni z ďábelské moci a duše svatých otcóv z pekelných temnic: chci vám také něco řieci o tom.

Ale aby lépe tomu srozuměli, coť bych praviť, najprv znamenajte, cž když lid židovský rozpťodiť sě v egyptskej zemi, súžen těžkými robotami, voťať k Bohu a Bóh je divně a mocně vyvedť odtud, ukázav, cž jest lid jeho. A když šli odtud, byťo skoro před nimi moře. A když k moři přišli, ano je honic stihajíc jich nepřietelé, Mojžieš kázaním Božím udeřiť v ně prutem, a moře sě rozstúpiťo; a ježto jim, donidž před nimi, byťo k strachu a ku překaze, tu jim pak byťo ku pomoci; neb i s pravé i s levé strany stáťo jako zeď rozstúpiv sě, a oni prošli je suchú nohú. A když nepřietelé po nich vešli, sliťo sě na ně moře a stopiťo všecky. A když jsú je tak za sebú jměli, ježtoj' jim byťo dřéve ku překaze, by sě byťo nerozstúpiťo, to jim byťo k bezpečenstvu, když za nimi byťo. Ó kak jim jest mohťo veseťo býti, když sěj' stať s nimi tak znamenitý div, až jsú v zastupiech jdúc zpievali, řkúce: Zpievajme Hospodinu sťavně, nebť vzvelíčen jest. Potom dať jim Hospodin zákon psaný a rozkázať jim skřini svátosti učiniti. A mnoho přejměvše rozličných pótek, jdúc po púšti, pak k Jordanu přišli a tu opět znamenitý druhý div stať sě s nimi, cž Jordan vzhóru sě obrátiť zasě hořejší stranú a tak sě vysoko vzprýštiť, cž zdaleka byťo viděti, an jako jedna veliká vzrostť hora. A dolejšie strana doťóv sběhťa v moře. A tak Židé, lid izrahelský, vešli v svatú zemi skrze Jordan tak rozdělený. A kázať jim Bóh dvanadcet velikých kamenóv vynésti z Jordana a na březe postaviti, a jiných dvanadcet leckdes vezmúc aby v Jordan vnesli, aby ten div vždy v paměti jim byť a ta miťosť a pomoc Božie. A takto jim byť přikázať Bóh jíti přes Jordan, aby kněžie, vezmúc skřini svátosti, šli k Jordanu a lid šeť za ní a jmaje ji před sebú dva tisíc ťoket. A jakž kněžie s tú skřiní svátosti vstúpili v Jordan a jen nohy omočili, tak dolejšie strany Jordana nbyťo, ježto v moře vtekťa, a hořejšie stáťa rostúc a prýštiec sě vzhóru. A tak oschťo, kdež kněžie stáli. A když opět vstúpili hťúbe a nohy omočili, takéž sě staťo, až i

stáli tu, kdež była najhłubšie řeka. Tak vždy pomału postúpajic, až všecka dolejšie strana vtekła v moře a hořejšie sě zasě obrátiła a vzhóru vzprýštiła. Tuž stáli kněžie s skříní svátosti, až veškeń lid přešeł a každý rod, jakž jich dvanadcet było, vnesł v Jordan svój kámen a jiný z Jordana vynesł. A tak vešli do svaté země.

Toť vzpomínaje David, die v żałtáři: Když Izrahel šeł z Egypta, rod Jakubóv z lidu chatrného, Židóv svátosť sě ukázała a moc lidu izrahelského. Moře viděło a utekło a Jordan sě obratił zasě.

Když svatý kosteł vzpomíná to, coj' sě tělesně dáło moci Boží k utěšeni lidu jeho, jakž jste słyšeli v tej pověsti, vezmem z toho někaký podobný duchovní rozum k utěšení duchovniemu. A toť sě k tomu připodobnává. Coj' Egypt, ježto temnosť słove, než dosti slepý a temný běh světa tohoto obyčeje, v němž lid izrahelský, tociž ježto vidie Boha, má súženie? Vidúc, coj' pravda, i býti v slepotě podlé obyčeje tohoto světa, súženieť jest svědomí dobrému. Ale budem-li vołati k Hospodinu, vyvedeť nás z toho Pán, ež ostanúc žádosti světa slepého, pójdem, potáhnem sě k životu duchovniemu, kdež bychom svobodně słúžili Bohu. A jakož sěj' to stało s Židy tělesně a znamenitě, ež sěj' jim tak moře rozstúpiło a Jordan sě obrátił zasě, než jsú vešli v tu zemi svatú: takéž duchovně to dvé sě stane s tiem, ktož vyjde svú žádostí z světa a potáhne sě k životu pravě duchovniemu, a donidž to obé divně s ním sě nestane, dotud nenie ještě pravě v pokojném duchovenství. Najprvěť jest vyjiti z světského obyčeje, a toť nám těžko bude, donidž před námi jest přiekazno moře; neb obyčej hřiechóv bude nás stihati až k moři, jakož jsú Egyptští stihali až v moře lid židovský. Ale nerozpačíme-li sě, pomóž nám Bóh; rozstúpí sě moře a ti naši zlí světští obyčeji v tom budú moři zahłazeni. A tak bude nám moře pomocno, když je projdem, ještoj' nám było ku přiekaze, donidž jest před námi było. Mořej' hořké a zabyłé, i móžem jím rozuměti bázň světskú, żałosť, hněv i cožkoli takového, ježtoj' teskné a hořké. Donidž kto má to moře před sebú, ež sě bojí żałosti světské, túhy po světu, tesknosti, brzo sě rozhněvá, závidí: dotud nesmie z Egypta, leká sě toho moře, nevie, kudy by mohł minúti je. Ač již vyjde a počne sě táhnúti k duchovenství, však s rozpačí a strachem, by nepřietelé nepostihli a neuvedli zasě do Egypta, tociž dřevní světští obyčeji by opět v svět neuvedli zasě a v túž slepotu, v níž jest był dřéve. Ale ktož vyjda i jde před sě bez rozpači, v Bóh ufaje v najpilnějši potřebu, když bude všecka žádosť jeho vołati k Božie pomoci: rozstúpi sě moře; neb udeří v ně prutem súdu Božieho, jakož Bóh kázał, tociž, maje súd Božie upřiemé spravedlnosti na paměti, rozstúpí sě před ním bázň světská, hněv, tesknosť, żałosť i cožkoli takového, ježto było ku přieknze hnúti sě z světského obyčeje, a pójde skrze to, ano jemu obapoł to jako zeď ku pomoci i s levé i s pravé strany.

A když pak tu żałosť złého přemóž a ztopí jako nepřáteły dřevnie světské obyčeje, ež již nebude sě báti, nebude sě strachovati ztráty světských věcí, nebude pro světské škody nebo kterěžkoli světské nelibé pótky teskniti sobě, již to moře má zasě ku pomoci a bezpečstvu, żałostě jen, coj' dřéve obmeškał dobrého. S kým sěj' ten div vłášti Božie moci nestał ještě, ež jest tak neprošeł tohoto moře a má před sebú, ještě sě mútě pro světské věci, lekaje škod světských, ačť jest vyšeł žádostí z

světa, nepomóž-liť Hospodin jemu skrze to moře, popadnúť jej nepřietelé, jeho dřevní obyčeje, a uvedú zasě do Egypta.

Druhý div o Jordanu ne inhed sě stane, když vyjde kto z světa na Boží cestu, počna sě táhnúti k duchovenství. Jakož Židé, vyšedše z Egypta i moře přešedše, prvé manny jedli, zákon psaný od Boha vzeli, mnoho pracovali, často bojovali, rozličné jmievali pótky; a také ne inhed społkem ale ponenáhłu sešła dołóv v moře dolejšie strana Jordana a hořejšie sě prýštiła, rostúc vzhóru zasě: takéžť bývá duchovně tento div druhý. Když již člověk vším úmysłem z světa vyjde a i moře již projde, jakž jste słyšeli, ještě nejednú úmysłem pohne tam nebo sěm. Nežli sě jemu obrátí tak Jordan zasě, musí trpěti pokušenie a bojovati protiv světské žádosti a tělesnej a tak pozná v rozličných přihodách své hubenstvo a nestatečnosť věcí světských a miłosť Boží. Tuž teprv k Jordanu přijde a rozdělí sě Jordan jemu, ež hořejšie strana obrátí sě zasě vzhóru, odňavadž jde, a dolejší staví sě v moři.

Jordan miłosť znamenává; neb jakož jest Jordan silná řeka a sładkú má vodu, takéž v miłostij' sładká pochotnosť, a silnáj' miłosť jako i smrť. Smrť vše sbeře a miłosť vše snese. Ale ktož chce k životu pravě duchovniemu, musí divně miłosť rozděliti. Jakoj' Jordan rozdělen prvé, než vešli Židé v svatú zemi: musí čłověk poznati sě, poznati všech stvořených věcí nedokonánie a poznati Boha, jenž plnosť jest dobrého všeho. Tuž teprv bude mdleti jemu miłosť a misati k světským věcem a k Bohu rósti. A čímž čłověk dómyslněje a hłúbe spatří to, kak jest Pán Bóh vše dobré jeho a kak jsú nestatečné všecky v sobě věci světské a kak jsú k dobrému věčnému mnohé překazny, ktož sě jim podda miłosti: jako by s skříní svátosti hłúbe hłúbež v Jordan vstúpił. Neb to spatřovánie Božské velebnosti a světské nestatečnosti jest v čłověčiem srdci jako svátosť v oné skříni, s niž když hłúbe hłúbež v Jordan kněžie postúpali, dolejšie strany ubývało a hořejšie rostła vzhóru. Takéž tak móž hłuboce velikú Bozí moc čłověk spatřovati a nestatečnosť věcí světských, až by sě tak miłosť i rozdělila, jakoj' sě był před onú skřiní svátosti rozdělił Jordan, ež by miłosť k světským věcem vždy misała, až by v hořkosť sběhła, v žałosť sě obrátíc, žej' sě ještě něvčem s nimi obierati, ještě jich ovšem nebýti prázdnu, a nic by libosti neostało k světským věcem. A miłosť k Bohu by sě zasě k němu obrátiła, od něhož jde, a vzhóru rostła, až by sě té veliké hoře, ježto Krista znamenává, vrovnávała, jenž nás tak miłował, ež mnoho nepohody trpěł za ny, až i smrť těžkú. Takéž takový čłověk był by hotov i umřieti proň. A taká miłosť zdaleka by zřiedlna była, jakoj' było zdaleka viděti Jordan, když tak był vzrostł vzhóru.

Donidž kto tak miłostí nerozdělí, ač ne sám svú siłú, ale s darem Božie miłosti, dotudť nenie v pravém ještě duchovenství. Ale jakož ne inhed społkem ale ponenáhłu Jordan tak sě rozdělił, takéž ižádný sě ani do sebe ani do jiného nerozpakuj, ačť inhed brzo velikým nenie. Tu kdež jest najvýš, z nízka inhed nelzej' vstúpiti ižádnému, ale ponenáhłu ubývá miłosti k světským věcem a k Bohu roste.

I toj' sě stało, ež když Židé prošli tak Jordan, kázał jim Bóh, aby každý rod, jakož jich dvanadcet było, vnesł kamen svój v Jordan, aby tam potonuł a zahřezł, a z Jordana aby vynesł a na březe postavił k

tej paměti, ež jsú tak divně byli Jordan prošli. Takéž ktož tak vejde v duchovní úmysł svým pilným mysli přemietániem o duchovních nebeských věcech a o světských, tak rozdělc miłosť, jakž jste słyšeli, má vnésti v tu miłosť dvanadcet kamenóv a potopiti v ní a jiných dvanadcet vynésti z nie a znamenitě postaviti. Tiem kamením móžem znamenati tvrdosť neb pevnosť a těžkosť, jakož ty věci má do sebe kámen. A ta těžkosť neb tvrdosť móž i ve złém i v dobrém býti. Protož złú tvrdosť, ještoj' kto tvrd ve złém protiv dobrému hnutí, má duchovní člověk v tej miłosti zatopiti, skrze niž jest všeł v duchovenstvie, když mu jest k Bohu sě była obrátiła a všecka sešła k světským věcem. A z té miłosti má vynésti jako dobré kamenie, aby był peven v dobrém, těžek a tvrd v pokušení, sebú nedada hnúti od dobrého, aby v stáłosti dokonał počaté dobré.

IV. Ze zjevení sv. Brigity.

O jednom květu, ježto měł pěť listóv.

Požehnané buď jméno tvé, synu; česť buď tvému člověčenství nad to nade vše, což jest stvořeno; chváła buď Božství tvému, ježto jest i s člověčenstvím tvým jeden Buoh.

I vece syn Boží: Matko, ty jsi podobna k květu, ježto jest rostł v małém údolí, u něhož bieše pěť hor vysokých. A ten květ zrostł ze tří kořenóv přiemým svým prutem beze všech sukóv. A ten květ měł pěť listóv plných všie pochotnosti. A to údolé s ním vyrostło nad těchto pěť hor a listové květu toho rozšiřili sě nade všecku nebeskú výsosť a nade všecky andělské kuory. Ty jsi to údolé pro svú pokoru, ježto's ji měła mimo jiné. Ta jest zrostła nad pěť hor. Jedna hora był Mojžieš, ježto jest zákon ustavený mému lidu měł jako obklíčen v své hrsti: ale ty jsi jeho naplniła, neb's měła v svém náručí obkličena pána zákona všelikého ustaveného. Druhá hora był Eliáš, ježto jest tak svat był, že i s těłem i s duší vzat jest v svaté miesto: ale ty vyššie jeho, neb ty jsi v svém těle i v duši vzata nade všecky andělské kuory k svému synu do jeho trónu, s nímž přebývá tvé čisté těło. Třetí hora była jest síła Sampsonova, síła, ježto ji jest měł nade všecky lidi, avšak jej črt svú lstí přemohł: ale ty jsi svú siłú črta přemohła, protož jsi silnějšie Sampsona. Čtvrtá hora był David, ježto jest był podlé srdce mého, avšak upadł v hřiech: ale ty jsi była všie podlé mé vuole a nikdy jsi nezhřešiła. Pátá hora był Šałomún, ježto jest był pln múdrostí, avšak sě zbłáznił: ale ty jsi była plna múdrosti a nikdiež jsi nebyła nemúdra ani okłamána, protož ty jsi výše Šałomúna.

A ze tří kořenóv jest tvój květ vyšeł: neb's ty od své mładosti měła rozom Boha a miłosť a posłušenstvie. Z těch tří kořenóv vyrostł prut beze všech sukóv, tociž vuole tvá, ježto sě nikdy nikam nepochyliła jedno k mé vuoli.

A ten květť měł pěť listóv, ježto jsú zrostły nade všecky andělské kuory. Ty jsi jistě ten květ, jehož jeden list jest počestnosť tvá, ježto jest tak veliká, že andělé moji, ježto jsú v tak veliké počestnosti, zřéc na tvú počestnosť, vidie ji nad sebú. Druhý list jest miłosrdenstvie tvé, ježto

jest bylo tak veliké, že když jsi viděla hubenstvo všech duší, měla's nad nimi slitovánie, a velikú's na svém srdci muku trpěla při mém umučení a v mé smrti. Andělé plni jsú milosrdenstvie, ale bolesti netrpie nikdy; ale ty v tom slitování, ježto jsi měla nad hubenstvím duší lidských, radši jsi chtěla tu všicku bolesť trpěti pro mú smrť, než by byla jie prázdna. V tom jest tvé milosrdenstvie nad andělské. Třeti list jest tichosť tvá. Tuť také maji andělé, nebť všem dobrého přeji: ale ty před svú smrtí, jsúc v těle, měla's vuoli jako andělé a všem's dobře učinila, ani ještě odpovieš komu, ktož by smyslně prosil sobě potřebného. Čtvrtý list jest krása tvá. Andělé znamenávaji jeden druhého a všech duší krásu a všech těl a divie sě v tom múdrosti Božie: ale tvé duše krásu vidie nade všecko stvořenie a tvého těla počestnosť nade všecky lidi. Pátý list byl kochánie tvé v milosti Božie; nebť jest jedno Buoh byl tvá útěcha. A tak ani andělé maji v čem svého kochánie jedno v Boze: ale však plamen tvé milosti svaté, ježto sě ty jí kocháš v Boze, výše táhne nade všecky anděly.

A tak ten květ byl pln sladkosti, že tě všicku vzal v svój duch Buoh Otec; neb nade všecky slibila's sě jemu.

Aj kterak jest to údolé svým květem nade všecky povýšeno andělské kuory, tvé tělo s tvú svatú duší!

V. Z rozmlouvání duše s svědomím.

Dobrodiní Božská.

Svědomí. Ó má milá duše, což učiníva Pánu a Bohu našemu, od něhož jsva tolik dobrého vzala? Neb jest nejměl natom dosti, aby též dary dobré s jinými náma dal, ale také v naji zlém, žej' zvláščním milovníkem, móževa poznati.

Duše. Tys mi dal, Hospodine, abych tě poznal a nad mnohé jiné o tvém tajemství rozuměl tvým otevřením. Jiné mé vrstevné tovařiše ve tmě nevědènie jsi ostavil a mně's nad ně tvého daru světlo vlil. Tys mně dal smysl hbitý k rozumu, pohodnúti snadný, paměť drživú, prospěch v skutciech, milosť před těmi, s nimiž jsem sě obieral, a v počatých věcech i v snaženství mém prospěšenstvie, utěšenie v protivenství, opatrnosť v prospěšenství. A kam sě koli obrátiech, všudy mě tvé milosti dar a tvé milosrdenstvie předešlo. A často's mi, když mi sě zdáše, bych již zahynul, spomohl a vyprostil's mě, když bludiech. Jako kdes jinde sě uzři, že jsem, a jako bych v kterakéms objetí milovánie vnitř byl držán a nevědě, co jest to, ježto mě drži; avšak abych to hledal neztracuje. vší snažnosti toho hledám. Usiluje kteraks lahodně mysl, aby neodstúpilo od nie to, jehož objeti žádá, a jako by v tom všech svých žádosti konec nalezla, nevymluvně sě veselí, nic již viece nehledajic, než vždy tak ostati žádajic. Jistě toť jest Hospodin mój, jenž mě živí. Ale přišel nevidomě, přišel tajně, přišel, aby sě dotekl mne, ale ne abych já viděl jej. Přišel, ne aby vešken sě vlil, ale aby okusiti sebe dal; ne aby naplnil, ale aby táhl žádosť k sobě. Předjiezdnik kakés své milosti ukazuje, ale ne plnosť své svatosti. A toť jest, ježto zvláště přísluši k daróm, jež posielá ženich svej choti dřéve, než sám k niej přijde. Takéž

on, jenž věčně sě dá k vidění a ku poznávání v životě budúciem, zde někak, aby poznała duše, kak jest sładký, okusiti sebe dává.

Svědomí. Protož mnoho máš miłovati Boha svého, jenžť jest tolik ukázał dobroděnie. Ale aby v jeho miłováni płapołáním viece sě rozžehł, znamenaj pilně, jsú-li která jiná dobroděnie, mimo ta, ježto jsú tobě dřéve pověděna, kterážtoť dał zvłášče, a všech buď vděčen.

Duše. Velmi bych jměła Boha svého miłovati, jenž mě stvořił A tak jsem vzał od něho, abych był a abych člověk był. Neb veliký jest rozdieł mezi mnú a zvieřetem. Vzał jsem postavu těła a v tom těle rozdělenie čitedlnosti jsem vzał: oči abych viděł, uši abych słyšał, chřiepi abych voňał, ruce abych šmakał, jazyk v ústech abych chuť čił, nohy abych chodił. A vzał jsem od něho všecko zdravie života svého. Velikáť jest věc i to také, že k těm mým čitedlnostem utěšení a k libosti každému obłáště stvořił mnohé věci, ježto krásně svietie, zvukem łahodně vznie, rozkošně voněji, sładkú chuť a pochotnú dávaji a ježto dotčením rozkoš činie. A protoť jest múdrosť našeho Stvořitele tak rozličné kakovés věci v tělesných věcech łožiła, aby každá člověčie čitedlnosť zvłáště nalezła utěšenie. Neb jiné pochopí zrak, jiné voněnie, jiné dotčenie, jiné słuch a jiné chuť, ježto jest v ústech Zrak pase krásu barev, a rozkoš zpievánie těši słuch; vóně rozličné chřiepi poživáta, a chuti sładké a libé kteréžkoli dasny a jazyk vzkúšie. A kto móž všecku rozkoš čitedlností vypraviti, jež jsú tak mnohé ve všech věcech, že když by kto samu o sobě každú znamenał takovú věc, mněł by, by jen pro ni ten úd, jenž ji pochopiti móž, był stvořen. Mnoho rozkoši v rozličných barvách očima a rozličnosti zvuku a hłasóv ušima: ne jedna barva oko těší, ani jediný hłas ucho, ale mnoho rozličných barev oko a rozličných hłasóv ucho. A opět i coť sě zdá, ježto je jako najvěčšie věc, sładkých a utěšených věcí pomłuva, jíž sobě lidé svú vóli zjevuji, minułé věci rozpravějí, ty, kteréž jsú, ukazují a budúcie poviedají a tajné zjevují, tak že kdy by toho pohodlé, tociž řeči, lidé nejměli, život jich k skotskému był by podoben. Což bych pak všech hłasóv rozličnosť vzpominał, jichž jest tak mnoho, že paměť jich nemóž přeběhnúti snadně, ježto vše słúžie słuchu a k jeho rozkosi jsú stvořeny. A takéž jest o vóni. Neb jinak kadidło a jinak rozličné kvietie své vóně chuť dává. A takéž chuť okušenie v ústech neb dotčenie rozličná svá mají utěšenie, ježto k jich rozkoši jsú stvořena, jež každý sám dobře móž znamenati po dřevných věcech.

Veliká věc jest také i to, že zdravé a číłé údy stvořił mi Buoh mój, abych v nich nejměł bolesti a jiným był běden a mrzek. A také jsem ješče viece ot Boha vzał, tociž mysl, ježto by mohła rozuměti a popadnúti pravdu, ježto by mohła pravé od nepravého rozeznati a znamenati Stvořitele a chváliti jej a přidržeti sě jeho. A také to mám za veliké dobroděnie, že v taký čas a mezi takými lidmi abych sě narodił, chtěł Buoh mój, skrze něž bych k jeho vieře a k svátosti kostelnie přišeł. Hlédaj, kak bez počta mnohu lidem toho jest nedáno, ježto jsem já vzał jeho darem: s nimiž społu bych był, týmž právem był bych zahynuł. Oni jsú zóstaveni spravedlnosti a já jsem pozván jeho miłosti.

Také to znamenám, žej' to jeho dar, že jsem był odchován od mých starosť, že mne jest oheň nesžehł, že mne jest voda neutopiła, že mne zvěř neroztrhała, že jsem odněkud upadením nezhynuł, že jsem až do tohoto věku v jeho vieře, v dobréj vóli uchován.

A tak, Hospodine Bože mój, velikú's mně milost ukázal. A když ve všech tvých skutciech jsi divný, však sě divnější zdáš v milosti tvého slitovánie. Neb žádného nezavržeš, žádným nepohrzieš, aniť s kým protivno býti, jedno ač komu nesmyslnému jest protivno s tobú býti. Jsúť také i tito dary tvoji, Hospodine, mně od tebe milostivě požičeni, že's mě často, a já v nebezpečenství, vyprostil, aniť kdy mými hřiechy kakžkolivěk psotnými mohl přemožen býti. Já tebe zapomněl, a ty's mě o sobě upamatoval, abych na tě vzpoměnul. Odvráceného od sebe odvolal jsi zasě, a když k tobě jdiech, milostivě jsi mě přijal; když kajiech sě, odpustil's mi netolik ty hřiechy, jichž jsem sě dopustil, ale také i ty, jichž jsem sě tvú obranú nedopustil. Cožkoli zlého tvú obranú jsem sě nedopustil, to vše zato mám mieti že's mi odpustil. Neb jakož jsem ve mnohé hřiechy upadl, takéž bych velim u věčšie upadl, kdyby ty mne byl nevystřiehl a neuchoval. A trojím činem pomním, že's od hřiechu mě uchoval: to jest příčiny k hřiechu odtržením a dáním síly, jíž bych sě hřiechu mohl obrániti, a také že's mi dal zvláščí nemilosť k některým hřiechóm. Ve mnohé hřiechy, vědě, že bych byl padl, bych byl měl kterú k nim příčinu, ale Boží milostí to mi jest často odjato. Ve mnohé také jednak jsem padl, hnut jsa těžkým pokušením, ale síla's mi dal Hospodine, abych přemoci mohl svú žádosť a pokušenie, jež na mě přišlo, abych nepovolil. Od některých pak hřiechóv tak mě daleko tvé slitovánie učinilo Hospodine, že jsú mi až stydci byli, ani mě jich které trápilo pokušenie.

VI. Z rozmluv nábožných.

O tom, co jest Buoh, a skrze co má poznán býti.

Děti. Milý tatiku! Kdyžť nám tázati tebe, rádi bychom, coj' Buoh, srozoměli.

Otec. Ó dietky! krátké, ale daleké a převysoké učinili jste otázanie. Nedáť sě mýliti rozum, ež Buoh jest; všeť stvořenie volá, ež Buoh stvořitel jest, neb nic sě jest samo neučinilo. Protož všeliký lid pohanský, židovský, křesťanský, kacieři i filosofi, mají něco za Buoh; ale coj' Buoh, toho smysl člověčí neobsiehne. Protož řkuť, ež Buoh jest nevypravná věc svrchovaná, jehož nic lepšieho, nic blaženějšieho, nic velebnějšieho nemóž býti pomyšleno, ani tak dobré, tak blažené, tak velebné; neb v tom vycházie nad každú mysl, nad každý smysl angelský i člověčí, vždy jest nad to výbornějie, nežli móž kto povědieti neb pomysliti. A tak, co Buoh nenie, nalezněte; ale co jest, toho nemóžeme dosáhnúti. Neb kakž kto móž najvěčší velebnosť pomysliti, vždyť jest nad to: vejdi člověk jakž móž k srdci vysokému: nad toť Buoh povýšen bude. Protoť jsú mnozi bludové pohanští vyšli i kacieřští, ež v svých úmyslech vymysléc sobě Boha takto neb takto, řekli, by to Buoh byl. Anoj' to smysl svój nesmysl znáti a nerozum, ež nám jest nelze zřieti v jasnosť slavného Božstvie a v ten kakýs blesk duchovní toho kakéhos vnitřního světla, v němžto jest Buoh, k němuž nelze přistúpiti. Ale v pokoře zaslúžíme, silní držiec a pravú křestanskú vieru, ež opatříme Boha svého skrze Krista Pána našeho, když budeta nám až dočista srdečnie oči učištěně v

onom u věčném královstvu jeho; ač však hřiech nás do konce neoslepí, ež bychom, čehož Buoh nedaj! pročkoli Boha zapomněli, nade vše jeho u vieře pravé nemiłujic. A tak die písmo: Nenvěříte-li, nesrozumiete.

Protož, dietky, o té tak vysoké věci s bázní a s strachem a s skrovnosti słušie mysliti i młuviti, a velmi snažným uchem v nábožném srdci a s miłostí, ne z všetečstva, posłúchati; neb nenie błudu nebezpečnějšieho, nežli v tom, coj' Buoh, zabłúditi: to za Buoh vzieti, ježto nenie; nic těžšieho, než té tak svrchované věci rozumem dosieci; nic také užitečnějie nemóž býti nalezeno, než co kto věrně, pravě, bez błudu móž poznati o słavném Bohu. A protož ktož má s kým bezpečně o takých věcech rozmłúvati v Boží miłosti neb čisti, učiň; jakoť i S. Augustin die o sobě v knichách o svaté Trojici, řka: Neoblenímť sě, kdež chybám, tázati, aniž sě styděti budu, kdež bych pobłúdił, dáti sě pravdě naučiti. A takéž ktož mě słyši, neb čte mé knieby, kdež jest jist se mnú, tu drž se mnú; kdež chyba, totiž kdež pozná, žej' błúdił drieve, jinak mněv, než jest, vrať sě ke mně; a kdež mój błud pozná, naveď mě. A tak jděm społu cestú miłosti, k tomu vždy táhnúc, o němž písmo die: Hledajte vždy tváři jeho a t. d.

Kterak skrze Boha všeliká věc, a bez něho nic jest učiněno, a což jest Buoh, kudy najblíž k jeho poznání přijiti.

Děti. A tak jest Buoh obecen v řeči, a tak jest dalek, aby, co jest, poznán nemohł býti?

Otec. Toť tak ovšem. O němž młuvíme, jehož vieme, ež jest, ani sě dá mýliti rozum, by nebyło Boha: v své jsa zavřen velebnosti, vyběhł jest vší věci nad náš rozum, ež co by Buoh był, nedosiehnem. A tak řekł jest Buoh skrze proroka: Jakož zvýšena jsú nebesa od země, takéž jsú vzvýšeny mé cesty od cest vašich, a myšlenie má od myšlení vašich. A však miłosrdný Pán Hospodin, jemuž jest rozkoš býti s syny lidskými, aby oni v něm rozkoš měli a kochánie spasitedlná, pravił a ukazował lidem, co jest: ne by v plně lidé, co jest, stihnúti mohli, ale, jakož jsem řekł, kratochvíl měli a útěchu, kochajic sě v myšlení o něm, hledajic dojiti jeho a, marná myšlenie odhoniece, mysliec o Bohu sie, toto i ono, a v jeho sě milosti rozchutnávajic. A tak v té kratochvili hledajiec społu, co by Buoh był, znamenajme ono słovo, ježto řekł Buoh Mojžiešovi, když jej posłał k lidu židovskému. A on otázał, řka: A kto's ty, Pane? kak lidu odpovědě, otieže-li: kto jest ten, ježtoj' tě k nám posłał? „Ja jsem, ježto jsem — tak dieš lidu — ten, jenž jest posłał mne k vám.“ Die k tomu sv. Bernhart: Aniž jest které słovo, by mohło lépe býti přichýleno k té věčnosti, ježto Buoh jest, než jest; neb dieš-li Boha velikým, dobrým, błaženým, múdrým, neb což koli dieš do něho takového, vše móž v tom býti rozumieno, když dieš, ježto jest; neb coj' jemu býti, to vše býti; a kdy by i sto přidał takých věcí, nechybił by sě s tiem, když dieš, ježto jest. Dieš-li co k tomu, nic's nepřičinił; a pakli nedieš, nic's neujał. Neb jediný sám Buoh jest právě bez proměny kteréžkoli: vždy týž, vždy též, vždy tudiež a vždy takéž sám v sobě. O jiné ijedné věci, ježto on nenie, nemóž býti řečeno v plné pravdě: jest: neb kromě něho nenie ižádná věc bez pohnutie a bez proměny sama v sobě. A tak

Buoh jest, a bez Boha nic: neb jakož on sám nenie bez sebe, takéž bez něho nic býti nemóž. On sobě jest: on všemu jest. A tak kaks jediný on jest, jenž své býti sám, i to, ež jsú skrzeň jiné všecky věci, jest, Buoh také jest počátek všeho. Mnohé věci słovú a jsú jiných věcí počátkové; ale i ty své počátky od prvních majú, až tak vždy dojde, ež každý počátek v jiné věci, ježto Buoh nenie; aneb, ať řku: všíchni ti počátkové počátek svój majú od tohoto počátku prvnieho, ježtoj' bez počátku, vždy sám v sobě, bez proměny i bez pohnutie, vždy jsa. Neb kdyby někdy nebył, kak by to dał sobě, aby był a býti počał? A tak Buoh jest prvý počátek všeho, ježtoj' sě nepočał, a od něho vše má své počátky, a s nímž nic nenie od věčnosti, ani co jemu mine, a co znova má přijíti jemu, z něhož vše, skrzeňž vše, v němž vše: z něhož vše, ne jako ze semene, ale jako ze stvořitele; skrzeňž vše; takéž nikte jiný nenie, ježto by kromě něho co učinił kakžkoli. Buoh činí, skrze kohož co kdy ráčí; ale ten účinek viece jest skrze Buoh, než skrze toho, ježto činí. V něm jest vše, ne tak jako něco bude v miestě; ale v moci jest jeho to vše, což jest. Darmo hledají filosofi, z čeho jest počátek světa; nebyłoj' Bohu potřebie toho, z něhož by svět učinił, když chtě, bez něhož by nemohł sám svú mocí pořieti světa, unebo toho sobě nestvořiti z ničehož, z něhož by pak svět zpósobił. Ale sám svú mocí, aneb z své moci, skrze svú múdrosť, rovnú sobě v své dobrotě, aby dał účastnosť sebe i stvořenie, učinił jest vše a zpořiedił a drží, z ničehož stvoriv.

Co a kterak Buoh skrze svú moc činí.

Děti. E tatiku! pověz nám o každém o tom, a najprvé, v čem sě divati Božie moci?

Otec. Chcete-li v paměť všemohúcí Boží moc přivésti sobě, znamenajte, kak jest to veliká věc: vše z ničehož učiniti! Který to móž smysł osieci? Małá-lij' moc, i najmenší věc z ničehož učiniti? Zdá-liť sě to neveliké moci, pomysl, coj nic, a co jest něco: kakť jest to od sebe předaleko! A když by to była veliká moc, ježto by i jedinú věc a najmenší mohła z ničehož učiniti: kak jest velice tu moc vážiti, ježtoj' tak velikú věc, a tak mnoho věcí, a z ničehož, učiniła! Pomysl, małá-li jest obora světa všeho i s nebesy vidomými, ježto je vidí tělesné oko, ježto vše těło: co pak jest nadto ono nebe křišťáłové! aneb ono, ježto słove nebe hnutie prvnieho! Nemłuvímť ještě o tom błaženém nebi angelských kórov, ale o nižších, o tělesných. Pakli chce kto pomysliti o počtu, coj' stvořeného: zečti hvězdy, zečti rozličná zvieřat pokolenie, ježto mají duši živú, každé podlé rodu svého: ono lidé, ono lvové, ono koni, ono skot, ono zvěř polská, ono myši, ono ptáci, ono ryby, ono chrústi, ono múchy, ono žížeły. A coj' těch rozličných proměn, a co hłav každého pokolenie! Ktož zná všecko neb słýchał, coj' ono jiného, a ono jiného pokolenie? a coj' všech lidí počet a jich vłasóv? coj' pieska? A tak o všem jiném bezčíslných věcí, ježtoj' v nich bezčíslný počet: v počtu, v mieře i u váze, v šiři i u výši, v dłúhosti i v hłubokosti. Diviš sě, ež nemóžeš těch věcí stvořených stihnúti? div sě viece té velebné moci, ježtoj' mohła to vše, a z ničehož, učiniti! Tak s rozumem mysliti o stvoření, pochop jest a při-

stupek. Boží velebnost poznávati, a diviec sě jie, chválu jie vzdáti, a v pokoře a v bázni býti pod mocí tak všemohúcí.

Tuto, kterak jeho múdrosť máme znamenati v stvoření Božiem.

Děti. Kakž pak máme v stvoření znamenati múdrosť Boží?

Otec. Múdrosť Božie jest nám v kráse a v ozdobě stvořenie ukázána; tu ji móžem spatřiti. A jakožkoli mnohými a rozličnými činy jest krása a sličnosť v stvoření dokonána: však zvláště záležie ve čtveře věci. Jedno jest, když slušně bude na svém miestě; druhé, když slušné má své pohnutie; třetie, když má sobě slušnú formu neb tvárnosť; čtvrté, když má slušnú barvu, aneb což buď takového, ježto v tom bývá libosť čichóm, neb ježto bude tiem dobré něco; toť mienim, ježto latině qualitas slove, i neumiemť česky vyřieci toho. Toť když jest slušně v čem, také činí krásu; a když dobře, učiní dobrú věc, v niež jest. Ktožkoli chtěl by sě s rozumem dívati stvoření obory světa všeho, to by čtvero v něm upatřil; a potom chtěl-li by obrátiti sě a hnúti myslí k Stvořiteli, nevelna milosti neřádně k stvoření, poznal by velikú múdrosť Boží; neb by sezřel, žej' nad smysl jeho, by to vše mohl obmysliti; poznal by, ež nenie konce múdrosti Božie, jenž jest ten pořád zpořiedil v svém stvoření a tu slušnosť. Chutnoť jest o tom přemietati a kratochvílno. Protož praviešě v žaltáři David: Libosť jsem měl tebe, Hospodine, v tom, co's učinil, a v skutciech rukú tvú rozžehám sě. Člověk nemúdrý nepozná toho, a bláznový nesrozumie. Svět tento jest jako obecné všem kniehy kakés, ježto jsú psány Boží rukú, t. mocí Boží a múdrostí; a každé stvořenie obláštť jest jako slovce těch kněh, ježto jsú k ukázaní moci jeho a múdrosti. A jakož bývá, ež neučený, uzře knihy, vidí slovce psaná, ale nerozumie, co které mieni: takož člověk nemúdrý, ježto jen jde podlé obyčeje hlúpé zvěři a mysli k Bohu nepřilož', vidí nynější postavu v zřejmém stvoření, ale, coj' proč, tomu nerozumie; ale duchovní člověk, ježto vše móž rozsúditi, v té sličnosti, ježtoj' v stvoření zřejma, vnitř sezří, kak jest divná a veliká múdrosť Božie, ježtoj' vše to tak ozdobně zpořiedila. Protož všemť jsú divni skutci Boží: nemúdři divie sě jen vnější kráse a sličnosti stvořenie krásného, a tu k tomu milosti velmú: a ktoj' múdrý, skrze to, ježto vně vidí, hluboce obmyslí Božskú múdrosť. Jakož v jedněch týchž kniehách jeden chválí, že jsú pěkné, dobře připravené; druhý ež jest v nich dobré písmo; třetí chváli vnitřný rozum, ježtoj' v tom písmu. Protožť dobré jest, dívati sě tomu, ež jest Buoh tak mnohé věci zpořiedil krásně a tak slušně; ale tomu i dobré jest, ježto umie vnější krásu Božskú obrátiti k úžitku duchovniemu, ež nevelne milosti k stvoření krásně a slušně zpořiezenému, ale od stvořenie k Stvořiteli, ježtoj' to tak řádně vyvedl, obrátí milosť. Na toť vzbúzie písmo mysli naše: abychom divné skutky Božie znamenali; abychom diviec sě ve všem múdrosti Božie, chválili Boha v činech jeho. Tak die žaltářník: Mysli jsem přemietal ve všech tvých skutciech, a v tom, ježto sta tvoji ruce učinile, beru rozumem. A veli rozličnému stvoření, i nerozumnému, chváliti Boha, ježto nemóž znáti Boha; ale to mieni, ež člověk, vida a opatře a pilně znamenaje všeliké stvořenie a všeliký pořád v něm, má mysl obrátiti k Božie chvále, ježtoj'

všeho krásného najkrasšieho krása, a tak divná, cž k nie přirovnávajíc všelikú krásu, i krása by sě nezdála; neb nade všej' krásy múdrosť jeho.

Co jest kde a kterak múdrosť Božie svět a, což v něm jest, zpořiedila, ustavila, a zvláště o planetách nebeských a o devieti kruziech.

Děti. Vieme také, cž jest nelze chvály Božie vypraviti; což koli móže kto řieci o Bohu, vždy nedořeeno. A však neslušie mlčeti asa toho, ježto móž o něm býti povědieno; neb die sv. Augustin: Běda těm, ježto mlčie o tobě! Kakžkoli také to praví, cž mluvní jsú oněměli, miené snad, cž nemohú i mluvní vypraviti všeho, ježtoj' v tom chvála moci, múdrosti i dobroty Božie; anebo snad, žej' Bóh tak veliká velebnosť, cž i nevymluvný proto slove, cž vždy jest nad to, než móž kterým slovem povědien býti. Proněž die sv. Augustin: Nenalezaji toho jména v řeči, ježto by mi mohlo tolik v srdce vložiti, co mé srdce darem jeho drží o něm.

Otec. Ó dietky! k vysokým řečem vzbúziete mě. Milosť mě nutí: ten zná, která, ježtoj' dal ji; mlčetiť nechci. Biech řekl tam napřed, cž ve čtveřech věcech bude krása a sličnosť některé věci dokonána. Najprv, aby slušně a hodně byla na svém miestě. Toj' očité. Měj kto nos velmi sličný, nebude-liť na svém miestě, nebudeť slušeti. A také, aby co mohlo býti slušně a hodně na svém miestě, musí všech svých stran složenie hodné jmieti a pevné, a aby přistupně ty strany složeny byly. Znamenajtež všickú pokorú světa všeho, kak jest hodně uložen veškeň stvor na svém miestě, kak pevně, kak slušně přišly strany k stranám. A čím to lépe móžte a vtipněje znamenati, kak jest u veliké múdrosti svět zpořiezen, tiem věčší příčinu budete jmieti, nevymluvné Božie múdrosti diviti sě. Viztež, kak dalekým úmyslem, kak divnú múdrostí veškeň kruh všeho stvoru spojen spolu, a kak slušně, tak přistupně a tak trpně, cž i velmě nepodobné strany k sobě jsú v jedné oboře stvoru všeho; a netolik nepodobné k sobě, ale také i protivné. Podobna-li věc k sobě tělesné přirozenie a duchovné? Těla nebeská, jakož slunce, měsiec, hvězdy, a ta nebesa, v niehž jsú hvězdy, podobna-li jsú k tělóm zdejšieho přirozenie, jakož jest země, voda, povětřie, oheň, ježto čtyři slovú elementi? Onať jsú těla ovšem jiného, než tato těla, přirozenie; avšak jsú těla, nejsú duchové a mezi filosofy slovú pátý byt. Tomu, ježto jsem řekl byt, oni řiekají essentia. A zdali také oheň nenie protiven vodě a voda ohni? A však múdrosť Božie všecko to spojila v svět jeden, a do vóle jeho nezboří jedno druhého; a vše jsa tak v tom pořádu, jakož vše uložil ten řemeslník múdrý, potřebu čini všemu, což sě urodí na tomto světě, a dává život. Kto by sě nedivil Božie múdrosti tak veliké v uložení všech stran světa všeho.

Aj kakť jsú trpna nebesa najvyššie. Ona, ježto stojie, nehnú sě, neběžie, a vše tělesné jsú obklíčila, jako vajce skořipina, všudy vuokol, svrchu i vezpod! Ale nad tiemť jest ono duchovné, slavné nebe, ježto plamenné slove a po řecku empyreum. Nemluvimť o tom. A pak, kdež jest najdál ode všech stran toho nebe, o němž jsem řeč počal, v pravém prostředku, tu jest hrubá země, na niežto my jsme; a taj' také múdrosti

Boží tak utvrzena, ež sě nehne, vždy stojí, tvrdí, netočí sě. A około země vody běžie, jakož vidíte; povětřie nad tím také běží, ve čas dma odtadto, jakož jest to nedarmo zjednała Božská múdrosť. Ohnivý kruh jest nad povětřiem všudy vókoł, a ten také běži a toči sě; pak nad tiem nebe jedno, v němž měsiec jest; pak druhé nad tiem, v němž jest Merkurius; třetie opět nad tiem, v tom jest Venus; v čtvrtém nahoru nebi, tu jest Słunce vzłoženo; v pátém Mars, ten sváry vzbúzie, války a boje; v šestém jest ten planeta, ježto dobrotu vlévá v srdce, a k smłuvam a ku přieznivé miłosti táhne, a dobrá činí léta, obměkčije tvrdosť Saturnovu a studenosť, a Marsovo horké a suché zapálenie obvłažuje; a tak jest mezi dvěma krutýma těma planetoma. V sedmém nebi jest pak ten Saturnus, a v osmém nebi jsú obecně všecky jiné hvězdy, ježto s nimi vókoł vždy běži. Mněł jsem drieve, by to osmé nebe těch hvězd mnoha, ježto lpie v něm, było prvnieho běhu kruh, ježto jiné kruhy nižšie s sebú trpoči vókoł protiv jich běhu, tak, ež prúze je svým během trpočí, nežli jdú oni svým; ale naučen jsem potom, ež jest nad tiem osmým hvězdovým nebem deváté, ježto tak běží najprúze; a nad tiem tepruv to nebe křišťáłové, ježto stojí bez pohnutie, mezi nímž a mezi zemí svój běh majie jiné věci. A o tom nebi křišťáłovém vzměňuje sě písmo svaté; ale hvězdáři nic neřkú o něm.

Aj té múdrosti! kakť jie jest vše k svému miestu přivedeno! A kto stačí, by vše vypravił a vše obmyslił? Protož jen žałtářník zře na moře pokřikł, řka: Divné ułoženie moře! divný u výsosti Hospodin! A die opět: Všeckos ułożił u múdrosti! A zdali i to neukazuje Božie múdrosti v tom ułožení a v jeden svět tento zřejmý sjednání tak protivných věcí społu, v elementiech i ve hvězdách nebo v planetách, ježto jsú to vše strany tohoto zřejmého světa, žej' tak vše dobře obmyšleno a tak słušně? Aby strana jedna druhé nebořiła, mají ty protivné věci sobě opět mezi sebú věc některú v prostřed, ježto by s oniem i s oniem v něčem podobnosť jměły a přiezň, aby to protivné k sobě skrze toto było připojeno a v přiezni było, tiem jsa smířeno, ježto k onomu tiemto, a tiemto k nonomu má podobnosť. Takéž netolik trpno, ale i krásno bude to spojené v tak mnohých proměnách a v tak słušně zpořiezených.

Aj, kakúj' těžkosť a hrubosť země a nešvárnosť protiv jiným stranám světa! A jest najniž, a nad ní ušlechtilejší elementy, až nebes kruhové: oni jako ponebie výšež, výšež! A coj' v tom, ježto nenie známo lidem! Až pak ono vrúcie miłosti, ježto słove płamenné nebe, ne pro žhavosť horka ohnivého, ale ež płá vrúcí miłostí, v němž jsú pořády andělských duchóv, v němž jest bydło svatých, a to plné królovstvo nebeské v radosti a u vidění Boha. A nad to nade vše, neřku miestem, neb i ve všem všudy jest i nade vším i pode vším, jest Buoh, divný zpósobce i stvořitel toho všeho.

I toť jest słušno znamenati, v kaké múdrosti zpořiedił Buoh časy: ne vždy den, ne vždy noc; po noci den, ježto k diełu vzbudí a svietí, po dni noc, aby ustalí v práci odpočinuli. Delší den, když jest věčšie potřeba toho, a noc delší, když jest méně děłati třeba. A také i v tom učinił Buoh proměny, aby někdy był délí den noci, někdy kratčí; a někdy aby obé sobě rovno było, aby, było-li by vždy jednostajně, tesknosti lidem neučiniło; neb sie i ono činí libosť. A tak opět jeř, léto, podzim,

zima; ti zvłášti časové čtyři měnie postavu tohoto světa. Tepłem jerným počne sě svět obnovovati, létem bude jako v své síle, a na podzim bude jako uzráv starati sě, až zima jako zahubí a přemóž svět; ale opět znova Božím zpósobem bude vše opět obnoveno.

Pakli jest daleké to, ježtoj' tak Božie miłosť zpořiediła aneb jeho múdrosť, a nemóž kto vysokého nebe obmysliti ułoženie: ale znamenaj údy těła svého, neb nazváuť jest čłověk v písmě svět menší; protož v spojení čłověčiem tekéť jest znáti Boží múdrosť. Aj, když jiné tváři nerozumné pohnuty jsú k zemi oblíčeji, čłověk má prostý zróst a tvář svú vzhóru, aby było nad jiné tiem ukázáno čłověčie dóstojenstvo, a ež má svú mysl vzhóru táhnúti k nebeským věcem, nejen k zemi, jako zvěř błúpá, ježtoj' těłem i oblíčejem k zemi pochýlena. Aj, kakáj' proměna v tom, což záleží v błavě, a v tom, což v nohách, a kakť jest každé hodně v svém miestě ustaveno! Nohy držie najnižšie miesto, aby nesły a držeły těło všecko; błava najvyššie, aby vše těło vedła, z daleka očima upatřéc, ušima usłyšéc hodné neb nehodné, aby to pak rozum potkał hodně; ruce v prostřed masa, ježto by sě držało siłú kostí. Kak skrze některé kosti má mozk své skryté próchody, aneb žiły některé skrze kosť některú, kakť mají dierky sobě připravené Božím zpósobem; kakť tu kosti vyrostły z masa a vymkły, kdej' třeba toho, jakož do zubóv vidíme, a jinde jsú skryté; kakť jest vše maso koží obkličeno, aby měło vnitř svój pokoj před úrazem protivných věcí své ušlechtiłosti, ježto by hrubosti nestrpěła; až i nehty dał, jako helmy, Buoh každému prstu. A ktoť by vše mohł počísti strany i vnitřnie těła čłověčieho, neb i jiného, kak jest vše opatrnú Boží múdrostí zpořiezeno, a každá má sobě hodné miesto!

VII. Z knih šesterých o obecných věcech křesťanských.

Vładykám.

Jest vłášti úřad rytieřského stavu, zvłáště před násilím brániti kněží, vdov, sirotkóv; pravdu křesťanskú płoditi kudyž mohúc v svém vładaní a tupiti křivdu, a sdružně býti s svým tovařišstvem, majíc miłosť k Bohu najprv a pro Buoh ke všem lidem; a tu miłosť ukazovati, s kým sě kto obierá, každému, jelikž umie aneb móž, ale vždy tak, aby v něm złosti nemiłovał. A ktož jest taký rytieř Boží, tomu nenie těžko trpěti s sebú svých rovní aneb vyšších sebe. Nebo jakž kto chce najdóstojnějším býti, uzříš li koho chuzšieho a snad podlé světa urozenějšieho, ano pro jeho starších zasłúženie ctie jej nadeň: počneť jiem smiech pobíjeti, a pakliť bude moci kde jemu nechuť ukázati, v svém kvasu obłáště, zpravuje jej, velmě jej łacino váže, toť rád učiní. Chudý urozený, když Boha nemá na paměti a dme jej pýcha, žeby sám rád słúł najdóstojnějším, uzře, že bohaté ctie lépe než jej, ježto snad nejsú tak jako on urozeni: vsvědí sě závisti, nechtě sě nato rozmysliti, žej' Buoh onomu toho popřáł nynie, ježtoj' jemu neb předkóm jeho přáł dřéve: i vztiskne sě protiv vóli Boží, právě jako proti ostnu. A takéž kteřížkoli lidé słužebni, ježto vždy chtie nepořádně býti ve cti mimo jiné, nechtěli by, by to kto jměł, jehož oni nejmají. A tak i hospodě nevěrni budú, ač ne jiným ale tiem, že by nechtěli, by jiný tiem sě hodił své hospodě, jímž sě oni hoditi nemohú. A jest-liť to

viera, kdož radše hospodě škody přejí, než by jemu slúžiti viděli sebe hodnějšieho? Kdy by kto, jakž by najsnažněje mohl a najlép uměl, býti hoden v svém stavu tak sě snažil, a což by mohl jiný lépe naden aneb uměl, by to rád viděl: to by viera byla, jakoj' v těle našem, že levá ruka nic nezávidí, žej' pravá hbitější. A stav rytieřský má v obci svatého křesťanstvie týž úřad, jakož v těle našem ruce jmáta.

Z té pýchy to také jest mezi vládyctvem a rytieřstvem, že druh druha chce přetráviti aneb rúchem přepýchati. Dosti by ku poctí natom bylo, že by, špatně živ nejsa, húževnosti do sebe neukázal tak v rúše jako v ztravě, podlé duostojenství svého stavu, nad nižšie sebe a podlé rovných. Ale když tu žádosť jest v srdci, že nad své rovně vždy tiehne, tu krojem novým, tu útratú velikú, tu čeledí četnú, nechtě býti rovně s lidmi pořád; coj' to než pych a závisť? To-li k rytieřství slušie, tak dlúhé nositi čépky, tak rozličnými řemeny uvázati, ež pro ně nemóž rytieř býti hotov postihnúti aneb uteci, aneb leži-li, vstáti spěšně? Pakli kto drahosti rúcha svého, neb ztravú, neb čeledí velikú chce bohatějšie přepýchati aneb rovné: nenie to řád spósobem Božím. Jakož sedláci a sedlky nemají sě vrovnati rúchem, ztravú neb čeledí neb kterúžkolivěk takovú věcí vládykám: tak vládyky nemají sě pánóm vrovnati chtieti, ani kniežatóm páni. Ale vidáme často pány, ani pokornějšie jsú postavy než vládyky; a každého pak vie Buoh srdce. Bych pak mnoho o rúšiech nemluvil, na krátce toť jest mój úmysl: že rúcha jsú často znamenie člověčie mysli; protož písmo hyzdí rúcha hrdá, žej' znamenie a podnět hrdosti a smilstva.

Také v nedostatečném rúchu móž býti hřiech dvojím činem: jedniem, když kto lénosti neb húževností netbá, aby sě těm přirovnal, s nimiž jest jednoho řádu a s nimiž bydlí; druhým, když kto pro zdejší chválu nechodí v drahém rúše podlé svých rovní, aby jej chválili lidé, žej' dobrý bohobojný člověk. Ale kdy by kto proto chodil v sprostném rúchu, aby v sobě krotil smilstvo a hrdosť, neb aby daremně mnoho na sě nenakládal pro Boží bázň: ten by dobře činil, když by jen podlé toho, jakož jest s jinými lidmi, obyčejem svým dalece z miery nevycházel. A tak jakož ve všem, takéž v rúše vše vhod dobro.

Nad jiné chtieti rúcha drahá aneb kroj mieti, jistě nemóž bez hřiecha býti. A také přieliš sě sprostně mieti, ež by snad skrz to poddaní jeho netbali naň, nenie dobré. Neb lidé podlé obecného nedostatku, jakž koho vidie, tak jej mají. A téžť jest o všech těch věcech, z nichž lidé mievají česť světskú. Neb po zdejší cti má státi člověk podlé svého stavu skrovně, ne protiv pravdě, jako i po zboží, ne proto, by v tom sě chtěl kochati, ale aby tiem byl úžitek jiný. A však velmě opatren má býti, aby chtě sě slibiti lidem, nebyl pohaněn Bohem; nebť to bývá, ktož chce býti přietel tohoto světa, ežť bude nepřietel Boží.

O kratochvíli pak rytieřské rád bych psal něco: ale tak sěj' rozmohla zlosť lidská a potuchla mezi nimi milosť, ež věru neumiem k tomu nic řéci. Neb počnúc kratochvíl úmyslem dobrým, lidé spieše proměnie ve zlé úmysl nežli v dobré, jakož to vidáme v tancích aneb v kolbě. Protož sam sě suď každý: neumějiť dobře mluviti o těch kratochvílech světských.

O turnejích vědě, že práva pravie, ež ta škodná kratochvíl nemá slúti i kratochvíl. Protož kostel jest turneje zapověděl. A sejde-li kto

v turneji aneb potom, tu úraz vezma, ač zpověď a tělo Božie bude dáno jemu ku pokání, však pohřebu u svatých nemá jmieti, ež jest nedržał kostelnieho ustavenie. A toj' proto kosteł zapověděł, neb tu lidé takú hrdosť ukazují a s takým nákładem, pro něž mnohý ztratí to vše, což má a nejeden tu smrť vezme. A žeť jest pak kolba tak złá věc aneb horšé jako turnej, ktož chce znamenati, móž uzřieti; neb většiej' tu hrdosť anij' tak potřebna, jako by był turnej, by zapovědien nebył. Neb v turneji srozumie člověk, kak by sě u boji správném svého miesta držał, ale v kolbě jednoho kruha oděnie nenie, by był k boji užitečen. Protož dobré by było rytieřstvu křesťanskému, držeti kostelnie posłušenstvie a tak kratochviliti, ježto by nebyła kratochvíl škodna, a také mysli k ni ovšem nepřikłádajíc, jako ku přielišné v łoviech myslivosti mnozí přikładají.

A na krátce: v svých kratochvíléch máte vždy někakého úžitka hledati, bez tak přielišné hrdosti, přivykajíc jézdě, hebkosti, křepkosti ne pro panie a panny, ale proto, aby hotovi byli u potřebu a uměli. Neb na vy słušie bojovati podlé Boha boj spravedlný. A boj spravedlný jest s svú hospodú, když pravú nese hospoda válku. A pakli by był hospoda křiv: když zevně nenie protiv kostełu, tak žej' jeho kosteł neodsúdił, a jeho słuhy neb rytieřstvo nevědie-li jej křiva, pomáhajíc jemu, nebudú křivi, nébrž křivi by byli nepomáhajíc jemu A byť sě zdáł hospoda křiv, leč by ovšem jistě věděł, žej' křiv v té při, ještě máš to obmysliti, žej' spieše práv; neb snad jest tu něco tajného v tom, jehož tobě hospoda nenie dłužen povědieti. A protož, ktož by nerádi nesli válek křivých, słušie jim hledati spravedlných hospod a bohobojných, dřéve než je zajde válka, a střieci sě těch, jimiž nemóž doufati, by rádi po pravdě stáli.

O těch pak válkách, ježto mezi sebú zde v zemi vładyctvo mievá, tak rozumiem: že náhłú věc móž každý v náhle odehnati sobě škodnú a brániti sě násilí, i svých lidí. Ale jakž móž mieti rozmysł, tak má své pravdy dovésti najprv púvem a doveda právem, tuž teprv má, mož-li, moci dotisknúti. Aneb má své nehody túžiti zde v Čechách královi. A odpustí-liť král váleti, i právem nedoveda, jsi-li práv, váleti móžeš. Ale s tiem, ježto v témž púvě sedí, ježto i ty, sám svú mocí s úkładem váleti nemáš; čemuž by tehdy było právo anebo král?

A takéť to věděti słušie, že ktož, jsa křiv, nese válku s druhým, dłuženť jest onomu navrátiti všecky škody, cožť jich jest vzał i s svými lidmi: a také i svým lidem, což by skrze to ztratili. Ale ten, ktož nese válku, jsa práv, což na onom dobude podlé práva, vše jest jeho. A pakli s niem ztratie i jeho lidé, nenie jim dłužen navrátiti; neb sbožie i život s svým pánem pro jeho pravdu vážiti mají; ale však což by mohł, to by jim lepšiti było słušné.

A tak vładyctvo i rytieřstvo buďte opatrni, aby došli k tomu pátému kóru andělskému, ježto jsú stálí u pravdě Boží: a těch padłých andělóv nenásledujte, ani povolijte jich lestným radám, jimižť vás táhnú, aby pychem padli a hrdostí od pravé pravdy, jen sami svú česť zdejší miłujíce. A že viece s světem jdete vnokoł, než jiní lidé, a jakož nesnadno, ktož sě obierá s smołú, by sě jí nezlepił, tak nesnadoj' světem sě obierati a od něho sě nezšeřediti: protož słyšte rádi słovo Boží, a jakož jste vtipni k světským věcem, tak buďte vtipni, kudy by došli té pořadné miłosti k Bohu

i k jiným lidem. Neb dojdete li jie, taf vám ukáže, kudy máte do nebes přijíti a kak máte svój úřad vésti k užitku jiným, aby došli k těm andělóm, ježto jsú stáli podlé vóle Božie v svém duostojenství u věčné chvále.

XVIII.

Smil Flaška z Pardubic a z Richmburka.

Jako v XIII století z panstva českého vyšel básník Alexandreidy, tak v XIV věku opět spatrujeme pána českého, an si dobývá předního místa mezi básníky souvěkými. Smil Flaška, syn Vilémuv, narodil se asi l. 1350. V rodině, jenž dala Čechám prvního arcibiskupa a Karlovi IV osvíceného pomocníka ve všem, co koli vedlo k zvelebení obecného blahobytu, nelze pochybovati, že vychování mladého dědice velmi bylo pečlivé. Smil užil i náuky, kterouž tehda rozkvětlá již universita Karlova podávala, a dosáhl stupně bakalářského. Po smrti otcově (1390) ujal se statkův rodinných, mezi nimiž Pardubice a Richmburk hlavně vynikají. Nehrubě milý byl stav věcí českých v dobách těchto. Král Václav IV ukrutností svou a bezohledným rušením starého pořádku zemského sám dal příčinu k rozbrojům 1393, ve kterých se Smil přídržel strany markraběte Jošta. Když prostřednictvím krále Sigmunda uherského (1396) úklid a mír do země navrácen byl, dostalo se Smilovi nejvyššího písařství zemského, které však jen dvě léta zastával, dokud totiž Václav nad protivníky svými opět vrch neobdržel. Teprvé l. 1399, když pokoj zase byl obnoven, mohl se Smil uvázati v úřad svůj, ve kterémž pak setrval až do smrti. L. 1402 jat byl král Václav od bratra svého Sigmunda a uvězen ve Vídni, a nové bouře v zemi nastaly. Zajatého krále nejtužeji držela se Kutná hora, tak že Sigmund ku konci l. 1402 brannou rukou k městu tomu přitáhl a jeho dobyl. V jedné bitce, které ani příštího roku neustávaly, padl Smil mezi Horou a Čáslaví v den sv. Hippolyta (13. Srpna 1403) v plných létech mužských.

Zkušenosť a moudrosť jeho po stu letech Viktorin ze Všehrad s úctou připomíná, a Lupáč ještě později ze starých pamětí zaznamenal o Smilovi, že byl pán pobožný a šlechetný, od lidu vůbec vážený a milovaný. O tom však, kdyby i jiné paměti nebylo, nejvýmluvnější svědky zůstavil Smil sám ve svých spisech, ježto jsou:

Nová rada, báseň allegorická zvláštního spůsobu, rovně rozdílného od bájek aesopických jako od germanských zvířeckých bájí, kterýž se v starší literatuře naší ještě jednou vyskytuje (Anth. II. str. 18—19). Obsah nové rady zkrátka jest tento: Mladý král lev, nastoupiv vládu své říše, obeslal všecka zvířata, žádaje na každém rady. Střídavě, jednou pták, podruhé čtvernožec, vyplňují vůli královu. Rady jejich vztahují se dílem k zevnějšímu spusobu života, dílem k správě zemské, nejvíce ale k povaze mravní. Jelikož každé zvíře podlé své přirozené povahy mluví, doličeno to, co se

skladateli pravým býti vidělo, trefně i protivami a odpory, čímž báseň veliké živosti a rozmanitosti nabývá.

Rada otce synovi jest naučení, jež otec, starý rytíř, dává synu svému, jak by se v stavu rytířském se ctí zachovati měl.

Sbírka nejstarší přísloví českých.

Kromě toho Smilovi připisují mravokárnou báseň: Svár vody s vínem a humoristické skládaní: Podkonie a žák.

Novou radu latině vzdělal pro krále Ludvíka biskup Olomoucký Jan Dúbrava pode jménem Theriobulia. Do němčiny túž báseň spolu s druhými plody paně Smilovými přeložil J. Wenzig (1855).

I. Z nové rady.

Král lev ten času jednoho
byl rozesłał posłóv mnoho
po svá kniežata i pány,
po všech krajích, na vše strany,
po zvěř veliký i małý,
aby před ním všichni stali.
Když sě již sebrali běchu,
co by kázał, nevěděchu.
Tehdy král lev rukú kynu,
chtě jim zjeviti svú příčinu,
proč sě jim kázał sebrati
a všem vókoł sebe státi.
Veceł: Słyšiež, moji milí!
viem, že jste mi věrni byli,
i otci mému do skončenie.
Ve všech zemiech tajno nenie,
zeť s vaši radú i pomocí
veš svět był pod jeho mocí.
Téhožť vám, páni, ufaji,
jakož vás v té mieře znaji.
Kniežata, páni, rytieři,
vám vši obci dobře věři.
Vidíte, že jsem král mładý,
protož prosím vašie rady.
Radiž každý, jakž kto stoji,
k řádu zemskému, k pokoji;
cožť jest mé ctné, také vaše.

Jelen.

Inhed jelen podje řeči,
řka: Můj králi! nestroj seči;
kdež móžeš, jednaj pokoje,
toť tobě předobře stojie.
Také rač złých nemiłovati,
nad nimi vždy popravovati,
nad nevěrnými złoději;
za pravdu tobě řieci směji,
nedaj činiti jim násilé.
S dobrými ochotně mile
přebývaj, vina je k sobě.
Toť já věrně pravím tobě:
veškeren svět ten o to stojí,
chtě rád bydliti v pokoji;
złoději i násilníci
k tomu budú válečníci,
válkami chtiece dobýti,
by mohli v pokoji přebýti;
k tomu to vedú neřádně,
protož nedobudú snadně
násilím pokoje nikdy sobě.
Protož, krali, pravím tobě:
ktož dobývá sobě pýchú
pokoje, mysli netichú,
nebude v pokoji trvati;
nebezpečno jest s ním spáti.
Zle dobytého ktož požívá,
řiedko sebú bezpečen bývá.
Každý rád o pokoj stój,
toť jest vždy był úmysł mój.
Mnohý bydleti neumie,
o pokoji nerozumie.
Pokojný stav proměně,
i bude toho pykati,
viec sě zasě nevrátí.
Ktož ctného stavu dobude,
błázen jest, ač jeho zbude
dobrovolně bez přiekazy.
Králi, tvé miłosti razi:
pamatuj rád své předchozie,
kterak panovali v Boze,

Bohu, lidem jsúce mili,
dobrú paměť ostavili;
jich kroniky přemietaje,
na dobré se skutky ptaje,
túž šlepěji by rád chodił,
dobrým nikdy neuškodił;
nad złými popravuj krutě,
ať dobrých lidi nemutie.
Tady dojdeš cti i sbožie
a potom miłosti Božie,
ježto každý věrný žádá.
Toť tobě, králi, má rada.

Páv.

Rytieř páv ten tudiež stáše,
na krále mile hlédáše.
Potom pak dle téhož práva
přijide třieda na páva.
Tento radí z smysła ctného,
řka: Jáť nevědě jiného
poraditi tvej miłosti,
než: podlé své velebnosti,
králi, choď vždy v krásném rúše;
to ti králi, dobře słušie,
v krásném rúše sě kochaje,
libosť toho v srdci jmaje.
žes tak povýšen nad lidí;
každýť sě tebe ustydí,
mušie tě v česť viece jmieti,
zdaleka na tě hleděti,
vysoce tě v mysli váže,
jakž tvé duostojenstvie káže.
Přemietajž u mysli vážně,
a o to stój srdcem snažně,
aby se vnitř svietił ctnosti,
jakž podlé tvé šlechetnosti.

Kuoň.

Potom kuoň młuvił svobodně,
řka: Młuvił jest páv podobně;
odievaj sě vždy bohatě,
neb to, králi, słušie na tě.
Také tobě pravím cele,
k tomu sě měj vždy vesele:
tanec, turnej, časté kłánie,
szova krásné panny, panie.
Ať sě tiem tvé srdce koji,
když sě sjedú páni tvoji,
připravice sě bohatě,
mnohý chtě zhořeti v złatě,
táhnúc pod svými klénoty,
ať sě silně sběhnú roty.
Tu mnohý na tom potkání
sletěnie sě neobrání,
a tak těžce bude ztłačen;
protož, králi, nebuď rozpačen,
kdež tak sě rytieřsky sberú,
tepúc sě, i v tvář sě sderú,
křičiec: reta! reta! v hłuku;
nejednohoť dobřc ztłukú,
opáčivše sě na ruby,
k tomu j'mu vytepú zuby.
Tuť mnozí svú vóli zději
v takém rytieřském turneji,
svých srdci vóli napasú,
ktož jsú koli při tom kvasu.
Po tom ať tvé srdce stojí,
rytieřstvieť nechce pokoji:
inhed potom bez meškánie,
kdežto stojie panny, panie,
buď hotov býti na tom poli,
kdežto tvé rytieřstvo koli;
všady słyšeti trubače,
mnohý křičí na vazače,
aby j'mu dał dřevo ruče,
sahá kopie bez kotúče,
ažť sě strach dívati tomu,
nebo třieská jakžto z hromu.

Tetřev.

Tetřev podlé svého řádu
také vyda králi radu,
a řka: Králi! toběť razi,
chceš-li býti bez překazy,
nebývaj tu, kdež jest lidno;
ale vždy, kdež jest úklidno:
v skałách, v horách — ne na poli,
tudiež budes živ po vóli;
prostřed lesóv — ne na kraji,
tuť sě tě řiedko doptají.

Veverek.

Králi! posłúchajž mé rady,
a hromazď sobě pokłady:
mravence měj ku přikładu,
kterak sě on boji hładu;
jsa přemaličkého těła,
těžké dieło snažně děłá.

Protož, králi, tobě praví,
dokudž jsi v síle a v zdraví,
k tomu dobuď pokład sobě,
(nebť já věrně radím tobě)
jímžto tvá duše omładne,
jehož złoděj neukradne;
před rzi, moły jest bezpečný
ten nebeský pokład věčný.

Špaček.

Špaček rozumnými słovy
takto řka młuví královi:
Pomni výsosť svého stavu,
že's lidem vydán za hłavu;
nad lidmi tobě moc dána,
aby tě měli za pána
nad jiné v tomto životě
Protož nebuď rád v samotě:
kdežť se udá býti koli,
v domu, v městě neb na poli,
aby vždy vzdił mocnú rukú,
nikdy nebývaj bez hłuku.
Ať sě tiem tvé srdce kojí,
kdež sě tvá družina brojí,
kniežata, rytieři, páni
vókoł tebe na vše strany.
V nichžto měj svoje pokłady,
jimiž města, tvrdé hrady
přemóžeš, kadyž potiehneš,
tak cti i sbožie dosiehneš.
Totoť, králi, pravím také:
słyš rád řeči všelikaké
v piesních i v každém pravení,
nač sě která słovo mieni.

Rys.

Rysovéť obyčej mají,
vše v jednu šlapěj stúpají,
velmi jsú povolni sobě:
I já, králi, pravím tobě,
by napřed nešeł nikoli,
buďto k šturmu neb na poli.
Tak jednaj, ať lidé tvoji
každý na svém miestě stojí,
jakž kto šikován v své rotě.
Když tak lid máš v té jednotě,
s rovným lidem jsa tak pilen,
nepřátelóm budeš silen.
Pakliť běžie nepřietelé,
ty inhed nemeškaj děle,
rychle sě po nich pozdvihni,
bez meškánie je postihni,
a to, kdežť jest v šírém poli.
Do lesa nehoň nikoli,
stihaj jedno na tři skoky,
nebo vieš, žeť les široký;
v lese nebo v hustém chvoji
nevieš, kdeť nepřietel stojí,
by sě náhle nevytasił
a tvého šiku nezrušił:
protož drž sě v tom mé rady,
aby škody nevzał tady.
Mějž také to na paměti;
słušie tomu rozuměti,
aby z svého všeho chtěnie
pilně děłał své spasenie,
pustě marnú všicknu psotu,
chvátał k věčnému životu,
kdežto všichni věrní spějí
miłostí, věrú, nadějí.
Těmi třmi skoky bez złosti
dosiehneš Božie miłosti.

Skřivánec.

Skřivánec jasně vesele
vece: Králi, pravímť cele,
buď vždy mysli ustavičné:
neb žádnému nenie sličné,
ktož svú myslí nic nevładne,
pro małú věc v žał upadne,
pro ztrátu neb rovnú škodu
nebo protivnú přihodu
když mu nenie vše po vóli;
toho ty nečiň nikoli.
Pakli ráčíš přehověti,
chciť o tom viec pověděti.
Svět jest toho założenie,
v němž nic ustavného nenie,
časovéť sě vždy v něm měnie.
Tiť vědie, kakéť jest cenè.
v tomto ktož bydlí životě,
kterak poddán mnohé psotě;
ač kdy kto sčestie nabude,
błažen jest; ač jeho zbude,
ač sě mu kamos ukradne,
nesčestie zasě připadne.
Svět v sobě jest pravá vojna,

řiedko v něm chvíle pokojná:
jasný čas a potom mračný.
Protož nechci býti rozpačný,
by pro déšť, bláto neb mrazy,
neb které jiné překazy
chtěl smuten a truchel býti.
Nelze toho nikda zbýti
žádnému zde v tomto těle.
Protož měj sě vždy vesele,
takéž v noci nebo ve dne
buď ústavné mysli jedné,
nechajžť svět sě jakž chce mění;
ty měj vždy ustavičení,
v světě naděje nekłada.
Toť, králi, tobě má rada.

Kolčava.

Potom sě dosta kołčavě,
tato dosti múdře rozprávie,
řkúc: Pravím ti jistě, králi!
že častokrát lidé malí
v mnohých příhodách jsú płatni,
úkładni jsú, k tomu udatni;
čehož nepřemohú mocí,
smysłyť mají ku pomoci,
žeť tomu vždy odolají,
častoť silné přemáhají.
Mnohý poznán jest v chytrosti,
ač sě jest opozdił zruosti;
protož máť od přirozenie
múdrosť, chytrosť i umènie.
Protož słušie rozuměti,
kterak koho máš v česť jmieti:
ne, jakž vidiš, na postavě,
ale uptaje sě pravě;
když ctnosť neb moc zvieš do koho,
tak jej měj v česť podlé toho.

Slavík.

Słavíček ochotně mile
vece: Králi! buď tvá píle,
aby měł zpěvavé ptáky,
k tomu přemistrné zpěváky,
maje v tom své utěšenie,
rózných hłasóv proměněnie,
ježtoť každý vzvłášť svú notú
rovná sě s druhým v jednotu.
Rád słyš i hłasy łahodné,
jimiž tvé srdce omładne,
k tomu tvé vše přirozenie;
neb jest to zdravé prodlenie:
pišťce, hudce, k tomu maje
od strun všelikaké stroje.
Tiem sě tvá hława posílí,
maje takú kratochvíli
od výborných hudeb hłasu;
najviec podletnieho času,
ježto obžievá vše kořenie,
veselí sě vše stvořenie,
když již Máj v rozličném kvietí
draze veškeń svět osvietí;
již povětřie všudy hładké,
v tom słyšeti hłasy sładké
ve dne, v noci a v svitánie,
od ptáčkóv miłé zpievánie
v lese, v háji neb na poli:
v tom měj útěchu k svej vóli,
Také to čiň takú měrú,
aby Bohu s pravú věrú
chváłu dał, jeho stvořenie,
také v tom měł utěšenie.

II. Z rady otce synovi.

Já jsem skrze Božie dary
człověk již tak velmi starý,
žeť práce již nésti nemohu;
protož z toho mocnému Bohu
děkujiť dłúze na krátce,
k tomu jeho dobré matce,
žeť jsem sě tak krásně zstarał,
jakž mě nikte neukárał,
ke cti za najmenší vłas.
Synu, dajž Buoh dobrý čas
vésti život na tej stopě!
Jáť tobě dnes meč i kopie
vzdávajiť u věrné vieře,
zda bych na tobě rytieře
dochovał z svého plemene
od tak dobré matky jmene,
již jsi měł ve cti bohatě;
protož ijeden přirok na tě

nesahá v tvých mładých létech:
jedno sám cti nebuď vetech!
Mét jest vše plné žádánie,
by to věrné požehnánie
na tě z mého srdce prošło,
jenž od otce mile pošło.
Toť má prvni rada, synu:
měj Boha každú hodinu
v srdci, v ustavičné moci,
pokorně, ve dne i v noci.
Jeho miłú matku pomni,
jeho svatých muk sě domni,
byť vždy před očima były:
pomniž nato, synu miłý!
Také angełu pěj zdravie,
pokłoň na každý den pravě,
jenžtoť dán ku pravdě tobě.
Svatých ku pomoci sobě
chovaj na všelikých skutciech,
i nebudeš v častých smutciech.
Měj na srdci to súkromie,
by tě tvé čisté svědomie
vedło od hřiecha tak bedlně,
jakž by nesbřešił smrtedlně;
neboť hřiech mysl, život krátí,
novúť hanbú sě odpłatí.
S tiem drže, všeho dobudeš:
sboží, ščestí jmieti budeš,
svým všem nepřátelóm silen,
budeš-li toho s věrú pilen.
Ještěť viece razi k tomu:
co promłuvíš, slíbíš komu,
s pravú věrú, bez omyła,
byť z úst tvých vždy pravda była.
K lidem všady plnú věrú
čiň, jakž by włádna svú měrú
podlé sbožie tak slibovał,
jakž by vždy svú vieru schovał.
Klevetných řečí nemiłuj,
po złých kłamiech neusiluj,
by sě k tomu diełu nutił,
jímž by dobré lidi mutił,
i sám nebył veseł proto;
protož nestój srdcem o to.
Neškodná spíle při smiechu
často dobrým ctným útěchu
čini, žeť jich srdce mładí,
toť ižádnému nevadí:
ale škodnú, lstivú řečí
mnohým přijde k marné seči.
Buď spravedliv ke všem lidem,
se súsedy buď úkliden;
nežádaje jejich sbožie
bez práva a děky Božie.
Vyššieho nad sě cti z práva
pro toho, jenž česť rozdává
v světłých i v širokých zářiech,
na světě v bohatých dařiech.
Rovnému buď na vše roven,
chudšiemu na mysli skroven;
řeči, skutkem, přiezni k tomu,
nebuď skúp nikda v svém domu.
Jakož by sě tobě máło
od koho rovného dáło,
neměj naň mysli tak tuhé:
přezři jemu prvé, druhé,
šedesátkrát z své dobroty.
Nechce-liť pak tvej ochoty
v tom schovati pro své złosti:
ohradě své šlechetnosti,
k jeho přátelóm toho píle,
braň svého, k životu chýle.
Po ctném sboži stój, chtě dobyti:
ctnýmť jest sbožiem cti nabyti,
na světě dobrého słova;
ctným jest sbožiem chváła nova.
Buď štědrý, jakž na tě słušie,
pro skúposť nezmařuj duše;
pro štědrosť nezahyň také,
smiera dóstojna cti všaké.
K svým chudým přátelóm mile
bývaj štědr z obłáščie píle,
věrú navisti jich núzi;
toť jsú ctní šlechetní dłuzi.
Odpłať těm, ktož věrně słúžie,
po tvé cti srdečně túžie,
chtiec tě rádi výše vznésti,
než tvá moc móž tě dovésti.
K těm nebuď své ruky tvrdý.
Synu, by přielišně hrdý
chtěł býti k lidem svú volí,
tohoť nerazi nikoli.
Nebo ktož jest přieliš pyšný,
vysoké mysli přielišný,
tenť lidem nemóž mił býti,
byť udatstvím mohł projíti
všecky valné seči skrze;
však svú hrdostí omrzie

každému na každú stranu.
Takměř na velikém pánu
přielišná hrdosť zle stojí,
nebť sě ho česť sama bojí,
mniec, byť jie chtěł v lice dáti;
té ty v tom neroď hněvati.
Buď pokoren k lidem všady,
ač by měł města i hrady,
protož tej cti nebuď lišší.
Čím tebe Buoh viec povýší,
tiem buď pokorněji viece,
ať by jiní na tě zřiece
vinuli sě k tobě spořc,
vidúc tě v také pokoře;
v niej tě Buoh ke cti zvelebí.
Miłostivě s svú čeledí
přebývaj, což jie máš s věrú;
netrať jich jistě nesměrú.
Buď rad veseł mezi nimi,
oni s tebú a ty s nimi.
Své hospodě věren buď,
pro jeho česť tak se truď,
jakož by sám své cti chráně,
by był proň v nejedné ráně.
Buď své chudině miłostiv,
v jejich vinách nebuď złostiv,
by je sám tak těžce súdił,
od statkóv hnał, tak ochudił;
od jich těžkého strádánie
nad právo měj smiłovánie.
Neroď duše v tom tupiti;
svójť jest snaden odsúditi
k tvej vóli samému tobě;
nebť nemóž pomoci sobě,
ač by sě velmi práv činił.
Král jest Šałomún múdrý był
pravdy práva nalezánie:
však súdił podlé tázánie.
Budiž miłostiv nad právo;
buděť to tvé duši zdrávo,
i tvej cti také k pomoci.
Přijdeš-li kdy k také moci,
tuto radu již zachovám:
by sirotkóm, chudým vdovám
pravdy spravedlivě mile
pomáhał i był toho pile,
i všem chudým s právem téže,
ač to kdy na tobě ležie.

III. Z přísloví.

Starý hřiech činí novú hanbu.
Straka ze kře, a dvě v keř.
Nehraď se płotem, ale hraď sě přáteły.
Boje sě chřestu, nechoď v les.
Nechvátaj masa, až zelie zjieš.
Miłý! nestřílej stúpú v nebe.
Komu třeba uhlie, hledaj u popele.
Viz za sě; před sebú uzřiš.
Syt chleba neodhoď, a tepł jsa, rúcha.
Sobě žába rusa, sobě srnu łysa.
Sobě vlk ostronos, sobě ježek kadeřav.
Živá hława kłobúka dobude.
Neumieš rukavicí zatkati, ale budeš tkáti pláštěm.
Pozdě s čbánkem po vodu, ano sě hřiedło utrhło.
Den za dnem, a léto za létem.
Błáznivá řeč nemá múdré odpovědi.
Dotud vlk nosí, až samého ponesú.
Snadno v pustém lese hvízdati.
Bitému psu jedno hól ukaz.
Kam vrána letí, tam jie kvákati.
Čije kosa kámen.

Około močidła chodě nenjdeš nádchy.
Kdy jeden na vóz nakłádá a dva s vozu, nebrzo ho nakładú.
Proto má kovář kleště, aby se nezžehł.
Nes česnek kam chceš, česnek i bude.
By vedł osla do Paříže, komoň z neho nebude.
Kolik hłav, tolik i smysłóv.
Kolik chytrcóv, tolik mudrcóv.
Kto chce brzo pánem býti, bude dłúho panoší.
Nejednomu mysl na koně a paty u popele.
S cizieho jest prostřed moře ssiesti.
Když sě łýka derú, nu na ně s dětmi.
I kokot na svém smetišti udaten
Kopáš družci hrob, sám se veň vłožiš.
Každému svoje Poděbrady.
Ne jeden den Praha ustavena.
Lepší pták v ruce, než dva letiece.
Kóň do koně, rek do reka, muž do muže.
Ze złého dłuhu dobrá i słáma vzieti.
Staré zbožie činí novú šlechtu.
Toho jsú płačenci, ktož je prvé vybeře.
Złý nevie, čím sě dobrý obchodí.
Zmek močidła nezuostane, ani-žába.
Vidíš v ciziem oce drástu, a v svém břevna nevidíš.
Ktož má koláče, ten družbu nalezne.
Jeden nevie, co druhého v škorni hněte.
Oheň bez podněta nehoří.
Neboď koně z krčmy, ale do krčmy.
Lepší mlčenec než vołanec.
Zvieš, kam pěnice nosem sedá.
Všech her nebuď pastýřem.
Nekupuj koně ušima, ale očima.
Jidech v les, chtě nabrati hub:
  mně húby, i nabrach třiesk;
  mně perník, podšev sněch.
Peniez pán, chmel hrdina, oves komoň.
Popravił sě jako pes v chrústech.
Sám sobě hude, sám sobě veseł bude.
Z drobných ptáčkóv najlepší hus.

XIX.

Vavřinec z Březové.

Vavřinec z Březové rodu vládyckého (nar. asi l. 1363), oddav se na učení, dosáhl na universitě Pražské l. 1394 mistrství svobodných umění. Později stal se dvořanem krále Václava, kterémuž

sloužil tuším až do smrti. Za dvořanění svého sepsal několik děl českých. Králi samému složil snář, vybrav, co o snech ve spísech mudrcův indických, perských i aegyptských nejvážnějšího, „aby prý panovatel jeho, dosiehna toho známosti, budúcích věcí jistotu mohł poznati." Králi známosti ty nehrubě prospěly; nicméně snář Vavřincův až do XVI století byl hledanou knihou. — Z němčiny přeložil popis cest, jež Angličan Sir John Maundevile (Mandevilla) v letech 1332—5 po Asii konal, dílo plné báchorek podivných, ale za svého věku a dlouho potom velmi oblíbené, jakož o tom i četná vydání česká svědčí. Od Vavřince zdá se býti i překlad „Millionu" Marco Polova, který nikdy tištěn nebyl, ačkoli dílo dobrodružného Benátčana věrností u vypravování daleko vyniká nad spis Maundevilův *). Důležitější než tato díla, ačkoliv se s nimi co do vplétání bájek podlé chuti tehdejší poněkud shoduje, jest kronika světa. Pohříchu zachovaly se nám z ní jen dvě kusé části: první obsahuje dobu od stvoření světa až po Daniele proroka, druhá od l. 3 po nar. P. až po rok 678. U vypravování dějův nejstarších držel se skladatel bible, maje před sebou staročeský překlad, oplývající archaismy. Zdali to dílo zahrnovalo i také děje pozdějšího středověku, rozhodnouti nelze; zdá se však, že spis „o slávě Čechův, Bohemův a Slovákův," o kterém se Hájek z Libočan zmiňuje, nebyl nic jiného nežli prodloužení kroniky, nyní ztracené. Kroniku světa sepsal Vavřinec k požádání komorníka krále Václavova, Jana z Eisenberku, jakož sám dí, sebrav ji z kronik křesťanských, z židovských a pohanských „s robotnú pilností a pilnú robotností, aby českého jazyku zveličená obec v ní čtúci moc, múdrosť a dobrotú Božskú světleje v skutciech poznała." V bouřích po smrti krále Václava, jenž mu l. 1413 jisté důchody byl připsal, Vavřinec nečinným nebyl, ačkoli jméno jeho nikde nevyniká až po l. 1427, kdež jej nalezáme mezi čelnými odpůrci knížete Sigmunda Korybuta. Tehda, jsa jakož se podobá kancléřem Nového města, přeložil z latinské řeči v českou privilegia novoměstská, jichž originály nedlouho potom ve sporech Novoměstských se Staroměstskými l. 1434 přišly nazmar. Překlady tyto l. 1437 na zprávu jeho císař Sigmund potvrdil. V pozdějších létech Vavřinec sepsal nejdůležitější své dílo jazykem latinským, totiž popsání dějův, jichž z části byl očitým svědkem, od l. 1414—22. Kdy zemřel známo, není.

I. Z kroniky světa.

Nemrot, Belus, Ninus a Semiramis.

Nemrot, obr deseti łoktóv zvýši, vnuk Chámov a syn Chusóv, ustavił město převeliké čtverohranaté vedlé věže Bábel, kteráž była čtyř tisícóv kročeji zvýši, a všiř tak náramně veliká, že výši nebyło dobře mimo šíř rozeznati. A učinił v tom městě sto bran mosazných litých. Skrze to město płuła řeka rajská jménem Eufrates. V tom městě Nemrot první

*) O M. Polovi viz Obrazy z rok. zemí, národov a dějin str. 26.

kralovał, podrobiv pod moc svú svého národu lidi. A pravie Židé, že jeho k tomu kralování hnuła rada Jonikova přietele jeho, jenž byl syn Noe, třetie léto po potopě jemu narozený a pln múdrosti zvłáště uměnie hvězdářského, jemužto Nemrota naučił, zvěstuje jemu o čtveru království, o chvále, cti i jich zboží, a že z pokolení Chámova mají počieti kralovati na světě A tak Nemrot, chtě panstvie své rozmnožiti, Assura syna Semova s jeho pokoleniem chtieše pod svú moc podmaniti. Ale on, že słýchał, které złořečenstvie był vydał děd jeho Noe na Cháma dědu Nemrotova, nechtěł pod něho słušeti, i brał sě od něho do země kaldejské.

Nemrot, jsa již mocným králem v Babyłoni, chytrú řečí i mocí svój lid i jiný přibezděčił, aby oheň za Buoh jměli a jemu sě kłaněli a řka: „Naši předci vodú jsú zahynuli, a oheň jest jí ovšem v přirozených kakostech protivný; neb voda jest studená a mokrá, ale oheň suchý a horký, a tak vodu svú vłastní mocí hubí. Słušieť sě jemu kłaněti jakožto našeho záhubce nepřieteli a záhubci.“ A tak všecka Babyłoně a potom i všecka kaldejská země ten błud za pravdu přijemše, jiné všecky modły bohem svým, obněm, pálili. Po mnohých létech stało sě, že v Egyptě jmějechu modłu Béłovu, obraz złatý převeliký, a koruna na něm złatá. A když zvěděli kněžie té modły, že Kaldejští pálé mocí všecky modły a že jich modle též chtie učiniti: słoživše korunu złatú s hłavy té modły, i učinie hrnec podobný k té koruně a jej vešken zvrtajíce, ty diery voskem naplnie a pozłatie, i nalejí pln vody. Tehda Kaldejský do Egypta přitrže, około té modły oheň veliký učini, a inhed vosk se rozpłynu a voda sě vyřinúc z hrnce anebo z koruny všecken oheň uhasi. A Kaldejští to uzřevše mniechu, že by sě to stało mocí té modły, aby buoh jich był pohaněn a potupen, i berú sě přič s hanbú. A tak modła egyptská chytrostí kněžskú jest zachována, a potom Kaldejští nesmiechu sě o ni pokusiti.

Po Nemrotovi by králem Belus, jeho vnuk. Ten, chtě své královstvie rozmnožiti, s mocnú rukú vytrhł do země syrské a dieł jie sobě podrobił. A tu sě počało královstvie assyrské. A kralovał šedesát a pět let. Po smrti Belově Ninus syn jeho kralováše a mocnú rukú obdržał zemi syrskú, a miesto úhłavné rozmnožił, že było tři dni púti na vše strany vzdéli a nazvał je po svém jméně Niniven. Ten Ninus pobił a přemohł cháma a jeho všecky knichy spálił, jenž kralováše v perské zemi a słuł Zoroastres, jenž najprvé nalezł kúzedlné umënie a na čtrnadcti słúpiech, sedmi mosazných a sedmi cihelných popsał, né brž vyrył sedmero svobodných umění, věda, že svět má pohynúti vodú i ohněm, aby před vodú ostały mosazné a před ohněm cihelné. To sedmero umění neby tak široce a jasně, jako nynie popsáno máme, ale počátky jich a řehoły některé, jenž to uměnie vłastně, ač ne plně, oznamovały.

Ninus, že přieliš otce svého miłował a od něho był miłován, po smrti jeho sobě k utěšení kázał uděłati drahý a krásný obraz jeho v krásné koruně a rúše, i postavił jej prostřed města Babyłonského le na rynku neb na tržišti. Jemuž na však den sě modléše aneb kłanieše, až i oběti činieše. A tak jej u velikú svobodu obdařił, že ktožkoli k tomu obrazu sě utekł, buďž vinen kterýmžkoli prohřešením, inhed jemu było všecko odpuštěno a nikdy złým nezpomínáno. Pročežto lid té krajiny poče před tiem obrazem klekati, jemu sě modliti a oběti činiti, až čert v ten obraz

i vstúpil a mnohé divy činil. A odtud přišli obrazové modly všeliké pohanské; neb každý otce neb přietele umrlého, aby jeho měl vlastní památku a té sě těšil, kázal sobě podobiznu jeho z střiebra neb z mosazi slíti nebo z kamene nebo z dřeva vytesati. A jakožto od Syrských nazván ten byl obraz Belus. též každá vlast podlé proměny jazyku svého nazývala modlu svú; neb někteři nazývali Běl, druzi Beel, třetí Baal, čtvrtí Balaam. Až i Židé takým modlám po svém jazyku hanebná jmě převzděli jsú, jako Beelfogor, totiž modla ohavenstvie, Beelzebub, buoh múchový; neb když k těch modl cti a chvále hovada a bravy chtěli obětovati, tu je zařezovali a tak mnoho tu krve bylo proléváno, proněž múchy sě brojily.

Pak po smrti Ninově Semiramis jeho žena kralovala, jenž jest město Babylonské ozdobila, jeho všecky ulice mramorem kázala podlažiti, chrámy z zlata a z střiebra zdělati, a mezi zdmi a domy rozličná zvieřata vzchovala, aby byla k lovóm hotova. Ta jest mnohé boje i války vítězné vedla, indickú zemi a múřeninskú pod svú moc podmanila. Ta kralovala dvě a čtyřidceti let.

Domician, Nerva, Trojan.

Léta osmdesátého Domicianus počal ciesařovati a ciesařoval třinádcte let. Ten jest byl bratr Titóv. Počav ctně panovati, potom sě hřiechy ohyzdil; neb urozená kniežata a kmety římské zhubil a své sestřence. A kázal pánem a bohem sě nazývati a na Kapitoli obrazy své zlaté a střiebrné udělati. Za jeho času byla pohroma druhá na křesťany. Svatého Jana apoštola kázal v oleji vařiti a potom jej vypověděl do ostrova Patmos. Umučen a sťat byl sv. Dyonisius s svými tovařiši.

Za časóv Domiciana udělán byl chrám všem bohóm převeliký v Římě. Neb když perské královstvie chtělo sě z ruky římské vysvoboditi, tehda Římené, přivolavše Marka Agrippa knieže rytieřské, kázali, aby na Perské s vojskem trhl. A tu noc ukáže sě jemu krásná žena ve snách a řkúc: Slibíš-li ustaviti chrám všem bohóm, že svítězí nad Perskými. Jáť jsem Cibele mátě všech bohóv. A on nazajtřie povie kmetóm římským, a oni i s ním slibie to učiniti, i vyšlí jeho. A když po svítězení vrátí sě, tehdá kmetie římští káží prsť a rum na jedno miesto voziti a v ten sypí své rozličné penieze. A když tak vysoko a široko, jakož umienili, bude nasuto, káži okolo toho rumu zdi dělati a na ten rum sklenúti a potom volají, aby rum ven nosili a ktož by tu co nalezl, aby jeho bylo. A tak bude ten chrám brzo vyprázdněn. V němž pak vókol zstavěli obrazy bohóv všech zemí, a obraz Jupiteróv uprostřed jich, an drží zvonec. A když sě která země zprotivila Římanóm, inhed modla jich týl obrátila k Jupiterovu obrazu a Jupiter inhed zazvonil. A kněžie toho chrámu inhed to kmetóm a ciesařovi zvěstovali, a oni na tu zemi vojsko poslali. A to bylo čáry zosnováno.

Léta od narozenie Božieho devadesátého Kliment z Říma rodem by biskupem římským, a byl jím devěť let u dva měsiece a dni desěť, veliké divy čině ve jmě Pána Krista. Pak sťat i u moře uvržen vedlé Chersony, jehožto tělu Buoh v moři kostel mramorový ustavil.

Léta od n. B. devadesátého osmého Nerva počal ciesařovati v Římě

a ciesařoval jeden rok a čtyři měsiece. Ten by muž múdrý a šlechetný. Což Domicían z ukrutnosti učinil, tento dobrotú navrátil; neb i sv. Janu z púšti Patmos kázal se vrátiti a jiné vypověděné navrátil.

Léta od n. B. devadesátého a devatého Trojanus počal ciesařovati v Římě a ciesařoval bez jednoho dvadceti let, muž ctný a spravedlivý a štědrý. Ten však třetí pohromu učinil nad křesťany. A tak trpěl smrť sv. Ignacius, učedlník sv. Jana apoštoła. Eustachius, knieže rytieřské Trojanóv, divně obrácen na vieru křesťanskú a mnoho trpěl pro jméno Božie. Za času Trojana ten všech bohóv chrám v Římě od hromu byl porušen, ale zase potom vzdělán. Za něho Plinus składatel múdrý słovúten był, a ten múdrostí svú pohromu nad křesťany stavil.

Atilla.

Atilla král uherský, když s bratrem svým uherské a dalmatské královstvie spravováše, toho bratra zahubi a sebrav vojsko převeliké, usilováše o římské ciesařstvie. Ale s Římany biechu Francúsi i Burgundský a Sasici a téměř veškeren lid od západu słunce. A když sě na pole ta vojska přemocná sebrachu, na prvém potkání král burgundský by poražen. A potom tak lítě a udatně było bojováno, že s uobú stranú zbito jest sto a sedmdesáte tisícóv lidí. A tak veliké było krve prolitie, že na tom poli bieše malitký potóček, ten od krve tak sě rozmnožił, že mrchy lidské i koňské płavił. Tehda Atilla jako přemožený do Uher se vráti. A sebrav vojsko většie, i těže do Vłach, a najprvé Aquileje dobyv, všecka jiná města obdrže. Pak ku prosbě veliké Lva papeže vráti se do Uher a tu umře. A té noci, jakož umřeł, Martinianus ciesař, jenž tehdy v Konstantinopoli bydléše, viděł ve snách, že łučiště Atillovo se złámało, a po tom srozuměł, že umřeł.

Sedmero svobodných umění.

Jména těch umění jsú tato: prvé słove słovořečné, jenž učí słova znáti, poznaná lépe skłádati, słoženým rozuměti. Druhé słove krasořečné, jenž učí słova uměnie dřevnieho v krásnosť řeči uvésti. Třetie słove uměnie rozomné, jenž učí v prosté i v krásné řeči pravdu od křivdy rozeznati. Čtvrté słove zeměměrna, jenž učí vysokosti, hłubokosti, širokosti i váhy všech hmotných věcí pravě vyměřiti. Páté uměnie jest počtenie, jenž učí počísti všeliké věci. Šesté jest hvězdářstvie, jenž učí běhóm hvězd srozuměti a vedlé jich sjitie neb vzdálenie budúcie věci nemylně zvěstovati. Sedmé jest zpěvatedlné, jenž učí váhy hłasóv rozeznati a je pozorně skłádati.

II. Z Millionu Marco Polova.

O vlasti Mangi (Mandžu) a o milosti a spravedlnosti.

U velikej własti Mangi był král jeden jmenem Fakfur, mocný a přebohatý, aniž było toho času které knieže většie, kromě kám, než on;

královstvie jeho silné było, a měli je za nedobyté, a žádný sě oň pokusiti nesměł. A protož ten král i veškeren lid jeho neměli obyčeje k oděni. Každé město v tej zemi było jest okopáno přiekopami hłubokými, vody plnými, a ty přiekopy tak široké były, jako móž z łučišče vystřeliti. Koní neměli, neb sě žádného nebáli Král ten jiného nic nečinił ani co měł za kratochvil, než aby rozkošně jedł a pił a dobré bydło měł. Paniców měł do tisic, a poctivě bydleł velmi. Pokoj, spravedlnosť a miłosrdenstvie velmi miłováše, neb ve všem jeho královstvě veliký pokoj bieše, a žádný svého bližniho na ničemž uraziti nesměł; neb král všem spravedlnosť chovał. Často řemeslničí krámové přes cełú noc otevřieni stáli, a žádný do nich vjiti nesměł, ani kterej škody učinili; všickni počestní lidé i ve dne i v noci po všem královstvě bezpečni beze všeho úrazu, kamž kto chtěł, jdiechu. Był také ten král litostivý a miłosrdný ke všem, ktož který nedostatek mějechu. Na všaký rok sbierati kázał dietky od mater svých zavržené do dvacet tisiec, a ty všickny svými nákłady ctně chovati kázał; neb v tej zemi jest obyčej, že matery dietky své zamietají, když jim nemají pokrmu dáti, aby jiné vezmúce je odchovały. A ty dietky, kteréžto král sbieráše, rozdáva je bohatým královstvie svého, jenž děti svých nemajíce, aby je sobě za syny volili, aneb když dorostły, vdávał je k manželstvu a dobrú jim potřebu dával.

Kterak kám dobyl vlasti Mangi.

Léta od narozenie Božieho tisiecího dvústého šedesátého osmého, veliký kám Kubłaj královstvie Mangi tiemto obyčejem sobě podrobił. Posłał tam jednoho svých kniežat, jménem Bajam-Chinsam, našiem jazykem Bajam jako by řekł sto ok, jakžto Bajam sto ok maje, i dał jemu veliký zástup jézdných i pěších a mnoho łodí, aby sě brali do tej własti Mangi. A tak najprvé došed prvého města Kajgangui, otázał měščan, chtěli-li by jemu hołdovati? A když oni odpověděli, že nechtie, on to usłyšav, žádného jim protivenstvie neučinił. Vjeł k druhému městu a tu jemu takéž odpověděli, že nechtie jeho posłušni býti. Odtud šeł k třetiemu, potom k čtvrtému až k pátému, a ode všech jednostajně odpověď vzał jest, že nechtie veň słušeti. Nic sě jest nebáł za sebú nepřátelských měst nechati a dále jeti, neb vojsko s sebú veliké měł a velmi dobré; neb s sebú jměješe muže velmi udatné bojovníky, a veliký kám jiné vojsko po něm posłał velmi veliké. A tak přitrhł k šestému městu s velikú siłú, a mocí jeho dobył, a tak jeda pořád, dvanáste měst v krátkém času dobył. I zžasnú sě srdce mužóv královstvie Mangi. A Bajam k královskému a k najvětšiemu městu Kvinsaj přitáhł, a tu své vojsko zšikuje u toho města. Tehdy král tej země Mangi, jenž tu svój dvór držieše, usłyšav udatnosť a siłu Tataróv, velmi sě lekne, a tak vseda na łodic, s velikým zástupem beře sě do někakých ostrovóv nedobytých, maje s sebú łodí na tisiec; a to město Kvinsaj královně v stráži poruči, a ostavi jie tu lidu veliké množstvie. A královna ve všech věcech opatrně sě majíc, s svými pány k obraně zemské pilna bieše. A když słyšieše, že knieže vojska taterského słove Bajam-Chynsam, inhed všecka ztrne; neb słýchała od svých hvězdářóv a mudrców, že toho města Kvinsaj žádný nikdy nemóž dobyti, než ktož by sto ok měł. A to sě ovšem nepodobno zdáło, by který

člověk mohl býti, ježto by měl sto ok, protož sě žádného nebála. A tak přivolavši knieže taterské vojsky, Bajam poznavše jeho příjmie, královstvie i město jemu dobrovolně a svobodně podda. Uslyšavše to všickna města královstvie Mangi, k přikázaní velikého kámа ku poslušenství přistúpili, kromě města Scianfu, jenž tři léta k jeho poslušenství přistúpiti nechtěli. A královna brala sě k dvoru velikého káma, od něhož byla s velikú čstí přijata. A král, muž její, Fakfur, jenž sě byl bral do těch ostrovóv, doněvadž je živ byl, odtud sě vrátiti nechtěl, až tam i umřel.

Kterak město Siampchu praky dobyto.

Západ slunce jest krajina jedna v tej vlasti Mangi, jenž slove Najngui, bohatá a krásná velmi, kdežto mnoho postavcuov dělají od zlata a hedvábie. Také tu obilé i všeho jiného k jedení a k pití dosti jest. Tu nalezáme město Scianfu, jenž pod svým panstvím má dvanást jiných měst. To město tři léta u válce stálo, v nichžto jeho dobyti nemohli Tatarové, kdyžto jsú byli dobyli tej vlasti Mangi; neb k němu vojsko přitéci nemohlo, jedno z tej strany na puolnoci; neb se všech stran jezera hluboká byla, po nichžto lodie k němu přijeti i odjeti mohly, a tak na ztravě nemohlo mieti nedostatky. Uslyšav to král kám, zamutil sě velmi; i údálo sě bylo tehdy panu Mikulášovi otci mému a panu Matúšovi bratru jeho a mně Markovi s nimi na královu dvoru býti. A tak my spolu přistúpivše před krále, řekli jsmy jemu, že chcem prakuov nadělati, jimižto město ovšem dobudeno bude; neb oni neměјechu obyčeje k prakóm v těch krajinách. I měli jsmy s sebú své tesaře křesťanské, jenž nám udělachu tři praky velmi dobré, z nichžto každý mohl vrci kamenem za tři sta liber těžkým. A ty praky vloživše na lodie, poslal král do vojsky, a když biechu před městem Scianfu zdvíženi, první kámen, ježto na město uvržen byl, padl na jeden duom v městě i urazil veliký diel toho domu. Uzřevše to Tatarové, jenž biechu u vojšče, diviechu sě velmi: a ti, jenž v městě biechu, velikým strachem bojiece sě, aby jim všeho města praky nezkazili a jich všech nezbili Tatařie aneb domové bořiece sě, inhed jsú sě dali velikému kámovi a pod jeho poslušenstvie přišli.

XX.

Staročeské rozprávky.

Pohádky a pověsti, které podnes mezi lidem kolují, dílem jsou původu prastarého. Ale těmto výtvorům obraznosti národní teprvé za našich dob dostalo se té cti, že skoumatelé poznavše jich důležitosť je sbírají a vydávají. Za starších dob nehrubě si jich všímáno. Zato ale v staročeské literatuře nalezáme povídky, kteréž spůsobem vypravovacím jasně upomínají na chod a obraty u vypravování pohádek nyní obvyklé. Povídky ty, kterým staří převzděli r o z p r á v k y, jsou původu a účelu velmi rozdílného. Sloužívalyť dílem kazatelům k dotičování náuk mravních, jsouce vyňaty ze sbírek ve středověku pod obecným na-

zvem Gesta Romanorum známých; dílem vyvinuly se ústným podáním z legend podlé chuti lidu všelijak zpřeměněných; dílem pak pocházejí z rozličných cyklův pověstí, které povstavše na východě prostředkem latiny roz-šířily se ke všem skoro novověkým národům. Že rozprávkami takovými bavíval se tehda i obecný lid, o tom bez odporu svědčí nejedna z nynějších pohádek, která k nim jako k původu svému hledí.

Větší sbírka Gest římských zachovala se nám ze staré doby v rukopise univ. bibliotheky Pražské, kdež se nacházejí i částky povídkového románu o sedmi mudrcích. Ke každé rozprávce přidán tam i mravní výklad. Jiná menší sbírka přidána jest k jednomu rukopisu c. bibl. Olomoucké. Několik rozprávek obsahuje též duchovní román o Barlaamu a Josafatovi. I veršem bývaly vzdělávány, jakož jich několik nalezáme vetkáno do satyry o řemeslnících a do náučné básně o desateru Božích přikázaní, ježto obě do první polovice XIV stol. náležejí.

I. Z básně o desateru Božích přikázaní.

Bezedný pitec.

Bieše jeden jhřec opiłý,
všem dobrým lidem nemiłý.
Ten jide před svého krále
a svým sě řemesłem chvále
a řka: Věz mú chytrosť, králi!
dávajiť svój život v táli:
nevypiemliť pitie tvého
v tvej pivnici najlepšieho
viece, než jiných třidcěti,
kaž mi mú hłavu stieti.
Král toho káza zkusiti,
móž-li to chłap učiniti:
an to chłap učini snadně,
nesta vína niče na dně,
an chłap vše víno vyłoka,
jehož by měł čstný do roka.
Kral, rozhněvav sě, povědě:
Oběste chłapa na hředě,
ať mu provaz hrdło stáhne,
k mému pití viec nesáhne!

Lstivý soused.

O jednom vám złém súsědě
drahnú pověstku povědě,
ježto mysléše chudého
k škodě připraviti svého
súsěda; jenž přišed k němu,
tato słova vece jemu:
Usłyš, súsěde, prosbu mú,
otpusť mi v svém domu,
ať postavím łáhvici dvě
oleje, a naplně je.
Súsěd chudý, nevěda lsti,
tomu bohatci otpusti.
Tehdy ten łáhvici plnú
zadniv, a druhú neplnú,
jsa úmysła velmi złého,
schova u súsěda svého.
Potom tento po pół roce
chudému súsědu vece:
Nedostatky, súsěde, jmám,
vrať mi mój olej, ať prodám.
A když łáhvici othradi,
inhed sě s súsědem svadi.
I poče naň žałovati,
chtě jmu sbožice ztratiti,
a řka: Złéhos obyčeje!
ukradł jsi mého oleje.
I bieše v tom městě dobrý
jeden člověk, čstný i múdrý,
ten nevinným pomahúše
a dobrú radu dáváše;
ten nevinu jeho vzvědě
a to popravci povědě:
Jáz chcu pravý súd vydati.
Kaž oleji tuto stati,

ať čistý olej skydají
a kvasnici ohlédají:
bude-liť v sudě neplném
tolik kvasnic jako v plném,
vězte, žeť jest olej kraden

otlud, kdežto byl postaven;
pakliť jest méně v neplném
sudě kvasnic, než u plném,
vězte, žeť jest zle žaloval,
súsěda lstivě obúzal.

II. Ze sbírky Pražské Gest římských.

Hudec a skřečník.

Tiberius ciesař v Římě kralováše, jenž přieliš sladký hlas milováše. Tehdy přihodilo sě jednú, když byl na lov jel, uslyšal něktcraký hlas velmi sladký, a tak sě jemu zdálo, že nikdy tak sladkého hlasu neslyšal. A potom hlasu sám jediný jel, a když k tomu miestu přijel, uzřel něterakú vodu dlúhú a širokú, vedlé niežto některaký chudý sedieše, huda na své húsličky, z nichžto sladký hlas pocházieše. I vece jemu ciesař: Milý, pověz mi, kterak jest to, že z těch húsliček tak sladký hlas vycházie? Tehdy on odpověděl: Pane třideceti let tuto jsem bydlil a Buoh mi dal takú milosť, kdyžkoli v struny udeřím, inhed sladký hlas z nich vynde, že ryby tuto ke mně přijdú, jimiž já i má čeleď do sie chvíle živili jsmy sě; ale pohřiechu před sím v malých dnech z druhé strany tejto vody vycházie některaký skřečník s hvižďalkú a tak velice sladce hvíždě, že ryby, nechajice mne, i jdú k němu. Vece k němu ciesař: Aj teď v měšci svém mám zlatú udici, vezmi ji sobě a přivěž ji k dlúhému prutu, udeřiž v húsličky a takť ten jistý skřečník s hanbú odejde. Tehdy ten jistý chudý rybář učinil podlé rozkázánie ciesařova. Přivázav k dlúhému prutu udici, jal sě hústi a inhed ryby z tej vody jakžto dřéve k němu běžiechu a on je ven udicí metáše. Uslyšav to skřečník i uzřev, s hanbú odšel, a ten jistý chudý rybář až do smrti bez překazu v tej vodě ryby loviesě.

Tři hádanky.

Bieše některaký král, jenž měješe dcerku krásnú, kteráž bieše slíbila, že nechce za žádného muže jíti, leč by tyto tři věci věděl, uměl a mohl: najprvé aby věděl na koliko noh jsú čtyři elementa vzdélí, vzšíří a vzhlúbí; druhé aby uměl proměniti jeden vietr v druhý, to jest, puolnoční u východní; třetí aby mohl nésti řeřevie v svém luoně při nahém těle bez úrazu.

Král otec jejie, zvěděv ten slib, kázal volati po všem královstvě, že ktožkoli, chudý neb bohatý, ty by tři věci věděl, uměl a mohl, aby jeho dcerku za ženu sobě pojal. A když sě to pronesło, mnozí k tomu dvoru jezdiechu, pokúšejíce sě o to; ale nižádný nemohl tomu nic učiniti.

Bieše v tu chvíli některaký rytieř v dalekých krajinách. Když takú pověst uslyše, inhed bral sě k tomu dvoru, vzem s sebú jednoho panoši a jeden kuoň velmi vášnivý. A když tam přijede, ode všech mile a počestně přivítán jsa, vece k králi: Aj já jsem přijel, abych tvú dceru sobě za ženu vzal. Vece k němu král: I ovšem učiníš-li tu trojí věc, která

jest provołána, má dci tvá žena bude. Vece rytieř: Hotov jsem. Tehdy král: Najprvé pověz mi, na koliko noh vzdélí, vzšiří i vzhłúbí jsú čtyři elementa, to jest, země, voda, povětřie a oheň. Usłyšav to rytieř, vzem mieru jał sě měřiti panoši svého ot hłavy až do pat přese všecko těło. Učiniv to vece králi: Aj pane, již máš prvé dovedeno. Věř mi, že v dłúhosti i v širokosti čtyř elementóv nenie viece nežli sedm noh a v hłubokosti ledva jest puoldruhé nohy. Vece král: Co ta miera přileží ke čtyróm elementuom? Odpovědě rytieř: Zajisté, pane, každý člověk jest stvořen ze čtyř elementóv; protož když jsem svého panoši změřił vedlé všech poměr, změřił jsem i čtyři elementa. Vece král: Dosti's podobně vyvedł; již vyveď druhé. Vece rytieř: Rád. A inhed zavołav svého panoši, vece k němu: Přiveď mi mój kuoň vášnivý a vztekłý. A když był přiveden, tehdy ten jistý rytieř tomu koni dał některaký nápoj a prachu jemu v chřípě nasypał. Inhed ten jistý kuoň krotek jako ovce stáł a zdráv był. A když sě to stało, rytieř toho jistého koně hłavu na východ słunce obrátił, i vece králi: Aj toť vietr puolnoci obrátił sě na východ słunce. Vece král: Co jest to k větru? Vece rytieř: Zda Tvá Miłosť toho nevie, že život každého hovada nic jiného nenie nežli vietr? Dokud mój kuoň vztekłosť s vášnosti měł, větrem puolnočným přebýval, nebo všecko złé zjevuje se ot puolnoci; ale nynie skrze tento nápoj i skrze prach uzdraven jest a hłavu drží na východ słunce a tepru sě hodí beze všie práce. Vece král: Dosti's podobně druhé zjednał; nemeškaj třetieho dokonati. Tehdy on předevšemi nabrav v své ruce horúcieho řeřevie a v své łuono sypał, a tak po sieni i sem i tam chodił a jeho těło nic netrpieše. Vece král: Kudy to přichodí, že oheň tebe nepálí? Odpovědě: Nenie to z mé moci, ale že mám při sobě v miešku některaký kámen. Ktožkoli jej u sebe čistě nosí, ani ot ohně ani ot vody muož uražen býti. I ukáza jej králi. A král inhed s velikú radostí a słavností svú dceru jemu za ženu dał, a on maje ji, s ní počestně v miłosti až do smrti přebýval.

O černém koni, psu, sokolu a černé troubě.

Za času, když Symmachus v Římě kralováše, bieše některaký rytieř jménem Lenucius, jenž měješe svú zemi, kterážto k zemi královč přiležieše. Symmachus, velmi jie žádaje, mnoho mysléše, kterak by jie došeł. I zavołał před sě toho jistého rytieře i řekł jemu: Jeď a dobuď mi koně črného, psa črného, sokoła črného a trúby črnej, tak abych to všecko měł do téhodne; a nedobudeš-li toho všeho v osmi dnech, bez svej země budeš. Usłyšav to rytieř, zamutił sě velmi; neb ovšem nerozuměł tomu, kte by těch věcí a takých tak v náhle dobył. Přišed k svej ženě, kterážto Matce Božiej velmi ráda słužieše, jał sě toho všeho velmi żałostně praviti. Usłyšavši ona, vece k němu: Jdi najprvé, všeho nechaje, k svému zpovědlníkovi a zpoviedaj sě věrně a pravě, co's kdy učinił, a když to učiníš s pravú věrú, Buohť muože znamenitě pomoci. A tak sě stało.

Šeł ten jistý rytieř a zpoviedał sě věrně a pravě. Potom udáło sě jemu jeti jednú cestú rovnú jako k některaképmu lesu. Projiežděje sě přijede k vrchu, nad niemžto sedieše starý muž, maje huol v svej ruce. I otáza toho jistého rytieře: Kam jedeš? Tehdy on vece: Pane, z kosteła

jedu, a kam jedu, sám neviem. Vece k němu stařec: Vezmi túto huol a jeď túto cestú a nehýbaj sě ani na pravú ani na levú ruku. A uzřieš zdaleka jeden hrad črný, a když tam přijedeš k tomu hradu, přikaž jím takúto řečí a řka: Ten, jenž jest pán tejto holi, vám přikazuje, abyšte mi črný kóň, psa črného, sokoła črného a trúbu črnú dali. A když to všecko budeš mieti, budú-li tebe pobiezeti a chtiec, aby k nim nahoru jeł, nechoď, ani psa púščej ani sokołovi daj létati, ale vezmi trúbu na hrdło, sokoła na levú ruku, kóň a psa na pravú ruku, přijdiž sem ke mně a vrať mi mú huol; nebť tebe tuto dočekám. Tehdy ten jistý rytieř, vzem tu huol, jeł až do třetieho dne. A tak třeti den uzřeł hrad zdaleka črný, a když tam přijeł, uzřeł, ano čtyři muže dobře ve všem železy oděni vyšli proti němu a řkúce: Pane vitaj. Rač nahoru jeti a pokrm vzieti. Tehdy on: Nikakež na hrad nepojedu, ale pán tejto holi přikazuje vám, abyšte mi dali črný kóň, črného psa, črného sokoła a črnú trúbu. Usłyševše tu řeč, vecechu: Musíme toho pána posłušni býti. A inhed bez meškánie dali jemu, což žádał, i vecechu jemu: Miłý, vseď na tento kuoň a v trúbu potrub. Odpovědě rytieř: Ani toho ani onoho učiním. A tak vzem trúbu na hrdło a sokoła na levú ruku a kuoň se psem na pravú ruku, i vrátił sě k tomu jistému starci a huol jemu vrátiv, poděkovał. A inhed ten jistý stařec, jakž od něho huol vzał, zhynuł jemu s očí. A ten jistý rytieř odtud brał sě k dvoru královu a přišeł tam, všecko to, což jemu král był rozkázał, aby jemu pod miłosti dobył, s sebú maje. A když král zvěděł, že ten jistý rytieř přijeł a všecky ty věci s sebú přinesł i přivezł, vzradovał sě velmi. A tak sedě usłyšał inhed v zápětí, ano psi ščekají. Otázał sě, co by to było. Vecechu jemu słuhy jeho: Jelen běží a psi po něm. Vece ten jistý král: Přiveďte mi ten jistý kóň črný a sokoła i trúbu i psa. A když jemu přivedli, vsedł naň a uzřev jelena jał sě trúbiti, ubod v kuoň, a jelen vzdvih hłavu úprkem běžał do propasti, a král na tom koni i se psem i s sokołem i s trúbú běžał po nich a viec sě nevrátił.

III. Ze sbirky Olomoucké.

O rytiřích, jenžto zemi svatou bránili.

Jeden kněz dobrý na den Božieho narozenie jdieše do jednoho kostela, aby mši słúžił. A když poče mši słúžiti, i uzřeł nevýmłuvný zástup oděný biełým rúchem, ani přišli do toho kostela a počeli zpievati piesničku: Dnes neporušená Panna Maria Pána Boha nám porodiła. A přistúpiv jeden z toho zástupu k tomu knězi, vece: Prosime tebe, aby nám ráčił dáti těło Božie. A když pacholíka neměješe žádného ani žákuov, ježto by mu pomohli té mše słúžiti, tehdy ten zástup počeł velmi słavně zpievati. A jdúce k ofěře počeli obětovati každý złatý peniez mající na sobě obraz angelský. A když jim podał těła Božieho, otázał jednoho z nich: Odkavad jste vy všickni tak jasným rúchem ozdobení? A on jemu odpověděł: Všickni jsme rytieři a křížem Kristovým jsme znamenáni. Země svaté jsme bránili a jsme zbiti a dostali jsme sě do očistce. A tento den

jsme očištěni, přijemše z tvých rukú těło krále nebeského, a do královstvie nebeského sě beřeme.

O jednom pohanu, jenž byv pokřtěn ke zdraví se navrátil.

Čte sě v knihách jedné staré history: Než sě jeden pohan obrátił na vieru křesťanskú, to sě jemu zdáše velmi zanepodobné, že sě křesťané křiži kłanějí, na němžto jest Pan Kristus tak ukrutně umřeł. A když sě bieše roznemohł až k smrti, tak že jako na solvách ležieše a od nižádného lékaře nemožieše uzdraven býti: tehdy v té nemoci viděł, ano světi andělé i jiní světí v nebeském království kłanějí sě křiži Božiemu na ołtáři, a praviece jemu, že jinak nikoli nemóž uzdraven býti, jediné leč sě bude tomu pánu, kterýž ukřižován jest pro hřiešné lidi, kłaněti. A když jako procítiv z toho viděnie, poče sě tomu křiži Božiemu kłaněti. A inhed jest uzdraven od své nemoci.

IV. Z románu o Barlaamu a Josafatovi.

Lovec a slavik.

Był jeden popadł słavička a když jej chtieše zabiti, i była dána řeč tomu ptáčku, i vece: Co budeš tiem lepší, že mě zabieš? Syt mnú nebudeš. Ale pustíš-li mě, dámť troje naučenie, kteréž budeš-li zachovávati, užitečnéť bude. A on slibi pustiti ptáčka toho, jestliže mu co potřebného povie. I vece ptáček: Jednomu tě tomuto naučím, aby nikdy neželeł ztracené věci. Druhé tomuto: nehledaj toho, jehož dosieci nelze. Třetiemu tomuto: nevěř tomu, ježto jest k vieře nepodobné. Pomniž, aby to zachovał. A když ten pusti ptáčka toho, ptáček, aby zkusił, jestli posłušen člověk ten rady jeho, poletuje vysoce, poče řéci: Ó kterak's złú radu měł, žes mě pustił! kteraks veliký ztratił pokład! Jest ve mně kámen drahý jako štrosové vajce tak veliký. A tento usłyše to, i smuti se velmi a poče łúditi ptáčka, zdali by jeho kudy dosáhł. I vece ptáček: Jižť vidím, žes błázen a mého's nebył posłušen naučenie. Rad jsi ote mě słyšeł, ale's úžitku z toho nevzał. Řekłť jsem, aby neželeł ztracené věci, jenž nemuož býti navrácena, a vidím, žes sě ty smutił a lituješ toho srdečně, žes mě pustił. Všakť jsem řekł: nehledaj toho dosieci, čehož jest nelze dosieci; ty hledáš popadnúti mě a já vysoko leci a umiem sě ostřiehati. Řekłť jsem, aby nevěřił nepodobnému, a tys uvěřił, by ve mně był kamen tak veliký jako štrosové vajce, a já vešken nejsem jako to vajce.

Tři přátelé.

Jest každý podoben, ktož svět miłuje, jednomu, ježto jest měł tři přietele. Na jednoho tbał velmi máło, jedné že jej nazýwał přietelem. Druhého viece miłovał a viece proň činił. A třetieho najviece. I přihodiło sě, že ten měješe před krále jíti a jemu počet učiniti, i netrvał sobě, by mohł z toho vyjíti. A tak poče mysliti, by mohł mieti některú pomoc. I vece k onomu přieteli, jehož najviece miłováše: Vieš, přieteli,

kterak jsem tě miłovał nelstivě, nade všecko jsem tvú přiezeň zachovával. Jižť mi jest pomoci třeba: pověz mi, jakovú mám k tobě naději mieti? I odpověděl jemu ten přietel: Jinéť mám přáteły, s nimiž musím veseł býti, nemohuť s tebú práce mieti; s těmitoť mi bude zuostati. Než dámť přátna k pohřebu, aby tě přikryli po smrti, aby nah nebył; jiné naděje neměj do mne.

Tento smutív sě, i jide k jinému přieteli a vece jemu: Miłý přieteli, miłovałť jsem tě a pilen jsem był tebe; protož prosím tebe, budiž mi v mé núzi a potřebě pomocen a pověz mi, jakovú mám naději do tebe mieti. Ten také jemu odpověděl: Nejsemť prázden, bychť mohł dłúho s tebú býti. Mámť mnoho svých věcí jednati. Avšak tě odprovodím k vratóm a hnedky sě zase vrátiti musím a opatrovati svých věcí doma.

A ten ubohý teprňv pozna, kterak jest měł daremní naději v těch přáteléch, a že jest to vše daremní práci vedł, co jest pro ně činił. A tak jsa v tesknosti, i jide k onomu třetiemu přieteli, jehož nebýval tak pilen, i poče mu řéci: Velmiť strašlivě młuvím k tobě miłý přieteli; nebť jsem nikdy nebył pilen tebe a tvé libosti. Řečí jsem tě měł za přietele, ale pohřiechu skutkem jsem žádné přiezně neokazovał. Avšak proto teď jsem přišeł, maje doufánie v tobě, neb mě núze připudiła a nenalezł jsem v jiných přáteléch žádné naděje. Tebe prosím, muožeš-li, aspoň ty mi dopomož. A ten jemu s dobrú myslí odpověděl: Miłý přieteli, vděk mi jest to velmi, že mě máš za přietele a že máš doufánie ve mně; chciť rád pilen býti v tvé potřebě. Neboj sě. Jáť puojdu před tebú před krále a pomohuť a naleznuť miłosť před králem. Tehdy ten súžený, radosť smiesiv s žałosti, i poče řéci: Hoře mi jest! Čehož mám prvé želeti: toho-li, že jsem k oněm přátelóm svým měł takové doufánie veliké a to nadarmo, čili že jsem tomuto přieteli svému nikda neukazovał přiezni, jakož słušało?

Opatrný král.

Słýchał jsem, že było jedno město veliké a v tom městě měli měšťané ten obyčej, že vzeli cizieho člověka, ježto nevěděł nic jich práv, a toho králem nad sebú ustanovili. A ten mohł jako pán, což by jedno chtěł, učiniti až do roka, a po roce, když sě on nenadáł a mněł, by měło trvati jeho panstvie, povstanúc měšťané proti němu, svlekúc jej z rúcha královského, i vodili naha po všem městě. Pak ho tak v chudobě posłali do jednoho ostrova dalekého, kdežto musił trpěti v chudobě veliké nedostatky. Avšak ten král nikdy sě nenadáł, by z té rozkoši, do kteréž jest był vzat, měł vyvržen býti v psotu a v biedu. I přihodi sě, že by vzat podlé toho obyčeje v to panstvie nějaký muž múdrý, a ten, poněvadž jest był vzat do toho dobrého bydła, jehož sě on nikdy nenadáł, poče pilen býti, aby užitečně spravovał své panstvie. I poče sě ptáti na lid toho města a na obyčej jeho. I pověděl jemu jeden, jenž bieše rada jeho, kteraký mají ti měšťané obyčej a kterak s svými králi po roce nakładají. I porozuměł tomu, že to panstvie jeho nemuož trvati, a dokudž vłádł, słał před sebú veliké pokłady do onoho ostrova, do kteréhož měł sám v krátkém času posłán býti. A když ten rok vyjde, též jemu učinichu jako jiným. A tento, že był před sebú mnoho posłał, měł dobré bydło, kdež jiní v chudobě byli, ježto před sebú nic neposłali.

V. Z kroniky o sedmi mudrcích.

Věrný pes.

Bieše některaký rytieř udatný, jenž jednoho syna jměješe, a tak jej miłovał, až jemu tři chovačky zjednał bieše: prvá aby jeho krmiła, druhá aby jej myła, třetí aby jej povijeła. K tomu také jměješe jednoho vyželce a jednoho sokoła, jenž velmi také miłovníše. Ale ten jistý vyželec takuto ctnosť do sebe jměješe, že když kterú zvěř uhonił, držał ji bez škody, až i jeho pan přišeł. Druhé, když pán jeho měł kam na vojnu jeti a měł boj obdržeti, tehdy ten jistý vyželec před svým pánem, když chtěł na kuoň vsésti, učinił tři neb čtyři skoky, na znamenie, že pánu jeho dobře sè zvede. Pakli měło sè jemu zle zvésti, tehdy ten jistý vyželec, když pan jeho měł na kuoň vsésti, chopě sě ocasu koňského, jał sè výti. A tak skrze ta dvě znamenie věděł, když má na vojnu jeti a když nic.

Stało sě, že ten jistý rytieř jeł k turnému, ostaviv toho vyželce doma. V jeden čas potom přihodiło sě, že ony tři chovačky vyšły z domu a dietěte samého na sieni nechały a toho jistého vyželce podlé kolébky ostaviły, a sokoł na bidle sedieše. V tu chvíli přišeł had na sieň a upřímo chtieše k kolébce, aby dietě zahubił. Uzřev to sokoł, trhł sě a uděřił na psa, jako by řekł: Vstaň a nespi a pomoz dietěti. Inhed pes vztýčiv sè, jał sě społu na hada bíti; ale had velmi toho jistého psa ukusił, že mnoho krve z něho vyšło około všie kolébky po zemi. Až dotud bili sè, že vždy vyžlec hada zahubił. A kolébku mezitiem, tepúce sě, převrátili, ale dietěti sè na zdraví nic škodného nestało. Učiniv to pes, šed k stěně lehł a své rány lízał.

Potom brzo přišły ty jisté chovačky. Uzřevše, ano kolébka převrácena a krev około kolébky a psa krvavého, mněły, by dietě zahubeno było. Neopatřivše, kterak sě stało, dały sě na běh, a když ven běžiechu, panie je střetła a vece jim: I co pášete? kam chcete? Odpověděchu: Ó miłá panie, běda nám i tobě! Ten pes, jakož jeho pán miłuje, dietě tvé zahubił, a všecka země ve krvi jest około kolébky. Usłyševši to panie, lekši sè padła k zemi płačici a křičeci: Běda mně, běda mně, co sobě učiním! Zbavena jsem jedinkého syna! V tu chvíli pán její, dřéveřečený rytieř, domuov přišeł, a když panie vždy ustavičně křičieše, otázał ji, proč by tak velmi płakała. Tehdy ona: Ó miłý pane! běda mně i tobě! Tvój pes miłostný našeho syna miłého a jedinkého zahubił a hyn u stěny leži, načłopav sè krve syna našeho. Usłyšav to ten jistý rytieř od svó ženy, unáhliv sě a všed na sieň, uzřev psa svého miłostného, an naň skáče, jakož to dřieve obyčej měł, vytrhł svój meč a jednú raní jemu hłavu sťał. Učiniv to šeł k kolébce i s svú ženú, chtě věděti, kterak by sě stało. Pozdvih kolébky uzři, ano dietěti nic nenie, ale hada velikého zabitého vedlé kolébky nalezł. A tak po těch znameních pozna, že by pes bráně dietěte toho hada zabił, i jme sě s velikým křikem křičeti, zedrav na sobě rúcho, řka: Běda mně, že pro řeč ženy svej psa miłostného bez viny jsem zahubił! A inhed své kopie na tré přeraził a potom bosú nohú k Božiemu hrobu šeł a tam v dobrém svój život skonał.

Vysvětlení slov zastaralých.

(Ke každému slovu připsán jediné ten význam, v němž se ho v některém článku Anthologie této užívá. Významů jiných a těch, které samy sebou i z nynější mluvy jsou povědomy, opuštěno; vysvětlení starých tvarů grammatických zůstaveno mluvnici.)

a, ale, než.
Achská země. U Waltera čte se: Solus ab *Inachiis* declinat lumina terris effrenus Macedo.
asa, aspoň, snad.
azda, zdaliž, což.

báseň, bájka.
bažiti sě, (baž sě na ně strach), řítiti se na někoho.
bedlný, bedlivý.
bělúcí, běloučký.
Berún, Verona.
běs, zlý bůžek pohanský, jehož jméno v dobách křesťanských přeneseno na ďábla. *běsniti*, zuřiti.
běs polední, daemonium meridianum, ďábelství polední, (rána morová, jenž usmrcuje v čas polední).
bez něho jest, jest po něm veta.
bezbydlí, exilium.
bezčíslný, infinitus. (str. 53.)
bezděčiti, moci někoho mimo vůli jeho nutiti.
bobtati, vlhkostí se nadýmati.
bradatica, bradatá, široká sekera.
břeskný, břiskavý.
brda vltorěčná, vrchy české nad Příbramí ležící, ježto posud *Brda* slovou.
břietný, břitký.
brnie, brnění.
brojiti sě, rojiti, hemžiti se.
broň, kůň bílý, bělouš.
brotiti, červeniti, káleti.
brže (comp. od *brzo*), rychleji.
bystřina dščevá, potůček, kterým voda při silném dešti stékává.

cetka, plíšek.
časovati, ukazovati dobu a hodinu.
če, co.
čépka, čepice.
češi lutí, hrdinové udatní.
čich, smysl.
čin, spůsob.
číslem přěgledati, počítati.
čitedlnosť, smysl.

dacký, dánský.
dědina, statek dědičný, pozemek.
dědíti někomu, věnovati za vlastní.
desky, dsky dřevěné, na kterých staří předkové naši mětami řezanými, čeho pamatovati bylo třeba, zaznamenávali.
dle, podlaha, půda (srov. dlaň a mor. tla). *na dli* = na podlahu.
dle (sebe-dle), pro.
dlí i na přěky, na dél i na přič.
dobrodružstvo, udatnosť rytířská.
Donat, grammatika latinská Donatova, kteréž se ve středověku obecně ve školách užívalo.
donedž, *donidž*, *doňadž*, dokud.
dovésti právem, dokázati před soudem.

drústa, mrva, třišťka.
dráže, drahocenná věc.
dřevný, starý, dřevní.
dřiezha, třišťka.
droby, střeva.
družec, bližni.
drvo, strom. *dřievie*, stromovi.
dščevý, dešťový. *dščíti*, pršeti.
dúbravina, les dubový.
duchovenství, bohabojnosť, nábo-
žensłví.
dunúti, dechnouti, flare.

é, aj, interjekcí, jenž znamená žádosť, toužení.
cž, že.

jabřadka, roub, výhon, mladá větev.
jadati, hloubati, skoumati.
jarý, křepký, prudký, hněvivý. *jarota*, křepkosť, hněv, prudkosť. *jařiti*, hněvati.
jáz, já.
jeda že, sotva že.
jekel, jekot.
jeř, *jerný*, jaro, jarný.
jež, *cž*, že.
ješut (v ješut), nazmar. *ješitný*, marný. *ješitnosť*, marnosť.
jhřec, hráč.
jistec, vlastní dlužník, za něhož se druhý kdo zaručil.
Juliak, Julich.

hadlivý, hanlivý, potupný.
hemžeti, hemžiti se; *hemže rostúc*, roste, jen se hemží.
heslo, titul.
hlezu, hledím.
hoditi sě, udeřiti, vrhnouti se na koho.
hodný, spůsobný k čemu.
hojiti sě, bujněti. Viece drahých divóv v sile vidě, v kráse sě hojiece. = Viděla více věcí podivuhodných, ježto v sile a kráse bujněly.
holedbati sě, chvastati se.
hon, stadium.

hora, les. (R K.)
hospoda, pán. *hospodní*, panský, pánův.
host, cizinec.
hrabivý, loupežný, rapax.
hřada, hředě, trám.
hrádek, městečko.
hrále, oštěp, lancea.
hřbiti, pochovávati.
hřiedlo, břidel u studně.
hromazditi, hromažditi.
hrot, železce na šípu, kopí atd.
hržati, ržáti, řehtati (o koni).
hubený, bídný. *hubenstvie*, bida, nuzota, miseria.
húževnosť, skoupost přílišná.
hvižďalka, nástroj hvizdací.
hyn, hle tam.
hyzditi, haněti.

chám, *kám*, chán.
chłap, sedlák poddaný. *chłapě*, sedláče.
chlipati, bujněti, lascivire.
chmúrati sě, mračiti se.
choroziti sě, bouřiti, chviti se. Odtud *chorúhev*, *chorúhva*.
chovačka, chůva.
chovatedlný, schránlivý, hospodárný.
chronúti, zastenati.
chvati: nebuď chvati ke komu pro jeho złosť = nebuď náhlý v soudu proti někomu pro zlou mysl a zlé činy jeho.
chvrastie, chrastí.
chybati, pochybovati.

inhed, ihned.

kaký, jaký. *kakosť*, jakosť.
Karłova hora, Monte Carlo, východně od Luccy.
kázati, trestati.
kehdy, když.
kłanice, dřevo u vozu, které brání, aby řebřiny nepadly na kola.
kmet, starši zemský (L. S.).
kněz, kníže. *kněžský*, knížecí. *kněžstvie*, knížectví. *kněni*, (kně-

hyni), žena knížecí. *kněžna*, dcera knížecí. *kněžic*, syn knížecí.
kokot, kohout.
koliti, kláti.
kolba, souboj bez brnění, rozdílný od turnaje, jenž se v oděni rytířském odbýval.
kosatý vóz, vůz, na němž kosy přidělány, currus falcatus.
kostel, církev. *kostelni*, církevní.
krle, ocas.
kropieř, pochva, kterou se hřbet koni přikrýval.
krumfešt, Grundfeste, základ.
krupý, hrubý, neokrouchaný.
krzno, svrchní šat.
ktvieti, kvésti.
kumpletní hodina, hora completorii, čas poslední modlitby večerní.
ký, který.

ładný, lesklý, krásný.
łáje, kupa psů.
łap, na zdařbůh, bez rozmyslu.
łaziti, lézti.
le, asi (týmž spůsobem, kterým se *ale* užívá za *asi*).
léci, lehnouti.
lech, řád šlechty staročeské.
Leodie, Lodi.
lepí, lépeji.
licoměrník, farisej.
líčiti při, při vésti.
lichý, špatný; té cti nebuď lišší = nebuď špatnější nežli čest ta, která se bojí přílišné hrdosti. *lišiti*, zbaviti.
litnost, ukrutnost.
łúbie, loubí, podloubí.
lubiti, milovati.
łučiti, z luku stříleti, měřiti, směřovati.
łúčka, louč.
łuk u sedla, Bogen am Sattel.
lzáti, lízati.

malichný, malitký, malý.
měhoděk, díky tobě.
měch, pytel.
měle, mělčina.
měna, proměna.
mestný, mstný, mstě sloužící.
mezh (mzha), mezek.
Mhła, údolí Nebbia.
mieniti, míniti.
miłost, láska. *miłostný*, oblíbený.
młajší, mladší.
młaštiti, mlaskati.
młat, kladivo bojovné.
modla, modlitba.
Morena, bohyně smrti a zimy.
mozk, tuk v kostech, medulla.
mrcha, mrtvola lidská.
mrkavý, tmavý, soumračný.
mrzkost, ohavnost.
mutiti, kaliti, rmoutiti.

nábožensívie, nábožnost.
način̈opati sě, nalokati se.
nádcha, rýma.
nadjidu, najdu.
nádobný, pěkný.
náhły, náhle.
nález, vynešení soudní.
nálicha, pokrytec.
nalit, rychle, honem.
nánosek, část přílbice nos přikrývající.
napraviti, spůsobiti.
narícati, naříkati.
národ, pokolení.
navistiti, navštíviti.
né, ano, nébrž, imo.
nebožčík, ubožák.
nedozírám, nedohledný.
nedužiti, churavěti.
některaký, nějaký, jeden.
nepohoda, nesnáze.
neprázdeň, zaneprázdnění, negotium.
nepřietelivý, kdo se nerad přátelsky chová.
neřád, nepořádek. *neřádný*, co proti řádu jest.
nesmieru, nemírnost.
nestateč, nestatečnost, nestálost.
netaže (aor. od netahu): toho řeci netaže, až ji čbán k sobě při-

taže = sotva že to řekla, ihned ji džbán k sobě přitáhl.
něterý, některý.
nezbaven, neslabý, statný.
nicí, dolů obrácený tváří, skloněný.
niče, nic.
niestěj, prsk, průchod do kamen.
nikake, nikterak.
nikte, nikdo.
noha, stopa (míra).
nožna, *nožnice*, pošva na nůž.
nrav, mrav.

obak, nicméně, předce.
obapoľ, s obou stran.
obdržeti, uchvátiti, zmocniti se koho.
oběcati, slibiti.
obezřenie, tvář, conspectus.
obik, hojnosť.
obľaciněti, laciným, nevážným se státi.
obľožiti sě čeho, oddati se čemu. *obľoženie*, zahálka.
obořiti, sbořiti.
oboru (part. od obořu), oboře se na koho.
obora světa, vesmír.
obúzeti, osočovati.
obvěniti, nevěstě nad věno jistou summu peněz zapsati.
obvetšeti, ostařeti, starým, vetchým se státi.
obyčej, spůsob, mrav.
oděnie, zbroj, arma.
odňavadž, odkudž.
odpověditi, odepříti.
odtasiti, odseknouti.
odtušenie, oddech, ulehčení.
ohlubenice, roubení u studně.
ohňář, pyrops.
ovhechule, nestvůra, syrena.
ojnice, voj u vozu.
oklúčiti, obkličiti.
okojiti sě čemu, upokojiti se něčím.
opáčiti, opakovati.
opľakati, zmýti, abluere.
opľaniti sě, planým se státi.
oř, kůň jezdecký.
orudovnice, orodovnice.
oružie, zbraň, tela.
oskřieknúti sě, okřiknouti se.
os, osa, náprava u vozu.
oslnúti, oslepnouti.
osmyslný, rozumný.
ostati něco, ostaviti.
ostúpati, meškati se.
osudie, nádoba.
osvěta, lesk, osvícení.
osypati sě, okopati se náspy.
otehnúti, na stranu ohnouti.
oten, otcovský.
otevřenie, zjevení.
otjatý, vytržený myslí.
otnadže, odkud.
otrap, otrapa, soužení.
otrutiti sě, odraziti se, svézti se po něčem.
Ozěp, Josef.
ozrač, *ozračstvo*, rozkošná nádhera.

pahuba, záhuba.
pachrb, pahrbek.
paky, pak.
panárod, potomstvo.
panoše, šlechtic nižší než rytíř, služebník rodu šlechtického.
Papia, Pavia.
pěčný, milostný, pěkný, libostný.
pele (pel, pyl), prach.
Pergam, Bergamo.
pěsnotvorec, básník.
Picignitóv hrad, Pizzighettone.
Pistoř, Pistoja.
pľát, náprsné brnění.
pleti (pelu) sě, hnáti se. Srov. peluji.
plk, rodina. (L. S.)
plněnie, placení.
plť, tělesenství.
plzný, užitečný.
poběditi, odolati, zniknouti. Ktožto bude v zlém pobědu = kdož zlému odolá?
poběha, útěk.
pořestnosť, ctnosť.

podkonie, štolba.
podtłačiti, conculcare, šlapati po něčem.
pognati, *pohnati*, obeslati k soudu.
pocholný, libý, utěšený.
pokład, věc svěřená, depositum.
pokniřenstvie, pokrytectví.
polský, polní.
pomieniti, zaměřiti.
poměra, rozměr, dimensio.
pomłuva něčeho, rozmlouváni o něčem.
ponebie, patro.
ponuka, ponuknutí, pobudka.
poprava, soud. *popravce*, soudce.
popraviti sě, spraviti se.
poříci sě, prohoditi v řeči.
porobný, otrocký, nevolný.
posleda, Nachtrab.
posluch, poslušenství.
posoka, potrava.
postavec, tkanina.
potaz, porada. *potázati sě*, poraditi se.
potěščiti sě, vyvelebiti se.
potknúti sě, pochybiti, brknouti.
potřebovati, žádati.
požehnati někoho, rozloučiti se s kým.
požitý, starý.
požičiti, půjčiti.
práv, *křiv býti*, býti v právu, býti v neprávu.
pravda, právo. opp. křivda. *pravdozvěsten*, právo zvěstující.
právo, přirozený spůsob.
předati, (doslovně dle lat. tradere) zraditi.
předměstie (str. 66), Malá strana Pražská se tu předměstím míní.
před sě, opp. *zasě*, v před, nazad.
přek, *na překy*, na vzdory. *dlí i na překy*, podél i na příč. *přieč*, *příč*, přímo ven, pryč.
přetráviti někoho, převýšiti někoho drahou stravou.
převážní, odvážný, zaufalý.
přežesiti, předěsiti.
přielbice, helm.
přieč, na příč. Srov. přek.
přístroj, apparatus.
přeta, vzdor, hrozba. *přetu vzdávati*, troz bieten. *přetiti*, hroziti.
přiekaz, *přiekaza*, překážka.
příjemcie (susceptor), ochrance.
přijieti, nevěděch sě, co přijieti = nevěděl jsem, čeho se chopiti, co voliti.
přírok, hana.
přirozenie, krevní přátelstvo. *přirozený*, urozený.
přísežník, spiklý, conjurator.
přispářeti, (durat. slovesa přispořiti), množiti.
přístupný, shodný.
prnúti, prchnouti, kvapiti.
probost (praepositus, probošt), představený.
prociutiti, procítnouti, probuditi se.
prodlenie, prodloužení.
prohuhliti, temnými slovy pronésti.
prokní, každý.
proněžto, pročež.
prostý (zróst), přímý.
protičelí, ta strana síně nějaké, která naproti čelní jest obrácena.
prúze (prud), rychleji, prudčeji.
prsosiny, řemeny náprsné.
prvenec, prvorozenec.
prvospie, čas prvního spaní.
prýštiti, *vzprýštiti sě*, vzhůru se vzedmouti; supati, prskati, frkati (o koni).
psoten, mizerný.
pukléř, kulatý štít vypouklý.
pústky, chýše pustá.

řád, pořádek, stav.
radný, radu vědoucí, rozšafný, plenus consilii.
ratiště, držadlo u kopí.
Regia, Reggio.
řehola (regula), pravidlo.
řeka. V Alex. užívá se slova *řeka* za proud mořský, jako (Výb. I. 1136): by sic była mořská řeka, asi by było bez diva.

reta! (z něm. rette), volání na pomoc.
řeřerie, uhlí žeřavé.
riza, dlouhý šat.
rob, chlapec. *robě* děcko.
rodný, germanus.
rok, čas, lhuta.
rota, houf válečný.
rov, hrob.
rovné, slušné. *roveň*, rovina. *roveň*, rovný komu.
rozpač, pochybnosť, zaufalosť.
rozpruúti, rozptýliti, rozprášiti.
rozom, rozum.
rozrěšiti, rozhodnouti.
rozščepiti, rozštípnouti.
rozvojiti sě, rozšířiti se vojskem.
rozvláti, *rozvlajati*, zvlniti.
ručesť, rychlosť.
ruožený, růžový.
ryčný, hlučný.
rydánie (furor), prchlivosť. *rydati* (fremere), bouřiti se.

sada, nyní.
sám druhý, *třeti* a t. d., spolu s jednou, se dvěma atd. osobami.
san (m.), *saň* (f.), drak.
sboriti, shromážditi, sebrati.
Saracéni, anachronismem užíváno v Alexandreidě o Peršanech. Taktéž slovou tam *pohany*.
sbrocen krví, zčervenen. Viz hrotiti.
sdieti, učiniti.
sdružně, ve spolku, tovaryšsky.
se, hle.
seď, nyní.
sěhodľúhý, sáhodlouhý.
sieň (str. 70), aula, vlastně by mělo státi *dvór*.
sieti sě, stkvíti se.
skládanie, spis, sepsání.
sklidný, pokojný, pokoje milovný.
skorý, rychlý. *v skoře*, v brzce.
skřehceti, křehtati, skřehotati.
skřek, křik veliký. *skřečník*, křikloun.
skrušenie (contritio), lítosť veliká.
skutiti, spůsobiti, učiniti.
sloň, kosť slonová, ebur.
sľovo dobré, sláva.
smahu, parnem vysušuji.
smiera, pravá míra v něčem.
smutiti, zakaliti, zarmoutiti.
smysľ, rozum. *smyslný*, rozumný.
sněti sě, sjeti se.
sotně, sotva.
sotva, *na sotvách*, v posledním tažení.
spalnieř, odění rytířské.
spati, *naspati*, sypati, nasypati.
spieti, sepnouti.
spieliti, spěchati, píliti.
spíle, žert. *spíleti*, žertovati.
spoľuvěk, osoba téhož s někým věku, vrstevník.
spása, ochrana. *bozi spásy*, bohové ochranci. *spasati koho*, osvoboditi, zprostiti od někoho.
spižovati, spiží, stravou opatřiti.
spustiti (vinu), odpustiti.
sršeti, utíkati.
ssiesti, sesednouti.
starosta, starší, představený. *starosty* (Aeltern), rodiče.
stavani: „biechu vitězi stavani (Al.)“ nejasné místo; snad: byli vítězi postaveni, stáli vítězi.
steku sě, srazím se s někým.
stěžiti (stěhu), usilovati.
stkľo, sklo.
stľúp, sloup.
stoľ, *stolec*, trůn. *stoliti*, *stolovati*, trůniti.
stonánie, nářek, vzdychání.
stopěj, šlepěj.
stradánie, utrpení.
strana, část.
stred, *strd*, čistý med.
střieti, šířiti. Vaši dědové nepokoj jsú vezdy střeli (Al.).
střetnúti, potkati.
stvořiti, učiniti. *stvor*, stvoření; spůsob, útvar.
stydký, začež se styděti třeba.
svátosti skříň, archa úmluvy.
svatocudný, svatočistný.

svědnúti, svadnúti.
svěřepý, divoký.
svět, rada.
sviežiti, *svěžiti*, lapiti.
svrchovaný, nejvýš dokonalý.
sypati, uspávati od snu (spnu), jako lipati od lnu (lpnu).

šať (Schall), zvuk.
škudľa, plíšek.
šmakati, chmatati.
štěnec, mládě.
šuma, les.

tálc, zástava, pignus.
tázánie (podlé tázánie súditi), porada. Srov. potaz.
téci, hnáti se, běžeti.
temnice, žalář.
tepěľý, ztepilý, štihlý.
terč, štít.
Terris, Treviso.
tiesken, *těskeň*, tiseň.
třas, strach.
trpný, shodný, bezesporný.
trpočiti, pochybovati, hnáti.
trud, veliká práce. *trudný*, trapný, těžkomyslný.
tryzeň, otrapa.
tstie, tchyně.
tučia, mračno.
túl, toulec, faretra.
túr, Auerochs.
turné, turnaj.
Tuškany, Toskana.
túžiti na koho, žalovati.
tvář, střecha válečná, k ochraně bojovníkův spůsobená, testudo.
tvrdný, pevný, tvrdý.

u, už (L. S.).
ufati, doufati.
uhľaviti, hlavu někomu setnouti.
úhľavné, hlavní město.
uhoditi sě, hoditi se.
ulíčenie, confrontatio.
úklidný, pokojný, pokoje milovný.
ulízti (ulíznouti) *sě*, pousmáti se.
uložiti sě, poníižiti se. *uloženie*, složení.
um, rozum. *umný*, obratný.
upraviti, usmrtiti.
uný, mladý.
uobov, obuv.
upěchati, utíkati. Srov. spěchati.
úporný, urputný.
urno, prudce.
ustavný, stálý a jednostejný.
usypati, ze spaní se probírati.
uteci, ucválati, uběhnouti.
utěžiti, získati, vyhrati.
utr, vnitř.
útroba, vnitřek.
úž, houžev.
úžesť, úžas.

váleti, bojovati.
vášeň, povaha, affectus. *vašnosť*, vášnivosť.
vaz, ulmus minor.
vazač, zavazovač ran.
včile, nyní.
vdešení, vdechnutí, vnuknutí.
věč, věčně, vždy.
veď, však.
vědro, Schöpfeimer.
věhľas, rozum, opatrnosť. *věhľasný*, rozumný, opatrný.
věkožizný, věčně živý.
velbiti, velebiti.
vele, *velim*, velmi. *velí*, veliký. *veličenie*, vynášení se.
vet, hle vezmi.
vetchý, starý, stářím sesláblý, mdlý.
větrník, plachta lodní.
věziti, u vězení držeti.
viec, *věc*, již (srov. polské więc).
viera, důvěra.
vítěz, hrdina.
vítězovy věštby. Smysl není posud dosti jasný. Vítěz (snad souvisejíc s lat. vates) znamená zde osobu prorockou. V legendě o sv. Kateřině dáno Sybille příjmí „vítězská."
vľačej, ryby, ježto se jedním vytažením sítí naloví.

vládyka, starosta rodiny; později nižší stupeň šlechty české, rytíř.
vlasť, země, krajina.
vlásti, vládnouti.
vltoréčný, undifluus.
vnaditi sě, učiti se, po vnadě jíti. *vnadný pes*, pes učený myslivecký.
vnočiti, vraziti na koho.
vnořiti (se), vkrásti se.
vňuž, *vniž*, jako.
vodně, povodeň.
vojen, bojovník. *vojivný*, bojovný.
vrastvo, nepřátelství.
vrhcáb, kámen jeden, jakýmiž se na vrhcábnici hraje. vrhcáby hráti, alea ludere.
vrstevný tovařiš, soudruh rovného stavu.
vrš, úřad povolání.
vsědajúcí (ascensor), jezdec.
vstupeň, stupeň.
vtanúti, vnuknouti.
vterý, druhý.
vybosti (s koni), vybodnouti koně k úprku.
vyťúčilý, vyniklý, zdařilý.
vynidu, vyjidu, vyjdu.
výpravcie, vybavitel.
výše mieti jeden druhého v pokoře, pokorné mysli jsouce, aby jeden každý bližního svého výše nežli sebe vážil.
vyvaditi, sprostiti dluhu.
vyvřiti ťáji, vypustiti psy. Srov. zavřiti.
vytknu, vyrazím.
vz, na, proti.
vzdieti, dáti jméno.
vzjetřiti sě, rozjitřiti se.
vznojiti, rozpařiti, rozehřáti.
vzpranie, opření; nedá mně na ničem vzpranie, nedá abych se kde opřel.
vzpřieci, vzepříti.
vzruditi sě, zarmoutiti, zakaliti se.
vzvázati, (anbinden), boj začíti.
vzvláčeti, obláčeti, oblikati.

za, *zda*, zdaž.
zabylý, bláznivý, bouřlivý. *zabýti sě*, zapomenouti se.
zádniti (zadenu), zacpati.
záhé, časně.
zahřiezti, utopiti.
záchod, západ. opp. vzchod.
zákon, řehole klášterská.
zaměšiti sě, rozlititi se. Srov. podměšilý.
zamutiti, zarmoutiti. *zámutek*, zármutek.
zapierati sě, opírati se.
zapoliti, zapáliti.
zapřetiti, zahraditi.
zápust, vojsko.
zářě, gloria: jenž česť rozdávú v světlých zářiech = jenž oslavuje svaté v nebesích skvělými zářemi.
zasě, nazpět (za sebe).
zatkati, zacpati.
zatratiti sě, ztratiti se, zmizeti.
zatruditi sě, těžkými myšlenkami se naplniti.
zavilý, polutedlný.
zboř, zběř, chorus.
zdravie pěj angeľu, vztahuje se na počáteční slovo modliteb „*salve*.“
zeřivý, zuřivý.
zeskrz, veskrz, vesměs.
zhľuk, hluk, shromáždění lidu.
zjařiti sě, rozhněvati se.
zjednati, srovnati.
zkřanúti, zkřehnouti, ztrnouti.
zličiti sě (líce), skutečně se státi.
zľúditi, bláznivým, bláhovým býti.
zmek, dle pověry duch, jenž se v způsobě mokrého ptáka ukazuje a peníze lidem přináší; ďábel.
zmija, had.
znoj, pot.
zořivý, vážné mysli.
zóstati čeho, nechati, zůstaviti.
zpara, parno.
zpłozuji, ochraňuji.
zpósobce, puvodce.

zpravovati koho — pomlouvati
zračiti sě, viditedlným býti.
zřiedlný, *zřiemý*, patrný, viditedlný.
ztracenec, do klatby daný.
ztrava, útrata. *ztravný*, hodovný.
zvěř, masc. místo pozdějšího foem.
zviesti, zvěděti.
zžéci, spáliti.

žák (diaconus), študent.
zamrlý, sesláblý hladem.
žásati sě, žasnouti.
ždáti, čekati.
žediti sě, žízniti.
ženimu, postranná žena.
žirný, tučný, úrodný.
žízň, život.

O p r a v y.

Strana 7 řád. 15 zd. slzami mým*i*
— 28 „ 10 zh. Stařejš*í* sě potázavše,
— 32 „ 19 zd. (sl. 2) Za tiem vozem blíž jediechu,
jež rodina král*u* biech*u*,
— 34 „ 4, 5 atd. zd. (sl. 1) *sien* m. sěn.
— 35 „ 23 zd. (sl. 1) vaši dědové a předci,
— — „ 20 zd. (sl. 1) *pro*něžto jsú i čest vzeli:
— — „ 10 zh. (sl. 2) pospěš*i*myž, již *ti* srš*ie*,
— — „ 5 zd. (sl. 2) v*ň*už.
— 36 „ 18, 24 zh. (sl. 2) vy*cr*ú (m. vyrvú).
— 37 „ 23 zh. (sl. 1) hna tam a chtě svým pomoci.
— — „ 19 zd. (sl. 2) vsěkú je i zbodú v pleci;
— 38 „ 12 zh. (sl. 1) jakož tu by, zbitých síła.
— — „ 21 zh. . . . . nenie naděje.
— 41 „ 12 zh. (sl. 1) notkú jednú pěsňc*u* novú,
— — „ 2 zd. (sl. 1) *z* nichž bývá . . . . .
— 43 „ 9 zd. (sl. 1) . . . . . , róžie,
— — „ 8 zd. (sl. 1) *n*aše . . . . . .
— — „ 7 zd. (sl. 1) . . . . . . s*í*ła
— 44 „ 17 zh. sq. (sl. 1) *n*ebo's ty miłosti plna.
Ó Maria miłosrdna,
ó Božieho syna matko,
— 47 „ 2 zd. miłuješ, ...
— 48 „ 7 zh. do židov*ské* vłasti.
— — „ 22 zd. život; ktož . . . . . .
— — „ 13 zd. *a*na spěšně . . . . . .
— 50 „ 4 zh. viděnie viděły, a ty . . . . . .
— — „ 19 zh. jedennadcet aposto*łóv*
— 51 „ 15 zh. mezi vším, jakož jest . . . . . .
— 52 „ 9 zd. k obličej*i*, . . .
— 53 „ 5 zh. v *Hippo*nenském . . . . . .
— — „ 17 zd. nikdy jest *také róně* nebyło číło . . . . . .
— — „ 6, 7 zd. Ba bezčíslné věci, které bude dokonánie? Totiž nižádné v té mieře, kterak sě móž měřiti, budeš také i ty měřiti! (Věci nekonečné, kterýž bude konec? Nižádnou zajisté nebudeš měřiti tou měrou, kterouž ji měřiti lze. Orig. zní: Infinitae rei quis erit finis? Immensa, qua mensura metieris?)
— 55 „ 16 zh. manželky jeho Asse*n*ach,
— 56 „ 22 zd. jeho na svej mysli potupen*ie* nesa,

Strana 56	řád.	11	zd.	na sedánie jd*iesta* . . . .
— 57	„	21	zd.	Ten také dar v*łášči* . . . .
— 58	„	13	zh.	opět sě na*ň* obořiv, ...
— 59	„	4	zh.	od*po*činuť od . . . .
— 62	„	3	zd.	(sl. 2) i dnes nova: kéž sě jich . . . .
— 64	„	11	zd.	(sl. 1) . . . . ké sě mod*l*iš!
— 71	„	5	zh.	po*d*stúpi a nepřátelsky . . . .
— 76	„	18	zd.	múdrost*í* jeho
— 97	„	4	zd.	A ten kvě*ť* měł . . . .
— 99	„	7	zh.	Velmi bych jměł Boha . . . .
— 100	„	11	zd.	nad to výborněj*í*
— 106	„	13	zd.	uzři-li koho
— 111	„	23	zh.	(sl. 2) kdežto tvé rytieřstvo kol*í*;
— 117	„	9	zd.	Kdy zemřel, známo není.

(Pokleskův některých jiných, jmenovitě opominulým označením hrubého *ł*, čehož nejvíc na str. 56—57, snadno bude možné čtenáři opraviti.)

Obsah.

Poznam. V článcích hvězdičkou znamenaných proměněn jazyk potud, že praejotované *u*, kde to v rukopise není, místo *i* položeno.

Kde pramen v obsahu jmenován není, otištěn článek z Výboru od Matice české vydaného.

